

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
BRAGOVENSIS

kat. komp.

7504

II

7504 II

NAJNOWSZE PRAWA
KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

W PAŃSTWIE AUSTRYACKIEM

ODNOŚNIE

DO KONKORDATU.

ZEBRAŁ

O. P. Dr U. W. HEYZMANN

Prof. Prawa kanonicznego przy c. k. Uniwersytecie Jagiellońskim.

Dochód czysty przeznaczają się na korzyść ubogich, zostających pod opieką Towarzystwa Dobroczynności w Krakowie.

KRAKÓW.

W DRUKARNI C. K. UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO.

NAKŁADEM WYDAWCY.

1861.

7504 II

Biblioteka Jagiellońska

1001036981

PRZEDSŁOWIE.

Konkordat wywołał w Państwie Austryackim nader ważne stosunków kościelnych zmiany, tudzież liczne rozporządzenia uzupełniające.

Otóż właśnie konkordat i ustawy późniejsze, na konkordacie oparte, stanowią osnowę niniejszego zbioru, którego jedynym jest celem, zaradzić pierwszej, naglącej w tej mierze potrzebie miłośników prawa kanonicznego tak duchownych, jak i świeckich, w kraju naszym.

Zupełny brak podobnego zbioru obecnych praw kościelnych z konkordatu wpływających w języku polskim, usprawiedliwi więc wydanie tego dzieła.

Pierwsze cztery rozporządzenia, jeszcze przed zawarciem konkordatu ogłoszone, dla tego tu umieszczono, ponieważ one zawarcie tejże konwencji niejako przygotowały.

Oprócz dzienników praw Państwa, korzystałem także z dzieł niemieckich kanonistów Prof. WALTERA (12. wydanie) i GINZLA, tudzież z pisma peryodycznego, wychodzącego w Inspruku pod przewodnictwem Prof. MOY de SONS: „*Archiv für katholisches Kirchenrecht*“.

Zbioru tego, z pośpiechem spisanego, główną zapewne będzie zasługą, iż ukazaniem się swém wywoła więcej podobnych dzieł w przedmiocie tak ważnym, a dotąd mało rozbieieranym.

Kraków w Lipcu 1861 r.

I.

PATENT CESARSKI

z dnia 4. marca 1849 r.

(w dodatku do dzien. praw Państwa N. 151),

obowiązujący w krajach koronnych: Austrii wyższej i niższej, w Solnogradzie, w Styryi, Karyntyi, Krainie, Gorycyi i Gradysce, w Istrii, Tryjeście, w Tyrolu i Vorarlbergu, w Czechach, w Morawii, Szlązku, w Galicyi i Lodomeryi, w Krakowie, Bukowinie i Dalmacyi,

o prawach politycznych konstytucyjną formą rządu zapewnionych.

MY FRANCISZEK JÓZEF I. z Bożej łaski Cesarz Austryjacki, Król Węgierski i Czeski, Król Lombardyi i Wenecyi, Dalmacyi, Kroacyi, Sławonii, Galicyi, Lodomeryi i Illiryi; Król Jerozolimy i t. d.; Arcyksiążę Austrii, Wielki Książę Toskany i Krakowa; Książę Lotaryngii, Solnogradu, Styryi, Karyntyi, Krainy i Bukowiny; Wielki Książę Siedmiogrodu; Margrabia Morawii; Książę górnego i dolnego Szlązka, Modeny, Parmy, Piacency i Gwastalli, Oświęcima i Zatora, Cieszyna, Fryjulu, Raguzy i Zary; uksiążęcony Hrabia Habsburgu, Tyrolu, Kiburgu, Gorycyi i Gradyski; Książę Trydentu i Bryksenu; Margrabia górnej i dolnej Luzacyi i na Istrii; Hrabia Hohenembsu, Feldkirchu, Bregencu, Sonnenberga i t. d.; Pan Tryjestu, Kattary i na Marchii windyjskiej; Wielki Wojewoda Serbski i t. d. i t. d. i t. d.

Rozporządzamy dla pomienionych krajów koronnych Cesarstwa Austryjackiego, mianowicie: dla Arcyksięstwa Austrii powyżej i poniżej Ensy, dla Księstwa Solnogradu, dla Księstwa Styryi, dla Królestwa Illiryi złożonego z Księstw Karyntyi i Krainy, z uksiążęconego Hrabstwa Gorycyi i Gra-

dyski, z Margrabstwa Istrii i miasta Tryjestu wraz z jego okręgiem, — dla książęconego Hrabstwa Tyrolu z Vorarlbergiem, dla Królestwa Czech, dla Margrabstwa Morawii, dla Księstwa górnego i dólnego Szlązka, dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcima i Zatora, z Wielkiem Księstwem Krakowa i Księstwem Bukowiny, nakoniec dla Królestwa Dalmacyi — w rozpoznaniu i dla obrony praw politycznych mieszkańcom tych krajów wskutek przyjętej przez Nas konstytucyjnej formy Rządu zapewnionych na wniosek Naszej Rady Ministrów co następuje:

§. 1.

Zupełną wolność wyznań i prawo odprawiania nabożeństwa domowego każdemu się zapewnia. Prawa cywilne i polityczne przysługują wszystkim, bez względu na wyznanie wiary religijnej; jednakowoż obowiązki obywatelskie względem państwa, wyznaniem religijném ścieśnione być nie mogą.

§. 2.

Wszelki prawnie uznany kościół, i każde stowarzyszenie religijne, mają prawo do wspólnego nabożeństwa jawnego, zarządzają sprawami swemi samodzielnie, zostają w posiadaniu i użytkowaniu fundacyj, zakładów i funduszków przeznaczonych na cele obrządków religijnych, oświecenia i dobroczynności, ulegają jednak jak każde stowarzyszenie ogólnym Państwa prawom.

§. 3.

Wolna jest umiejętność i jej nauka. Do utworzenia zakładów naukowych i wychowawczych, jako też do nauczania w takowych każdy obywatel Państwa ma prawo, który uzdolnienie swe do tego w sposób prawny wykazał. Nauka domowa nie ulega takim ograniczeniom.

§. 4.

Celem ogólnego wykształcenia ludu mają być utworzone publiczne zakłady, a mianowicie w krajach, gdzie mieszana zamieszkuje ludność, w taki sposób, iżby także szczepy narodowe mniejszość tworzące otrzymały potrzebne środki do pielęgnowania i wykształcenia swego języka. Wykład reli-

gii w szkołach ludowych zostaje pod opieką dotyczącego kościoła lub stowarzyszenia religijnego. Rząd nadzoruje sprawę oświecenia i wychowania publicznego.

(Reszta §§ów tyczy się wyłącznie praw politycznych).

II.

CESARSKIE ROZPORZĄDZENIE

z dnia 18. kwietnia 1850,

(powszechn. dz. pr. Państwa i rząd. Część L. Nr. 156),

dla wszystkich krajów koronnych, dla których najwyższy patent z dnia 4. marca 1849 wydanym został,

ustanawiające stosunek kościoła katolickiego do władzy państwa.—

W wykonaniu praw §em 2. patentu z dnia 4. marca 1849 katolickiemu kościołowi zapewnionych, na wnioszek Mego ministra wyznań i oświecenia, i za doradą Mej Rady ministrów, uchwalam dla wszystkich krajów koronnych Mego Państwa, dla których rzeczony patent wydanym został, postanowienia następujące:

§. 1.

Tak Biskupom, jako też im podwładnym wiernym zostawia się do woli, udawać się do Papieża po rozstrzygnięcia i rozporządzenia w sprawach duchownych, bez obowiązku zasięgnięcia poprzedniego zezwolenia władz świeckich.

§. 2.

Katolickim biskupom wolno jest, w przedmiotach władzy swej urzędowej, i w zakresie tejże wydawać do swojego duchowieństwa i gmin swych napomnienia i rozporządzenia, bez poprzedniego ku temu zezwolenia władzy państwa; atoli winni są swe rozporządzenia, o ileby takowe zewnętrzne za sobą pociągały skutki, lub publicznie obwieszczane być

miały, jednocześnie zakomunikować w odpisie tym władzom rządowym, w których obwodzie obwieszczenie lub zastosowanie nastąpić winno.

§. 3.

Rozporządzenia, które wstrzymywały dotąd władzę duchowną od wyznaczania kar kościelnych, na obywatelskie jednak prawa wcale nie oddziaływających, tracą moc obowiązującą.

§. 4.

Władzy duchownej przysłuża prawo suspendowania lub złożenia z urzędu, oraz skazania na utratę dochodów, z urzędem połączonych, wedle formy, prawem kościelném przepisanej, tych, którzy nie piastują urzędów kościelnych stósownie do obowiązków na się przyjętych.

§. 5.

Władze rządowe wzywane być mogą do współdziałania w przeprowadzeniu wyroku, jeśli takowym przez udzielenie śledczych aktów wykazaném będzie należyte władzy duchownej postępowanie.

§. 6.

Do przeprowadzenia niniejszych postanowień Mój minister wyznań i oświecenia otrzymał zlecenie.

FRANCISZEK JÓZEF, m. p.

Thun, m. p.

III.

CESARSKIE ROZPORZĄDZENIE

z dnia 23. kwietnia 1850 r.

(w Dz. pr. Pań. i Rz., Część L. Nr. 157),

dla wszystkich krajów koronnych, dla których najwyższy patent z dnia 4. marca 1849 r. wydanym został,

stósunki kościoła katolickiego do nauki publicznej bliżej określające.

Z uwagi na §§. 2. 3. i 4. patentu z dnia 4. marca 1849 r. uchwalam na wniosek Mego ministra wyznań i oświe-

cenia, i za doradą Meji Rady ministrów, dla wszystkich krajów koronnych, dla których wspomniany patent wydanym został, postanowienia następujące:

§. 1.

Po niższych lub wyższych publicznych zakładach naukowych nikt nie może być nauczycielem religii lub profesorem teologii, bez upoważnienia biskupa, w którego dyciezyi się zakład znajduje.

§. 2.

Biskup udzielone upoważnienie każdego czasu znowu odjąć może; samo jednakże odjęcie tego upoważnienia nie pozbawia nauczyciela przez rząd ustanowionego, ustawami mu przyznanego prawa do pensji emerytalnej.

§. 3.

Do rządu należeć będzie mianowanie po teologicznych fakultetach profesorami lub przypuszczenie do prywatnej docentury mężów, którzy otrzymali od biskupa upoważnienie do odczytów teologii, a ci sprawować mają urząd swój wedle ustaw akademickich.

§. 4.

Biskupowi wolno jest przepisywać swym alumnom odczyty, na które na wszechnicy uczęszczać mają, tudzież kolejną takowych następność, i z tychże w swém seminaryum ich egzaminować.

§. 5.

Do ścisłych egzaminów kandydatów teologicznej godności doktorskiej mianuje biskup połowę komisarzy egzaminujących, z mężów, którzy sami teologicznego stopnia doktorskiego dostąpili.

§. 6.

Nikt nie może dostąpić teologicznej godności doktorskiej, kto nie złożył przed biskupem lub przed jego zesłanym, trydenckiego wiary wyznania.

Do przeprowadzenia tychże postanowień Mój minister wyznań i oświecenia otrzymał zlecenie.

FRANCISZEK JÓZEF, m. p.

Thun, m. p.

IV.

PATENT CESARSKI

z dnia 31. grudnia 1851 r.

(w Dz. pr. Pań. Część II. Nr. 3. wydany dn. 10. stycznia 1852, i w Dz. pow. pr. kraj. Część III. Nr. 7. wyd. dn. 20 lutego 1852),

obowiązujący w Austrii wyższej i niższej, w Solnogradzie, w Styryi, w Karyntyi, w Krainie, Gorycyi i Gradysce, w Istrii, Tryjeście, w Tyrolu i Vorarlbergu, w Czechach, w Morawii, w Szląsku, w Galicyi i Lodomeryi, w Krakowie, na Bukowinie i w Dalmacyi,

mocą którego odjętą zostaje wszelka moc prawa patentowi z dnia 4. marca 1849 r. (Nr. 151 dz. rz. p.) równie jak ogłoszonym w tymże patencie dla powyżej rzeczonych krajów koronnych prawom zasadniczym; jednakże utrzymany i broniony będzie wszelki kościół i wszelkie stowarzyszenie religijne prawnie uznane, tak co się tyczy prawa odprawiania jawnego nabożeństwa wspólnego i samodzielności w zarządzie spraw swych własnych, jako też co się tyczy posiadania i używania fundacyj, zakładów i funduszków, przeznaczonych na cele obrządków religijnych, oświecenia i dobroczynności.

MY FRANCISZEK JÓZEF pierwszy, z Bożej łaski Cesarz Austryjcki; i t. d. i t. d. i t. d.

W patencie z dnia 4. marca 1849 r. ogłoszone zostały pewne polityczne prawa dla krajów koronnych następujących: dla Arcyksięstwa Austryjckiego powyżej i poniżej Ensy, dla Księstwa Solnogradu, dla Księstwa Styryi, dla Królestwa Illiryi złożonego z Księstw Karyntyi i Krainy, z uksiążęconego Hrabstwa Gorycyi i Gradyski, z Margrabstwa Istrii i z miasta Tryjestu wraz z jego okręgiem, — dla uksiążęconego Hrabstwa Tyrolu z Vorarlbergiem, dla Królestwa Czech, dla Mar-

grabstwa Morawii, dla Księstwa górnego i dolnego Szląska, dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Księstwami Oświęcima i Zatora, z Wielkiem Księstwem Krakowa i Księstwem Bukowiny, nakoniec dla Królestwa Dalmacyi, — które to prawa wraz z ustawą konstytucyjną równocześnie ogłoszoną, pod ścisłe rozpoznanie wzięte zostały. —

W skutek powodów przedstawionych Nam przy wysłuchaniu Rady ministrów i Rady państwa, postanowiliśmy odjąć niniejszém wszelką moc i skuteczność prawną wspomnionemu patentowi z dnia 4. marca 1849 r. i prawom jego zasadniczym, ogłoszonym przez takowy dla krajów koronnych wyżej rzeczonych. —

◀ Jak dalece co do pojedynczych punktów wspomnianych praw zasadniczych nie wyszły jeszcze dotąd osobne postanowienia, pozostawiamy uregulowanie ich osobnym ustawom. ▶

◀ Wszelako ogłaszamy już niniejszym patentem wyraźnie, że utrzymywać i bronić będziemy wrzeczonych na wstępie krajach koronnych każdy kościół i każde prawnie uznane religijne stowarzyszenie, tak co do prawa odbywania wspólnego i jawnego nabożeństwa, jakoteż co do samodzielnego zarządzania sprawami własnymi, tudzież co do posiadania i używania fundacyj, zakładów i funduszków przeznaczonych na cele obrządków religijnych, oświecenia i dobroczynności, przy czém takowe podlegać mają powszechnym ustawom w państwie obowiązującym. — ▶

Dan w Naszém główném i stołeczném mieście Wiedniu, dnia trzydziestego pierwszego grudnia tysiąc ósmset pięćdziesiątego pierwszego, Naszego panowania w roku czwartym.

FRANCISZEK JÓZEF, m. p.

L. S.

Schwarzenberg, m. p.

Z najwyższego rozkazu

Ransonnet, m. p.

Dyrektor kanc. Rady min.

V.

PATENT CESARSKI

z dnia 5. listopada 1855 r.

(Dz. pr. Pań. Część XLII. Nr. 195, i Dz. Rz. kraj. dla obr.
krak. Część XLIII. Nr. 209),
obowiązujący w całym Państwie,

podający do wiadomości zawartą między Jego Świątobliwością Papieżem Piusem IX i Jego Cesarско-Królewską Apostolską Mością Franciszkiem Józefem I, Cesarzem Austrii, dnia 18. sierpnia 1855 r. w Wiedniu umowę (konkordat) i rozporządzający, iżby zawarte w nim postanowienia z zastrzeżeniem nadmienionych w artykułach I i II tegoż patentu rozporządzeń, weszły w zupełną moc prawa w całej rozległości Cesarstwa od chwili ogłoszenia tego patentu.

MY FRANCISZEK JÓZEF pierwszy, z Bożej łaski Cesarz Austryjacki; i t. d. i t. d. i t. d.

Odkąd z woli Najwyższego objęliśmy tron Naszych Przodków, było Naszém bezustanném usiłowaniem, odnowić i utwierdzić moralne podstawy towarzyskiego porządku i szczęścia naszych ludów. Poczytaliśmy też tém chętniej za Nasz święty obowiązek, pogodzenie stosunków Państwa do katolickiego kościoła z ustawy Bożemi i dobrze zrozumianą korzyścią Naszego Cesarstwa. Tym celem wydaliśmy dla wielkiej części Państwa Naszego po wysłuchaniu Biskupów onych krajów, Nasze rozporządzenie z 18. i 23. kwietnia 1850 r. i uczynili niemi zadość kilku nagłym potrzebom życia kościelnego.

Dla dokonania zbawiennego dzieła, porozumieliśmy się potem ze Stolicą świętą i zawarli na dniu 18. sierpnia b. r. obszerną z Głową Kościoła umowę.

Podając ją niniejszém ludom Naszym do wiadomości, rozporządzamy po zasięgnięciu zdania Naszych ministrów i po wysłuchaniu Naszej Rady państwa, co następuje:

I.

Wydamy potrzebne rozporządzenia, aby kierownictwo szkół katolickich w onych krajach koronnych, gdzie takowe nie odpowiada artykułowi ósmemu, pogodzić z tegoż postanowieniami. Do onego czasu przestrzegać należy rozporządzeń istniejących.

II.

Jest Naszą wolą, iżby biskupie sądy małżeńskie jak najspieszniej weszły w życie także i w tych krajach, gdzie takowe nie istnieją, ażeby stósownie do artykułu X konkordatu orzekały w sprawach małżeńskich Naszych katolickich poddanych. Czas, w którym rozpocząć mają swą działalność, każemy podać do wiadomości po wysłuchaniu biskupów. Tymczasem obwieszczono także będą potrzebne zmiany w ustawach cywilnych o sprawach małżeńskich. Aż do tego czasu pozostają w mocy istniejące ustawy dla małżeństw poddanych Naszych katolickich, a sądy Nasze wedle nich rozstrzygać mają o cywilnej ważności tych małżeństw i wynikających ztąd następstwach prawniczych.

III.

Wreszcie postanowienia objęte umową między Nami a Stolicą papieżką zawartą, wchodzą w zupełną moc prawa z chwilą ogłoszenia tegoż patentu w całej rozległości Naszego Cesarstwa.

Do przeprowadzenia tychże postanowień upoważniony jest Nasz Minister wyznań i oświecenia za porozumieniem się z innymi udział w tém mającymi Ministrami i Naszą naczelną komendą armii.

Dano w Wiedniu Naszej Cesarskiej stolicy i rezydencji dnia piątego miesiąca listopada, roku tysiąc ósmset pięćdziesiątego piątego a w siódmym panowania Naszego.

FRANCISZEK JÓZEF, m. p.

L. S.

Hr. Buol-Schauenstein, m. p.

hr. Thun, m. p.

Z rozkazu Najwyższego

Ransonnet, m. p.

NOS FRANCISCUS JOSEPHUS PRIMUS

divina favente clementia Austriae Imperator
etc. etc. etc.

Notum testatumque omnibus et singulis, quorum interest, tenore praesentium facimus:

Postquam inter Suae Sanctitatis Nostrumque plenipotentiarium ad certum stabilemque ordinem rerum rationumque Ecclesiae Catholicae in imperio Nostro constituendum, conventio sollemnis die decima octava Augusti anni labentis inita et signata est tenoris sequentis:

C O N V E N T I O

Inter Sanctitatem Suam Pium IX. Summum Pontificem et Majestatem Suam Cesareo-Regiam Apostolicam Franciscum Josephum I. Imperatorem Austriae

(Cui subscriptum Viennae die 18. Augusti 1855 ratificationes mutuo traditae ibidem die 25. Septembris 1855).

IN NOMINE

SANCTISSIMAE ET INDIVIDUAE TRINITATIS.

Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX et Majestas Sua Cesareo-Regia Apostolica Franciscus Josephus I. Austriae Imperator, concordibus effecturi studiis, ut fides, pietas et omnis recti honestique vigor in Austriae imperio conservetur et augeat, de Ecclesiae catholicae statu in eodem imperio solemnem conventionem inire decreverunt.

Quapropter Sanctissimus Pater in plenipotentiarium Summum nominavit: Eminentissimum Dominum Michaëlem Sacrae Romanae Ecclesiae Presbyterum Cardinalem Viale-Prelà, ejusdem Sanctitatis Suae et Sanctae Sedis apud praefatam Apostolicam Majestatem Pronuntium, et Majestas Sua, Imperator Austriae Celsissimum Dominum Josephum Othmarum de Rauscher, Principem Archiepiscopum Viennensem, Solio Pontificio Adsistentem, Caesarei Austriaci Ordinis Leopoldini Praelatum et magnae Crucis Equitem, nec non ejusdem Majestatis Cesareae a consiliis intimis.

MY FRANCISZEK JÓZEF PIERWSZY

z Bożej łaski Cesarz Austryjacki
i t. d. i t. d. i t. d.

Czynimy wiadomo wszem w obec i każdemu z osobna,
komu na tém zależy osnowę niniejszą:

Że między Jego Świątobliwości i Naszym pełnomocnikiem celem ustanowienia pewnego i stałego porządku rzeczy i zasad kościoła katolickiego w Cesarstwie Naszém zawartą i podpisaną została dnia ośmnastego sierpnia roku bieżącego uroczysta umowa treści następującej:

U M O W A

między Jego Świątobliwością Papieżem Piusem IX. i Jego Cesarsko-Królewską Apostolską Mością Franciszkiem Józefem I. Cesarzem Austrii

(podpisana w Wiedniu dnia 18. Sierpnia 1855, dana tamże w zamian po obustronnych ratyfikacjach dnia 25. września 1855 r.).

W IMIĘ

PRZENAJŚWIĘTSZEJ I NIEROZDZIELNEJ TRÓJCY.

Jego Świątobliwość Papież Pius IX. i Jego Cesarsko-Królewska Apostolska Mość Franciszek Józef I. Cesarz Austrii, których zgodne usiłowanie do tego dąży, iżby wiara, pobożność i siła moralna w Cesarstwie Austryjackim były zachowane i pomnożone, postanowili zawrzeć uroczysty traktat co do stanowiska kościoła katolickiego w témże Cesarstwie.

W tym celu mianował swym pełnomocnikiem: Ojciec Święty Jego Eminencyją Pana Michała księdza kardynała kościoła świętego rzymskiego Viale-Prelà, Pronuncjusza tejeż Jego Świątobliwości i Stolicy świętej u pomienionej wyżej Apostolskiej Mości; a Jego Mość Cesarz Austrii Jego Książęcą Mość Pana Józefa Otmara Rauschera, księcia arcybiskupa wiedeńskiego, asystenta u Tronu papieskiego, prałata i kawalera Wielkiego Krzyża cesarsko-austryjackiego Orderu Leopolda, jako téż Tejeż Cesarskiej Mości rzeczywistego tajnego Radcę.

Qui post plenipotentiae ipsis collatae instrumenta mutuo sibi tradita atque recognita, de sequentibus convenerunt:

ARTICULUS I.

Religio catholica apostolica romana in toto Austriae Imperio et singulis, quibus constituitur ditionibus, sarta tecta conservabitur semper cum iis juribus et praerogativis, quibus frui debet ex Dei ordinatione et canonicis sanctionibus.

ARTICULUS II.

Cum Romanus Pontifex primatum tam honoris quam jurisdictionis in universam, qua late patet, Ecclesiam jure divino obtineat, Episcoporum Cleri et populi mutua cum Sancta Sede communicatio in rebus spiritualibus et negotiis ecclesiasticis nulli placetum regium obtinendi necessitati suberit, sed prorsus libera erit.

ARTICULUS III.

Archiepiscopi, Episcopi omnesque locorum Ordinarii cum Clero et populo dioecesaneo pro munere officii pastoralis libere communicabunt, libere item suas de rebus ecclesiasticis instructiones et ordinationes publicabunt.

ARTICULUS IV.

Archiepiscopis et Episcopis id quoque omne exercere liberum erit, quod pro regimine Dioecesium sive ex declaratione sive ex dispositione sacrorum Canonum juxta praesentem et a Sancta Sede adprobatam Ecclesiae disciplinam ipsis competit, ac praesertim:

- a) Vicarios, Consiliarios et adjuutores administrationis suae constituere ecclesiasticos, quoscumque ad praedicta officia idoneos judicaverint.
- b) Ad statum clericalem assumere et ad sacros ordines secundum Canones promovere, quos necessarios aut utiles Dioecesibus suis judicaverint, et e contrario quos indignos censuerint, a susceptione ordinum arcere.

Ciż pełnomocnicy zamieniwszy dowody swego umocowania i znalazłszy je dostatecznymi, zgodzili się na to, co następuje:

ARTYKUŁ I.

Religia katolicka apostolska rzymska zachowaną będzie na zawsze w całym Cesarstwie Austryjackim i we wszystkich krajach w skład jego wchodzących z temi prawami i prerogatywami, jakich używać ma ze zrządzenia Bożego i postanowień prawa kościelnego.

ARTYKUŁ II.

Gdy Papież rzymski z prawa Bożego posiada pierwszeństwo czci i sądownictwa w całym kościele, jak daleko sięga, wzajemne tedy biskupów, duchowieństwa i ludu do Stolicy świętej odnoszenie się w rzeczach duchownych i sprawach kościelnych nie podlegnie konieczności otrzymania w tej mierze królewskiego przyzwolenia, ale będzie wolną zupełnie.

ARTYKUŁ III.

Arcybiskupi, biskupi i wszyscy ordynaryusze znosić się będą swobodnie w sprawowaniu urzędu pasterskiego z duchowieństwem i ludem swych dyecezyj, wolno im także będzie ogłaszać instrukcje i rozporządzenia w rzeczach kościelnych.

ARTYKUŁ IV.

Wolno też będzie arcybiskupom i biskupom wykonywać to wszystko, do czego im pod względem zarządu dyecezyi przysłuży prawo bądź z objaśnienia, bądź rozporządzenia świętych ustaw kościelnych wedle terażniejszej, a od Stolicy świętej uznanej karności kościelnej, a mianowicie:

- a) Mianować wikaryuszami, radcami i pomocnikami swej administracyi, duchownych, których tylko do pomienionych urzędów za zdolnych uznają.
- b) Przyjmować do stanu duchownego i wyświęcać według ustaw kanonicznych osoby, które potrzebnymi lub użytecznymi dla swych dyecezyj osądzą, a przeciwnie wykluczać od wyświęcenia tych, którychby za niegodnych poczytali.

- c) Beneficia minora erigere atque collatis cum Cesarea Majestate consiliis, praesertim pro convenienti reddituum assignatione, Parochias instituere, dividere vel unire.
- d) Praescribere preces publicas, aliaque pia opera, cum id bonum Ecclesiae aut Status populivae postulet, sacras pariter supplicationes et peregrinationes indicere, funera aliasque omnes sacras functiones, servatis quoad omnia canonicis praescriptionibus, moderari.
- e) Convocare et celebrare ad sacrorum Canonum normam Concilia provincialia et Synodos dioecesanarum, eorumque acta vulgare.

ARTICULUS V.

Omnis juventutis catholicae institutio in cunctis scholis tam publicis quam privatis conformis erit doctrinae Religionis catholicae; Episcopi autem ex proprii pastoralis officii munere dirigent religiosam juventutis educationem in omnibus instructionis locis et publicis et privatis, atque diligenter advigilabunt ut in quavis tradenda disciplina nihil adsit, quod catholicae Religionis, morumque honestati adversetur.

ARTICULUS VI.

Nemo sacram Theologiam, disciplinam catecheticae vel Religionis doctrinam in quocunque instituto vel publico vel privato tradet: nisi tum missionem tum auctoritatem obtinuerit ab Episcopo dioecesano, cujus eandem revocare est, quando id opportunum censuerit. Publici Theologiae professores et disciplinae catecheticae magistri, postquam sacrorum Antistes de candidatorum fide, scientia ac pietate sententiam suam exposuerit, nominabuntur ex iis, quibus docendi missionem et auctoritatem conferre paratum se exhibuerit. Ubi autem theologiae facultatis professorum quidam ab Episcopo ad Seminarii sui alumnos adhiberi solent, in ejusmodi professores nunquam non assumuntur viri, quos sacrorum Antistes ad munus praedictum obeundum prae ceteris ha-

- c) Tworzyć mniejsze beneficya i za porozumieniem się z Jego Cesarską Mością, zwłaszcza względem przyzwoitego dochodów przekazania, zakładać probostwa, dzielić takowe lub łączyć.
- d) Nakazywać modły publiczne i inne pobożne uczynki, jeżeli tego wymaga dobro kościoła, Państwa lub ludu, zapowiadać również święte obchody błagalne i pielgrzymki, przepisywać obrządki pogrzebne i inne duchowne czynności, z zachowaniem we wszystkiém ustaw kanicznych.
- e) Zwoływać i obchodzić zgodnie ze świętami ustawy kościoła, koncylia prowincjonalne i synody dyecezalne, i obwieszczać ich czynności.

ARTYKUŁ V.

Wszelkie nauki młodzieży katolickiej we wszystkich szkołach tak publicznych jako téż i prywatnych, udzielane będą zgodnie z zasadami religii katolickiej; biskupi zaś kierować będą na mocy urzędu swego pasterskiego religijne młodzieży wychowanie we wszystkich zakładach naukowych publicznych i prywatnych, i starannie nad tém czuwać, iżby w żadnym przedmiocie naukowym nic takiego nie było, coby się wierze katolickiej lub czystości obyczajów sprzeciwiało.

ARTYKUŁ VI.

Nikt wykładać nie będzie świętej teologii, katechetyki i nauki religijnej w jakimbądź zakładzie publicznym czy prywatnym, jeżeli od biskupa właściwej dyecezyi nie otrzymał do tego posłannictwa i upoważnienia, które tenże odwołać może, gdy tego uzna potrzebę. Publiczni profesorowie teologii i nauczyciele katechetyki mianowani będą, po wyrokowaniu biskupa o wierze, wiadomościach i pobożności kandydatów, z grona tych, którym gotów jest udzielić posłannictwa i upoważnienia na urząd nauczycielski. Gdzie wszakże biskup używać zwykł profesorów fakultetu teologicznego do udzielania nauki teologii alumnom własnego seminarium, powołani zawsze będą na takich profesorów mężowie, których biskup do sprawowania rzeczonego urzędu

biles censuerit. Pro examinibus eorum, qui ad gradum doctoris Theologiae vel sacrorum Canonum adspirant, dimidiam partem examinantium Episcopus dioecesanus ex doctoribus Theologiae vel sacrorum Canonum constituet.

ARTICULUS VII.

In gymnasiis et omnibus, quas medias vocant, scholis pro juventute catholica destinatis, nonnisi viri catholici in professores seu magistros nominabuntur, et omnis institutio ad vitae Christianae legem cordibus inscribendam pro rei, quae tractatur, natura composita erit. Quinam libri in iisdem scholis ad religiosam tradendam instructionem adhibendi sint, Episcopi collatis inter se consiliis statuent.

De Religionis magistris pro publicis gymnasiis mediisque scholis deputandis firma manebunt, quae hac de re salubriter constituta sunt.

ARTICULUS VIII.

Omnes scholarum elementarium pro catholicis destinatarum magistri inspectioni ecclesiasticae subditi erunt. Inspectores scholarum dioecesanos, Majestas Sua Cesarea ex viris ab Antistite dioecesano propositis nominabit. Casu, quo iisdem in scholis instructioni religiosae haud sufficienter provisum sit, Episcopus virum ecclesiasticum, qui discipulis catechismum tradat, libere constituet. In ludi magistrum assumendi fides et conversatio intemerata sit oportet. Loco movebitur, qui a recto tramite deflexerit.

ARTICULUS IX.

Archiepiscopi, Episcopi omnesque locorum Ordinarii propriam auctoritatem omnimoda libertate exercebunt, ut libros Religioni morumque honestati perniciosos censura perstringant et fideles ab eorundem lectione avertant. Sed et Gubernium, ne ejusmodi libri in Imperio divulgentur, quovis opportuno remedio cavebit.

szczególnie uznał zdolnymi. Przy egzaminach pragnących osiągnąć doktorat teologii lub prawa kanonicznego, ustanowi biskup połowę egzaminujących z doktorów teologii lub względnie z prawa kanonicznego.

ARTYKUŁ VII.

W przeznaczonych dla młodzieży katolickiej gimnazjach i szkołach średnich, w ogólności mianowani tylko będą katolicy profesorami lub nauczycielami, a wszelki wykład naukowy dążyć ma w miarę przedmiotu do wpojenia w serca zasad życia chrześcijańskiego. Jakie książki przy wykładzie religii w szkołach rzeczonych używane być mają, postanowią biskupi po naradzeniu się między sobą.

Względem ustanowienia nauczycieli religii w gimnazjach i szkołach średnich, pozostaną w mocy wydane w tym względzie zbawienne rozporządzenia.

ARTYKUŁ VIII.

Wszyscy nauczyciele przeznaczonych dla katolików szkół ludowych podlegają nadzorowi kościelnemu. Inspektorów szkół dyecezyi mianuje Jego Mość Cesarz z grona proponowanych przez biskupa mężów. Gdyby w szkołach rzeczonych nauka religii nie była dostatecznie udzielaną, ustanowi biskup z woli swej duchownego, który uczniom wykladać ma początkowe wiary zasady. Mąż, mający być powołanym do tego nauczycielstwa, ma być nieskazitelnej wiary i obyczajności. Kto zboczy z prawej drogi, oddalonym będzie z posady.

ARTYKUŁ IX.

Arcybiskupi, biskupi i wszyscy ordynaryusze wykonywać będą z zupełną wolnością przysługującą im władzę w oznaczaniu zgubnych dla religii i obyczajności książek, i powstrzymywaniu wiernych od ich czytania. Wszakże i rząd zapobiegać będzie odpowiednimi celowi środkami, by książek tego rodzaju w Cesarstwie nie rozszerzano.

ARTICULUS X.

Quum caussae ecclesiasticae omnes et in specie, quae fidem, sacramenta, sacras functiones nec non officia et jura ministerio sacro annexa respiciunt, ad Ecclesiae forum unice pertineant, easdem cognoscat iudex ecclesiasticus, qui perinde de causis quoque matrimonialibus juxta sacros Canones et Tridentina cum primis decreta iudicium feret, civilibus tantum matrimonii effectibus ad iudicem saecularem remissis. Sponsalia quod attinet, auctoritas ecclesiastica iudicabit de eorum existentia, et quoad matrimonium impediendum effectibus, servatis, quae idem Concilium Tridentinum et Apostolicae Litterae, quorum initium „Auctorem fidei“, constituunt.

ARTICULUS XI.

Sacrorum Antistitibus liberum erit, in Clericos honestum habitum clericalem, eorum ordini et dignitati congruentem non deferentes, aut quomodocunque reprehensione dignos, poenas a sacris Canonibus statutas, et alias quas ipsi Episcopi convenientes iudicaverint, infligere, eosque in monasteriis, Seminariis aut domibus ad id destinandis custodire. Idem nullatenus impediuntur, quominus censuris animadvertant in quoscunque fideles ecclesiasticarum legum et Canonum transgressores.

ARTICULUS XII.

De jure patronatus iudex ecclesiasticus cognoscat; consentit tamen Sancta Sedes, ut quando de laicali patronatu agatur, tribunalia saecularia iudicare possint de successione quoad eundem patronatum, seu controversiae ipsae inter veros et suppositos patronos agantur, seu inter ecclesiasticos viros, qui ab iisdem patronis designati fuerint.

ARTICULUS XIII.

Temporum ratione habita Sanctitas Sua consentit, ut Clericorum caussas mere civiles, prout contractuum, debitorum, haereditatum — iudices saeculares cognoscant et definiant.

ARTYKUŁ X.

Gdy wszystkie sprawy kościelne, a w szczególności te, które dotyczą wiary, sakramentów, obrzędów kościelnych, tudzież połączonych z urzędem duchownym praw i obowiązków, do kościelnej wyłącznie należą władzy, sędzia przeto kościelny rozpoznawać je, i także w sprawach małżeńskich wedle ustaw kościoła Bożego, a zwłaszcza postanowień Trydenckich orzekać będzie, odsyłając cywilne tylko małżeństwa następstwa, do świeckiego sędziego.

Co się tyczy zaręczyn, osądzi władza kościelna o ich istnieniu i wpływie na uzasadnienie przeszkód małżeńskich, przyczém przestrzegać ma uchwał Soboru Trydenckiego i reskryptu apostolskiego, który rozpoczyna się słowami: „Auctorem fidei“.

ARTYKUŁ XI.

Wolno będzie biskupom karać duchownych, którzy nie noszą przyzwoitego duchownego ubioru, odpowiedniego ich stanowisku i godności, lub w jakibądź sposób okażą się skarcenia godnymi, karami prawem kanoniczném ustanowionemi, lub innemi, które biskupi za stosowne poczytają, i trzymać ich pod dozorem w klasztorach, seminaryach, lub domach na ten cel przeznaczonych. Nic téż nie przeszkadza im w orzekaniu kar kościelnych na którychkolwiek wiernych, którzyby przekraczali kościelne ustawy i rozporządzenia.

ARTYKUŁ XII.

6) O prawie patronatu rozstrzygnie sędzia kościelny; przyzwała wszelako Stolica Święta, iżby, gdy rzecz idzie o patronat świecki, sądy świeckie orzekały o następstwie w tymże, czyby spór wytoczony był między prawdziwymi i mniemanymi patronami, czy téż między duchownymi, którzy od tychże patronów na prebendę byli przeznaczeni.

ARTYKUŁ XIII.

Ze względu na stosunki czasu przyznaje Stolica Święta, iżby ściśle cywilne sprawy duchownych, jako to kontraktowe, dłużnicze i spadkowe, przez świeckich sędziów były rozpoznawane i rozstrzygane.

ARTICULUS XIV.

Eadem de causa Sancta Sedes haud impedit, quominus caussae ecclesiasticorum pro criminibus seu delictis, quae poenalis Imperii legibus animadvertuntur, ad judicem laicum deferantur; cui tamen incumbet, Episcopum ea de re absque mora certiozem reddere. Praeterea in reo deprehendendo et detinendo ii adhibebuntur modi, quos reverentia status clericalis exigit. Quodsi in ecclesiasticum virum mortis vel carceris ultra quinquennium duraturi sententia feratur, Episcopo nunquam non acta judiciaria communicabuntur, et condemnatum audiendi facultas fiet, in quantum necessarium sit, ut de poena ecclesiastica eidem infligenda cognoscere possit. Hoc idem Antistite petente praestabitur, si minor poena decreta fuerit. Clerici carceris poenam semper in locis a saecularibus separatis luent. Quodsi autem ex delicto vel transgressione condemnati fuerint, in monasterio vel alia ecclesiastica domo recludentur.

In hujus articuli dispositione minime comprehenduntur cause majores, de quibus Sacrum Concilium Tridentinum sess. XXIV. c. 5. de reform. decrevit. Iis pertractandis Sanctissimus Pater et Majestas Sua Caesarea, si opus fuerit, providebunt.

ARTICULUS XV.

Ut honoretur domus Dei, qui est Rex regum et Dominus Dominantium, sacrorum templorum immunitas servabitur, in quantum id publica securitas et ea, quae justitia exigit, fieri sinant.

ARTICULUS XVI.

Augustissimus Imperator non patietur, ut Ecclesia catholica ejusque fides, liturgia, institutiones sive verbis, sive factis, sive scriptis contemnantur aut Ecclesiarum Antistites vel Ministri in exercendo munere suo pro custodienda praesertim fidei ac morum doctrina et disciplina Ecclesiae impediantur. Insuper efficax, si opus fuerit, auxilium praestabit, ut sententiae ab Episcopis in clericos officiorum oblitos latae

1) Jeżeli zaś pomeńnicus tego być rozkazu nie obraćdo Cesarzowi na pole religijne, miał sednia świeckiej władzy sprawę do biskupa i wolałusi
nie z wyjątkiem wyjątków biskup orz. sprawę woble ppko. 1810
oni bawit / sumo Keale - biale do Part. Dancok. na list. 21. 97.
2) biskupa który nie jeżeli biskup staj. co innym w sprawie biskupa biskup sprawy moze
statu, może Cesarz, zaim
porozumien. zły z Stoli. 97. 100.
la. nastipia ma. ARTYKUŁ XIV. [Inny hasze]

Z tego też powodu nie stawia Stolica Święta przeszkód, iżby duchowni dla popełnionych zbrodni lub innych przewinień, przeciw którym wymierzone są karne ustawy Cesarstwa, stawieni byli przed sąd świecki, który wszakże bez zwłoki uwiadomić ma o tém biskupa. Krom tego zachowane będą przy uwięzieniu i zatrzymaniu winowajcy te względy, jakich wymaga uszanowanie stanu duchownego. —

Wypadnieli na duchownego wyrok śmierci lub więzienia wyżej lat pięciu trwać mającego, natenczas doręczone będą biskupowi akta sądowe, by mógł przesłuchać skazanego, o ile tego okaże się potrzeba, dla uznania o zawyrokowaniu nań kary kościelnej. Toż samo nastąpić ma na żądanie biskupa i wtenczas, gdyby wyrok mniejszą orzekł karę. Duchowni odbędą karę więzienia zawsze w miejscach oddzielnych od świeckich. W razie zapadłego wyroku za wykroczenia lub przestępstwa, zamknięci będą w klasztorze lub innym domu kościelnym. 1)

Rozporządzenia tego artykułu nie obejmują wcale owych wypadków ważniejszych, o których rozporządził Święty Sobór Trydencki w sess. XXIV. c. 5. de reform. O postępowaniu w takich razach orzekną, jeżeli tego okaże się potrzeba, Ojciec Święty i Jego Cesarska Mość. 2)

ARTYKUŁ XV.

Dla uczczenia świątyni Boga, który jest Królem królów i Panem nad pany, zachowaną będzie nictykalność kościołów, o ile to się da pogodzić z bezpieczeństwem publiczném i wymaganiami sprawiedliwości.

ARTYKUŁ XVI.

Jego Mość Cesarz nie ścierpi, iżby kościół katolicki, jego wiara, liturgia i instytucje czy to słowy, czy też czynem lub pismem były znieważane, albo by przełożonym lub sługom kościoła stawiane były przeszkody w pełnieniu ich urzędu, zwłaszcza gdzie idzie o strzeżenie nauki wiary, zasad moralności i karności kościelnej. Udzieli też w razie potrzeby skutecznej pomocy, by wydane na kapłanów niepomyślnych

1) pomyślny for
2) cyfry to biskup
Cesarz moze
causes comite
grawame, dion
nawozny, 1810
depositione aut
provalione d'apost. stud.

executioni demandentur. Desiderans praeterea, ut debitus juxta divina mandata sacris Ministris honor servetur, non sinet quidquam fieri, quod dedecus eisdem afferre, aut eos in contemptum adducere possit, immo vero mandabit, ut omnes Imperii Sui Magistratus et ipsis Archiepiscopis seu Episcopis et Clero quacunq̄ occasione reverentiam atque honorem eorum dignitati debitum exhibeant.

ARTICULUS XVII.

Seminaria episcopalia conservabuntur, et ubi dotatio eorum haud plene sufficiat fini, cui ad mentem sacri Concilii Tridentini inservire debent, ipsi augendae congruo modo providebitur. Praesules dioecesani eadem juxta sacrorum Canonum normam pleno et libero jure gubernabunt et administrabunt. Igitur praedictorum Seminariorum rectores et professores seu magistros nominabunt et quotiescunq̄ necessarium aut utile ab ipsis censebitur, removebunt. Adolescentes et pueros in iis efformandos recipient, prout Dioecesibus suis expedire in Domino judicaverint. Qui studiis in Seminariis hisce vacaverint, ad scholas alius cujuscunq̄ instituti praevio idoneitatis examine admitti, nec non servatis servandis pro qualibet extra Seminarium cathedra concurrere poterunt.

ARTICULUS XVIII.

Sancta Sedes, proprio utens jure, novas Dioeceses eriget ac novas earundem peraget circumscriptiones, cum id spirituale fidelium bonum postulaverit. Verumtamen quando id contigerit, cum Gubernio Imperiali consilia conferet.

ARTICULUS XIX.

Majestas Sua Caesarea in seligendis Episcopis, quos vigore privilegii Apostolici a Serenissimis Antecessoribus Suis ad Ipsam devoluti, a Sancta Sede canonice instituendos praesentat seu nominat, imposterum quoque Antistitum imprimis comprovincialium consilio utetur.

swych obowiązków biskupie wyroki weszły w wykonanie. Pragnąc nadto, by winna wedle praw Boskich sługom Bożym cześć była oddawaną, nie dopuści niczego, coby ich poniżyć lub znieważyc mogło, przeciwnie rozporządzi, iżby wszystkie władze Cesarstwa oddawały przy każdej sposobności nie tylko samym arcybiskupom lub biskupom ale także i duchowieństwu uszanowanie i cześć godności ich winną. —

ARTYKUŁ XVII.

Seminarya biskupie nadal będą utrzymane, a gdzie ich uposażenie nie odpowiada dostatecznie celowi w duchu świętego Soboru Trydenckiego przeznaczonemu, staraniem będzie pomnożyć takowe, w sposób odpowiedni. Biskupi kierować nimi będą i zarządzać prawem zupełnym i wolnym według świętych ustaw kościoła. Mianować przeto będą rektorów i profesorów czyli nauczycieli rzeczonych seminaryów, i oddalą ich, skoro tylko tego potrzebę lub użyteczność uznają. Przyjmować będą młodzieńców i chłopców kształcić się w nich mających, tak jak to w Panu korzystnym dla swych dyecezyj osądzą. Ci, którzy w seminaryach tych nauki odbędą, wstąpić mogą do każdego jakiegobądź zakładu naukowego po złożonym poprzednio egzaminie ich uzdolnienia, i ubiegać się mogą, z zachowaniem odnośnych przepisów, o każdą katedrę poza seminaryum.

ARTYKUŁ XVIII.

Stolica święta utworzy z własnego ramienia nowe dyecezye lub nowe tychże opisze granice, jeżeli tego wymagać będzie duchowne wiernych dobro. W razie wszelako takim porozumie się z Rządem Cesarskim.

ARTYKUŁ XIX.

Jego Mość Cesarz przy wyborze biskupów, których na mocy Apostolskiego po Swych Najjaśniejszych Przodkach odziedziczonego przywileju Stolicy świętej, celem kanonicznego ustanowienia przedstawia lub mianuje, zasięgać i nadal będzie rady biskupów zwłaszcza téjże samej prowincyi.

ARTICULUS XX.

Metropolitae ac Episcopi, antequam Ecclesiarum suarum gubernacula suscipiant, coram Caesarea Majestate fidelitatis juramentum emittent sequentibus verbis expressum: „Ego juro et promitto ad Sancta Dei Evangelia, sicut decet Episcopum, obedientiam et fidelitatem Caesareo-Regiae Apostolicae Majestati et Successoribus Suis; juro item et promitto, me nullam communicationem habiturum nullique consilio interfuturum, quod tranquillitati publicae noceat, nullamque suspectam unionem neque intra neque extra imperii limites conservaturum, atque si publicum aliquod periculum imminere resciverim, me ad illud avertendum nihil omissurum“.

ARTICULUS XXI.

In cunctis imperii partibus Archiepiscopis, Episcopis et viris ecclesiasticis omnibus liberum erit, de his, quae mortis tempore relicturi sint, disponere juxta sacros Canones, quorum praescriptiones et a legitimis eorum haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt. Utroque tamen in casu excipientur Antistitum dioecesanorum ornamenta et vestes pontificales, quae omnia veluti mensae episcopali propria erunt habenda, et ideo ad Successores Antistites transibunt. Hoc idem observabitur quoad libros, ubi usu receptum est.

ARTICULUS XXII.

In omnibus Metropolitanis seu Archiepiscopalibus suffraganeisque Ecclesiis Sanctitas Sua primam dignitatem conferret, nisi patronatus laicalis privati sit, quo casu secunda substituetur. Ad caeteras dignitates et praebendas canonicas Majestas Sua nominare perget, exceptis permanentibus is, quae liberae collationis episcopalis sunt, vel juri patronatus legitime adquisito subjacent. In praedictarum Ecclesiarum Canonicos non assumentur, nisi sacerdotes, qui et dotes habeant a Canonibus generaliter praescriptas et in cura animarum aut in negotiis ecclesiasticis seu in disciplinis sacris tradendis cum laude versati fuerint. Sublata insuper erit na-

ARTYKUŁ XX.

Metropolicy i biskupi przed objęciem zarządu swych kościołów złożą przed Jego Cesarską Mością przysięgę wierności następującej osnowy: „Przysięgam i przyrzekam na świętą Boga Ewangelią, jako biskupowi przystoi, posłuszeństwo, i wierność Waszej Cesarsko-Królewskiej Apostolskiej Mości i Jego Następcom; przysięgam również i przyrzekam nie brać udziału w żadnej czynności i żadnym zamachu, któreby publicznej zagrażały spokojności, ani też pozostawać w jakim bądź podejrzanym związku czyto wewnątrz czy poza granicami Cesarstwa; gdybym zaś dowiedział się o jakim grożącym niebezpieczeństwie publiczném, nie omieszkam niczego, by takowe usunąć.

ARTYKUŁ XXI.

We wszystkich Cesarstwa dzielnicach wolno będzie arcybiskupom, biskupom i wszystkim duchownym tém rozporządzać, co w czasie zgonu zostawiają, a to wedle świętych ustaw kościoła, których przepisy też ~~od~~ ^{od} prawnych spadkobierców duchownego bez testamentu zmarłego, starannie zachowane być winny. W obu wszelako razach wyjęte są biskupie odznaki i szaty pasterskie, które uważane być mają za własność stołu biskupiego i przechodzą na ich następców w pasterstwie. Toż samo zachowane być ma co do ksiązek, gdzie taki jest obyczaj.

ARTYKUŁ XXII.

We wszystkich kościołach metropolitalnych czyli arcybiskupich i sufragańskich nadaje godność pierwszą Jego Świątobliwość, jeżeli takowa nie podlega prywatnemu patronatowi świeckiemu, w którymto razie druga wchodzi w jej miejsce. Na inne godności i prebendy kanonikalne mianować będzie i nadal Jego Mość Cesarz, z wyjątkiem tych, które do wolnego nadania biskupów należą, albo prawowitemu podlegają prawu patronatu. Na kanoników przy rzeczonych kościołach mianowani jedynie będą kapłani, którzy nie tylko przepisane w ogólności ustawami kościoła posiadają przymioty, ale nadto sprawowali wzorowo pasterstwo dusz,

talium nobilium sive nobilitatis titulorum necessitas, salvis tamen conditionibus, quas in fundatione adjectas esse constet. Laudabilis vero consuetudo Canonatus publico indicto concursu conferendi, ubi viget, diligenter conservabitur.

ARTICULUS XXIII.

In Ecclesiis Metropolitanis et Episcopalibus, ubi desint, tum Canonicus Poenitentiarius tum Theologalis, in Collegiatis vero Theologalis Canonicus juxta modum a sacro Tridentino Concilio praescriptum (sess. V. c. 1. et sess. XXIV. c. 8. de reform.), ut primum fieri potuerit, constituentur, Episcopis praefatas praebendas secundum ejusdem Concilii sanctiones et Pontificia respective decreta conferentibus.

ARTICULUS XXIV.

Parochiis omnibus providebitur publico indicto concursu et servatis Concilii Tridentini praescriptionibus. Pro parochiis ecclesiastici patronatus praesentabunt patroni unum ex tribus, quos Episcopus enuntiata superius forma proposuerit.

ARTICULUS XXV.

Sanctitas Sua, ut singularis benevolentiae testimonium Apostolicae Francisci Josephi Imperatoris et Regis Majestati praebeat, Eidem atque catholicis Ejus in Imperio Successoribus indultum concedit, nominandi ad omnes Canonatus et Parochias, quae juri patronatus ex fundo religionis seu studiorum derivanti subsunt, ita tamen, ut seligat unum ex tribus, quos publico concursu habito Episcopus ceteris digniores judicaverit.

ARTICULUS XXVI.

Parochiis, quae congruam pro temporum et locorum ratione sufficientem non habeant, dos, quam primum fieri poterit, augebitur et parochis catholicis ritus orientalis eodem ac latini modo consuletur. Ceterum praedicta non respiciunt Ecclesias parochiales juris patronatus sive ecclesiastici sive laicalis, canonicè acquisiti, quarum onus respectivis patronis

czynności kościelne lub wykład świętych nauk. Zniesioną nadto będzie potrzeba urodzenia szlacheckiego lub tytułów szlacheckich, nieuwłączając wszakże warunkom wyraźnie przy fundacyi dodanym. Chwalebny atoli obyczaj nadawania kanonikatów w skutek rozpisanego publicznego konkursu, gdzie istnieje i nadal starannie ma być zachowany.

ARTYKUŁ XXIII.

W kościołach arcybiskupich i biskupich ustanowieni być mają, gdzie takowych nie ma, kanonik penitencyaryusz i teologalis, w kolegiatach zaś kanonik teologalis, a to jak najspieszniej wedle ustaw przyjętych na świętym Soborze Trydenckim (*sess. V. c. 1. et sess. XXIV. c. 8. de reform.*), które to prebendy rozdadzą biskupi zgodnie z uchwałami tegoż soboru a względnie z rozporządzeniami papieskimi.

ARTYKUŁ XXIV.

Probostwa wszystkie rozdawane będą w skutek publicznie rozpisanego konkursu i z zachowaniem przepisów Soboru Trydenckiego. Na probostwa podlegające duchownemu patronatowi, przedstawiają patronowie jednego z trzech, których biskup w orzeczony wyżej sposób zaproponował. ✕

ARTYKUŁ XXV.

Dla złożenia Jego Apostolskiej Mości Cesarzowi i Królowi Franciszkowi Józefowi dowodu szczególnej życzliwości, nadaje Jego Świątobliwość Jemu i Jego katolickim Następcom w Cesarstwie, moc nominowania na wszystkie kanonie i probostwa podpadające prawu patronatu polegającemu na funduszu religijnym albo naukowym, tak wszakże, iżby jeden z trzech był wybrany, których poprzednio biskup na podstawie publicznego konkursu od innych uznał godniejszymi.

ARTYKUŁ XXVI.

Dotacya probostw nieposiadających ze względów na czas i miejsce dostatecznej kongruy, pomnożoną będzie jak najrychlej, a równe będzie staranie o proboszczów katolickich obrządku wschodniego jako tóż łacińskiego. Zresztą nie tyczy się to kościołów parafialnych, zostających pod prawnie nabytym duchownym lub świeckim patronatem, bo w tych

incumbet. Quodsi patroni obligationibus eis a lege ecclesiastica impositis haud plene satisfaciant, et praesertim, quando parochus dos ex fundo Religionis constituta sit, attentis pro rerum statu attendendis, providendum erit.

ARTICULUS XXVII.

Cum jus in bona ecclesiastica ex canonica institutione derivet, omnes, qui ad beneficia quaecunque vel majora vel minora nominati seu praesentati fuerint, bonorum temporalium eisdem annexorum administrationem nonnisi virtute canonicae institutionis assumere poterunt. Praeterea in possessione Ecclesiarum cathedralium, bonorumque annexorum, quae in canonicis sanctionibus et praesertim in Pontificali et Ceremoniali Romano praescripta sunt, adcurate observabuntur, quocunque usu sive consuetudine in contrarium sublata.

ARTICULUS XXVIII.

Regulares, qui secundum ordinis sui constitutiones subiecti sunt Superioribus generalibus penes Apostolicam Sedem residentibus, ab iisdem regentur ad praefatarum constitutionum normam, salva tamen Episcoporum auctoritate juxta canonum et Tridentini praecipue Concilii sanctiones. Igitur praedicti Superiores Generales cum subditis cunctis in rebus ad ministerium ipsis incumbens spectantibus libere communicabunt, libere quoque visitationem in eosdem exercebunt. Porro regulares absque impedimento respectivi Ordinis, Instituti seu Congregationis regulas observabunt, et juxta Sanctae Sedis praescriptiones candidatos ad novitiatum et ad professionem religiosam admittent. Haec omnia pariter observabuntur quoad moniales in iis, quae ipsas respiciunt.

Archiepiscopis et Episcopis liberum erit, in propriis Diocesis Ordinibus seu Congregationibus religiosas utriusque sexus juxta sacros canones constituere; communicabunt tamen ea de re cum Gubernio Imperiali consilia.

ponoszą ciężary dotyczący patronowie. Jeżeli patronowie nie wypełniają dokładnie nałożonych na siebie prawem kościelném obowiązków, a w szczególności jeżeli proboszcz uposażenie z funduszu religijnego pobiera, natenczas zapobiegnie się temu z uwzględnieniem wszystkiego, co według stanu rzeczy zauważaném być winno.

ARTYKUŁ XXVII.

× Gdy prawo do dóbr kościelnych wypływa z kanonicznego ustanowienia, wszyscy więc mianowani lub przedstawieni na prebendy tak większe jak mniejsze, nie mogą inaczéj objąć zarządu połączonych z niemi dóbr doczesnych, jak tylko na mocy kościelnego postanowienia. Okrom tego przy objęciu w posiadanie kościołów katedralnych i dóbr z niemi połączonych, zachowane być winny wszystkie przepisy ustaw kościelnych, a w szczególności rzymskiego pontyfikału i ceremoniału, a zniesione będą wszystkie przeciwne zwyczaje.

ARTYKUŁ XXVIII.

Zakonnicy, mocą ustaw swego zakonu poddani generalnym naczelnikom, przebywającym w Stolicy Świętej, podlegają ich kierownictwu wedle pomienionych ustaw, nie uwłaczając wszakże powadze biskupiej, opartej na prawach kanonicznych, a w szczególności uchwałach Soboru Trydenckiego. Rzeczeni więc zwierzchnicy generalni swobodnie znosić się będą z swymi poddanymi we wszystkich do ich urzędu należących sprawach, i wolno im odbywać u nich wizytacye. Dalej zachowywać będą zakonnicy bez przeszkody reguły swego zakonu, instytutu lub kongregacyi, i wedle przepisów Stolicy Świętej przypuszczać kandydatów do nowicyatu i do złożenia ślubów zakonnych. Wszystko to ma być równie zachowaném względem zakonów żeńskich, o ile do nich da się zastosować.

Wolno téż będzie arcybiskupom i biskupom zaprowadzać we własnych dyecezyach zakony lub kongregacye religijne płci obojej wedle świętych ustaw kościoła; w czém wszakże porozumieć się mają z Rządem Cesarskim.

ARTICULUS XXIX.

Ecclesia jure suo pollebit, novas justo quovis titulo libere acquirendi possessiones ejusque proprietates in omnibus, quae nunc possidet, vel imposterum acquirat, inviolabilis solemniter erit. Proinde quoad antiquas novasque ecclesiasticas fundationes nulla vel suppressio vel unio fieri poterit, absque interventu auctoritatis Apostolicae Sedis salvis facultatibus a sacro Concilio Tridentino Episcopis tributis.

ARTICULUS XXX.

Bonorum ecclesiasticorum administratio apud eos erit, ad quos secundum Canones spectat. Attentis autem subsidiis, quae Augustissimus Imperator ad Ecclesiarum necessitatibus providendum ex publico aerario benigne praestat et praestabit, eadem bona vendi vel notabili gravari onere non poterunt, nisi tum Sancta Sedes, tum Majestas Sua Caesarea aut ii, quibus hoc munus demandandum duxerint, consensum tribuerint.

ARTICULUS XXXI.

Bona, quae fundos, uti appellant, religionis et studiorum constituunt, ex eorum origine ad Ecclesiae proprietatem spectant, et nomine Ecclesiae administrabuntur, Episcopis inspectionem ipsis debitam exercentibus juxta formam, de qua Sancta Sedes cum Majestate Sua Caesarea conveniet. Reditus fundi religionis, donec collatis inter Apostolicam Sedem et Gubernium Imperiale consiliis, fundus ipse dividatur in stabiles et ecclesiasticas dotationes, erunt erogandi in divinum cultum, in Ecclesiarum aedificia et in Seminaria et in ea omnia, quae ecclesiasticum respiciunt ministerium. Ad supplenda, quae desunt, Majestas Sua eodem, quo hucusque, modo imposterum quoque gratiose succurret; immo si temporum ratio permittat et ampliora subministraturus est subsidia. Pari modo reditus fundi studiorum unice impendentur in catholicam institutionem et juxta piam fundatorum mentem.

ARTICULUS XXXII.

Fructus beneficiorum vacantium, in quantum hucusque consuetum fuit, inferentur fundo religionis, eique Majestas

ARTYKUŁ XXIX.

Kościół używać będzie prawa swego, nabywając wolno w sposób prawny nowe posiadłości, a własność jego pozostanie we wszystkiem, co teraz posiada i na przyszłość nabyte, nienaruszalną. Zaczem ani nowsze ani dawniejsze fundacye kościelne nie mogą być zniesione ani połączone bez upoważnienia Stolicy Apostolskiej, z zastrzeżeniem jednak nadanych biskupom od Świętego Soboru Trydenckiego umocowań.

ARTYKUŁ XXX.

Dobrami kościelnymi zarządzać będą ci, którym to wedle ustaw kościelnych przystoi. Z uwagi jednak na zapomogi, jakich Jego Mość Cesarz na potrzeby kościelne dostarczył lub dostarczy, dobra takie ani sprzedawane ani znacznymi długami obciążane być nie mogą, jeśli tak Stolica Święta jako i Cesarz Jego Mość lub ci, którzy od Nich ku temu upoważnieni zostaną, przyzwolenia na to nie dadzą.

ARTYKUŁ XXXI.

Dobra tak zwane funduszu religijnego i naukowego są w skutek ich pochodzenia własnością kościoła i zarządzane będą w imieniu kościoła, przyczem biskupi wykonywać będą przynależny im nadzór wedle postanowień, na jakie Stolica Święta zgodzi się z Jego Cesarską Mością. Dopóki za wspólną między Stolicą Apostolską i Rządem Cesarskim naradą fundusz sam nie będzie rozdzielony na stałe i kościelne dotacye, dochody funduszu religijnego przeznaczone będą na służbę Bożą, na budowę kościołów, na seminarya i na wszystko, co się tyczy kościelnego urzędowania. Dla uzupełnienia braku pospieszy łaskawie Jego Mość Cesarz i nadal jak dotąd z pomocą, a nawet hojniejszej udzieli zapomogi, gdy na to stosunki czasu pozwolą. Również i przychody funduszu naukowego obracane wyłącznie będą na nauki katolickie i zgodnie z pobożną wolą fundatorów.

ARTYKUŁ XXXII.

Dochód z prebend opróżnionych, o ile dotąd bywało w zwyczaju, przypada funduszowi religijnemu, któremu też

Sua Caesarea proprio motu assignat quoque Episcopatum et Abbatiarum saecularium per Hungariam et ditiones quondam annexas vacantium redditus, quos Ejusdem in Hungariae regno Praedecessores per longam saeculorum seriem tranquille possederunt. In illis Imperii provinciis, ubi fundus religionis haud extat, pro quavis Dioecesi instituentur commissiones mixtae, quae juxta formam et regulam, de quibus Sanctitas Sua cum Caesarea Majestate conveniet, tam mensae episcopalis, quam beneficiorum omnium bona vacationis tempore administrabunt.

ARTICULUS XXXIII.

Cum durante praeteritarum vicissitudinum tempore, plerisque in locis Austriacae ditionis, ecclesiasticae decimae civili lege de medio sublatae fuerint, et attentis peculiaribus circumstantiis fieri non possit, ut earundem praestatio in toto imperio restituatur, instante Majestate Sua et intuitu tranquillitatis publicae, quae Religionis vel maxime interest, Sanctitas Sua permittit ac statuit, ut salvo jure exigendi decimas, ubi de facto existit, aliis in locis earundem decimarum loco seu compensationis titulo ab imperiali Gubernio assignentur dotes seu in bonis fundisque stabilibus, seu super Imperii debito fundatae, iisque omnibus et singulis tribuantur, qui jure exigendi decimas potiebantur; itemque Majestas Sua declarat, dotes ipsas habendas omnino esse, prout assignatae fuerint, titulo oneroso et eodem ac decimae, quibus succedunt, jure, percipiendas tenendasque esse.

ARTICULUS XXXIV.

Cetera ad personas et res ecclesiasticas pertinentia, quorum nulla in his articulis mentio facta est, dirigentur omnia et administrabuntur juxta ecclesiae doctrinam et ejus vigentem disciplinam a Sancta Sede adprobatam.

Jego Cesarska Mość przekazuje z własnego popędu opróżnionych biskupstw i opactw świeckich w Węgrzech, i krajach im przedtém przynależnych, dochody, w których spokojném posiadaniu przez długi przeciąg wieków byli Najjaśniejsi Jego w Królestwie Węgierskiém Poprzednicy. W owych Cesarstwa dzielnicach, gdzie nie istnieje fundusz religijny, ustanowione będą dla każdej dyecezyi komisye mieszane, które wedle przepisów i zasad, na jakie Stolica Święta zgodzi się z Jego Cesarską Mością, zarządzać będą tak dobrami biskupimi jak i wszystkiemi prebendami w czasie ich opróżnienia.

ARTYKUŁ XXXIII,

Gdy podczas przeszłych zaburzeń zniesione zostały w wielu bardzo miejscach Państwa Austryackiego dziesięciny kościelne ustawą rządową, a przywrócenie ich w całym Cesarstwie ze względu na szczególne okoliczności jest niepodobnóm, pozwala więc i ustanawia Jego Świętobliwość na żądanie Jego Cesarskiej Mości i dla spokojności publicznej, na której religii najwięcej zależy, iżby nienaruszając prawa pobierania dziesięcin, gdzie rzeczywiście istnieje, w innych miejscach miasto tychże dziesięcin przekazane były od Rządu Cesarskiego, tytułem wynagrodzenia za nie dochody albo z dóbr nieruchomych i funduszów stałych, albo zapewnione na długi Państwa, i wypłacane wszystkim i każdemu z osobna, którzy posiadali prawo poboru dziesięcin; zarazem oświadcza Jego Cesarska Mość, iż dochody te zupełnie tak, jak przekazanemi były tytułem wynagrodzenia, i z témże samém prawem jak dziesięciny, na których miejsce wstępują, mają być pobierane i posiadane.

ARTYKUŁ XXXIV.

Zresztą wszystko co się tyczy osób i rzeczy kościelnych, o czém żadnej w niniejszych artykułach nie uczyniono wzmianki, prowadzone będzie i zarządzane według nauki kościoła, i w moc trwającej, od Stolicy Świętej zatwierdzonej, karności kościelnej.

ARTICULUS XXXV.

Per solemnem hanc Conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Imperio Austriaco et singulis, quibus constituitur, ditionibus, hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque Conventio ut lex Status deinceps eisdem in ditionibus perpetuo vigebit. Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est, sancte servaturos. Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Majestas Caesarea invicem conferent ad rem amice componendam.

ARTICULUS XXXVI.

Ratificationum hujus Conventionis traditio fiet intra duorum mensium spatium, a die hisce articulis apposita, aut citius, si fieri potest.

In quorum fidem praedicti Plenipotentarii huic Conventioni subscripserunt, illamque suo quisque sigillo obsignaverunt.

Datum Viennae die decima octava Augusti anno reparatae Salutis millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto.

Mich. Card.
Viale-Prelà m. p.
(L. S.)

Jos. Othmar
de Rauscher m. p.
Archiep. Vienn.
(L. S.)

Nos visis et perpensis Conventionis hujus articulis, illos omnes et singulos ratos hisce confirmatosque habere profiteamur ac declaramus, verbo Caesareo-Regio pro Nobis atque Successoribus Nostris adpromittentes, Nos omnia, quae in illis continentur, fideliter executioni mandaturos, neque ulla ratione permissuros esse, ut illis contraveniatur. In quorum fidem majusque robur praesentes ratihabitionis Nostrae tabulas manu Nostra signavimus sigilloque Nostro Caesareo-Regio appenso firmari jussimus.— Dabantur in Ischl die vigesima tertia mensis Septembris anno Domini millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto, Regnorum Nostrorum septimo.

FRANCISCUS JOSEPHUS m. p.
(L. S.)

Comes a Buol-Schauenstein.

Ad Mandatum Sacr. Caes. ac Reg. Apost. Majest. proprium:
Otto Liber Baro a Meysenburg, m. p.

ARTYKUŁ XXXV.

Wszystkie w Cesarstwie Austriackim i pojedynczych, z których się składa dzielnicach, wydane dotąd ustawy, rozporządzenia i dekreta uważane być mają za zniesione tymże uroczystym traktatem, o ile mu się sprzeciwiają, sam zaś traktat ma mieć odtąd na zawsze moc prawa Państwa w tychże dzielnicach. Przyrzekają zatem obie Strony umowę tę zawierającą, iż tak One, jako też Ich Następcy zachowają sumiennie wszystko w ogólności i każdą rzecz w szczególności, na które się zgodzono. Gdyby jednak później zająć miała jaka trudność, naradzają się Jego Świątobliwość i Jego Cesarzowska Mość nawzajem nad przyjacielskim rzeczy załatwieniem.

ARTYKUŁ XXXVI.

Zamiana ratyfikacyj tegoż traktatu nastąpi w przeciągu dwóch miesięcy, od dnia przy artykułach tych położonego, lub prędzej, jeżeli być może.

W dowód czego wymienieni pełnomocnicy traktat ten podpisali, i takowy każdy swoją pieczęcią zaopatrzyli.

Dano w Wiedniu dnia ośmnastego sierpnia roku Zbawienia tysiąc ośmset pięćdziesiąt piątego.

Mich. Kard.
Viale-Prelà m. p.
(L. S.)

Józef Othmar
de Rauscher m. p.
Arcyb. wiedeński.
(L. S.)

Przejrzawszy i rozważywszy wszystkie artykuły tego traktatu i każdy z osobna, oświadczamy i przyrzekamy Naszemu i Następców Naszych słowem Cesarzowsko-Królewskiem, iż wszystkiego, co w sobie zawierają, wiernie dopełnić rozkażemy, i nigdy nie dopuścimy, by coś przeciwko nim mogło być podjętym. W dowód czego i dla większej mocy podpisaliśmy własną ręką niniejszej ratyfikacji Naszej dokument i kazali potwierdzić przyłożeniem Naszej Cesarzowsko-Królewskiej pieczęci.— Dano w Ischl dnia dwudziestego trzeciego miesiąca września, roku Pańskiego tysiąc ośmset pięćdziesiątego piątego, a siódmego Naszego panowania.

FRANCISZEK JÓZEF m. p.
(L. S.)

Hrabia Buol-Schauenstein.

Z własnego Jego Ces. Król. Apost. Mości rozkazu:
Otto Baron Meysenburg, m. p.

VI.

Powołany w Artykule X. Konkordatu ustęp z Konstytucyi
O. S. Piusa VI. „Auctorem fidei“ z 28. sierpnia 1794 r.
tak opiewa:

DE SPONSALIBUS.

LVIII. Propositio, quae statuit Sponsalia proprie dicta
actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebran-
dum disponit, eademque civilium legum praescripto omnino
subjacere;

Quasi actus disponens ad Sacramentum non subiaceat
sub hac ratione juri Ecclesiae,

Falsa, juris Ecclesiae quoad effectus etiam
e Sponsalibus vi Canoniarum sanctionum pro-
fluentes laesiva, disciplinae ab Ecclesia consti-
tutae derogans.

VII.

Powołany w Artykule XIV. Konkordatu, ustęp z Soboru
Trydenckiego uchwał: Sess. XXIV. cap. 5. de reform.

*Causae criminales contra episcopos, maiores a solo sum. pont.,
minores a concilio provinciali cognoscantur.*

Causae criminales graviore contra episcopos, etiam
haeresis, quod absit, quae depositione aut privatione dignae
sunt, ab ipso tantum summo romano pontifice cognoscantur,
et terminentur. Quod si ejusmodi sit causa, quae necessario
extra romanam curiam sit committenda; nemini prorsus ea
committatur, nisi metropolitanis, aut episcopis, a beatissimo
papa eligendis. Haec vero commissio, et specialis sit, et
manu ipsius sanctissimi pontificis signata; nec unquam
plus his tribuat, quam ut solam facti instructionem sumant,
processumque conficiant, quem statim ad romanum pontificem
transmittant: reservata eidem sanctissimo sententia definitiva.

Cetera alias sub fel. rec. Julio III. supra his decreta, nec non et constitutio sub Innocentio III. in concilio generali, quae incipit: Qualiter et quando, quam sancta synodus in praesenti innovat, ab omnibus observetur. Minores vero criminales causae episcoporum in concilio tantum provinciali cognoscantur, et terminentur, vel a deputandis per concilium provinciale.

VIII.

(Dodatek do Konkordatu).

Litterae a Celsissimo et Reverendissimo Principe Archiepiscopo Viennensi, qua Majestatis Suae Caesareae Plenipotentiario ad Eminentissimum et Reverendissimum Dominum Mich. S. R. E. Cardinalem Viale-Prelà qua Sanctissimi Patris Plenipotentiarium datae.

Eminentissime ac Reverendissime Domine!

Domine Colendissime!

Ecclesia catholica nunquam non est arca, ad quam confluunt omnes, qui salvi fiunt in vitam aeternam; nostris autem temporibus Dominus mundum, promissionum Christi oblitum, clarissimis argumentis edocuit, temporalis quoque vitae bonis pessimam imminere ruinam, nisi Ecclesiae salutaris influxus societatis civilis fundamenta confirmet. Vicissim tempestates, quibus agitati sumus, haud obscure innuerunt, quanti pro Ecclesia Dei momenti sit, ut potestas civilis effrenem cupidinum licentiam manu forti compescat; quippe nostro aevo Ecclesiae res est cum factione, quae non tantum fidem divinitus infusam, sed etiam naturalem religionis sensum funditus evertere conatur freta commentis prava arte ita adornatis ut animum, quae sua sunt, quaerentem vehementer commoveant.

Ubi perversitatis praeconibus liberum est, ad populos fascinandos cuncta componere, nunquam deerunt, qui sana

ratione frustra reclamante in magistrorum verba jurent, atque renovabitur abominatio desolationis, quae ante aliquot annos in ipso loco sancto, Principis scilicet Apostolorum sede stare coepit.

His ita compositis, magis quam unquam exoptandum est, ut imperium cum sacerdotio, ad tuendum Dei in terris regnum, fideliter conspiret. Augustissimus vero Austriae Imperator avita pietate ductus nihil sanctius habuit, quam ut concordiam sacrae atque civilis potestatis in latissimis ditionibus sceptro Ejus subjectis, intemeratam inconcussamque stabiliret. Regnator omnium Deus incrementum benigne dedit eis, quae ad Ipsius sanctificandum nomen suscepta sunt, et conventum est de articulis, quos tam a Sanctissimo Patre, quam a Majestate Sua ratos esse habendos, addubitari vix potest. Quum autem in tantae molis gravitatisque opere nonnulla supersint, quae meminisse juvet, Augustissimus Imperator mihi in mandatis dedit, ut, quae sequuntur, Eminentiae Vestrae Reverendissimae communicem.

I. Majestati Suae cordi omnino est, ut in studiorum Universitatibus fides floreat et pietas. Multifaria, quam scientia humana parit, utilitas praesertim ex saeculo XVIIIvo multifariis erroribus quasi nubibus obducta est, quae ut veritatis luce dissipentur, ipsius societatis humanae quam maxime interest. Tanta rei in studiis generalibus ordinandis diligentissime rationem habere, Majestati Suae propositum est. Multa sunt, quae suadeant, ut sacrorum Antistites in Universitatibus Archicancellarii seu Cancellarii partes agant; quatenus difficultates obstant, in facultatem tamen theologicam secluso Cancellarii, ubi adest, officio, peculiarem influxum exercebunt.

II. Ad examinandos laureaе theologicae, sive juris canonici candidatos, per Austriam nullo non tempore viri catholici exclusive sunt adhibiti, sed et adhibebuntur.

III. Quodsi expediat, ut Episcopis nonnullis laureaе theologicas conferendi facultas auctoritate apostolica tribuatur, Augustissimus facile consentiet; communicatis tamen in-

ter Sanctam Sedem et Gubernium Imperiale consiliis negotium pertractetur.

IV. Liberum erit Episcopis, studiorum Universitatem catholicam sub eorum dependentia constitutam fundare. Quum autem necesse sit, quoad res politicas et jura civilia ejusmodi instituto assignanda, cautiones pro rerum et locorum varietate adhibere, consilia cum Gubernio Caesareo praevidenda conferenda erunt.

V. Antequam professor facultatis juridicae ad jus canonicum tradendum deputatus constituatur, Episcopi dioecesani de ejus fide et doctrina sententia expetetur.

VI. Universitas Pestinensis originem debet fundationi ecclesiasticae, quae Maria Theresia Augusta regnante, bonis ecclesiasticis adaucta est. Nihilominus ex saeculi praeteritae fine rarissimis quibusdam casibus accidit, ut viri acatholici ad scientias profanas in Universitate praedicta tradendas admitterentur. Augustissimus vero Imperator aequum esse agnoscit, ut in ejusdem professores catholici tantum assumantur, quin tamen derogare intendat juribus virorum ab Ecclesia catholica alienorum, qui ad docendi munus deputati jam fuerint.

VII. Theologiae studentes, quodsi ab Episcopo in seminarii sui alumnos suscepti vel vestem religiosam induti sint, nec non monasteriorum ab Ecclesia approbatorum novitii, in cunctis Imperii partibus, a servitiis militaribus praestandis immunes erunt.

VIII. Secundum leges in Austria vigentes, pro gymnasiis mediisque scholis a potestate civili institutis, religionis magistri ita seliguntur, ut Episcopus dioecesanus concursum habeat, et quem dignissimum censeat, Gubernio adjectis concursus actis significet: qui et de regula ad magisterium vacans deputatur. Quando sub peculiaribus rerum adjunctis eum declinari contigerit, nunquam non vir nominatur, quem Episcopus ad munus obeundum habilem enuntiaverit.

IX. In reprimendis libris, religioni morumque honestati perniciosis, communis est ecclesiae civitatisque causa, et Au-

gustissimus Imperator nihil intentatum relinquet, ut, quantum fieri possit, ab Imperio excludantur. Curabit igitur, ut ad scriptorum licentiam refrenandam leges, quarum districtae cautiones non desunt, debito vigore executioni mandentur et desideriorum, quae sacrorum Antistites hoc de negotio exposuerint, ratio diligentissime habeatur. Multa tamen pro re nata cautione opus est, ne pejora contingant. In plerisque Europae partibus classes animi cultioris et scientiae laude gloriantes morbo intimo laborant, quem medici prudentis ad instar tractare oportet. Annum usque 1848 in Austria exercebatur censura praeventiva et quidem rigore plena. Conquerebantur, qui liberales se haberi amabant, quod patrocinium a Gubernio Ecclesiae catholicae exhibitum omnes justitiae aequi tramites excederet. Revera autem censura, qualis tunc obtinebat, malo praeveniendi vel reprimendo impar plane erat. Nimis late patent Austriae fines et innumerae praesto sunt artes, quibus inspectio a politia exercita eludatur. Igitur bibliopolis nunquam deerat copia libros prohibitos invehendi, et quo gravius essent interdicti, eo avidius quaerebantur et perlegebantur, eo majori pretio divendebantur ita, ut tali mercimonio operam dantes multas, quibus deprehensi punirentur, facile praestare possent et exultarent exterarum partium librarii, quando opus eorum sumptibus editum in Austria proscriberetur. Non eadem tamen in cunctis Imperii partibus rerum conditio est. In ditionibus Venetis et Longobardicis facilius est, perversos libros excludere, quam in Germanicis, quibus tot principum protestantium dominia vicina sunt, vel in Hungaria et Transsylvania, ubi tantus habetur incolarum acatholicorum numerus. Praeterea in Italia multa, quae in Germania taedium jamjam pariunt, utpote innumeris vicibus repetita, nova adhuc sunt et majorem seducendi vim exserunt.

X. Quando ecclesiasticus vir a iudice saeculari in jus vocetur propter crimen seu delictum ad religionem pertinens, quod poenalibus Imperii legibus animadvertitur, Majestas Sua difficultatem non facit, ut a tribunali civili primae instantiae,

antequam ad sententiam ferendam procedat, Episcopo acta exhibeantur, et ipse reum audiat, omniaque peragat, quae ad causam juxta canones cognoscendam requiruntur. Postquam Episcopus in foro suo sententiam tulerit, eandem communicabit judici saeculari, qui subinde de legis civilis violatione legis civilis ad normam judicabit.

XI. *a)* Ceterum articuli XIV^{ti} de clericorum caussis dispositiones eos respiciunt, qui a judiciis ordinariis condemnati fuerint; exceptiones occurrant necesse est, ubi de crimine agatur, in quod ad tempus extraordinarius procedendi modus, quem judicium instantaneum (sąd doraźny) vocant, status est. *b)* Insuper Majestas Sua exspectat, fore ut Episcopi ad custodiendum virum ecclesiasticum, qui a iudice civili de delicto vel transgressione condemnatus fuerit, domum ecclesiasticam seligant, quae Gubernio haud displiceat. *c)* In quantum ad ecclesiasticam aliquam domum custodiendi remitti possint, qui criminis rei iudicati fuerint, pendebit a casu natura et gratia Imperatoris.

XII. In provincia, quae sub limitum militarium (pogranicze wojskowe) nomine venit, peculiaris plane res administrandi modus statutus est; quippe unus idemque et militum praefectus et iudex et magistratus civilis. Igitur iudices ordinarii, ad quos clericorum caussae civiles per ordinationem d. d. 7. Augusti 1852 remissae fuerant, militiam simul regunt. Quum autem in pluribus limitum militarium partibus a catholici frequentissimi habitent, nec contingere non potest, ut hi magistratus aliquando viri ab Ecclesia catholica alieni sint. Quapropter Majestas Sua clero catholico ab ordinariis districtuum singulorum iudicibus exempto, Zagrabiae, ubi rerum civilium et militarium per Croatiam et Slavoniam gubernator residet, forum speciale delegatum constituit. Pari modo in ceteris quoque limitum militarium partibus providebitur.

XIII. Quum Majestas Sua desideret, ut disciplinae ecclesiasticae vigor conservetur, paratum semper se exhibuit et exhibebit, ad executioni mandandas sententias ab Episcopis in clericos ei subditos latas, brachii saecularis auxilium prae-

stare. Expectat autem fore, ut Episcopi brachium saeculare imploraturi, congruas afferant dilucidationes, si quas ab ipsis peti contigerit, quo quidem eveniente casu Augustissimus consilio utetur commissionis sub Episcopi cujusdam praesidio ex sacrorum Antistitibus seu aliis viris ecclesiasticis compositae.

XIV. Leges Austriacae qua regulam statuunt, ut testes, quorum domicilium a sede judicii inquisitionem peragentis, ultra duo milliaria distat; coram iudice districtus, in quo habitant, testimonium ferant. Praeterea et legum tenori et Majestatis Suae voluntati plane consentaneum est, ut in expendendis testimoniis sacerdotum, quantum rei natura sinat, caveatur, ne persolvendis muneris sacri officiis impedimenta ponantur. Quodsi accidat, ut iudex quidem indiscretius agat, Episcopi Augustissimum adeant, qui curabit, ut negotium secundum Ipsius voluntatem et legis ad mentem pertractetur.

XV. Quum anno 1849 militum in domibus collocandorum cura, communitatibus politicis concrederetur, non infrequenter accidit, ut parochis, qui neque ampliori habitatione, neque redditibus congruam superantibus, fruerentur, milites in sua recipiendi necessitas imponeretur. Quantum hoc ab aequitate alienum sit, Episcopi plus una vice exposuerunt, et medelam afferi Imperatoris voluntas est, cumque hoc ipso tempore de reformando toto milites collocandi negotio agatur, jussit, ut in dispositionibus condendis, clero debito modo provideatur.

XVI. Quoad ratas habendas personas ad beneficia ecclesiastica promovendas, Majestas Sua intendit, cuncta in eo, quo nunc sunt, statu relinquere, et sperat, nunquam futurum, quod necessitatem inferat, ejusmodi cautionem amplius quam hucusque factum sit, adhibendi.

XVII. Summi per Austriam Imperantes jure patronatus coronae vel fundorum publicorum nomine exercendo, constanter ita usi sunt, ut curae animarum efficacius gerendae benevolam curam haberent, et Majestas Sua, quae hac de re ab Antecessoribus Ejus constituta sunt, pro pietate et sapien-

tia Sua proprio motu confirmavit. Voluntas Ejus est, ut haec eadem imposterum quoque salva conventionem articulo XXV^{to} inita, firma maneant; quippe desiderat, ut ad parochialem animarum curam optimus quisque deputetur; et probe scit, quanti in seligendis sacerdotibus ceteris dignioribus Antistitis dioecesani judicium faciendum sit.

XVIII. Si forsitan eveniat, ut corporatio quaedam ecclesiastica legitime supprimatur, beneficia, ad quae praesentaverat, liberae collationi episcopali reddentur, in quantum id canonum sanctiones praescribunt.

XIX. Majestas Sua nullomodo obstacula ponere intendit, quin Confraternitates sive Sodalitates, quales Ecclesia probat et commendat, constituentur, et pietatis operibus unitis viribus incumbant. Attamen praecavendum est periculum, ne sodalitatum piarum titulo, molitiones obtegantur in civitatis sed et Ecclesiae perniciem vertentes. Itaque cautiones quasdam adhibere necesse est; magni tamen Episcopi dioecesani de Sodalitate quadam constituenda, judicium fiet.

XX. Archiepiscopi et Episcopi minime impediuntur, quin in institutis piis ea, quae religionem et vitae Christianae integritatem attinent, vi muneris pastoralis eis proprii, dirigant. Quantum vero Majestas Sua exoptet, ut in omnibus quibuscunque institutis cuncta recte ac pie componantur, ex eo patet, quod etiam, qui carceris poenam luunt, novissime magnam partem congregationum religiosarum curae demandati fuerint.

Ceterum mihi concessum sit denuo exponere sensus summae venerationis, quacum permaneo

Viennae,
die 18. Augusti 1855.

Eminentiae Vestrae Reverendissimae

humillimus et obsequentissimus servus

Jos. Othmar de Rauscher m. p.

Archiepiscopus Viennensis.

IX.

Litterae, quibus Eminentissimus Viale responsum reddidit.

Celsissime ac Reverendissime Princeps!

Accepi litteras Celsitudinis Tuae Reverendissimae hodierna die N° 4. ad me datas, in quibus plura pertractantur, circa quae inter nos collata fuerunt consilia, quaeque partim ad dilucidationem illorum, quae in conventionem continentur, inserviunt, partim vero ad alia statuenda sunt ordinata, de quibus quidem opportunum iudicatum fuit, in eadem Conventionem sermonem non habere, sed Majestas Sua Caesarea pro eximia Sua aequitate et pietate paratam Sese exhibuit, Sanctissimi Patris desideriis et postulationibus satisfacere. Ea itaque, quae in memoratis litteris expressa sunt, tam a Sancta Sede quam a Majestate Sua Caesarea religiose servabuntur.

Ut omnis, quantum fieri potest, recludatur aditus difficultatibus, quae ex interpretatione illorum, quae in memorata conventionem continentur, oriri possent, nomine Sanctae Sedis declaro, ea, quae Articulo VII. statuuntur, non esse intelligenda, nisi de gymnasiis mediisque scholis pro juventute catholica destinatis, exclusis iis, quae pro acatholicis fuerint fundatae et destinatae.

Declaratio vero, quae continetur N° X. litterarum Celsitudinis Tuae circa modum sequendum in iudiciis contra Ecclesiasticos viros, (qui in jus vocentur propter crimen seu delictum ad religionem pertinens, quod poenalibus Imperii legibus animadvertitur, a Sancta Sede admittitur quidem, per se autem patet, causas Religionis et fidei qua tales, ad competentiam iudicis saecularis non pertinere.)

Relate ad ea, quae adnotata sunt in litteris Celsitudinis Tuae Reverendissimae N° XIII, Sanctissimus Pater non dubitat, quin in constituenda commissione ecclesiastica, de qua ibi sermo est, Gubernium Austriacum cum Sancta Sede sit pertractaturum.

Superest, ut effusas Deo Optimo Maximo gratias agam, quod gravissimum maximique momenti tam pro Ec-

clesia tam pro Statu negotium felicem ad exitum fuerit perductum.

Praeclarissima hac occasione, ut semper, Augustissimus Imperator exhibuit pietatis et eximii Religionis studii argumenta, quae quidem clariori adhuc nitore fulgebunt, dum ea, quae pacta conventaque sunt, executioni mandabuntur.

Hac autem utor occasione, ut Celsitudini Tuae Reverendissimae toto corde gratuler, quod gravissimo huic negotio summa sedulitate, summoque studio et labore multorum annorum spatio dederis operam. Deo adjuvante sanctum hoc opus ad exitum est perductum; det eidem Dominus incrementum! Pergratum mihi est hac uti occasione, ut sincerissimis peculiaris observantiae sensibus permaneam.

Viennae, Celsitudinis Tuae Reverendissimae
die 18. Augusti 1855.

obsequentissimus servus
M. Card. Viale-Prelà m. p.

X.

Litterae, quas de communicatis Princeps Archiepiscopus Viennensis dedit.

Eminentissime ac Reverendissime Domine!
Domine Colendissime!

Honoratissimae Eminentiae Vestrae Reverendissimae litterae die 18. Augusti datae redditae mihi sunt, de quibus mihi unicam subjungere liceat observationem. Relate ad ea, quae in epistola eodem die data N° XIII. exposueram, Eminentia Vestra in litteris N° I. mihi communicavit, Sanctissimum Patrem non dubitare, quin in constituenda commissione ecclesiastica, de qua ibi sermo est, Gubernium Austriacum Sancta cum Sede pertractaturum sit. Rem, de qua nulla mihi facultas concessa est, ad Majestatem Suam referam;

Eminentiam tamen Vestram pro eximia, qua praefulget, sapientia minime fugit, quantum ipsius Ecclesiae utilitas poscat, ut commissio, cujus consilio Majestas Sua uti intendit, ex viris componatur, in quibus Augustissimus fiduciam omnimodam collocat.

Ceterum ea sane Majestatis Suae mens est et firma voluntas, ut omnia, de quibus conventum est, eo, quo conventum est, sensu executioni mandentur, ac optimo jure sperandum, in Dei gloriam Ecclesiaeque salutem et exaltationem, omni ex parte cessurum gravissimum negotium, cujus tanta pars fuit Eminentia Vestra.

Eidem denuo exhibeo summae venerationis eximiaeque observantiae sensus, quibuscum permaneo

Viennae, Eminentiae Vestrae Reverendissimae
die 19. Augusti 1855.

humillimus et obsequentissimus servus
Jos. Othmar de Rauscher m. p.
Archiepiscopus Viennensis.

XI.

Litterae Apostolicae a Sanctitate Sua Pio IX. Summo Pontifice, ad Imperii Austriaci Cardinales, Archiepiscopos et Episcopos Datae.

PIUS PAPA IX.

Dilecti Filii Nostri ac Venerabiles Fratres, salutem et Apostolicam Benedictionem. Optime noscitis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, Carissimum in Christo Filium Nostrum Franciscum Josephum Austriae Imperatorem et Regem Apostolicum, de Nobis et hac Sancta Sede tot sane nominibus praeclare meritum, pro avita sua religione et pietate atque eximio rei catholicae studio, vel ab ipso sui imperii exordio justissimis Nostris desideriis quam libentissime obsequutum nihil antiquius habuisse, quam suas curas cogitatio-

nesque ad catholicae Ecclesiae libertatem in amplissimis suis ditionibus asserendam conferre, Eumque tam salutari operi manum admovisse, ubi decretum die 18. Aprilis anno 1850 edidit, cum summa sui nominis gloria et maxima bonorum omnium congratulatione ac laetitia. Hinc idem religiosissimus Imperator et Rex, Nostris postulationibus magis in dies filiali prorsus pietate obsecundans, ac probe cognoscens, quantopere catholica Ecclesia, ejusque salutaris doctrina ad veram populorum felicitatem tranquillitatemque procurandam conducatur, a Nobis enixe efflagitavit, ut Conventionem cum Ipso inire vellemus, qua ecclesiasticis totius Imperii sui et omnium, quibus illud constituitur, ditionum negotiis Auctoritate Nostra Apostolica occurrere et consulere possemus. Itaque non mediocri certe animi Nostri voluptate pientissimis ipsius Principis desideriis perlibenter annuentes, Conventionem cum Ipso ineundam existimavimus, ac mira quadam consolatione affecti fuimus, quandoquidem eadem Conventione, Deo bene juvante, et Catholicae Ecclesiae libertatem, ejusque veneranda jura majorem in modum tueri et vindicare, ac multa sane et gravissima ecclesiastica negotia in vastissimis universi illius Imperii ditionibus componere potuimus. Quocirca dum eidem Carissimo in Christo Filio Nostro vel maxime ex animo gratulamur, ac meritas amplissimasque deferimus laudes, quod tanto studio sanctissimam nostram religionem profiteri et colere, ac pari Nos, et hanc Petri Cathedram observantia et veneratione prosequi gloriatur, has Vobis, Dilecti Filii Nostri ac Venerabiles Fratres, scribimus Litteras, quibus egregiam ac perspectam vestram religionem et pastorem sollicitudinem etiam atque etiam excitamus, ut omnem percipientes utilitatem ex majori illa libertate, qua in omnibus istis Austriacae dominationis regionibus catholica Ecclesia ex inita Conventione frui ac potiri plane debet, summa cura, industria et studio omnes ministerii vestri partes ad ipsius Ecclesiae incrementum, decus et prosperitatem, atque ad animarum salutem diligentissime implere velitis.— Nunc enim vestrum erit, Dilecti Filii Nostri ac Venerabiles Fratres,

collatis inter Vos consiliis studiosissime advigilare, ut in vestris Dioecesibus sanctissimae catholicae fidei depositum integrum, inviolatumque magis in dies custodiatur, et alacriori usque zelo ac vigilantia rectae clericorum institutioni prospicere, et Cleri disciplinam sartam, tectamque tueri, et ubi prolapsa est, instaurare, et parochorum munus aliaque ecclesiastica beneficia dignis dumtaxat, idoneis et spectatis ecclesiasticis viris conferre, et salutaris juventutis educationi consulere, et gregem curae vestrae commissum, divini verbi praeconio ac salutaribus monitis, opportunisque scriptis pascere, ac nutrire, et cum Provinciales, tum Dioecesanæ Synodos habere, ut majori vestrorum fidelium bono quotidie magis providere possitis. Jam vero nonnulla Vobis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, significanda esse ducimus, quae aliquos ipsius Conventionis articulos praecipue respiciunt, quaeque a Vobis perfici et executioni mandari exoptamus, ut gratissima illa inter catholicum istud Imperium et Ecclesiam et hanc Apostolicam Sedem magis ac magis foveatur concordia, ex qua in christianam et civilem rempublicam maxima semper bona redundant. Atque in primis Vos monemus, ut eodem tempore, quo pastorales vestras Litteras et alia acta in lucem emissuri eritis, illorum exemplar Caesariae et Apostolicae Majestatis Gubernio, notitiae dumtaxat causa, mittere velitis, atque etiam eidem Gubernio significetis, quando Synodos eritis habituri, atque eadem de causa ad ipsum Synodaliū Actorum, cum ea publici juris fiant, exemplar referendum curetis, vix dum Acta ipsa evulgentur. Et quod attinet ad Dioecesanæ Synodos, cum noverimus, nonnullos ex episcopali vestro ordine vehementer cupere, ea se facultate muniri, quae a Nobis Leodiensi Episcopo per Rescriptum die 4. Maji Anno 1851 editum fuit concessa, in animo Nobis est, illorum desideriis obsecundare, qui id a Nobis postulaverint ac simul peculiaria propriae cujusque Dioeceseos adjuncta sedulo exposuerint, ut ea ineamus consilia, quae cuique Dioecesi magis opportuna fore existimaverimus. Cum autem pro certo habeamus, nihil catholico isti Gubernio

potius unquam futurum, quam et religionem et pietatem omni studio magis in dies excitare ac fovere, tum si Gubernium idem sibi aliquid in votis esse significaverit quoad formam et methodum, qua libri ad religionem pertinentes sunt scripti in scholarum usum, ejusmodi votorum ratio Vobis erit habenda, salvo tamen semper incolumique vestro judicio ac jure circa doctrinam, quae iisdem libris continetur. Omnem vero curam impendite, ut in primordiorum, seu elementariis scholis ii ad catechesim tradendam adhibeantur libri, quibus juvenus unam eandemque catholicae Ecclesiae addiscat doctrinam, atque ut nulla unquam quoad libros ipsos fiat immutatio, nisi gravis adsit causa, et collatis semper inter Vos consiliis. Et quoniam compertum exploratumque Vobis est, quam vehementer rei cum sacrae tum publicae intersit, adolescentes praesertim Clericos vel a teneris annis ad pietatem omnemque virtutem, et ecclesiasticum spiritum mature conformari, ac litteris et disciplinis potissimum sacris ab omni prorsus cujusque erroris periculo alienis, sedulo imbuere et erudiri, iccirco collatis inter Vos consiliis omni studio prospicite, ut in vestris Seminariis accurata sit ecclesiasticae educationis ratio, et ea optimorum studiorum vigeat methodus, quae rerum, temporum ac locorum perpensis adjunctis et majorem Ecclesiae utilitatem parere possit, ac simul efficiat, ut Clerus salutari solidaque scientia ac doctrina praeferat.

In seligendis autem professoribus, seu magistris, singularem diligentiam et vigilantiam adhibite, et gravissimum docendi munus nolite unquam committere, nisi viris, qui religione, pietate, vitae integritate, morum gravitate, ac sanae doctrinae laude omnino praesent. Cum autem ob tristissimas, omnibusque notissimas rerum vicissitudines, aliquis forsitan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae haud sit probatus, idcirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis, tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis, curae Vobis erit, ut ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti. Atque id noscere poteritis sive ex

ipsa ecclesiasticorum indole et conditione, sive ex praecedentibus Gubernii factis, sive aliis idoneis adhibitis modis. Insuper ob eandem causam antequam eligatis Seminarii professores et magistros, opus est, ut diligentissime inquiratis, et certisitis, num ipsa Caesarea et Apostolica Majestas aliquid contra illos habeat circa res politicas.

Denique Vobis summopere cordi sit continenter advigilare, ut in ecclesiasticis functionibus, ac potissimum in sacrosancto Missae Sacrificio et Sacramentorum administratione, Ecclesiae formulae in lingua cujusque ritus, ab hac Apostolica Sede jam probati, sedulo pie religioseque usurpentur.

Neque desinatis studiosissime curare, ne Praelati Episcopis inferiores, sacra pontificali ritu in posterum agant, nisi ejusmodi speciale privilegium ab eadem Sancta Sede obtulerint, et ea conditione, ut qui privilegium idem fuerint consecuti, diligentissime observare debeant, quae tum in Decreto fel. mem. Alexandri VII. Praedecessoris Nostri die 27. Septembris Anno 1659 edito, tum in Apostolicis Litteris felicis recordationis Pii VII. Decessoris pariter Nostri incipientibus „Decet Romanos Pontifices“ et IV. Nonas Julii Anno 1823 datis, sunt praescripta.

Habetis, Dilecti Filii Nostri ac Venerabilis Fratres, quae Vobis in praesentia significanda esse censuimus, ac plane non dubitamus, quin pro egregia vestra pietate ac singulari et perspecta erga Nos et hanc Sanctam Sedem observantia, prorsus auribus haec Nostra excipiatis monita, et ea omnia, de quibus loquuti sumus, quam diligentissime perficienda et exsequenda curetis. Interim haud omittimus a Deo Optimo Maximo humiliter enixeque exposcere, ut uberrima quaeque suae bonitatis dona super Vos propitius semper effundat, vestrisque pastoralibus curis, consiliis et laboribus benedicat, quo sanctissima nostra religio, ejusque doctrina in vestris Dioecesibus majora in dies incrementa suscipiat, ac prospere feliciterque ubique vigeat et floreat. Atque coelestium omnium munerum auspitem, et flagrantissimae Nostrae in Vos caritatis testem, Apostolicam Benedictionem ex intimo corde

profectam Vobis singulis, Dilecti Filii Nostri ac Venerabiles Fratres, omnibusque istarum Ecclesiarum Clericis, Laicisque fidelibus curae vestrae commissis peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 5. Novembris
Anno 1855. Pontificatus Nostri Anno Decimo.

Pius PP. IX.

XII.

List Jego Excellencyi Ministra oświecenia i wyznań do wszystkich Monarchii Arcybiskupów i Biskupów o wprowadzeniu w wykonanie konkordatu *).

L. 1371. Z obwieszczenia przez Rząd Cesarski jak równie przez Stolicę Świętą skutecznego znaną jest Waszej ..... nader radosna okoliczność, że układy między Jego Ces. Król. Apostolską Mością a Stolicą Świętą w celu ustalenia stosunków Państwa Jego do kościoła katolickiego rozpoczęte, pożądany osiągnęły skutek, jak niemniej też osnowa opisanego w tym względzie uroczystego dokumentu.

Tymczasem otrzymała Wasza ..... także breve, które Ojciec Święty odnośnie do konkordatu wydał, i w którym wyraził, w jakim duchu tenże konkordat ma być pojmywanym, oraz orzekł co do wykonania niektórych jego artykułów. Inne przez wysokie Strony kontraktujące w ciągu układów złożone oświadczenia, służące częścią do uzupełnienia, częścią do wyjaśnienia zawartej umowy, umieszczone zostały w odezwach między umocowanymi zamienionych, gdyż przyjęcie takowych w osnowę konkordatu nie uważano za stósowne.

*) Pierwopis niemiecki tego listu znajduje się w Moř de SONA „*Archiv für katholisches Kirchenrecht*“ r. 1857, T. I. str. XXIX, gdzie także umieszczonym jest podobny list Ministra THUNA (ddto 25. Stycznia 1856 r. L. 1371) do namiestników prowincyj.

Mam przeto zaszczyt przesłać Wej ..... w załączeniu kilka egzemplarzy konkordatu, jako téż listu pisanego w dniu 18. sierpnia z. r. przez Księcia-Arcybiskupa wiedeńskiego do pronuncjusza kardynała Viale-Prelà, który cały szereg takich oświadczeń obejmuje.

Jak z osnowy tych dokumentów najjaśniej się okazuje, że Jego Cesarska Mość prawdziwie dążył do szczerego porozumienia się z kościołem, — tak z drugiej strony jest to usilnym życzeniem i wolą Jego Cesarskiej Mości, iżby zawarty konkordat obecnie w całej swej osnowie wszedł w wykonanie, i w ten sposób mógł rozwijać błogie swe skutki. Wykonanie takowe w istotnych punktach jest sprawą kościoła i spoczywa najgłówniej w rękach Biskupów. Jednakowoż nie tylko odpowiednim będzie interesom kościelnym, ale téż i ważnym ze względów politycznych, ażeby we wszystkich Państwa dycieczach przy wykonaniu według jednakich zasad postąpiono, i w ten sposób Biskupom Państwa nadano sposobność wspólnego naradzania się. — W ten sposób również ułatwi się Rządowi Jego Cesarskiej Mości porozumienie się z ogółem Najprzewielebniejszych Biskupów względem onych punktów, których wykonanie ściślejszego porozumienia między kościelną i świecką władzą wymagać może, albo w razie trudności ułatwi się przysposobienie układów do jej rozwiązania na mocy artykułu XXXV. konkordatu ze Stolicą Świętą rozpocząć się mających. Jego Ces. Król. Mość przeto najlaskawiej polecić mnie raczył, ażebym Jego ..... jak równie wszystkich Najprzewielebniejszych Arcybiskupów i Biskupów zaprosił do udziału przy wspólnych naradach, które w stolicy Państwa się odbędą i w drugą niedzielę po Wielkiej Nocy rozpoczną.

Jego Ces. Król. Apostolska Mość spodziewa się od zgromadzenia tego najpierw oświadczenia Najprzewielebniejszych Biskupów, już najwyższym patentem z d. 5. Listopada 1855 r. (Dz. pr. pań. N. 195) pożądanego, odkąd rozpocząć się ma czynność kościelnych sądów małżeńskich w onych krajach Państwa, gdzie jeszcze dotychczas nie istnieją.

Zresztą będzie zadaniem zgromadzenia tegoż, zajęcie się pytaniami, konkordat i wykonanie jego dotyczącemi, lub w takowym wzmiankowanemi, które ze względu na ogólną swą ważność wspólnie rozstrząsanemi być winne. Dla tego też spodziewa się Jego Cesarska Mość, że Najprzewielebniejsi Państwa Biskupi uznają za stósowne, nie przesądzać naradom owego zgromadzenia przez przedwczesne rozporządzenia w pojedynczych dyecezyach. — Jakie pytania w powyższém znaczeniu stanowiąc będą przedmiot narad, Najprzewielebniejsi Biskupi sami głównie osądzą. Jego Cesarska Mość zastrzega sobie jednak podług okoliczności także ze Swej strony podać podobne kwestye pod rozagę zgromadzenia, i udzieli w tym względzie stósowne polecenia kardynałowi Księciu-Arcybiskupowi wiedeńskiemu, który mimo tego jako pełnomocnik Jego Cesarskiej Mości przy układach konkordatu, jest powołanym do udzielania bliższych objaśnień. — Oczekując rozprawy zapowiedzianego zgromadzenia, mam obecnie tylko do niewielu punktów konkordatu dodać następujące uwagi:

1. Artykuł VII. konkordatu w końcowym swoim ustępie pochwała i zatwierdza skuteczne przepisy istniejące w Austrii względem mianowania nauczycieli religii na publicznych Gimnazyach i szkołach realnych. O jakich przepisach tu mowa, wypowiedziane jest wyraźnie w odezwie Księcia-Arcybiskupa wiedeńskiego z dnia 18. Sierpnia w ustępie VIII. Przepisy te, które dotychczas (a mianowicie rozporządzeniem z dnia 28. Czerwca 1850 r. Dz. pr. Państwa N. 566. §. 6. *)

---

*) §. 6. tak opiewa: Dotyczący biskup wymieni krajowej władzy szkolnej tego kandydata na nauczyciela religii, którego na zasadzie przepisane go egzaminu konkursowego do naukowego zawodu religii uznał za najzdolniejszego, oraz udzieli jej akta egzaminacyjne. Jeżeli przeciw przedstawionemu, nie zachodzi żadna szczególna wątpliwość, nie należy zbierać od propozycyi biskupa; jeżeliby zaś stosunki wymagały wyjątkowo zboczenie od wyboru biskupiego, tedy sprawę się ma zdać z tego ministerstwu spraw duchownych i oświecenia; temuż oraz innemu kapłanowi zaproponować, wszakże zawsze tylko takiego, którego biskup uznał za uzdolnionego.

dla tych tylko krajów koronnych, których Najprzewielebniejsi Biskupi w roku 1849 w Wiedniu się zgromadzili, prawnie ogłoszonymi były, mają odąd nadal mieć moc obowiązującą w całym Cesartwie.

2. Ponieważ breve papieskie powołując się na artykuł VIII. konkordatu wyraża, że co do wyboru lub zmiany ksiązek religijno - naukowych dla szkół początkowych, Najprzew. Biskupi stanowić mają tylko za wspólną naradą i po dojrzałej rozwadze, dla tego zawiadomiłem o tém naczelników krajów koronnych mających obowiązek czuwania nad sprawami szkolnemi.

3. W ustępie IXtym wyżej powołanej odezwy wyszczególnione są powody, dla których środki repressyjne względem pism drukowych z ostrożnością tylko używane będą.

Rząd Cesarski liczy na to, że Najprzew. Biskupi względem te uznają także za uzasadnione, i spodziewa się też na tém polu wspólne działanie widzieć umożebnioném.

4. Z artykułem XIVtym w związku stoi punkt XIty odezwy, w którym powiedziano, że w razie, gdyby duchowni przez Sądy świeckie za wykroczenia lub przestępstwa byli karani, Najprzew. Biskupi natenczas takie tylko domy kościelne wybiorą, na które się także Rząd Cesarski zgodzi.— W tym względzie racz Wasza ..... porozumieć się zawsze z dotyczącym namiestnikiem kraju, który równocześnie stosowne otrzymał polecenie.

5. W artykule XXIIim zastrzeżone ma Jego Świątobliwość nadawanie pierwszych godności przy kościołach arcybiskupich lub biskupich, jeżeli się temu nie sprzeciwiają szczególne fundacyi stosunki, w tym zaś przypadku nadawanie drugich godności. Gdy jednak Jego Świątobliwość zapewnić raczyła, że przy udzielaniu tych godności uwzględnić będzie zalecenia przez Jego Ces. Król. Apostolską Mość, za porozumieniem się z biskupem dyecezyi, do Stolicy Świętej uczynione, — dla tego wnioski co do obsadzenia tych godności przedkładane być mają w sposób dotąd używany Jego Ces. Król. Apostolskiej Mości.

6. W nadesłaném Wej ..... papieskiém breve szczególniejszy na to położono nacisk, jak ważném jest, by przy udzielaniu duchownych beneficjów i katedr teologicznych takich tylko uwzględniano mężów, którym Jego Cesarska Mość ze względu politycznego nie ma nic do zarzucenia. Jego Cesarska Mość spodziewa się, że stósownie do tego Wsza ..... przy obsadzeniu katedr teologicznych nie omieszka na przyszłość porozumiewać się z Rządem.— Wsza ..... zechce zatém przed obsadzeniem takowych miejsc nazwać kandydatów na nie przeznaczonych naczelnikowi kraju, i oczekiwać jego orzeczenia co do możliwości mianowania.

Względem obsadzenia duchownych beneficjów jednak wyrzeczoném jest w odezwie Księcia-Arcybiskupa wiedeńskiego ust. XVI. zapewnienie, że Jego Cesarska Mość zamierza pozostawić wszystko w stanie obecnym przypuszczając że nie nastąpi potrzeba, korzystania w większym rozmiarze jak dotąd jest w używaniu z zastrzeżenia poprzedniego zasiągnięcia od władzy świeckiej zezwolenia.— W tym względzie przeto jak dotychczas postąpić należy.

7. Stósownie do artykułu XXV. w związku z ustępem XVII. powołanej odezwy utrzymuje się nadal względem obsadzenia prebend podpadających patronatowi cesarskiemu lub polegającemu na funduszu religijnym lub naukowym istniejący dotychczas zwyczaj, mocą którego władze krajowe tylko na pierwszym miejscu w ternie biskupiej przedstawionego wybrać, zaś w przeciwnym razie wyższego rozstrzygnięcia zasięgnąć mają.

8. Artykuł XXVIII^{my} tyczy się wewnętrznych spraw zakonów duchownych. W tym względzie przy układzie konkordatu przyszły dwa punkta pod rozprawę, które pomienionym artykułem nie są objęte. Pierwszy punkt odnosi się do przepisu, że w Austrii w zakonach tak męskich jak żeńskich do złożenia ślubów uroczystych ci tylko przypuszczeni będą, którzy albo 24y rok życia dostąpili, albo, ukończywszy rok 21y życia przez trzy lata już pozostawali w zakonie, któremu ślubować zamierzają.— Co do tego punktu oczekiwaném

jest szczególnie Stolicy Apostolskiej postanowienie. Tymczasem Najprzewielebniejsi Arcybiskupi i Biskupi zechcą czuwać nad utrzymaniem tego stósownego przepisu w swoich dyecezyach. Oprócz tego zrobiono także wzmiankę, że w niektórych prowincjach Cesarstwa zakony żebrzące pobierają z funduszu religijnego zapomogę pod warunkiem, iżby zaniechali zbierania jałmużny i przyczyniali się do pasterstwa dusz, że zatem owa zapomoga ustaćby musiała, skoroby warunki do niej przywiązane nie były zachowane. W onych przeto krajach, których niniejsza uwaga się tyczy, stosunek ten winien być utrzymanym.

9. Artykułem XXIX^m usunięte zostały dotychczasowe przeszkody kościoła w nabywaniu własności. W artykule XXX^m jednak ustanowiono, że dobra kościelne bez poprzedniego zezwolenia Jego Ces. Król. Apostolskiej Mości i Stolicy Świętej nie mogą być ani sprzedawane, ani znacznieszmi długami obciążone.— Przeprowadzenie tej ustawy wymaga, iżby Rząd Cesarski posiadał nieprzerwany wykaz dóbr kościelnych.— Sposób, w jaki wykaz ten ma być usukutecniony, będzie przedmiotem następnych obrad. Ponieważ atoli obecnie odpada istniejąca dotąd wymoga zezwolenia Rządu do nowych nabytków, przeto jednakże wstępuje natomiast tymczasowo, aż do uporządkowania tej sprawy, potrzeba doniesienia politycznym władzom krajowym o nowych nabytkach, w którym to względzie Wasza ..... zechce stósowne wydać zlecenia.

Co się tyczy przyrzeczeń w odezwie Księcia-Arcybiskupa wiedeńskiego w ustępach VII, X, XI, XII, XIII, XIV, XV. wspomnionych, zarządzane już zostały potrzebne przygotowania do ich spełnienia.

Wzmiankowane w artykule XVII. uzupełnienie dotacyj onych biskupich seminaryów, które potrzebnych nie posiadają środków, stanowić będzie przedmiot osobnych układów, a tychże rozpoczęcie władzom krajowym polecane.

Podług artykułów III. i IV. e. wolno jest biskupom w sprawach kościelnych wydawać rozporządzenia, instrukcye,

jako téż ogłaszać uchwały na synodach zapadłe. Znów zaś breve papieskie rozporządza, iżby jeden egzemplarz tych biskupich rozporządzeń i uchwał synodalnych udzielano równocześnie Cesarowskiemu Rządowi dla wiadomości. — Odnosnie do tych punktów upraszam Waszą ..... o każdorazowe i równoczesne przesłanie mnie, wydać się mających listów pasterskich i ogłosić się mających uchwał synodalnych, w drodze c. k. Namiestnictwa.

Konkordat uskutečnił swe szczere porozumienie się między duchowną a świecką władzą, która dla prawdziwej pomysłności narodów jest niezbędném. Utrzymanie tego, błogie skutki obiecującego, stosunku wymaga, iżby każda z obojga tych władz domagała się u drugiej wspólnego działania, jeżeli takowego potrzebuje, z ufnością wpływającą z wzajemnego poszanowania, — iżby dalej także żadna z tych władz nie wydawała rozporządzeń, które wprawdzie należą do właściwego jej zakresu działania, ale blisko dotyczą interesów drugiej strony, nie zawiadomiwszy pierwej o nich, i nie porozumiawszy się wspólnie względem takowych. Jak liczne przykłady dowodzą, zasady te uznały Wysokie Strony kontraktujące przy układzie konkordatu za przewodniczące; powinny one téż przy wykonaniu i zastosowaniu umówionych przepisów mieć znaczenie.

Czyniąc stósowne kroki, ażeby władze cesarskie w tym duchu postępowały, liczę z ufnością na to, że Najprzewiel. Biskupi w okręgach swoich w równym duchu postępować będą. Przyczém niezapozna Wasza ..... przyczyn, dla których układy do uskutecznienia porozumienia się potrzebne, skoro nie idzie o rzecz już dokładnie uporządkowaną i zupełnie pojedynczą, nie powinny być powierzone najniższym organom kościelnym i świeckim, ale owszem załatwione bezpośrednio między przewodnikami dyccezyj i namiestnikami krajów koronnych. — Mam przeto zaszczyt upraszać, by Wasza ..... w tym duchu, w jakim namiestników krajowych pouczyłem, także podwładnym swym organom stósowne udzielić raczyła polecenie.

Niniejsza uwaga w szczególności znajdzie zastosowanie, gdyby na zasadzie artykułu XVI. konkordatu chodziło o uzyskanie świeckiej pomocy w celu wykonania wyroku biskupiego, przeciw niepomnemu swych obowiązków duchownemu.— W odezwie Księcia-Arcybiskupa z dnia 18. Sierpnia z. r. w ustępie XIII. wynurzona jest nadzieja, że w takim przypadku Najprzewielebniejsi Biskupi nie będą się wahać, na żądanie udzielić odpowiednie wyjaśnienia, oraz wskazaną jest tamże droga, jaką Jego Cesarska Mość przy załatwieniu zachodzących w tym względzie trudności postępować zamierza. Byłoby to wcale niestósowném, pozostawić podrzędnym urzędnikom rezstrzygnięcie pytania, czyli istnieje powód do zażądania podobnych objaśnień, i czyli od udzielenia takowych zawisło dodanie pomocy potęgi świeckiej. Ustanowiłem zatem zachować rozstrzygnięcie namiestnikom krajów, którzy w razie potrzeby mnie o tém doniosą, by dalej według najwyższej woli postąpiono. Zechciej przeto Wasza ..... w takiej sprawie, dla uniknienia zbytecznych przewłok, udać się zawsze bezpośrednio do politycznego naczelnika kraju.

Przyjmij i t. d. i t. d.

Wiedeń dnia 25. Stycznia 1856 r.

Thun m. p.

XIII.

List Ojca ś. do Biskupów Państwa Austriackiego, obradujących w Wiedniu (od 6. Kwietnia do 17. Czerwca 1856 r.) nad przeprowadzeniem Konkordatu.

Dilectis Filiis Nostris S. R. E. Cardinalibus, ac Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis universae Imperialis ac Regiae Austriacae Ditionis.

PIUS PP. IX.

Dilecti Filii Nostri, et Venerabiles Fratres, salutem et Apostolicam Benedictionem. Singulari quidem animi Nostri

gaudio cognoscimus, Vos Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, Nostris, et Carissimi in Christo Filii Nostri Francisci Josephi Austriae Imperatoris, et Regis Apostolici desiderii, cuique Vestrum uno fere eodemque tempore significatis, quam libentissime obsequentes, pro egregia vestra religione et pastorali sollicitudine, statuisse convenire in istam Imperialem et Regiam Vindobonnensem civitatem, quo ibi inter Vos colloqui, et consilia conferre possetis, ut rite ea omnia perficiantur, quae a Nobis cum eodem Carissimo in Christo Filio Nostro sancita sunt in Conventione, quam idem clarissimus et religiosissimus Princeps cum summa Nostra consolatione, et immortalis sui nominis gloria, ob Ecclesiae jura vindicata, bonis omnibus prae laetitia gredientibus, ineundam Nobiscum curavit. Itaque dum Vobis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, vel maxime gratulamur, quod in hoc habendo conventu insigne ac perspectum vestrum pro Ecclesia studium impense ostenditis, Nobis temperare non possumus, quin Vos hac occasione peramanter alloquamur, et intimos Vobis animi Nostri sensus aperiamus, ex quibus majorem in modum intelligetis, quanta Vos, et omnes amplissimi istius Imperii fideles populos, curae vestrae commissos, benevolentia prosequamur. — Atque in primis quod attinet ad commemoratae Conventionis executionem, cum optime noscatis, multos in illa esse articulos, qui a Vobis praecipue sunt exsequendi, tum vehementer optamus, ut quoad modum in eorundem articulorum executione unam eandemque certam viam atque rationem habere velitis, ea tamen circumspectione sedulo prudenterque adhibita, quam varia diversarum latissimi Austriaci Imperii Provinciarum adjuncta postulare poterunt. Si quae autem de alicujus articuli sensu dubitatio vel difficultas oriatur, quod non fore arbitramur, gratissimum Nobis erit, illam a Vobis ad Nos deferri, ut, collatis inter Nos et Caesaream Apostolicam Majestatem consiliis, veluti in tricesimoquinto ejusdem Conventionis articulo cautum est, opportunas declarationes dare possimus.

Jam vero ardentissima illa caritas, qua universum Dominicum gregem Nobis ab ipso Christo Domino divinitus commissum complectimur, et gravissimum Apostolici Nostri ministerii munus, quo omnium nationum et populorum salutem totis viribus procurare debemus, urgent Nos, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, ut eximiam vestram pietatem, virtutem, et episcopalem vigilantiam majore, qua possumus, contentione, etiam atque etiam excitemus, ut alacriori usque zelo pergatis omnes episcopalis vestri muneris partes diligentissime implere, ac nullis neque curis, neque consiliis, neque laboribus unquam parcere, quibus sanctissimae fidei nostrae depositum in Vestris Dioecesibus integrum inviolatumque custodiatis, et vestri gregis incolumitati consulentes, illum ab omnibus defendatis inimicorum hominum fraudibus et insidiis. Namque probe noscitis nefarias, multiplicesque artes ac molitiones, et monstrosa omnis generis opinionum portenta, quibus calidissimi perversorum dogmatum architecti, improvidos praesertim et imperitos a veritatis et justitiae tramite avertere, atque in errorem exitiumque inducere conituntur. Neque ignoratis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, inter plurima, et numquam satis lugenda mala, quae ecclesiasticam et civilem societatem vel maxime perturbant, atque divexant, duo potissimum nunc eminere, quae aliorum omnium quaedam veluti origo non immerito videantur. Vobis enim apprime nota sunt innumera et funestissima sane damna, quae in christianam et civilem rempublicam ex putidissimo *indifferentismi* errore redundant. Hinc enim omnia erga Deum, in quo vivimus, movemur, et sumus, officia penitus neglecta, hinc sanctissima religio plane posthabita, hinc omnis juris, justitiae, virtutisque fundamenta concussa, ac propemodum eversa. A qua turpissima sane *indifferentismi* forma haud admodum distat illud de religionum *indifferentia* systema e tenebris eruptum, quo homines a veritate alienati, veraeque confessionis adversarii, suaeque salutis immemores, et inter se pugnantia docentes, et numquam stabilitam sententiam habentes, nullum inter diversas fidei professiones discrimen

admittunt, et pacem passim cum omnibus miscent, omnibusque aeternae vitae portum ex qualibet regione patere contendunt. Nihil enim interest illis, licet diversa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conspirent ¹⁾. Videtis profecto, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, qua vigilantia Vobis sit excubandum, ne tam dirae contagia pestis vestras oves misere inficiant ac perdant. Itaque ne desinatis populos Vobis traditos ab hisce perniciosissimis erroribus sedulo defendere, eosque catholicae veritatis doctrina magis in dies accurate imbuere, et illos docere, quod sicut unus est Deus Pater, unus Christus Ejus, unus Spiritus Sanctus, ita una est divinitus revelata veritas, una divina fides humanae salutis initium, omnisque justificationis fundamentum, qua justus vivit, et sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire ²⁾; et una est vera, sancta, catholica, Apostolica Romana Ecclesia, et Cathedra una super Petrum Domini voce fundata ³⁾, extra quam nec vera fides, nec aeterna invenitur salus, cum habere non possit Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem, et falso confidat, se esse in Ecclesia, qui Petri Cathedram deserat, super quam fundata est Ecclesia ⁴⁾. Nullum vero majus potest esse delictum, et nulla macula deformior, quam adversus Christum stetisse, quam Ecclesiam divino Ejus sanguine partam, et acquisitam dissipasse, quam evangelicae dilectionis oblitum contra unanimem et concordem Dei populum, hostilis discordiae furore pugnassee ⁵⁾.

Cum autem ratio divini cultus ex hisce duobus constet, piis dogmatibus, et actionibus bonis, neque doctrina sine operibus bonis accepta sit Deo, neque opera recipiat Deus a religiosis dogmatibus sejuncta, neque in solo opere virtutum, aut in sola observantia mandatorum, sed etiam in tramite fidei

¹⁾ Tertull. de praescript. cap. 41.

²⁾ Ad Rom. cap. 1. ad Hebr. cap. 11. Trid. Sess. 6. cap. 8.

³⁾ S. Cyprian. Epist. 43.

⁴⁾ S. Cyprian. de unit. Eccl.

⁵⁾ S. Cyprian. Epist. 72.

angusta et ardua sit via, quae ducit ad vitam ¹⁾, tum ne intermittatis fideles vestros populos continenter monere, et excitare, ut non solum in catholicae religionis professione magis in dies stabiles et immoti persistent, verum etiam per bona opera certam suam vocationem, et electionem facere satagant. Dum autem in vestri gregis salutem procurandam incumbitis, ne omittatis in omni bonitate, patientia et doctrina miseros errantes ad unicum Christi ovile, atque ad catholicam unitatem revocare illis praesertim Augustini verbis: venite, fratres, si vultis, ut inseramini in vite: dolor est, cum vos videamus praecisos ita jacere; numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede, et in ordine illo patrum quis cui successit, videte; ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae ²⁾. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est; si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio ³⁾.

Verum non minori sane pernicie alter nunc grassatur morbus, cui ab elatione, et quodam veluti rationis fastu, *rationalismi* nomen est inditum. Non improbat certe Ecclesia ⁴⁾ eorum studium, qui veritatem scire voluerunt, quia Deus hominis naturam veri adipiscendi cupientissimam fecit, neque improbat rectae sanaeque rationis studia, quibus animus excolitur, natura investigatur, et abditissima quaeque ejusdem arcana in apertam proferuntur lucem. Siquidem novit, ac probe tenet pietissima mater, inter collata caelitus munera ⁵⁾ illud esse praeclarum, quod ratione continetur, et quo ea omnia, quae sensibus obnoxia sunt, praetergressi, insignem quandam Dei imaginem in nobis ipsis praeferimus. Novit quaerendum esse donec invenias, et credendum ubi

¹⁾ S. Cyrill. Hierosol. Cat. IV. Illuminand. n. 2. S. Leo Serm. 5. de Nativit. Dom.

²⁾ In psal. contra part. Donat.

³⁾ S. Hieronym. epist. 14. al. 57. ad Damas.

⁴⁾ Lactant. divin. institut. lib. 3. cap. 1.

⁵⁾ Clemens Alex. Stromat. lib. 1. cap. 3. lib. 2. cap. 2. et Gregor. Thaumaturg. orat. panegyric. cap. 7. 13.

inveneris, et nihil amplius nisi custodiendum quod credidisti, dum hoc insuper credas aliud non esse credendum, ideoque nec requirendum, cum id inveneris, et credideris quod a Christo institutum est, qui non aliud tibi mandat inquirendum, quam quod instituit ¹⁾. Ecquid igitur est, quod ipsa non patitur, non sinit, et ponb pro injuncto sibi officio tuendi depositi omnino reprehendit ac damnat? Illorum nimirum morem vehementer reprehendit, ac semper damnavit et damnat Ecclesia, qui ratione abutentes, eam Dei ipsius loquentis auctoritati impie et stulte opponere ac praeferre non erubescunt, neque reformidant, et dum insolenter se extollunt, propria superbia, suoque tumore caecati veritatis lumen amittunt, fidem, de qua scriptum est, qui non crediderit condemnabitur ²⁾, superbissime aspernantur, sibi que, praefidentes ³⁾ diffitentur Ipsi Deo de se credendum esse, et iis, quae cognitioni nostrae de se tribuit, obsequendum. Hi sunt, quibus constantissime opponit, aequum esse ⁴⁾, ut de cognitione Dei ipsi Deo credamus, cujus scilicet totum est, quod de eo credimus, quia utique ab homine Deus, uti oportet, cognosci non potuit, nisi salutarem sui cognitionem ipse tribuisset. Hi sunt, quos ad mentis sanitatem hisce verbis revocare contendit: quid magis contra rationem, quam ratione rationem conari transcendere? et quid magis contra fidem, quam credere nolle quidquid non possis ratione attingere ⁵⁾? Atque his inculcare non desinit, fidem non rationi, sed auctoritati inniti ⁶⁾, nec enim decebat, ut cum Deus ad hominem loqueretur, argumentis assereret suas voces, tamquam fides ei non haberetur, sed ut oportuit, est loquutus, quasi rerum omnium maximus iudex, cujus non est argumentari, sed pronuntiare ⁷⁾.

¹⁾ Tertull. de praescript. cap. 9.

²⁾ Marc. XVI. v. 16.

³⁾ S. Hilar. de Trinit. lib. 4.

⁴⁾ Cassian. de Incarnat. lib. 4. cap. 2.

⁵⁾ S. Bernard. epist. 190.

⁶⁾ S. Bernard. de Considerat. lib. 5. cap. 3.

⁷⁾ Lactant. divin. Institut lib. 3. cap. 1.

His apertissime denuntiat unam hominis spem, unamque salutem positam esse in christiana fide, quae veritatem docens, ac divina sua luce humanae ignorantiae tenebras discutiens, per caritatem operatur, et in catholica Ecclesia, quae verum retinens cultum, est stabile ipsius fidei domicilium, et Dei templum extra quod, citra invincibilis ignorantiae excusationem, quisquis fuerit, est a spe vitae, et salutis alienus. Et hos gravissime monet ac docet, quod humanae artis peritia si quando tractandis sacris eloquiis adhibetur, non debet jus magisterii sibi arroganter arripere, sed veluti ancilla Dominae quodam famulatus obsequio subservire, ne si praecedat oberret, et dum exteriorum verborum sequitur consequentias, intimae virtutis lumen amittat, et rectum veritatis tramitem perdat ¹⁾. Neque existimare iccirco debet, nullum in Ecclesia Christi profectum haberi religionis. Habetur namque, idemque maximus, dummodo tamen vere profectus sit fidei, non permutatio. Crescat igitur oportet, et multum vehementerque proficiat tam singulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Ecclesiae aetatum ac saeculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia, qua intelligatur illustrius quod antea credebatur obscurius, qua posteritas intellectum gratuletur, quod vetustas non intellectum venerabatur, qua pretiosae divini dogmatis gemmae exsculpantur, fideliter coaptentur, adornentur sapienter, et splendore, gratia, venustate ditescant in eodem tamen genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia, ut cum dicantur nove, non dicantur nova ²⁾.

Neminem Vestrum mirari arbitramur, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, si pro Nostro fidei primatu et principatu ³⁾ de luctuosissimis hisce, ac rei cum sacrae, tum publicae perniciosissimis erroribus denuo loquuti simus, eximiamque vestram episcopalem vigilantiam ad illos profligan-

¹⁾ S. Petr. Dam. opuscul. 46. cap. s.

²⁾ Vinc. Lirin. Commonitor.

³⁾ S. Ambros. de Incarnat. cap. 4. n. 32. Cassian. de Incarnat. lib. 3. cap. 12.

dos excitare censuerimus. Cum enim inimicus homo non cesset superseminare zizania in medio tritici, tum Nos, qui divina disponente Providentia dominico agro excolendo praesumus, atque uti servi fideles et prudentes super Domini familiam constituti sumus ¹⁾, ab iis partibus explendis desistere non debemus, quae ab Apostolico Nostro munere separari non possunt.

Nunc vero a singulari vestra pietate et prudentia exposcimus, ut in hoc congressu ea potissimum inter Vos consilia provide sapienterque inire studeatis, quae in amplissimi istius Imperii regionibus ad majorem Dei gloriam promovendam, ac sempiternam hominum salutem procurandam conducere existimaveritis. Etsi enim vehementer in Domino laetemur, cum noscamus multos existere tum ecclesiasticos, tum laicos homines, qui christianae fidei et caritatis spiritu egregie animati, bonum Christi diffundunt odorem, tamen non mediocri afficimur dolore, cum haud ignoremus, in aliquibus locis nonnullos ex Clero suae dignitatis et officii oblitos, minime ambulare pro ea vocatione, qua vocati sunt, et christianum populum sanctissimis divinae nostrae religionis praeceptionibus parum instructum, gravibusque obnoxium periculis, a pietatis operibus, et Sacramentorum frequentia infeliciter abstinere, atque a morum honestate, christianaeque vitae disciplina deflectere, et ad interitum ruere. Persuasissimum Nobis est, Vos pro spectata vestra episcopali sollicitudine omnes curas cogitationesque esse collaturos, ut commemorata damna omnino eliminentur. Et quoniam optime scitis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, quantam ad ecclesiastici Ordinis disciplinam instaurandam, populorum mores corrigendos, eorumque damna avertenda, vim habeant Provincialia Concilia, a canonicis sanctionibus sapientissime praescripta, et a sanctis Antistibus maximo semper Ecclesiae bono frequentata, idcirco vel maxime optamus, ut Provinciales Synodos ad sacrorum canonum normam rite concelebretris, quo com-

¹⁾ S. Ambros. de fide ad Gratian. Imperat. lib. 5. in prolog.

munibus cujusque ecclesiasticae istius Imperii Provinciae malis, opportuna ac salutaria adhibeatis remedia. Cum autem multa et gravia in hisce Provincialibus Synodis a Vobis sint agenda, Nostris in votis est, ut pro vestra sapientia in isto Vindobonensi conventu concordissimis animis ea inter Vos suscipiatis consilia, quibus unanimes esse possitis tum circa potiores praesertim res, quae in Provincialibus Synodis erunt tractandae, ac statuendae, tum circa illa, quae uno eodemque studio a Vobis erunt praestanda, ut in omnibus istius Imperii Provinciis divina nostra religio, ejusque salutaris doctrina magis in dies vigeat, floreat, dominetur, et fideles populi declinantes a malo, et facientes bonum ambulent ut filii lucis in omni bonitate, justitia ac veritate. Et cum nihil sit, quod alios magis ad virtutem, pietatem, ac Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt, ne praetermittatis omni industria inter Vos ea statuere, quibus Cleri disciplinam, ubi prolapsa est, istauretis, et accuratam illius institutionem, ubi opus fuerit, promoveatis. Quocirca Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, collatis inter Vos consiliis conjunctisque studiis diligentissime prospicite, ut ecclesiastici viri propriae dignitatis et officii semper memores, ab iis omnibus declinent, quae Clericis vetita, quaeque eos nequaquam decent, ac virtutum omnium ornatu praeferentes exemplum sint fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate, ut diurnas canonicas horas, qua decet, attentione, ac pietatis affectu recitent, ac sancta oratione se exercent, et rerum caelestium meditationi instent, decorem Domus Dei diligant, sacras functiones et ceremonias juxta Pontificale, et Rituale Romanum peragant, et proprii ministerii munia graviter, scienter ac sancte obeant, et sacrarum praesertim disciplinarum studia nunquam intermittant, et sempiternae hominum saluti quaerendae assiduam navent operam. Ac pari cura consulite, ut omnes cujusque Metropolitanus, Cathedralis, et Collegialis Templi Canonici, alique Beneficarii choro addicti, morum gravitate, vitae integritate, ac pietatis studio undique praeferere

studeant, tamquam lucernae ardentes positae super candelabrum in templo Domini, et omnes suscepti muneris partes diligenter expleant, residendi legem servent, divini cultus splendorem curent, atque alacres in excubiis Domini, divinas laudes studiose, rite, pie, religiose, non vero mente vaga, non vagis oculis, non indecoro corporis statu concelebrent, memoria semper repetentes, quod ipsi ad chorum accedunt, non modo ut sanctissimum Deo cultum, venerationemque tribuant, verum etiam, ut a Deo ipso et sibi, et aliis omne bonum deprecantur.

Sed quam vehementer ad ecclesiasticum spiritum tuendum et fovendum, atque ad salutarem constantiam retinendam, conferant spiritualia Exercitia, innumeris idcirco per Romanos Pontifices Praedecessores Nostros ditata Indulgentiis, quisque Vestrum optime noscit. Ea proinde cunctis ecclesiasticis vestris viris etiam atque etiam commendare et inculcare ne desinatis, quo ipsi certo dierum spatio in opportunum aliquem locum saepe secedant, ubi quavis humanarum rerum cura abjecta, omnia sua facta, dicta, cogitata coram Deo quam diligentissime reputantes, et annos aeternos assidua meditatione habentes in mente, ac maxima beneficia sibi a Deo collata recollentes, studeant contractas de mundano pulvere sordes abluere, et resuscitare gratiam, quae ipsis data est per impositionem manuum, et expoliantes veterem hominem cum actibus suis novum induant, qui creatus est in justitia et sanctitate.

Quoniam vero Sacerdotum labia custodire debent scientiam, qua et respondere possint iis, qui legem requirunt de ore ipsorum, et contradicentes revincere, idcirco, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, in rectam, accuratamque Cleri institutionem omnes vestras curas convertatis oportet. Summa igitur contentione omnia conamini, ut in vestris praecipue Seminariis optima ac plane catholica vigeat studiorum ratio, qua adolescentes Clerici vel a prima pueritia per probatissimos magistros ad pietatem, omnemque virtutem, et ecclesiasticum spiritum mature fingantur, ac Latinae linguae

cognitione, et humanioribus litteris, philosophicisque disciplinis, ab omni prorsus cujusque erroris periculo alienis, sedulo imbuantur. Atque in primis omnem adhibete vigilantiam, ut cum dogmaticam, tum moralem Theologiam ex divinis libris, sanctorumque Patrum traditione, et infallibili Ecclesiae auctoritate haustam ac depromptam, ac simul solidam divinarum litterarum, sacrorum Canonum, ecclesiasticaeque historiae, rerumque liturgicarum scientiam, congruo necessarii temporis spatio, diligentissime addiscant. Ac Vobis summopere cavendum in librorum delectu, ne in tanta grassantium errorum colluvie, a sanae doctrinae semita ecclesiastici adolescentes temere abducantur, cum praesertim haud ignoretis, viros eruditos a Nobis in religione dissidentes, et ab Ecclesia praecisos, in vulgus edere tam divinos libros, quam Sanctorum Patrum opera, concinna illa quidem elegantia, sed saepe, quod maxime est dolendum, vitiata, ac praeposteris commentariis a veritate detorta. Neminem Vestrum latet quantopere Ecclesiae, hisce praesertim temporibus, intersit idoneos habere ministros, qui vitae sanctitate, et salutaris doctrinae laude praestantes, ac potentes in opere et sermone valeant Dei, ejusque sanctae Ecclesiae causam strenue tueri, et aedificare Domino domum fidelem. Nihil itaque intentatum est relinquendum, ut juniores Clerici vel a teneris annis sancte ac docte educentur, quandoquidem nonnisi ex ipsis rite institutis, utiles Ecclesiae ministri fieri possunt. Quo vero facilius pro eximia vestra religione, ac pastoralis sollicitudine, accuratam Cleri institutionem, ex qua Ecclesiae bonum, ac populorum salus tantopere pendet, quotidie magis promovere valeatis, ne Vos pigeat exhortari, rogare egregios vestrarum Dioecesium ecclesiasticos, laicosque viros divitiis pollentes, et in rem catholicam praeclare animatos, ut vestrum sectantes exemplum, aliquam pecuniae vim perlibenter tribuere velint, quo nova etiam Seminaria erigere, et congrua dote instruere possitis, in quibus adolescentuli Clerici vel ab ineunte aetate rite instituantur.

Nec minori studio, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, ea omnia consilia suscipienda curate, quibus vestrarum Dioecesium juvenus, cujusque conditionis et sexus, magis in dies catholico plane modo educetur. Quapropter episcopalis vestrae vigilantiae nervos intendite, ut juvenus ante omnia spiritu timoris Dei mature imbuta, ac pietatis lacte enutrita, nedum fidei elementis, sed pleniori sanctissimae nostrae religionis cognitione, sedulo excolatur, atque ad virtutem, morumque honestatem, christianaeque vitae rationem conformetur, et ab omnibus perversionis et corruptionis illecebris et scopulis arceatur.

Pari autem sollicitudine ne desinatis unquam fideles populos Vobis commissos, oportunis quibusque modis ad religionem et pietatem etiam atque etiam excitare. Itaque ea omnia peragite, quibus ipsi fideles populi, magis in dies salutaris catholicae veritatis ac doctrinae pabulo enutriti, Deum ex toto corde diligant, ejusque mandata apprime servant, Sanctuarium ejus frequenter ac religiose adeant, Sabbata ejus sanctificent, ac saepe qua par est veneratione et pietate, tum divini Sacrificii celebrationi intersint, tum ad sanctissima Poenitentiae et Eucharistiae Sacramenta accedant, et singulari devotione Sanctissimam Dei Genitricem Immaculatam Virginem Mariam prosequantur, et colant, ac mutuam inter se continuam caritatem habentes, et precibus instantes, ambulent digne Deo per omnia placentes, et in omni opere bono fructificantes. Cum autem sacrae Missiones, ab idoneis operariis peractae, summopere conducant ad fidei religionisque spiritum in populis excitandum, eosque ad virtutis ac salutis semitam revocandos, vehementer optamus, ut illas identidem in vestris Dioecesibus agendas curetis. Ac meritas summasque laudes iis omnibus deferimus, qui a vestro ordine in suas Dioeceses tam salutare sacrarum Missionum opus jam invexere, ex quo divina adspirante gratia uberes fructus perceptos fuisse gaudemus.

Haec potissimum in isto vestro conventu prae oculis habeatis oportet, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres,

ut communibus malis communibus studiis provide mederi possitis. Etenim ad praecipua cujusque vestrae Dioecesis damna reparanda, ejusque prosperitatem promovendam, nihil frequenti ejusdem Dioecescos lustratione, et Dioecesanae Synodi celebratione, validius esse probe intelligitis. Quae duo quantopere a Concilio praesertim Tridentino sint praescripta et inculcata, neminem Vestrum fugit. Quamobrem prospectata vestra in gregem Vobis commissum sollicitudine, et caritate, nihil antiquius habere velitis, quam ex canonicis sanctionibus, vestras Dioeceses impensissimo studio invisere, et ea omnia accurate perficere, quae ad ipsam visitationem fructuose peragendam, omnino pertinent. Quo in munere obcundo Vobis summopere corde sit summa cura, ac paternis praesertim monitis, et frugiferis concionibus, aliisque opportunissimis modis, errores, corruptelas, et vitia, si quae irrepserint, radicitus evellere, omnibus salutis documenta praebere, cleri disciplinam sartam tectamque tueri, et fideles spiritualibus praesertim quibusque subsidiis juvare, munire, et omnes Christo lucrifacere. Nec dissimilem diligentiam impendite in Dioecesanis Synodis juxta sacrorum Canonum normam celebrandis, ea praecipue statuente, quae ad majus cujusque vestrae Dioecesis bonum spectare, pro vestra prudentia duxeritis.

Ne vero in Sacerdotibus, qui doctrinae et lectioni attendere debent, quique obstricti sunt officio docendi populum, ea, qua scire omnibus necessarium est ad salutem, et ministrandi Sacramenta ¹⁾, sacrarum disciplinarum studium unquam extinguatur aut lanquescat industria, optatissimum Nobis est, ut a Vobis, ubi fieri possit, in omnibus vestrarum Dioecesium regionibus, instituantur opportunis congressus de morum praesertim Theologia, ac de sacris Ritibus, ad quos singuli potissimum Presbyteri teneantur accedere, et afferre scripto consignatam propositae a Vobis quaestionis explicationem, et aliquo temporis spatio a Vobis praefiniendo, inter se disserere de morali Theologia, deque sacrorum Rituum disciplina, postquam aliquis ex ipsis sermonem de sacerdotalibus praecipue officiis habuerit.

¹⁾ Concil. Trident. Sess. 23 cap. 14. de Reformat.

Cum autem in vestro grege procurando, operam prae caeteris, manum, auxiliumque Vobis praestent, Parochi, quos in sollicitudinis partem adscitos, et in arte omnium maxima obeunda, adjuutores habetis, eorum zelum omni studio inflammare ne intermittatis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, ut proprio munere ea qua par est diligentia ac religione fungantur. Illis iccirco inculcate, ut numquam cessent christianam plebem sibi traditam, sedulo pascere divini verbi praeconio, ac Sacramentorum et multiformis gratiae Dei dispensatione, et rudes homines, ac maxime puerulos christianae fidei mysteriis, nostraeque religionis documentis, amanter, patienterque erudire, et errantes ad salutis iter adducere, ut summopere studeant odia, simultates, inimicitias, discordias, scandala tollere, et confortare pusillanimes, et visitare infirmos, cosque omni praesertim spirituali ope juvare, et miseros, afflictos, atque acruinnosos consolari, omnesque exhortari in doctrina sana, et monere, ut religiosissime redant quae sunt Dei Deo, et quae sunt Caesaris Caesari, docentes, quod omnes non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, Principibus et potestatibus subditi esse et obedire debent, in iis omnibus, quae Dei et Ecclesiae legibus minime adversantur.

Pergite vero, ut facitis, cum summa vestri nominis laude, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, accuratam vestrarum Dioecesium relationem, statutis temporibus ad Nostram Concilii Congregationem mittere, ac Nos de rebus ad ipsas Dioeceses pertinentibus, diligenter certiores facere, ut majori cum vestrae, tum earundem Dioecesium utilitati providere possimus.

Nobis autem innotuit in quibusdam germanici territorii Dioecesibus, aliquas circa parochiarum potissimum collationem invaluisse consuetudines, et nonnullos ex Vobis optare, ut hujusmodi consuetudines serventur. Nos quidem propensi sumus ad adhibendam indulgentiam, postquam tamen easdem consuetudines ab unoquoque Vestrum speciatim, ac perdiligenter expositas, debito examine perpenderitimus,

ut eas intra illos permittamus limites, quos necessitas, et praecipua locorum adjuncta suadere poterunt, cum pro Apostolici Nostri ministerii munere curare omnino debeamus, ut Canonicae praescriptiones generatim sedulo observentur.

Antequam finem huic Nostrae Epistolae faciamus, qua Vos omnes Austriaci Imperii Sacrorum Antistites, alloqui summopere gaudemus, Nostrum ad Vos sermonem praesertim convertimus, Venerabiles Fratres Archiepiscopi et Episcopi, qui in eodem nobilissimo Imperio morantes, ac Nobiscum in vera fide, et catholica unitate conjuncti, et huic Petri Cathedrae adhaerentes, Orientalis Ecclesiae ritus et laudabiles consuetudines ab hac Sancta Sede probatas, seu permissas, colitis. Compertum exploratumque Vobis est quo in pretio hacc Apostolica Sedes vestros semper habuerit ritus, quorum observantiam tantopere inculcavit, quemadmodum luculenter testantur tot Romanorum Pontificum Decessorum Nostrorum decreta et Constitutiones, inter quas commemorare satis est Litteras Benedicti XIV Praedecessoris pariter Nostri, die 26 Julii Anno 1755 editas, quarum initium „Allatae“, et Nostras die 6 Januarii Anno 1848 omnibus Orientalibus missas, quae incipiunt „In suprema Petri Apostoli Sede.“ Itaque Vos etiam summopere excitamus, ut pro eximia vestra religione et episcopali sollicitudine, ministerium vestrum implentes, atque ante oculos habentes ea omnia, de quibus loquuti sumus, vestram omnem curam, industriam et vigilantiam continenter impendatis, ut vester clerus virtutibus omnibus ornatus, et optimis disciplinis, potissimum sacris, accurate excultus, in sempiternam fidelium salutem quaerendam, intentissimo studio incumbat, ut fideles populi instent viam, quae ducit ad vitam, ut quotidie magis sancta augeatur, et amplificetur catholicae religionis unio, ut sacramenta administrentur, ac divina celebrentur officia juxta vestram disciplinam, iis tamen liturgicis libris adhibitis, qui ab hac Sancta Sede probati fuerunt. Et cum nihil nobis optatius, quam vestris et vestrorum fidelium indigentis quam libentissime occurere, ne omittatis ad Nos confugere, Nobisque exponere

vestrarum Dioecesium res, et illarum relationem ad Nostram Congregationem fidei propagandae praepositam, quarto quoque anno mittere.

Denique Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, Vos obtestamur, ut intentissimo studio connitami magis in dies conservare, fovere, et augere pacem et concordiam inter universum istarum omnium Dioecesium Clerum tum latini, quam graeci catholici ritus, ut omnes, qui militant in castris Domini, mutuo fraternae caritatis affectu se invicem diligentes, et invicem honore praevenientes, Dei gloriae, et animarum saluti unanimiter, ac studiosissime inserviant.

Habetis quae pro impensissima Nostra erga Vos, et fideles istius vastissimi Imperii populos caritate, Vobis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, nunc potissimum significanda censuimus, ac pro certo habemus, Vos pro egregia vestra virtute, religione, pietate, ac perspecta in Nos, et hanc Petri Cathedram fide et observantia, hisce paternis Nostris desideriis, monitisque quam libentissime et cumulatissime esse obsequuturos. Ac plane non dubitamus, quin vos omnes, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, Pastorum Principem Christum Jesum continenter intuentes, qui se humilem et mitem corde est professus, quique dedit animam suam pro ovibus suis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia Ejus, contendatis totis viribus Illius exempla sectari, documenta exsequi, et gregi curae vestrae commisso assidue advigilare, in omnibus laborare, ministerium vestrum implere, et quaerere non quae vestra sunt, sed quae Christi Jesu, neque jam ut dominantes in Cleris, sed uti Pastores, immo Patres amantissimi, et facti forma gregis ex animo, nihil tam molestum, tam impeditum, tam arduum unquam fore putetis, quod in omni patientia, mansuetudine, lenitate, prudentia ferendum, expediendum ac providendum pro vestrarum ovium salute non curetis. Nos interim in humilitate cordis Nostri haud omittere assiduas, fervidasque clementissimo luminum, et misericordiarum Patri, Deo totius consolationis, adhibere preces, ut uberrima quaeque suae Bonitatis dona super Vos

propitius semper effundat, quae in dilectas quoque oves Vobis concreditas, copiose descendant. Cujus divini praesidii auspicem, et propensissime aequae ac studiosissimae Nostrae in Vos voluntatis testem, Apostolicam Benedictionem ex imo corde depromptam, Vobis singulis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, cunctisque istarum Ecclesiarum Clericis, Laicisque fidelibus, peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 17 Martii Anno 1856. Pontificatus Nostri Anno Decimo.

Pius PP. IX.

XIV.

List Ojca ś. do Biskupów Cesarstwa Austriackiego o nieważnie zawartych małżeństwach.

Dilectis Filiis Nostris S. R. E. Cardinalibus, ac Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis, aliisque Ordinariis universae Imperialis ac Regiae Austriacae Ditionis.

PIUS PP. IX.

Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Quisquis vestrum optime noscit, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, quomodo in amplissimo isto Austriaco Imperio, Canonicae Sanctiones circa matrimonia, ad suam observantiam fuerint revocatae ex Conventione, inter Nos, et Carissimum in Christo Filium Nostrum Franciscum Josephum Austriae Imperatorem et Regem Apostolicum inita. Cum autem praeteritis temporibus ob ejusdem Imperii adjuncta, et leges Vobis notissimas evenerit, ut nonnullis praesertim Canonicis impedimentis plane posthabitis, matrimonia sine necessaria Apostolica dispensatione in aliquibus potissimum ejusdem Imperii Dioecesibus fuerint contracta, quae iccirco nulla et irrita sunt, tum Nos pro Pontificia paterna Nostra de omnium fidelium bono sollicitudine ejusmodi malo occurrere, atque opportunum remedium adhi-

bere statuimus. Itaque hisce Litteris necessariam, et opportunam Vobis singulis Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, concedimus, ac tribuimus facultatem, ut usque ad diem, quo hae Nostrae Litterae ad unumquemque Vestrum pervenerint, in Vestris Dioecesibus, Auctoritate Nostra Apostolica confirmare, et in radice sanare possitis matrimonia, ac proinde legitimam declarare prolem exinde susceptam, vel suscipiendam, quae contracta fuere sine hujus Apostolicae Sedis dispensatione, obstante impedimento cognationis spiritualis et civilis, affinitatis ex copula illicita, justitiae publicae honestatis ex matrimonio rato non consummato, sive ex sponsalibus proveniente, itemque impedimento consanguinitatis seu affinitatis in gradu tertio et quarto, etiam tangente secundum, (etsi matrimonia obnoxia ultimo commemorato impedimento fuerint inita cum dispensatione non debito vero modo obtenta, dummodo tamen matrimonia ipsa juxta formam ex Concilio Tridentino praescriptam, fuerint celebrata, nec iisdem matrimoniis aliud canonicum obstat dirimens impedimentum. Volumus autem, ut authenticum harum Nostrarum Litterarum exemplar, in secreto vestro vel Archiepiscopali vel Episcopali Tabulario, asservandum diligentissime curetis, ad omnes difficultates penitus amovendas, quae futuris temporibus oriri unquam possent. Dum autem hoc novum singularis Nostrae erga Vos, et fideles istos populos curae vestrae commissos, sollicitudinis et caritatis testimonium, dare gaudemus, hac etiam occasione libentissime utimur, ut iterum testemur et confirmemus praecipuam, qua Vos omnes prosequimur, benevolentiam. Cujus quoque pignus esse volumus Apostolicam benedictionem, quam coelestium omnium munerum auspiciem, et ex intimo corde profectam, Vobis singulis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, cunctisque istarum Ecclesiarum Clericis, Laicisque fidelibus, peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, die 17. Martii Anno 1856. Pontificatus Nostri Anno Decimo.

Pius PP. IX.

XV.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Wyznań i Skarbu,
tudzież Nadkomendy Wojskowej z d. 8. Maja 1856 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXI, N. 79, wyd. dnia 14. Maja 1856; Dzien. Rząd. kraj. Krakow. rok 1856. Oddział pierwszy, Zeszyt XXI, N. 84.)

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych, z wyjątkiem
Pogranicza Wojskowego,

dotyczące uwolnienia pomieszek duchowieństwa od
kwaterunku wojskowego *).

Jego C. K. Apostolska Mość Najwyższém Postanowieniem z dnia 5. Maja 1856 r. Najlaskawiej zarządzić raczył, ażeby uwolnienie od kwaterunku wojska, przyznane ósmym ustępem §fu 21 przepisu o kwaterunku wojska z dnia 15. Maja 1851, niektórym tylko lokalnościom pastérzy dusz i duchowieństwa wyższego wszelkich wyznań religijnych w Państwie uznanych, z dniem obwieszczenia niniejszego Rozporządzenia rozciągnióm zostało na całe pomieszkanie wraz z przynależnościami, wyjąwszy ten przypadek, gdy pomieszczonym być ma wojskowy duchowny tego samego wyznania religijnego, co dotyczący pasterz dusz lub dygnitarz duchowny.

Owe uwolnienie od kwaterunku wojska owego nie ma zatém zastósowania do budynków dobrami uposażonych beneficjaryuszów, jeżeli budynki rzeczzone duchowny posiadacz prebend nie zamieszkuje.

Baron Bach m. p.

Hrabia Thun m. p.

Baron Bruck m. p.

Baron Bamberg m. p.

---

*) Porównaj ustęp XV listu Ks. Arcybisk. Wied. Rauschera z dnia 18. Sierpnia 1855 r.

XVI.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z d. 28. Czerwca 1856 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXIX, N. 122, wyd. dnia 12. Lipca 1856; *Dzien. Rządu kraj. Krak.*, rok 1856, Oddział I, Zeszyt XXIX, N. 127*)

obowiązujące w całym obrębie Państwa, z wyjątkiem Pogranicza Wojskowego,

dotyczące stowarzyszeń lub bractw katolickich.

W skutek Najwyższego Postanowienia z dnia 27. Czerwca 1856 r. ustanawia C. K. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, w porozumieniu z C. K. Ministerstwem Wyznań i Oświecenia, tudzież z Najwyższą Władzą Policyjną, co do postępowania względem katolickich stowarzyszeń lub bractw, jak następuje:

Do stowarzyszeń katolików zawięzujących się pod kierownictwem duchowieństwa, w celach pobożności i miłości bliźniego, bez przyjęcia na się przez to obowiązku prawnego, nie ma żadnego zastosowania Patent Cesarski z dnia 26. Listopada 1852 r., N. 253 Dziennika Praw Państwa.

Takowe stowarzyszenia ulegają potwierdzeniu i kierownictwu biskupa, w którego dyccezyi siedzibę swą mają, jednakże dotyczący Naczelnik kraju zawiadomionym być wienien natychmiast tak o nastąpióném potwierdzeniu, jakoteż o przedmiocie i organizacyi stowarzyszenia.

Duchownym kierownikom takich stowarzyszeń, wolno jest zresztą pod swą odpowiedzialnością i według statutów stowarzyszenia przez się uchwalonych, przybierać także członków świeckich do prowadzenia czynności stowarzyszenia, lub potwierdzać świeckich urzędników stowarzyszenia, powołanych ku temu drogą wyboru.

Zupełna zawisłość stowarzyszenia takowego od biskupa własnej dyccezyi krajowej, nie może być ścieśnioną przez

*) Obacz ustęp XIX. listu Ks. Arcybisk. Wied. Rauschera z dnia 18. Sierpnia 1855 r.

połączenie się z zagranicznymi, takimi samymi lub podobnymi stowarzyszeniami; dozwoloném zaś jest, ażeby biskup pod nadzorem i odpowiedzialnością swą wzajemne stosunki krajowych stowarzyszeń z zagranicznymi o tyle potwierdzał, o ileby tego wymagały cele kościoła. O tém niemniej zawiadomionym być winien dotyczący Przełożony Kraju.

Baron Bach w. r.

XVII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z d. 14. Lipca 1856 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXXI, N. 126, wyd. dnia 19. Lipca 1856; *Dzien. Rząd. kraj. Krak. rok 1856, Oddział pierwszy, Zeszyt XXX, N. 131.*)

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych, z wyjątkiem Pogranicza Wojskowego,

o uwolnieniu od wojska kandydatów stanu duchownego i braciszków zakonnych kościoła katolickiego *).

Jego C. K. Apostolska Mość, celem powszechnego i jednostajnego uregulowania dotychczasowych postanowień o uwolnieniu od służby wojskowej kandydatów stanu duchownego, i braciszków zakonnych kościoła katolickiego, raczył Najwyższém Postanowieniem z dnia 9. Lipca 1856 r. Najłaskawiej zatwierdzić następujące Rozporządzenia, natychmiast w wykonanie wchodzące:

---

*) Ob. ustęp VII. listu Ks. Arcybisk. Wied. Rauschera z d. 18. Sierpnia 1855 r. -- Dla kandydatów stanu duchownego i braciszków zakonnych wyznania greckiego nieunickiego, tudzież kandydatów stanu duchownego konfessyi augsburskiej i helweckiej, jakoteż wyznania unitaryuszów, wyszło podobne rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pod dniem 14. Lipca 1856 r. *Dzien. Praw Państwa, Część XXXI, N. 127.*

Kandydaci stanu duchownego kościoła katolickiego bez różnicy obrządku, uwolnieni są od służby wojskowej, jeżeli:

- a) przyjętymi zostali od ordynariusza dyecezyi do jego seminaryum jako alumni, albo
- b) odbyli obłóczyny w zakonie, przez kościół potwierdzonym, albo
- c) poświęcają się naukom teologicznym w publicznym zakładzie naukowym, nie będąc wprawdzie przyjętymi do seminaryum lub klasztoru (externiści), wszelako wykazując się zapewnieniem przełożonego dyecezyi, iż przyjmą ich chce po ukończonych studyach do stanu kleryków dyecezyi swej, oraz zaświadczeniami studyów, z których poznać można, iż jako externiści w ostatnich dwóch półroczach studyów swych, oprócz dobrej klasy z obyczajów, ze wszystkich przedmiotów naukowych obowiązkowych, otrzymali przynajmniej pierwszą klasę postępową;
- d) równego uwzględnienia doznawać będą także i ci kandydaci stanu duchownego, obrządku greckiego, którzy studia swe teologiczne już ukończyli, lecz wyświęcenia jeszcze nie odebrali, jeżeli się wykażą świadectwem ordynaryatu swego, iż są jeszcze klerykami dyecezyi jego.

Uwolnienie od służby wojskowej przysłużyć będzie także i braciszkom zakonów, przez kościół aprobowanych, a to nie tylko po złożeniu profesyi, lecz nawet podczas nowicyatu.

Kandydaci stanu duchownego i braciszkanie zakonni, którzyby, jeszcze przed upływem wieku popisowego, obrali sobie inny zawód życia, lub nie dopełnili warunków uwolnienia od wojskowości niniejszém ustanowionych, podlegać będą popisowi wojskowemu w tej klasie wieku, do którejby byli wciągnięni, gdyby im nie przysłużył był ów tytuł uwolnienia.

Baron Bach w. r.

XVIII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z d. 19. Lipca 1856 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXXVIII, N. 146, wyd. dnia 27. Sierpnia 1856; *Dzien. Rządu kraj. Krak. R. 1856*, Oddział I. zeszyt XXXVI, N. 151.)

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych z wyjątkiem Królestwa Lombardzko - Weneckiego,

względem stanowiska katolickich nauczycieli religii w gimnazyach.

Najwyższemi postanowieniami z dnia 6. Kwietnia i 7. Lipca 1856 r. raczył Najjaśniejszy Pan, Jego C. K. Apostolska Mość, najlaskawiej zatwierdzić ustanowienie względem katolickich nauczycieli religii, tudzież ich należytości, przy gimnazyach, utrzymywanych ze skarbu lub z funduszków udotowanych.

Na zasadzie Najwyższych tych rozporządzeń, jak również Artykułu VII. konkordatu z d. 18. Sierpnia 1855 r., wedle którego co do ustanowienia nauczycieli religijnych po gimnazyach te rozporządzenia obowiązują, jakie na podstawie wniosków biskupów, w roku 1849 w Wiedniu zgromadzonych, wydane zostały, — w uzupełnieniu Rozporządzenia z dnia 16. Września 1855 r. o utworzeniu korporacji nauczycieli gimnazyalnych (Dz. pr. P. N. 180. ust. 1.) stanowi się, co następuje, odejmując zarazem niniejszém wszelką moc Rozporządzeniu z dnia 28. Czerwca 1850 r. (Dz. pr. P. N. 265.).

1.

Naukę religii w gimnazyach ośmioklasowych udzielać może albo jeden katecheta, albo dwaj, a mianowicie jeden w niższych, zaś drugi w wyższych klasach gimnazyalnych.

W ostatnim razie poświęcają się albo obaj wyłącznie nauce religii, albo każdy z nich po osiągnięciem upoważnie-

niu bierze także jeszcze udział w wykładzie innych przedmiotów naukowych obowiązkowych.

Gdzie są dwaj nauczyciele religii ustanowieni, tam także miewać będzie każdy z nich exhorty w niedziele i święta, oddzielnie dla uczniów wyższego i niższego gimnazjum. — Jeżeli tylko jeden katecheta w gimnazjum ośmioklasowém jest ustanowiony, natedy wyznaczoną zostanie remuneracya 150 Złr. w tym celu, ażeby inny ksiądz jako exhortator dla uczniów niższego lub wyższego gimnazjum mógł być ustanowionym.

W gimnazjum cztero-klasowém ustanowionym będzie jeden nauczyciel religii, który zawsze miewać będzie exhorty dla uczniów, bez różnicy, czy zajmuje się wykładem innych przedmiotów naukowych lub nie.

2.

Jeżeli w gimnazjum ośmioklasowém ustanowionym jest tylko jeden nauczyciel religii, wówczas należy się jemu zupełna, w dotyczącém gimnazjum usystemizowana płaca nauczyciela gimnazyalnego, z prawem posunięcia się na wyższy stopień płacy, wraz z prawem do dodatków dziesięciorocznych, i do pensyi emerytalnej.

Toż postanowienie co do płacy znajduje zastosowanie także w tym przypadku, gdy jest dwóch nauczycieli religii ustanowionych, z których każdy oprócz nauki religii, udziela także nauki innych przedmiotów obowiązkowych.

Gdy są dwaj nauczyciele ustanowieni wyłącznie tylko do wykładu nauki religii, wówczas pobiera każdy płacę stałą, jaka dawniej była usystemizowaną dla katechetów w gimnazyach sześcioklasowych, to jest po 500 Złotych reńskich w gimnazyach trzeciej, — po 600 Złotych reńskich w gimnazyach drugiej, — po 700 Złotych reńskich w gimnazyach pierwszej klasy, tudzież po 800 Złotych reńskich w gimnazjum terezyańskiem i akademickiem w Wiedniu; obaj mają nadto prawo do usystemizowanych dodatków dziesięciorocznych, i do pensyi emerytalnej, nie zaś do posunięcia na wyższy stopień płacy.

W gimnazyum czteroklasowém pobiera nauczyciel religii płacę Złotych reńskich 500 lub 700, w miarę tego, czy zajmuje się tylko nauką religii, lub obok tej także wykładem innych przedmiotów naukowych, wedle uzdolnienia swego nauczycielskiego.

Co się tyczy rangi i stanowiska w korporacyi nauczycielskiej, nie ma żadnej różnicy między nauczycielami religii a innymi nauczycielami gimnazyalnymi.

3.

Który z pomienionych trzech sposobów udzielenia posad (§. 1.) w każdym gimnazyum ma być zastosowany, w każdym pojedynczym przypadku orzeknie Ministerstwo Wyznań i Oświeccenia w miarę okoliczności i potrzeby, tudzież na podstawie wniosku, objawionego ze strony dotyczącego ordynaryatu biskupiego, przyczém zauważać należy, iż udział w wykładzie innych przedmiotów naukowych, i zawisłe od niego wymierzenie płacy (§. 2.) w gimnazyach ośmioklasowych, wtedy tylko może nastąpić, jeżeli obaj nauczyciele religii, stosownie do postanowień ustawy o egzaminach, uzdolnili się dla innych przedmiotów naukowych, (§. 4.), i do takowych w dotyczącem gimnazyum ze względu na potrzeby naukowe, jako téż z zachowaniem usystemizowanej liczby nauczycieli i płacy, użytymi być mogą. Gdzie zatem jeden tylko nauczyciel religii ustanowionym został dla wszystkich ośmiu klas, tam téż obok niego wtenczas tylko może być drugi ustanowiony, jeżeli istnienie warunków, co dopiero wskazanych, udowodnionem zostanie.

4.

Uzdolnienie do wykładu nauki religii rozpoznawa biskupi ordynaryat tej dyecezyi, w której gimnazyum się znajduje, za pomocą pismiennego i ustnego egzaminu konkursowego, który po uprzedniem w dyecezyi rozpisaniu odbędzie się w ordynaryacie, i do którego biskup pytania przeznaczy.

Uzdolnienie do wykładu innych przedmiotów naukowych, wykazanem będzie wedle obowiązujących w tej mierze rozpo-

rządzeń, przed komisją egzaminacyjną, dla kandydatów nauczycielstwa gimnazyalnego ustanowioną.

Rozumie się samo przez się i odpowiada myśli postanowienia §. 3, iż stanowcze użycie nauczycieli religii do innych także przedmiotów naukowych, zawisło od przyzwolenia biskupa.

5.

Jeżeli zawakuje posada nauczyciela religii, wówczas dyrektor gimnazjum doniesie o tém Władzy krajowej, i zarazem dotyczącemu ordynaryatowi biskupiemu, z nadmienieniem, dla których klas dawniejszy nauczyciel religii był ustanowionym, czy także w innych przedmiotach naukowych, i w jakich, miał wykładać.

6.

Dotyczący biskup drogą Władzy krajowej wymieni Ministerstwu, udzielając zarazem akta egzaminacyjne, tego kandydata na nauczyciela religii, którego na podstawie egzaminu konkursowego uznał za najzdolniejszego w religijnym zawodzie naukowym.— Jeżeli przeciw ustanowieniu wymienionego nie zachodzi żadna trudność, nie odstąpi się od propozycji biskupa; gdyby zaś szczególne stosunki wymagały odstąpienia od wyboru biskupa, wówczas porozumienie z nim nastąpi, zawsze jednak ustanowionym tylko być może na nauczyciela religii kapłan, przez biskupa za zdolnego uznany.

7.

Co do stanowiska nauczycieli religii naprzeciw dyrektorom i władzy krajowej, jak równie co do obowiązków i praw, z ich ustanowienia wynikających, stosują się do nich przepisy względem nauczycieli gimnazyalnych w ogólności istniejące o tyle, o ile nie stanowią wyjątku wyraźne rozporządzenia. Mają oni przeto odbyć także prowizoryum trzechletnie, dla nauczycieli gimnazyalnych przepisane, nim sobie rościć będą mogli prawa, jakie wynikają jedynie z umieszczenia stanowczego. W końcu trzechlecia tego winna Władza krajowa, na sprawozdanie dyrektora, zasięgnąć zdania biskupa

i wedle tego, jak równie na podstawie własnych doświadczeń swoich, przedłożyć wniosek przepisany.

Żaden nauczyciel religii nie może dalej udzielać nauki religii, jeżeli mu własny biskup upoważnienie do tego odebrał.

8.

Ponieważ wykład religii co do uszykowania głównych jej części, co do rozdzielenia takowych na pojedyncze klasy, tudzież co do książek naukowych, używać się mających, zgodnie z całym planem naukowym urządzonym być musi, i dla tego ustanowionym będzie za wzajemnem porozumieniem się biskupów z władzami krajowemi, przeto téż rzeczą będzie dyrektorów gimnazjalnych czuwać nad tém, iżby nie odstępowano dowolnie od przepisanego urządzenia, pod względem punktów oznaczonych.

W tychto granicach nauczyciele religii względem wykładu przedmiotu swego naukowego, zasięgać mają poleceń bezpośrednio od biskupa swego, i tylko pod względem przestrzegania ogólnych zasad dydaktyki podlegają kontroli dyrektora. Zgodne ich działanie z innymi nauczycielami szczególnej jest wagi dla dydaktycznej i pedagogicznej skuteczności całej nauki; obowiązkiem ich przeto będzie dążyć ku temu i popierać takowe wedle sił swoich.

9.

Gdyby szło o zmienienie ustanowionych, lub zwyczajem przyjętych ćwiczeń pobożności, na zewnętrzny porządek gimnazyum wpływających, wówczas porozumie się w tej mierze biskup z Władzą krajową, która odpowiednie polecenie dyrektorowi gimnazjalnemu udzielić winna. — Gdyby jednak Władza rządowa w tym względzie napotkała trudności ku zadość uczynieniu życzeniu biskupa, natedy donieść o tém należy Ministerstwu Wyznań i Oświecenia.

Ani nauczyciel religii, ani dyrektor gimnazjalny nie mają prawa przedsiębrać lub dozwolić zmiany w ustanowionych, lub zwyczajem przyjętych ćwiczeniach pobożności, bez polecenia swoich przełożonych.

10.

Stósownie do powyższych postanowień, uważani być winni względem ich stanowiska także ci nauczyciele religii, którzy od r. 1850 na mocy rozporządzenia z dnia 28. Czerwca 1850 r. ustanowieni zostali. Tym więc téż czas służby, przepędzony w takiem umieszczeniu, choćby ono tylko za tymczasowe uważaném było, policzony być winien przy przyszłem domaganiu się dodatków decenalnych i pensyi emerytalnej, a onym nauczycielom religii, którym funkcyje ich nadają prawa do postąpienia na wyższy stopień płacy (§. 2.), policzony być winien także pod względem tego postąpienia, od chwili, w której rzeczzone funkcyje objęli.

Hrabia Thun m. p.

XIX.

CESARSKI PATENT

z dnia 8. Października 1856 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XLVI, N. 185, wydany dnia 17. Października 1856),

obowiązujący w całym Państwie*),

mocą którego, w przeprowadzeniu artykułu X. konkordatu, co do spraw małżeńskich katolików w Cesarstwie Austryackiem, o ile takowe do zakresu prawodawstwa cywilnego należą, nowa ustawa wydana, oraz ustanowioném zostaje, iż takowa w całej swej treści wejść ma w wykonanie z dniem 1. Stycznia 1857 r.

MY FRANCISZEK JOZEF PIERWSZY

z Bożej łaski Césarz Austryacki

Król Węgierski i Czeski, Król Lombardyi i Wenecyi, Dalmacyi, Kroacyi, Sławonii, Galicyi, Lodomeryi i Illiryi, Król Jerozolimy i t. d. i t. d. i t. d.

*) Dz. Rz. kraj. dla okr. admin. Krakow. r. 1856, Oddział I, Zeszyt XLIV, N. 190.

Chcąc przepisy prawa cywilnego, co do małżeństw katolików, pogodzić z ustawami kościoła katolickiego, postanowiliśmy w skutek Patentu Naszego z dnia 5. Listopada 1855 r. (N. 195. Dziennika Praw Państwa*) tudzież w wykonaniu artykułu X. Naszej konwencji zawartej z Stolicą Świętą, po wysłuchaniu Ministrów Naszych i zasięgnięciu zdania Naszej Rady Stanu, w przedmiocie spraw małżeńskich Naszych poddanych katolickich, o ile takowe należą do zakresu prawodawstwa cywilnego, wydać następujące ustawę (dodatek I.) dla całej objętości Państwa Naszego, i rozporządzamy do powszechnego przestrzegania, co następuje:

ARTYKUŁ I.

Z dniem 1. Stycznia 1857, w którym działalność sądy rozpoczną sądy małżeńskie duchowne tam, gdzie takowe dotąd jeszcze nie istniały, wchodzi także w wykonanie ustawa niniejsza w zupełnej swej osnowie.

Wszelako niekatolickie sądy małżeńskie kościelne, utrzymane w niektórych częściach Państwa naszego, mocą patentów Naszych z dnia 16. Lutego**) i 3. Lipca***) 1853 r. N. 30. i 129. Dziennika Praw Państwa, aż do chwili dalszych postanowień, z powodu §§. 56 i 57 niniejszej ustawy nie będą doznawać żadnej przeszkody w działaniu swém wedle istniejących dla nich przepisów i zwyczajów prawnych.

ARTYKUŁ II.

Z dniem wejścia niniejszej ustawy w wykonanie Sądy świeckie (cywilne i wojskowe) przepisy jej uważać mają za prawidło przy rozprawach w skutek tejże im przekazanych.—Przytém atoli przestrzegać należy bliższych postanowień niniejszego Patentu co do małżeństw między katolikami przed 1. Stycznia 1857 r. zawartych.

*) Dziennik Rządu krajowego dla okręgu administracyjnego Krakowskiego r. 1855, Oddział pierwszy, Zeszyt XLIII, N. 209, stron. 509.

**) Dziennik Rządowy dla Kraju koronnego Galicyi i Lodomerji, Rok 1853, Oddział pierwszy, Zeszyt X, N. 31, stron. 122.

***) Tamże, Zeszyt XXIX, N. 130, stron. 430.

ARTYKUŁ III.

Kary i niekorzyści prawne, któremi karcone będzie przestępstwo zakazów małżeńskich w niniejszej ustawie wyszczególnionych, nie odnoszą się bynajmniej do małżeństw przed 1. Stycznia 1857 r. zawartych, lecz z powodu przestępstw, jakieby przy zawarciu małżeństwa popełnione były, postępować należy wedle ustaw dotychczasowych. Wyjątemi są atoli postanowienia §. 34, dotyczącego się także małżeństw, podczas działalności cywilnego prawa małżeńskiego zawartych.

ARTYKUŁ IV.

O ważności małżeństw, za panowania cywilnego prawa małżeńskiego zawartych, lecz jeszcze przed prawomocnością niniejszej ustawy przez śmierć rozłączonych, rozstrzygać będą i nadal sądy świeckie stósownie do ustaw dotychczasowych, wedle których także skutki prawne takiego wyroku oceniane będą.

ARTYKUŁ V.

Co się tyczy małżeństw, przez sąd świecki za nieważne uznanych, trwają wprawdzie i nadal skutki prawne, wynikające wedle dotychczasowej ustawy z wyroku takowego; wszakże jeżeli przeszkoda, na podstawie której nieważność orzeczoną została, obcą jest ustawie kościelnej, tedy pod karą w §. 35. oznaczoną, nie może przed zejściem strony drugiej z tego świata, katolik wejść w nowe związki małżeńskie, zaś niekatolicki chrześcjanin może to tylko z osobą niekatolicką.

ARTYKUŁ VI.

Małżonkowie, których ważne przed kościołem małżeństwo przez sąd świecki za nieważnie uznaném zostało, nie potrzebują do przywrócenia prawnego swego połączenia się nowego obchodu zaślubin.— W skutek powtórnego połączenia się przywrócone będą cywilne następności małżeństwa, wszelako intercyzy małżeńskie nie odzyskują mocy.

Ażeby zaś powtórne połączenie się za prawne uważaném było, potrzeba, iżby

- a) sąd duchowny uznał małżeństwo za istniejące;
- b) oboje małżonkowie przed zwyczajnym sędzią podali do protokołu postanowienie swe powtórnego połączenia się;
- c) powód był usuniętym, dla którego nieważność cywilną orzeczono.

Akta mają z urzędu przedłożone być Najwyższemu Trybunałowi, który, skoro żadna nie zachodzi wątpliwość, dawniejszy wyrok znieść powinien.

Dopiero w skutek takowego orzeczenia powtórne połączenie za prawne uważaném będzie. — Następności tegoż jednak wchodzą w życie już z dniem postanowienia przed sądem objawionego. — Wyrokowi Trybunału Najwyższego ani téż następnościom jego nie przeszkodzi bynajmniej śmierć małżonków, jeżeliby tymczasem nastąpiła.

ARTYKUŁ VII.

Ustawa niniejsza nie stosuje się do związków małżeńskich, które w formie nieodpowiadającej warunkom ważności kościelnej, wedle ustaw, w niektórych częściach Cesarstwa co do tak zwanego małżeństwa cywilnego dawniej istniejących, zawarte zostały.

Toż samo tyczy się także małżeństw, zawartych przez Naszych katolickich poddanych, przed prawomocnością niniejszej ustawy, za granicą, pod formalnościami odpowiadającymi wprawdzie ustawom kraju, gdzie małżeństwo do skutku przyszło, nie zaś przepisom kościoła. Małżeństwa takowe pozostaną i nadal jeszcze pod sądownictwem cywilném. Wyrok sądu duchownego, takowe małżeństwa za nieważne uznający, nie jest zasadniczym w ocenianiu prawnych skutków cywilnych.

ARTYKUŁ VIII.

Jeżeli osoba w sposób wskazany (artykuł VII.) małżeństwem związana, u sądu małżeńskiego kościelnego uzyska oświadczenie, iż połączenie, w którym żyje, wedle ustawy kościelnej nie jest małżeństwem, i że ona z swej strony nie jest winną, iż związek ten nie otrzymał uświęcenia, wówczas na jej żądanie sąd świecki wyrzec ma rozłączenie małżeństwa cywilnego.

Stosunki majątkowe w takim razie, jeżeli nie nastąpi ugoda, uporządkowane być winny wedle §. 48 ustawy niniejszej.

ARTYKUŁ IX.

Gdyby małżeństwu, zgodnie z przepisami ustawy cywilnej, w czasie gdy takowe obowiązywały, zawartemu, stała na zawadzie przeszkoda ustawy kościelnej usunąć się nie dająca, a z tego powodu małżeństwo przez sąd duchowny za nieważne uznanem zostało, wówczas wyrok ten wtedy dopiero wywrze skutek na prawa wyłącznie cywilne, gdy wykonania onegoż zażąda jeden z małżonków u właściwego sądu świeckiego.— Czy zaś dotyczące małżeństwo zgodnie z przepisami powszechnej księgi ustaw cywilnych zawartem zostało, o tém stanowić ma sąd cywilny.— W razie takowym cywilne stosunki prawne małżonków, równie jak ich dzieci, uporządkowane być mają także wedle postanowień §. 48.

ARTYKUŁ X.

Jeżeli małżeństwo między chrześcianinem katolickim a niekatolickim, zawartem było podczas panowania prawa cywilnego małżeńskiego, wówczas małżonek niekatolicki żądać może od sądu świeckiego rozłączenia małżeństwa z powodu przeszkód ustawą cywilną objętych, a przez kościół katolicki nieuznanych, pod warunkami, pod któremi mu ustawa rze czona przyznała prawo zaprzeczania.

Jeżeli rozłączenie wyrzeczonem zostało, wówczas pozyc wający nie ma żadnej przeszkody w zawarciu związku małżeńskiego z osobą niekatolicką; nie wolno mu jednak, jak długo małżonek katolicki przy życiu zostaje, zawierać małżeństwa z osobą katolicką, a to pod karą w §. 35 naznaczoną.

Kwestye majątkowe między małżonkami rozwiązane będą podług zasad w §. 102 i 1265 powszechnej księgi ustaw cywilnych, na przypadek orzeczenia nieważności ustanowionych.

Dzieci atoliż w małżeństwie splotzone, uważane być mają za ślubne.

ARTYKUŁ XI.

Sądy cywilne winne będą przy wydarzających się rozprawach aż do dnia, w którym niniejsza ustawa wejdzie w życie, przestrzegać Postanowień Naszego Patentu z d. 5. Listopada 1855 r. (N. 195 Dziennika Praw Państwa*); rozprawy zaś odnoszące się do ważności małżeństwa, a jeszcze przed 1. Stycznia 1857 r. wyrokiem prawomocnym nie rozstrzygnięte, odstąpione będą właściwemu duchownemu sądowi małżeńskiemu do rozstrzygnięcia.

ARTYKUŁ XII.

Gdyby sąd ten duchowny skargę o nieważność, wniesioną przez stronę małżeńską niekatolicką, z tego powodu odrzucił, iż przeszkoda przytoczona obcą jest ustawie kościelnej, wówczas zastosowanym będzie przepis artykułu X.

Rozprawy, których przedmiotem jest rozłączenie osób co do stołu i łoża, załatwione być mają wedle ustaw dotychczasowych przez sądy świeckie, gdzie takowe przed dniem wskazanym wytoczone zostały.

ARTYKUŁ XIII.

Z dniem, w którym niniejsza ustawa wchodzi w wykonanie, upada moc Rozpraw, zawartych pod względem małżeństw katolików w powszechnej księdze ustaw cywilnych niemniej przepisów o właściwości sądów świeckich w sprawach małżeńskich, zawartych w Naszych ustawach jurysdykcyjnych z dnia 22. Grudnia 1851 r., 30. Listopada 1852 r., 16. Lutego 1853 r. i 3. Lipca 1853 r. o ile takowe niniejszej ustawie się sprzeciwiają.

ARTYKUŁ XIV.

Nasz Minister Sprawiedliwości poleconém sobie ma przeprowadzenie Postanowienia niniejszego w porozumieniu z Naszym Ministrem Wyznań i Oświecenia i z Naszą Nadkomentą wojsk.

*) Dziennik Rządu krajowego dla Okręgu Administracyjnego Krakowskiego r. 1855, Oddział pierwszy, Zeszyt XLIII, N. 209, stron. 509.

Dano w Iszlu, na dniu ósmym miesiąca Października w roku tysiąc ósmset pięćdziesiątym szóstym, Naszego Panowania w roku ósmym.

FRANCISZEK JÓZEF m. p.

Hr. Boul-Schauenstein m. p. Br. Kraus m. p

Hrabia Thun m. p. Baron Bamberg m. p.

Z najwyższego rozkazu:

Ransonnet m. p.

(DODATEK I.)

USTAWA

o małżeństwach katolików w Cesarstwie Austryackiem.

§. 1.

Małżeństwo zawierają dwie osoby różnej płci przez prawne objawienia woli swej ku małżeńskiemu połączeniu się.

§. 2.

O istnieniu zaręczyn małżeńskich i ich wpływie na uzasadnienie przeszkód małżeńskich stanowi sąd duchowny.— Czy i jak dalece z zaręczyn małżeńskich wypływa prawne zobowiązanie do wynagrodzenia szkody, o tém stanowi sędzia zwyczajny wedle §§. 45. i 46. p. k. u. c. oraz z uwzględnieniem zakazów niniejszej ustawy.

§. 3.

Żadnemu katolikowi w Cesarstwie Austryackiem nie jest wolno wchodzić w stan małżeński inaczej, jak tylko z przestrzeganiem wszelkich przepisów, w ustawie kościelnej o ważności małżeństw ustanowionych. Postanowienia kościelnej ustawy małżeńskiej powzięte być mają z instrukcyi, załączonej do niniejszej ustawy, (w dodatku II.) a przeznaczonej dla sądów duchownych Cesarstwa.

§. 4.

Osoby, które nie odbyły roku czternastego wieku swego, a przeto wedle prawa cywilnego jeszcze są nieletnie, nie mogą być przypuszczone do zawarcia małżeństwa. >

§. 5.

Osoby małoletnie albo téż pełnoletnie, które nie mogą same przez się zaciągać żadnych obowiązków prawnych, nie mogą, bez zezwolenia ślubnego ojca swego, zawierać małżeństwa. — Jeżeli ojciec nie jest już przy życiu, albo niezdolnym do zastępstwa, wówczas wymagać się będzie dla nich oświadczenie zwyczajnego zastępcy, tudzież zezwolenia władzy sądowej.

§. 6.

Małoletnie osoby nieprawego łoża, potrzebują do zawarcia małżeństwa oświadczenia swego opiekuna, tudzież zezwolenia władzy sądowej.

§. 7.

Czyje zezwolenie przedłożyć ma cudzoziemiec małoletni do zawarcia małżeństwa, ocenioném być ma wedle ustaw kraju, którego on jest poddanym. —

§. 8.

Jeżeli małoletniemu, lub zostającemu pod opieką, odmówioném będzie zezwolenie do małżeństwa, a pragnący zawrzeć małżeństwo sądzą się przez to być uciążonemi, wtedy służy im prawo zażądania pomocy od sędziego właściwego.

§. 9.

Dowiedzione lub powszechnie wiadome złe obyczaje albo zasady, niemniej choroby zaraźliwe, lub przeciwne celowi małżeństwa wady cielesne w osobie tej, z którą małoletni wiązać chce małżeństwo, tudzież brak potrzebnych dochodów, stanowią prawne powody, dla których zezwolenie do zawarcia małżeństwa odmówioném być może.

§. 10.

Które do wojska należące, lub władzom wojskowym podlegające osoby, bez przepisanego pozwolenia, małżeństwa zawierać nie mogą, o tém stanowią ustawy wojskowe.

§. 11.

O ile zabierający się do małżeństwa potrzebuje zezwolenia ze strony władzy politycznej, lub swego przełożonego w urzędzie, powziąć to należy z rozporządzeń politycznych i przepisów urzędowych.

§. 12.

Zbrodniarzowi na śmierć lub ciężkie więzienie skazanemu, nie wolno zawierać małżeństwa, od chwili ogłoszonego wyroku, aż do chwili jego ulaskawienia, gdyby takowe nastąpiło, lub względnie, tak długo jak trwa czas kary jego.

§. 13.

Dwie osoby, których popełnione ze sobą cudzołóstwo sądownie dowiedzionem zostało, nie mogą ze sobą zawierać małżeństwa. (d 34)

§. 14.

Żadne małżeństwo nie może być zawartem bez poprzednich zapowiedzi.

§. 15.

Ogłoszenie zamierzonego małżeństwa uczynionem być musi trzy razy, każdego razu w dniu niedzielnym lub świątecznym podczas uroczystego nabożeństwa, a jeżeli każdy z oblubieńców w innej mieszka parafii, w obudwóch parafiach. Małżeństwa między chrześcianami katolickimi i niekatolickimi zawrzeć się mające, ogłoszone być muszą nie tylko w kościele parafialnym strony katolickiej i niekatolickiej, lecz także, o ile nie istnieją dla pojedynczych krajów przepisy osobne, w tym kościele parafialnym katolickim, w którego okręgu mieszka strona niekatolicka.

§. 16.

Jeżeli oblubieńcy, albo jedno z nich nie przemieszkali jeszcze sześciu tygodni w parafii, w której małżeństwo ma być zawartem, zapowiedzi ogłoszone być powinny także w miejscu ostatniego ich pobytu, gdzie dłużej niż przez czas właśnie wskazany mieszkali; lub też oblubieńcy obowiązani będą przedłużyć zamieszkanie w miejscu swojego pobytu do

sześciu tygodni, aby ogłoszenie zapowiedzi tamże było dostatecznym.

§. 17.

Jeżeli małżeństwo w ciągu sześciu miesięcy po zapowiedziach zawartém nie zostało, tedy rzeczone trzy ogłoszenia powtórzone być muszą.

§. 18.

Oświadczenie zezwolenia uczynioném być musi w obecności dwóch świadków przed proboszczem jednego z oblubieńców, lub jego zastępcą, albo przed kapłanem, ku temu przez biskupa upoważnionym.

§. 19.

Przy małżeństwach między chrześcianami katolickimi i niekatolickimi, oświadczenie uczynionem być musi przed duchownym katolickim, wyjąwszy w tych częściach Cesarstwa, dla których Stolica Święta wydała instrukcyę z dnia 30. Kwietnia 1841; zezwolenie w tych częściach Cesarstwa uczynione przez pragnących wejść w śluby małżeńskie przed duchownym strony niekatolickiej, i w nieobecności proboszcza katolickiego, za prawne ma być uważaném.

§. 20.

Oświadczenie zezwolenia na związek małżeński daném być może i przez pełnomocnika; wszelako pozyskaném być musi do tego zezwolenie Rządu krajowego, i wystawioném osobne pełnomocnictwo, w którém dostatecznie oznaczoną jest osoba, z którą małżeństwo ma być zawarte. — Jeżeli pełnomocnictwo przed zawarciem małżeństwa odwołaném zostało, takowe wprawdzie przez to moc swą utracą, atoli mocodawca odpowiedzialnym się staje za szkodę, przez odwołanie swe zrzadzoną.

§. 21.

Jeżeli oblubieńcy nie mogą wykazać metryki chrztu i poświadczenia na piśmie o należycie ogłoszonych zapowiedziach, lub pozwolenia, wymaganego do zawarcia małżeństwa wedle §§. 5, 6, 7, 8, 10, 11. i 20. niemniej jeżeli wzniecono jakąkolwiek przeszkodę do pozwolonego i ważnego zawarcia mał-

żeństwa, wówczas kapłanowi pod ciężką karą zakazaném jest przedsięwzięcie ślubu dopóty, dopóki oblubieńcy potrzebnych świadectw nie przedłożą, i wszystkich przeszkód nie usuną, wszelako dla ważnych powodów, i przy zachowaniu należytych ostrożności, uwolnić może Rząd krajowy lub Władza obwodowa w porozumieniu się z władzą duchowną, od obowiązku wykazania się metryką.

§. 22.

Kto już był zaślubionym, nie może być przypuszczonym do nowych zaślubin, dopóki rozwiązanie poprzedniego małżeństwa nie jest dowiedzioném. — Dowód, iż małżeństwo przez śmierć rozwiązaniem zostało, może być zastąpionym przez ogłoszenie zgonu.

§. 23.

Jeżeli który małżonek nieobecny jest przez ciąg czasu, jaki w §. 24. cywilnej księgi ustaw jest przepisany, a zarazem nieobecności jego towarzyszą okoliczności, które żadnej nie pozostawiają wątpliwości o zgonie jego, natenczas pozostały małżonek chcący wejść w nowe związki małżeńskie, wnieść może żądanie do Sądu, w którego okręgu zamieszkuje, ażeby nieobecnego małżonka uznano za umarłego.

§. 24.

Po wniesieniu takiego żądania, ustanowionym zostanie kurator dla wywiedzenia się o nieobecnym, sam zaś nieobecny przez edykt zapozwanym będzie z dołożeniem, iż w razie, gdyby w przeciągu oznaczonego terminu, w sądzie nie stanął, lub temuż innym sposobem wiadomości o swoim życiu nie udzielił, sąd do uznania go za umarłego przystąpi. — Edykt rozpisany być ma z terminem jednego roku, i zamieszczonym przynajmniej trzy razy w publicznych gazetach krajowych, a według okoliczności i w zagranicznych.

§. 25.

Po bezskutecznym upływie zakreślonego powyżej przeciągu czasu, za powtórniem żądaniem pozostałego małżonka, sąd po skończonej rozprawie orzec winien, czyli do prośby przychylić się należy lub nie. — Wyrok przedłożonym być ma

sądowi wyższemu, który zakomunikuje akta biskupowi diecezji, w której wnoszący prośbę zamieszkuje. Jeżeli tak pierwsza instancja, jak sąd wyższy orzecze przeciw uznaniu zgonu, a biskup zgodne z tém daje oświadczenie, wówczas prośba ma być odrzuconą.

Przeciw takiemu rozstrzygnięciu nie ma już dalszego powołania.

§. 26.

W wszelkich innych przypadkach orzeczenia instancji pierwszej i drugiej, wraz z aktami, przedłożone być winny najwyższemu trybunałowi.

§. 27.

Jeżeli biskup oświadczył się za uznaniem zgonu, trybunał najwyższy wydać ma ostateczne rozstrzygnięcie.

Jeżeli wyrok biskupa w sprzeczności z wyrokami niższych instancji wypadł przeciw uznaniu zgody, wtedy trybunał najwyższy w razie, gdy się zgadza z oświadczeniem biskupa, orzec winien odrzucenie prośby; w razie zaś, gdyby trybunał ten nie mógł się przychylić do zdania biskupa, natenczas rozprawę udzielić winien sądowi arcybiskupiemu.

Jeżeli sąd ten ze zdaniem biskupa się zgadza, wówczas trybunał najwyższy odrzucić powinien prośbę o uznanie zgonu.

W razie przeciwnym sąd arcybiskupi przedłożyć winien przedmiot trzeciej kościelnej instancji w sprawach małżeńskich, której tedy orzeczenie służyć ma za prawo przy rozstrzygnięciu najwyższego trybunału sądowego.

§. 28.

Dla trwałego dowodu zawartego małżeństwa, obowiązani są przełożeni parafii, wpisać zawarcie onego własnoręcznie do księgi zaślubin. — Przytém wyraźnie wyszczególnić należy imię i nazwisko, wyznanie religijne, wiek, zamieszkanie, tudzież stan nowożeńców z dołożeniem, czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie; niemniej imię i nazwisko, wyznanie religijne i stan ich rodziców i świadków; dalej dzień, w którym małżeństwo zawartém zostało; nakoniec nazwisko kapłana, przed którym zezwolenie daném było.

Nadto wymienione być mają dokumenta, na zasadzie których usuniętemi zostały zaszłe przeszkody. — Gdyby oświadczenie zezwolenia nastąpiło przed samym biskupem lub przed kapłanem bezpośrednio od niego ku temu upoważnionym, wówczas o tém proboszcz uwiadomionym zostanie, a żeby mógł wpisać zawarcie małżeństwa do księgi zaślubin w sposób przepisany.

§. 29.

Jeżeli proboszcz właściwy upoważnia kapłana do przedsięwzięcia ślubu w miejscu, w którym żadna z osób zaślubić się mających nie ma parafii swojej, wówczas bez zwłoki okoliczność tę w księdze ślubów parafii swej nadmienić powinien, a przytém nie tylko kapłana wymienić, którego na zastępcę przeznaczył, ale téż i miejsce, gdzie małżeństwo ma być zawartém.

§. 30.

Duchowny miejsca, gdzie zaślubiny uskutecznił, obowiązany jest wpisać takowe do księgi ślubnej swojej parafii z dołożeniem, przez którego proboszcza upoważnionym został, oraz donieść proboszczowi temu o zawarciu małżeństwa w ciągu dni ośmiu.

§. 31.

Skutki prawne cywilne z małżeństwa wynikające, ocenione być winny wedle powszechnej księgi ustaw cywilnych, o ile w tej mierze nie zawiera ustawa niniejsza postanowień osobnych.

§. 32.

Gdy małoletni zawarł małżeństwo nie otrzymawszy prawem przepisanego zezwolenia ojca, lub téż sądu, (§§. 5. i 8.) wówczas oboje rodzice uwolnieni zostają od obowiązku dania posagu lub wyprawy, a ojciec prawo ma do wydziedziczenia onegoż. — Prawo wydziedziczenia, wszelako tylko do połowy części obowiązkowej (legitymy), przysłuża także matce tudzież dziadowi i babce, pod których opieką zostawał małoletni wówczas, gdy bez sądowego przyzwolenia zawarł małżeństwo, na które oni zezwolenia swego nie dali.

Później dane zezwolenie znosi nietylko prawo wydziedziczenia, lecz téż i nastąpione już wydziedziczenie wtenczas jeżeli toż zezwolenie oświadczonóm było na piśmie, lub z zachowaniem formalności, przepisanej do ważności rozporządzeń ostatniej woli (§§. 719 i 772 powszechnej księgi ustaw cywilnych).

Proste pojednanie się nie może być uważaném za przyzwolenie do małżeństwa, lub za odwołanie wydziedziczenia.

§. 33.

Nieletni, który zawarł małżeństwo, ma być odłączonym od drugiej strony, aż do czasu osiągniętej dojrzałości.

§. 34.

Gdyby związek małżeński, zawarty z przekroczeniem przepisu, w §. 13. wyszczególnionego, wedle ustawy kościelnej uważanym być musiał za ważny, wówczas układy przedślubne (interczyzy) nie są ważne, a małżonkowie nie będą mogli przyprowadzić do skutku praw dziedziczenia, ustanowionych w §§. 757 — 759 powszechnej księgi ustaw cywilnych, tudzież żona i dzieci nie mają prawa do szlachectwa lub innych przywilejów stanu męża (względnie ojca); dzieci w takim małżeństwie spłodzone, lub przez takowe ulegitymowane, wykluczone są od dostąpienia majątku tego, który w rozporządzeniach familijnych szczególnie dla potomstwa ślubnego zastrzeżonym został, oraz nie będą miały prawa do beztestamentowego następstwa w majątku po krewnych rodziców swoich, którym atoli krewnym nie przysłuża także prawo do majątku takich dzieci, na mocy dziedziczenia ustawniczego.

§. 35.

Przekroczenie zakazów małżeńskich, w niniejszej ustawie ustanowionych, z wyjątkiem zakazów w §. 11. wspomnianych, względem których zastósować należy osobne przepisy w tej mierze istniejące, karconóm będzie tak na głównym winowajcy, jako téż na wszystkich, którzy w tém winny mieli

współdział, temi samemi karami, jakimi zagrażają ustawy karne (§. 507 powszechnej księgi ustaw karnych, tudzież §§. 780 i 781 ustawy karnej wojskowej) na zawarcie małżeństwa prawu się sprzeciwiającego, o ile nie popełniono uczynku cięższej karze ulegającego.

Jeżeli przekroczenie popełnił poddany za granicą, tedy czas do przedawnienia przestępstwa i kary potrzebny, poczyna dopiero z dniem powrotu jego do Państw Austryackich.

§. 36.

O dyspensę od przeszkód małżeńskich, ustawą kościelną określonych, upraszać należy u władzy kościelnej. — Czy zachodzi potrzeba uważnienia małżeństwa, o tém stanowią władze kościelne. — Małżeństwo uważnione, co do prawnych skutków cywilnych tak będzie uważane, jak gdyby pierwotnie już ważnie zawartém było.

§. 37.

Przepuszczenie zakazów, zawartych w §§ 4, 12 i 13 Monarsze zastrzeżoném zostaje. — Skutki prawne małżeństwu, z przekroczeniem §. 13. zawartemu, ustawą cywilną odmówione, mogą téż tylko przez łaskę Monarchy następnie w całości lub części być przyznane.

§. 38.

Osoby chcący wejść w śluby małżeńskie, a wykazujące się, iż władza kościelna uwolniła ich od zapowiedzi drugiej i trzeciej, uwolnić może władza obwodowa, a w miejscach, gdzie takowej nie ma, także urząd powiatowy, od drugiego i trzeciego ogłoszenia, w niniejszej ustawie przepisanego.

§. 39.

Dla ważnych i nader przyczyn może Rząd krajowy, w przypadkach bardzo naglących także władza obwodowa, a gdy stwierdzone bliskie niebezpieczeństwo śmierci nie dozwala zwłoki, nawet urząd powiatowy, lub władza gminna, miejsce tegoż zastępująca, uwolnić zupełnie od zapowiedzi, o ile ta-

kowe niniejszą ustawą są wymagane. — Wszelako oblubieńcy przysięgą stwierdzić muszą przed proboszczem, a wedle możliwości w obec urzędnika politycznego, iż żadna przeszkoda, ich małżeństwu w drodze stać mogąca, nie jest im wiadoma.

§. 40.

Uwolnienie od wszystkich trzech zapowiedzi udzieloném być winno za złożeniem przysięgi wzmiankowanej także wtenczas, jeżeli dwie osoby chcą się zaślubić, których powszechnie już za małżonków uważano.

§. 41.

Nie wolno małżonkom, nawet za spólną w tej mierze zgodą, rozrywać samowładnie związku małżeńskiego, w żadnym razie, czyliby nieważność małżeństwa utrzymywali, lub też chcieli rozłączenia co do stołu i łoża.

§. 42.

O ważności małżeństwa katolików rozstrzyga ów sąd duchowny, który wedle ustaw katolickiego kościoła jest właściwym.

§. 43.

O ważności małżeństw, zawartych między chrześcianami katolickimi i niekatolickimi, rozstrzygać może, jak długo jedna strona małżeńska należy do kościoła katolickiego, tylko sąd małżeński katolicki.

§. 44.

Jeżeli z dwóch małżonków, którzy zawarli śluby małżeńskie jako chrześcianie niekatolicy, jedno przechodzi do kościoła katolickiego, natedy strona niekatolicka użyć może prawa zaprzeczenia według tej ustawy małżeńskiej i przed tym sądem małżeńskim, którym w skutek wyznania swego religijnego podlega; może także ważność wedle tej samej ustawy i przez ten sam sąd z urzędu być dochodzona. — Wyrok ważność małżeństwa orzekający, stanowczy jest dla oceny stosunków prawnych cywilnych. — Wszelako jeżeli

orzeka nieważność, tedy za pośrednictwem Rządu krajowego udzielony być winien wyrok taki sądowi kościelnemu małżonka katolickiego w celu rozstrzygnięcia, jak dalece orzeczenie wydane obowiązywać może sumienie tegoż małżonka.

§. 45.

Stronie, która wiarę katolicką przyjęła, wolno użytek zrobić z prawa zaprzeczenia, jakie jej ustawa kościelna przyznaje, a to przed własnym sądem kościelnym.— Temuż również wolno jest, dochodzić z urzędu ważności małżeństwa.— Jeżeli wyrok ostateczny nieważność orzeka, wówczas za pośrednictwem Rządu krajowego udzielonym będzie sądowi małżeńskiemu małżonka niekatolickiego do odpowiedniego postępowania.

§. 46.

Jeżeli sąd strony niekatolickiej orzeka za ważnością, wówczas wolno będzie tej stronie żądać rozwiązania węzła małżeńskiego.— Wyrok nieważności, wydany przez sąd małżeński katolicki, uważanym być ma jako prawny powód do rozwodu, a rozprawa przeprowadzoną bez ustanowienia obrońcy małżeństwa.— Gdy o rozwód nie proszono, strona katolicka żądać może od zwyczajnego sędziego, orzeczenia, iż stosunki prawne cywilne, w zawarciu małżeństwa uzasadnione, tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego.— Dopóki rozwód nie jest wyrzeczonym, lub wzmiankowany właśnie wyrok nie wydanym, żadna z obudwóch stron nie może zawierać nowych ślubów małżeńskich.

§. 47.

Począwszy od chwili orzeczenia (§. 46.), małżeństwo uważanem być ma co do skutków jego cywilnych za rozwiązane.— Sędzia zwyczajny winien będzie w sporach zajęć mogących, postępować wedle przepisów §§. 117 i 142 powszechnej księgi ustaw cywilnych.

Jeżeli między małżonkami, pod względem stosunków ich majątkowych nie przyszła do skutku ugoda, wówczas

majątek, względem którego istniała spólność, podzielonym zostanie tak, jak gdyby w przypadku nastąpionej śmierci, a układy małżeńskie zwykle za wygasłe uważane będą.

Wyjątek od tej reguły ma atoli miejsce na korzyść strony niekatolickiej, jeżeli nie ciąży na niej żaden czyn, któryby w razie pozostania jej przy dawniejszém swém niekatolickim wyznaniu religijném, upoważnił małżonka katolickiego do skargi o rozwód albo rozdział co do stołu i łoża; a to tak dalece, iż prawa, zabezpieczone na przypadek przeżycia w kontraktach małżeńskich lub w kontrakcie dziedziczenia, dopóty zachowane zostaną rzeczzonej stronie małżeńskiej niekatolickiej, dopóki podczas życia strony drugiej nie wejdzie w związki małżeńskie.

Nadto w razie, gdy majątek, stronie niekatolickiej po rozwodzie pozostały, nie wystarcza do przyzwoitego jej utrzymania, sędzia zwyczajny wymierzy jej winien kwotę, przez stronę drugą wypłacić się mającą, z uwzględnieniem majątku tejże.— Obowiązek ten ustaje jednak w chwili, kiedy potrzeba odpada, lub strona niekatolicka nowe zawiera związki małżeńskie.

§. 48.

Jeżeli dwie osoby, które zawarły śluby małżeńskie jako chrześciance niekatolicy, przechodzą na religią katolicką, wówczas, jeżeli kwestya zachodzi o ważność lub nieważność małżeństwa, rozstrzyga sąd małżeński katolicki.— Jeżeli zaś przeszkoda wzniecona nie jest znaną ustawie, na mocy której małżeństwo zawartém zostało, wówczas wyrok, na nieważność zapadły, pod względem skutków, oddziaływających na cywilne stosunki prawne dzieci, uważanym być ma tak, jak gdyby nastąpił był rozwód małżeństwa, a stronie, nieposiadającej utrzymania przyzwoitego, winna będzie strona druga, o ile tego dozwolą jej stosunki majątkowe, wypłacać rocznie summę, albo drogą ugody, albo gdyby ta do skutku nie przyszła, przez sędziego zwyczajnego oznaczoną.— Obowiązek do tej prestacyi ustaje, skoro strona, której się takowa na-

leży, do swego przyzwoitego utrzymania już więcej jej nie potrzebuje, albo też nowe zawrze śluby małżeńskie.

§. 49.

Każdy wyrok o ważności małżeństwa, zakomunikuje politycznemu naczelnikowi kraju biskup tego sądu małżeńskiego, przez który został wydany.— Naczelnik polityczny kraju obowiązany będzie, wedle okoliczności zarządzić środki potrzebne.

§. 50.

Dzieci, zrodzone z małżeństwa nieważnego, zawartego już po obwieszczeniu niniejszej ustawy, albo wprawdzie pierwiej, lecz nad ten czas dalej trwającego, uważane będą za ślubne, na jakichkolwiekby powodach nieważność małżeństwa zasadzały się miała, skoro tylko za jednym z rodziców niezawiniona przeszkody małżeństwa niewiadomość przemawia.— Jak dalece dzieci takowe wykluczone są od dostąpienia majątku, w rozporządzeniach familijnych, potomstwu ślubnemu szczególnie zastrzeżonego, ocenioném być winno wedle powszechnych postanowień prawnych.

§. 51.

Wyrok ostateczny właściwego sądu kościelnego ważność małżeństwa orzekający, stanowczym jest co do prawnych skutków cywilnych małżeństwa.

Jeżeli zaś małżeństwo za nieważne uznaném zostało dla jednej z przeszkód, które wylicza §. 80. instrukcyi dla sądów duchownych, natelyd prawne stosunki dzieci tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpiło było rozwiązanie węzła małżeńskiego.

Również strona, niemająca w tém winy, prawo mieć będzie żądać wynagrodzenia szkody od strony, winę ponoszącej.

§. 52.

Względem wynagrodzenia, jakie dać winna strona winę ponosząca stronie niewinnej, jak równie względem zaopatrze-

nia dzieci i ogólnie względem wszystkich kwestyj majątkowych, z uznania nieważności wynikających, tudzież względem istnienia niezawinionej niewiadomości, o ile od tejeż zawisły prawa cywilne, rozstrzyga sąd świecki.

§. 53.

Uznanie nieważności małżeństwa wpisaniem być ma do księgi ślubnej, a mianowicie, jeżeli małżeństwo zawartem było w trzecim miejscu, do parafii żadnego z małżonków nienależącym, nie tylko w księdze ślubnej parafii, gdzie małżeństwo zawartem zostało, lecz także w księdze tego proboszcza, który upoważnił do udzielenia ślubu.

§. 54.

Ktoby chociaż tylko do uzasadnienia jedynie praw cywilnych, utrzymywał nieważność wyroku, który za życia obojdwóch małżonków albo w skutek dochodzenia, za życia obojdwu małżonków względem ważności małżeństwa przedsięwziętego, przez sąd małżeński kościelny był wydany, ten winien będzie udać się w tym względzie do sądu duchownego.

§. 55.

Jeżeli małżeństwo już po rozłączeniu jego przez śmierć, przed sądem kościelnym będzie zaprzeczone i za nieważne uznane, wówczas wyrok ten nie będzie wywierać wpływu na cywilne skutki prawne małżeństwa.— Jeżeli więc dla uzasadnienia cywilnych praw utrzymuje kto nieważność małżeństwa, które przed jego rozwiązaniem przez śmierć albo wcale nie, albo bezskutecznie było zakwestyonowane, wówczas sąd, do którego rozstrzygnięcie praw spornych należy, w tym celu także o ważności małżeństwa orzec winien, a rozstrzygnięcie jego stanowczem będzie wyłącznie co do cywilnych skutków prawnych małżeństwa.

Przy rozprawie takowej, ważność małżeństwa ocenioną być winna wedle ustaw kościelnych, jeżeli małżeństwo zawartem zostało już po obwieśzczeniu niniejszej ustawy, lub

wprawdzie pierwiej było zawartém, lecz czas tego obwieszczenia przetrwało; wszelako nie będą mogły skutecznie być zarzucone przeszkody, które §. 80 instrukcyi dla sądów małżeńskich kościelnych wylicza, tudzież te, które za życia małżonków albo rzeczywiście albo przez dyspensę usunięte zostały, nakoniec te, które tylko przez małżonków lub jednego z nich wzniecone być mogą.

§. 56.

Gdy oboje małżonkowie są wyznania religijnego niekatolickiego, wówczas rozstrzyga o ważności ich małżeństwa sąd, w sprawach małżeńskich ich współwyznawców właściwy.— Należała jednak przy zawarciu małżeństwa jedna przynajmniej strona do kościoła katolickiego, albo jeżeli oboje małżonkowie przeszli na religię katolicką, później zaś jej się znów wyparli, natedy przeszkody ustawie kościelnej obce, nie mogą na uzasadnienie nieważności być przytaczane.

§. 57.

Małżeństwo, przy zawarciu którego przynajmniej jedna strona należała do kościoła katolickiego, wtenczas nawet nie może być rozwiązaniem, gdyby w skutek zmiany wyznania religijnego obie strony przeszły do kościoła lub towarzystwa religijnego niekatolickiego.— Również nie może nastąpić rozwiązanie małżeństwa, gdy dwie osoby, które jako chrześciance niekatolicy się zaślubiły, przeszły na religię katolicką, chociażby następnie obie znowu do wyznania religijnego niekatolickiego powróciły.

§. 58.

Gdyby małżeństwo dla tego rozłączonem zostało, że jeden z małżonków złożył śluby uroczyste przed spełnieniem onego, wówczas przysłuża drugiemu małżonkowi aż do chwili zawarcia nowych ślubów małżeńskich, gdyby takowe nastąpiły, prawo do utrzymania przyzwoitego.— Intercyzy ślubne tracą dla obu stron ważność, jeżeli w tym względzie nie nastąpiła ugoda.

§. 59.

We wszystkich małżeństwach między katolikami, tudzież w małżeństwach między osobą katolicką i niekatolicką, jeżeli w czasie zawarcia małżeństwa przynajmniej jedna z nich wyznawała wiarę katolicką, małżonek, który sądzi mieć prawne powody do rozłączenia co do stołu i łoża, wnieść winien skargę swoją do sądu małżeńskiego katolickiego.

§. 60.

Na wniosek sądu małżeńskiego, personalna instancya małżonka oskarżonego winna będzie przekazać małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite aż do chwili rozstrzygnięcia sprawy. — Zresztą może sędzia zwyczajny, a wedle okoliczności także i władza bezpieczeństwa, gdyby i jakkolwiekby jeden małżonek przez wspólne z drugim pożycie na niebezpieczeństwo widocznie był wystawiony, dozwolić mu na żądanie, zamieszkania oddzielnego; wszakże sąd małżeński o rozporządzeniu takowem natychmiast zawiadomionym być winien.

§. 61.

Właściwy sąd małżeński wyrazić winien w każdym wyroku rozłączenia orzekającym, czy i jak dalece oboje małżonkowie lub jedno z nich winę w tém ponosi.

§. 62.

O zawyrokowaném rozłączeniu zawiadomić ma sąd duchowny instancję personalną małżonków, a takowe rozłączenie pociąga za sobą wszelkie skutki prawne, jakie w istniejących ustawach w skutek sądowego rozłączenia są uzasadnione.

§. 63.

Gdy orzeczoném zostało rozłączenie, sędzia starać się winien, na drodze ugody załatwić spory, zachodzące co do oddzielenia majątku, zaopatrzenia dzieci, lub co do innych pretensyj. — Jeżeli strony do ugody skłonić się nie dadzą, winien je odesłać na drogę zwyczajnego postępowania, tym-

czasem jednak wymierzyć małżonce i dzieciom utrzymanie przyzwoite, lub téż zapadłe już w tym względzie postanowienie rozciągnąć aż do ukończenia sporu prawnego.

§. 64.

Względem prawa do wynagrodzenia, jak równie względem wszelkich sporów majątku dotyczących, spowodowanych unieważnieniem małżeństwa, lub rozdzieleniem co do stołu i łoża, wolno stronom obrać sobie sąd małżeński jako sąd polubowny.

Na ugodę taką zawsze dokument musi być wystawionym, a w takim razie nie może już żadna strona od niej odstąpić bez zezwolenia drugiej.— Wszelako małoletni potrzebują do ugody zezwolenia ojca swego lub opiekuna i władzy opiekuńczej.— Od wyroku polubownego nie ma dalszego odwołania, wszelako wytoczona być może skarga o nieważność przed sędzią zwyczajnym.

§. 65.

Jeżeli rozdzieleni znowu się z sobą połączą, wówczas sąd duchowny uwiadomi o tém ich instancję personalną.

§. 66.

Jeżeli z dwóch osób, które jako chrześciance niekatolicey się poślubiły, jedna przestąpi do kościoła katolickiego, wówczas każda strona skargę swą o rozłączenie wnieść powinna do tego sądu małżeńskiego, któremu wedle religijnego wyznania swego podlega.— Także żądać może strona niekatolicka rozwiązania węzła małżeńskiego w sądzie swoim małżeńskim na zasadzie ustawy małżeńskiej, której ona ulega. Zażalenia względem odmówionego lub samowładnie zniesionego pożycia spólnego, należą przed sąd małżeński oskarżonego.

§. 67.

Prawomocny wyrok sądu małżeńskiego jednego małżonka, orzekający rozłączenie lub rozwód, dla obu stron jest stanowczym.— Rozwód małżeństwa co do węzła, wyrzeczony przez sąd małżeński małżonka niekatolickiego, pociąga

jednak za sobą pod względem spólnego pożycia małżeńskiego dla małżonka katolickiego tylko skutki dożywotniego rozłączenia co do stołu i łoża.

§. 68.

Jeżeli sąd małżeński katolicki orzeka na dożywotni rozdział od stołu i łoża, wówczas strona niekatolicka żądać może, na podstawie wyroku takowego, u sądu swego małżeńskiego rozwiązania węzła małżeńskiego. — Nie może atoli zawierać pierwój małżeństwa nowego, dopóki sąd jego małżeński nie wyrzekł rozwodu

§. 69.

Jeżeli w wyroku katolickiego sądu małżeńskiego wina rozłączenia przypisaną została niekatolickiemu małżonkowi, wówczas na żądanie jego, co do rzeczywistości winy, o ile od tego pretensye majątkowe zawisły, orzekać ma sędzia zwyczajny.

Toż samo rozumie się i w tym przypadku, jeżeli w skutek skargi strony niekatolickiej, sąd jego małżeński duchowny przypisał winę rozłączenia lub rozwodu małżeństwa stronie katolickiej.

§. 70.

Jeżeli między małżonkami pod względem ich stosunków majątkowych ugoda nie przyszła do skutku, wówczas znajdują zastosowanie postanowienia §§. 1264 albo 1266 powszechnej księgi ustaw cywilnych, w miarę tego, czy oboje małżonkowie uważani być mają tylko jako rozłączeni co do stołu i łoża, czy też małżeństwo względem małżonka niekatolickiego rozwiązaniem zostało. W razie ostatnim także i strona katolicka, lubo za niewinną uznana, nie będzie sobie mogła rościć pretensyi do dziedziczenia prawnego (§. 757 — 759 powszechnej księgi ustaw cywilnych).

§. 71.

Jeżeli sąd duchowny na żądanie strony katolickiej wyrzekł rozłączenie co do osób na czas niepewny, a po upływie więcej jak lat trzech jeszcze nie ma nadziei, iż małżonek

katolicki zezwoli na powtórne połączenie się, wówczas strona niekatolicka żądać może rozwodu w swoim sądzie małżeńskim. Jeżeli zaś ona dała powód do rozłączenia, przez uczynek, któryby niewinnej stronie katolickiej, gdyby taż nie była przeszła na wiarę katolicką, dawał prawo do wyniesienia skargi o rozwód lub rozłączenie co do stołu i łoża, tedy po nastąpionym rozwodzie stosunki majątkowe tak mają być uporządkowane, jak gdyby małżonek niekatolicki winien był rozwodu.— Zresztą kwestye majątkowe rozwiązane być mają wedle pierwszego ustępu §. 1266 powszechnej księgi ustaw cywilnych; gdyby zaś zachodziły okoliczności, usprawiedliwiające odmowienie połączenia się powtórnego, a strona katolicka nie posiadała majątku, wystarczającego do przyzwolonego utrzymania swego, wówczas strona niekatolicka obowiązana będzie w miarę majątku swego wypłacić jej kwotę roczną, przez sędziego zwyczajnego wedle słuszności oznaczoną.

§. 72.

Jeżeli małżonkowie, po rozwodzie przez sąd małżeński strony niekatolickiej wyrzeczonym, znowu się połączyć chcą, natedy oznajmić mają postanowienie swe w sądzie małżeńskim strony katolickiej, oraz wyjednać w sądzie małżeńskim, który rozwód wyrzekł, zniesienia jego wyroku.— Skoro to nastąpi, wszelkie cywilne skutki małżeństwa na nowo moc swą odzyskują; wyjąwszy pierwszych kontraktów ślubnych.

O przywróconém połączeniu sędzia zwyczajny uwiadomionym być winien.

§. 73.

Wyjąwszy przypadek §. 121 powszechnej księgi ustaw cywilnych, jeżeli mąż zastanie już żonę swą ciężarną od innego mężczyzny, i zaraz po odkryciu tej okoliczności zaniecha małżeńskiego z nią obcowania, a w ciągu jednego miesiąca wytoczy skargę o rozłączenie, wówczas, gdyby rozdział nie był orzeczonym, na żądanie jego, do zwyczajnego sądu wnieść się mające, stósunki prawne wyłącznie cywilne, przez zaślubienie jego uzasadnione, tak mają być uporządkowane, jak gdyby nastąpił był z winy żony rozdział co do stołu i łoża.

Toż samo nastąpi na korzyść niewinnego małżonka w przypadku przewidzianym w §. 12.

§. 74.

Katolicki poddany austriacki przy zaślubieniu za granicą o tyle zastósować się może do formy zawierania małżeństwa, jaką ustawy krajowe przepisują lub pozwalają, o ile takowa odpowiada warunkom, do których ustawa kościelna katolicka w kraju, gdzie małżeństwo zawartém zostało, ważność małżeństwa przywiązuje.— We wszystkiém, co nie dotyczy wyłącznie formy zawierania małżeństwa, zachować już winien przepisy niniejszej ustawy.— Nadto, jeżeli nie przebywał jeszcze pełnego roku za granicą, postarać się winien o to, ażeby małżeństwo zamierzone trzy razy ogłoszonym zostało w miejscu ostatniego zamieszkania jego w kraju tutejszym.

§. 75.

Austriacki obywatel Państwa za granicą zaślubiony, powróciwszy do Cesarstwa, obowiązany jest, uzyskać wpisanie małżeństwa swego do księgi ślubów tej parafii, gdzie obiera siedzibę swoją.

§. 76.

Gdy małżeństwo jest unieważnione, albo téż przez śmierć męża rozwiązane, żona, w ciąży będąca, nie może zawierać nowego małżeństwa, przed położeniem swym, a jeżeli zachodzi wątpliwość co do brzemienności, przed upływem szóstego miesiąca. Atoliż, jeżeli wedle okoliczności, lub według świadectwa w sztuce biegłych istnienie stanu ciężarnego nie jest prawdopodobnym, uzyskać można od zakazu tego uwolnienie, a to, w razie unieważnienia, u Rządu krajowego, w miejscach zaś, gdzie nie ma Rządu krajowego, u władzy obwodowej, w przypadku jednak, gdy przez śmierć męża małżeństwo rozwiązane zostało, tylko u Rządu krajowego; a to jedynie z powodów bardzo naglących.

§. 77.

Żona przekraczająca ten przepis utracą prawa swe do korzyści, jakie jej mąż poprzedni w intercyzach ślubnych, w kontrakcie dziedziczenia, lub w rozporządzeniu ostatniej woli przyznał; oraz obie strony pociągane być mają do kary okolicznościom odpowiedniej; mąż zaś utracą prawo zastrzeżone mu w przypadku §. 73.

Jeżeli w takim małżeństwie urodzi się dziecię, a zachodzi przynajmniej wątpliwość, czy nie było spółdżonem przez poprzedniego męża, natedy dodanym mu być ma kursor do obrony praw jego.

INSTRUCTIO

pro *Judiciis ecclesiasticis Imperii Austriaci quoad causas
matrimoniales.*

TITULUS PRIMUS.

D e m a t r i m o n i o.

§. 1.

Foederis conjugalis natura et sanctificatio.

Matrimonium est conjunctio maris et foeminae ad propagationem humani generis et mutuuum adjutorium Dei voluntate ordinata; quod cum in ipsis ejus primordiis indissolubile esset institutum et eam accepisset legem, ut conjuges duo essent in carne una, a Christo Domino ad pristinam dignitatem reductum et in sacramentum novae legis evectum est.

§. 2.

Sponsalia.

Sponsalia sunt conventio, qua mas et foemina sibi matrimonii inter eos ineundi fidem dant.

§. 3.

Validitatis eorum conditiones.

Sponsalia valide iniri nequeunt, nisi per voluntatis declarationem libere ac debita cum deliberatione factam ab iis, qui matrimonium inter se valide ac licite contrahere possunt. Impuberum nomine inita impuberes ad matrimonium contrahendum haud obligant, nisi, postquam ad pubertatem pervenirent, rata eadem habuerint.

§. 4.

Mutuo consensu solvi possunt.

Sponsalia, licet jurejurando firmata sint, mutuo tamen consensu dissolvi possunt.

(DODATEK II.)

INSTRUKCYA

dla sądów duchownych Cesarstwa Austryackiego co do
spraw małżeńskich.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O m a ł ż e ń s t w i e.

§. 1.

Natura i wyższe uświęcenie związku małżeńskiego.

Małżeństwo jest to związek między mężczyzną a niewiastą, ustanowiony wedle woli Boskiej, dla rozkrzewienia rodzaju ludzkiego, i wzajemnej pomocy.

Już w pierwszych początkach ustanowione zostało nierozwiązalnym, a za prawidło otrzymało upomnienie, iż małżonków jest dwoje w jednym cielem; przez Chrystusa Pana zaś przywróconym zostało do pierwotnej godności, i wyniesionym na Sakrament nowego zakonu.

§. 2.

Zaręczyny.

Zaręczyny są umową, w której mężczyzna i niewiasta przyrzekają się poślubić.

§. 3.

Warunki ważności.

Zaręczyny ważne zawierac mogą tylko w skutek woli, z wolnością i należytą rozważą objawioną, te osoby, które są w stanie zawarcia małżeństwa ważnego i pozwolonego. Zaręczyny, zawarte w imieniu nieletnich, wtedy ich tylko obowiązują do zawarcia małżeństwa, gdy je nieletni po osiągnięciu dojrzałości zatwierdzi.

§. 4.

Zniesienie ich za wzajemnym porozumieniem się.

Zaręczyny, choćby przysięgą ztwierdzone, mogą za obustronnym zezwoleniem być zniesione.

§. 5.

Quatenus absque mutuo consensu solvantur.

Sub paterna potestate constitutorum sponsalia solvenda sunt, quoties parentes juste contradicant.

§. 6.

Quando una pars fidem sponso debitam violaverit, altera promissis stare non amplius tenetur. Quodsi post sponsalia inita talis intercedat mutatio, ut merito supponatur, hoc obtinente rerum statu haud eventurum fuisse, ut ad sponsalitia pacta procederetur, horum obligatio pro ea cessat parte, in qua ejusmodi mutatio haud contigit. — Casu, quo talia rerum adjuncta jam sponsalium initorum tempore locum habuere, parti, cui ignota tunc fuerunt, jus competit a sponsalibus resiliendi.

§. 7.

Sponsi obligatione, quam sibi imposuerunt, non impediuntur, quin religionem ingrediantur aut Deo in statu clericali militent. — Professione religiosa aut ordinis sacri susceptione sponsalia dissolvuntur.

§. 8.

Matrimonio, quod una pars cum tertia quadam persona contrahit, sponsalia quidem dissolvuntur, salvum tamen permanet jus, quod alteri parti quoad damnum resarciendum pro re nata competit.

§. 9.

Ad damnum resarciendum obligatio.

A sponsalibus absque legitima causa resilicns, nec non qui legitimam resiliendi causam vel celaverit, vel sua culpa adduxerit, tenetur ad resarciendum alteri pro personarum et rerum adjunctis damnum, quod resiliendo ipsi infertur.

§. 10.

Obligatio standi promissis per contractum sponsalium datis, tunc quoque cessat, quando omnibus perpensis circumstantiis supponendum merito sit, matrimonium a sponsis contrahendum infaustum fore. — Quodsi autem circumstantiae, quibus suppositio ista innititur, culpa unius partis exortae

§. 5.

O ile zniesione być mogą bez obopólnego zezwolenia.

2) Zaręczyny zostających pod władzą ojcowską rozwiązane być mają, gdy rodzice ^{f. tyar... k} ^{2 w ar... k} sprawiedliwie się im sprzeciwiają.

§. 6.

3) 1) Gdy jedna z stron zaręczonych złamała winną drugiej wierność, taż uwolnioną zostaje od dotrzymania przyrzeczenia. 2) Jeżeli po zaręczynach taka zajdzie zmiana, iżby słusznie przypuścić można, że przy takim stanie rzeczy nie byłoby przyszło do zaręczyn, wówczas zaręczyny moc swą tracą względem tej osoby, u której zmiana taka nie zaszła. 3) W razie, gdy okoliczności takowe już w chwili zaręczyn za-
4) chodziły, stronie, której wtenczas były niewiadome, przysługują prawo odstąpienia od zaręczyn.

§. 7.

6) Zaręczonym, obowiązek na się przyjęty, nie przeszkadza poświęcić się życiu zakonnemu lub stanowi duchownemu. Przez złożenie ślubów uroczystych lub otrzymanie wyższych święceń zaręczyny rozwiązują się.

§. 8.

7) Przez zaślubienie się jednej stronie zaręczonej z osobą trzecią, zaręczyny wprowadzone zostają, wszelako pozostaje drugiej stronie wedle okoliczności prawo żądania wynagrodzenia.

§. 9.

Obowiązek do wynagrodzenia szkody.

Kto bez prawnego powodu od zaręczyn odstępuje, lub też prawny powód do odstąpienia albo zataja, albo przez winę swoją sprowadza, obowiązany będzie, wynagrodzić drugiej stronie szkodę, zrządzoną w miarę osób i stosunków.

§. 10.

8) Obowiązek do wypełnienia przyrzeczenia, w zaręczynach danego, ustaje także wtedy, gdy po rozważeniu wszelkich okoliczności słusznie przypuścić należy, że małżeństwo, między zaręczonymi zawrzeć się mające, będzie nieszczęśliwe.— Jeżeli zaś okoliczności, na których się przypuszczenie

sint, haec alteri damnum, quod ipsi frustratis justis ejus expectationibus illatum est, pro viribus resarcire tenetur.

§. 11.

Ad matrimonium valide contrahendum necessaria.

Causa efficiens matrimonii est consensus mutuus, in quantum a personis ad contrahendum habilibus, respective forma praescripta declaratur.

§. 12.

Ad conjunctionem, quae vere matrimonium sit, incundam, inhabiles sunt omnes et ii tantum, quos lex divina et ecclesiastica inhabiles pronuntiat.

§. 13.

Inpedimenta dirimentia :

1. Defectus aptitudinis ad consentiendum.

Amentes, furiosi, infantes, et quicumque impares sunt, talem, qualem rei natura exigit, consensum praestando, matrimonium contrahere nequeunt.

§. 14.

2. Error in persona.

Ne consensus detur et matrimonium contrahatur, impedit error, qui versatur circa personam futuri conjugis, aut qui in personam redundat. — In personam redundat error in ea tantum qualitate, qua sola futuri conjugis persona determinatur.

§. 15.

3. Error circa conditionem servilem.

Quodsi contingeret, ut liber contrahat cum servo vel serva, quos liberos putet, irritum foret matrimonium.

§. 16.

4. Impotentia ad debitum conjugale praestandum.

Impotentia debitum conjugale praestandi matrimonium antecedens et insanabilis, ne matrimonium valide contrahatur, impedit.

107-119
takie zasada, nastąpiły z winy jednej strony, taż obowiązana będzie, wedle sił wynagrodzić drugiej szkodę, pochodzącą z zawiedzenia sprawiedliwych jej oczekiwań.

§. 11.

Wymogi do ważnego zawarcia małżeństwa.

Rzeczywiste małżeństwo jest skutkiem obustronnego zezwolenia, o ile takowe daném jest od osób, do zawierania małżeństwa uzdolnionych, a to w formie przepisanej.

§. 12.

Do zawarcia połączenia, które prawdziwie jest małżeństwem, niezdolnemi są wszyscy i ci tylko, których do tego ustawa Boska i kościelna uznaje za niezdolnych.

§. 13.

Przeszkody ważności:

1. Brak zdolności do zezwolenia.

Obłąkani, szaleni, dzieci, i ogólnie wszyscy, którzy niezdolnemi są do oświadczenia zezwolenia, jakie wymaga natura stosunku, nie mogą zawierać małżeństwa:

§. 14.

2. Pomyłka co do osoby.

116
Gdzie zachodzi pomyłka w osobie przyszłego małżonka, lub padająca na osobę, tam nie ma zezwolenia, a zatem i małżeństwo nie jest zawartém.— Tylko pomyłka w tym przymiocie, który stanowi jedyne oznaczenie osoby przyszłego małżonka, pada na osobę.

§. 15.

3. Pomyłka co do niewoli.

Gdyby osoba wolna poślubiła niewolnika lub niewolnicę, sądząc ich wolnemi, małżeństwo nie byłoby ważném.

§. 16.

4. Niemoc pełnienia powinności małżeńskiej.

118
Nieuuleczona niemoc pełnienia obowiązku małżeńskiego wówczas staje się przeszkodą ważności małżeństwa, jeżeli już w czasie jego zawarcia istniała:

§. 17.

5. Impubertas.

Quum pueri, qui decimum quartum, et puellae, quae duodecimum aetatis annum nondum absolverint, de regula neque physice ad matrimonium apti, neque ii sint, qui matrimonii contrahendi vim, prout decet intelligant, de jure ad matrimonium inhabiles censentur. — Quodsi autem unquam eveniret, ut hac aetate minores et physica et morali ad matrimonium aptitudine pollerent, nihilominus, nisi desuper ab Episcopo dioecesano vel ab ipsa Apostolica Sede sententiam declaratoriam obtinuerint, matrimonio jungi non possent.

§. 18.

6. Vis et metus.

Consensus, ad quem exprimendum quis a quocunque per malum magnum et inevitabile, injuste ipsi vel illatum vel intentatum, compellitur, ad matrimonii vinculum nectendum haud sufficit.

§. 19.

R a p t u s.

Mulier, quae matrimonium ineundi causa rapta fuerit, cum raptore, quamdiu in ejus potestate manserit, matrimonium valide contrahere nequit. — Rapta censenda est mulier, quae violentia ipsi illata vel abducitur, vel in loco, ad quem dolo allecta est, detinetur; nec non ea, quae a viro, cui ante facinus rite desponsata haud fuit, ipsa licet consentiente, insciis tamen vel invitis parentibus seu tutoribus abducitur.

§. 20.

8. L i g a m e n.

Matrimonii vinculum, eodem junctos, ad aliud matrimonium contrahendum inhabiles reddit.

§. 21.

Vinculum matrimonii valide contracti sed nondum consumati, per solemnem religionis professionem alterius conjugis,

§. 17.

5. Nieletność.

119
Ponieważ chłopcy niżej lat czternastu, a dziewczęta niżej lat dwunastu w ogóle nie posiadają ani fizycznego uzdolnienia do małżeństwa, ani téż są w stanie ocenić należycie znaczenia związku małżeńskiego, słusznie zatem przypuszcza prawo, iż są niezdolni do zawierania ślubów małżeńskich.— Gdyby zaś wydarzyło się kiedy, iżby osoby, niżej wieku właśnie zakreślonego, posiadały tak cielesne jak moralne uzdolnienie do zawarcia małżeństwa, pomimo to, jeżeliby nie pozyskały w tym względzie od biskupa dyecezalnego, lub od samej Stolicy Apostolskiej wyroku stwierdzającego, nie będą mogły zawierać małżeństwa.

§. 18.

6. Przymus niesprawiedliwy.

172
110
Zezwolenie, wymuszone na kim przez kogokolwiek niesprawiedliwém wykonaniem lub zagrożeniem wielkiego i nieuniknionego złego, nie jest dostateczném do zawiązania ślubu małżeńskiego.

§. 19.

7. Urowadzenie.

120
173
6
Niewiasta, uprowadzona celem poślubienia, nie może, jak długo w mocy uwodziciela zostaje, zawrzeć z nim ważne śluby małżeńskie.— Za uprowadzoną ma być uważana ta niewiasta, którą w skutek dokonanego przymusu uwiedziona, albo w miejscu, dokąd podstępem ją zwabiono, przytrzymaną została; niemniej ta, którą mężczyzna, jeszcze przed tém z nią prawnie niczaręczony, za jej zezwoleniem, atoli bez wiedzy albo wbrew woli rodziców lub opiekunów, uprowadził.

§. 20.

8. Istniejący węzeł małżeński.

121
Istniejący węzeł małżeński, czyni osoby niém połączone, niezdolnemi do zawarcia innego małżeństwa.

§. 21.

Węzeł małżeństwa ważne zawartego, lecz jeszcze niespełnionego, rozwiązuje się przez uroczyste złożenie ślubów

vel Summi Pontificis dispensatione dirimitur. — Matrimonium a Christianis contractum, postquam consumatum fuerit, non nisi morte solvi potest.

§. 22.

Quodsi Christiani non catholici autument, matrimonii vinculum solvi posse, Ecclesia errantes deplorat, verum pati nequit, ut error legis suae sanctitatem contaminet. — Inter Catholicum et Christianum non catholicum, qui conjugem superstitem habet, matrimonium consistere nequit, licet tribunal, apud quod caussae matrimoniales Christianorum non catholicorum tractari solent, separationem quoad vinculum pronuntiaverit.

§. 23.

Quum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur, matrimonium ab infidelibus contractum conjugibus ad Christum conversis firmum manet, non obstantibus impedimentis ecclesiastica lege institutis. — Quodsi autem altero tantum conjugē converso alter in infidelitate persistens cum eodem cohabitare interpellatione neglecta omnino renuat aut cohabitare nolit absque contumelia creatoris, eidem petenti concedendum est, ut ad novas convolet nuptias; quibus rite celebratis vinculum conjugii in infidelitate contracti dirimitur.

§. 24.

9. Ordo sacer et votum solemne.

Clerici in majoribus constituti, et regulares, qui vota solemnissima emisissent, ad matrimonium ineundum habiles non sunt. — In quantum vota simplicia in congregatione regulari emissa, eum per exceptionem sortiantur effectum, ut matrimonium irritent secundum statuta ordinum a Sede Apostolica approbata, dijudicandum est.

zakonnych jednego z małżonków, lub w skutek dyspensy papieża.— Małżeństwo przez chrześcian zawarte, skoro spełnionem zostało, już tylko przez śmierć rozwiązaniem być może.

§. 22.

Jeżeli niekatolicy chrześcianie utrzymują, iż węzeł małżeński może być rozwiązany, kościół ubolewa nad obłądnymi, jednakże dopuścić nie może, ażeby błąd kaził wpływem swoim świętość prawodawstwa jego.— Między katolikiem i chrześcianem niekatolickim, którego małżonek jeszcze żyje, małżeństwo do skutku przyjść nie może, choćby sąd, wyrokujący w małżeństwach chrześcian niekatolickich, orzekł rozwiązanie.

§. 23.

Ponieważ przez sakrament chrztu nie rozwiązują się małżeństwa, tylko grzechy odpuszczają, przeto małżeństwo przez niewiernych zawarte, po nawróceniu małżonków pozostaje w mocy, a przeszkody, jakie ustawa kościelna zaprowadziła, nie stoją mu w drodze.— Jeżeli zaś jedna tylko strona się nawraca, a druga, w niedowiarstwie pozostająca, pomimo wezwania do niej uczynionego, stale się opiera wspólnemu z nią pożyciu, albo też nie chce żyć z nią razem bez znieważenia stwórcy, wówczas onejże dozwolonem być może na jej żądanie, wejść w nowe związki małżeńskie, przez których prawne zawiązanie, małżeństwo w stanie niedowiarstwa zawarte, rozwiązaniem zostaje.

§. 24.

9. Wyższe święcenia i uroczyste śluby zakonne.

Duchowni, którzy wyższe święcenia odebrali i osoby zakonne, które uroczyste śluby złożyły, nie są zdolne do zawierania małżeństwa.— O ile śluby pojedyncze w zgromadzeniu zakonnem wykonane, wyjątkowo nieważność małżeństwa za sobą pociągają, ocenionem być winno wedle statutów zakonu, przez Stolicę Apostolską approbowanych.

§. 25.

10. Cultus inter baptizatos et non baptizatos disparitas.

Inter baptizatos et eos, qui regenerationis sacramentum haud susceperunt, matrimonium consistere nequit.

§. 26.

11. Consanguinitas.

Qui in linea recta aut in quarto vel proximiori quodam lineae transversae gradu consanguinei sunt, validum inter se matrimonium contrahere non possunt, neque refert, an consanguinitas ex copula licita vel illicita exorta sit.

§. 27.

12. Cognatio spiritualis.

Cognatio spiritualis, quae ex baptismo et confirmatione oritur, dirimit matrimonium inter sacramenti dispensatorem et baptizatum vel confirmatum, nec non baptizati vel confirmati parentes, inter patrinum quoque et baptizatum vel confirmatum, nec non baptizati vel confirmati parentes.

§. 28.

13. Cognatio affinitasque civilis.

Adoptio, qualis arrogationi seu adoptioni perfectae juris Romani quoad essentialia respondet, secundum nunc vigentem Ecclesiae praxin, etiam postquam dissoluta fuerit, matrimonium dirimit inter adoptantem adoptatumque et ab adoptato descendentes sub paterna ejus potestate adoptionis tempore constitutos, nec non inter adoptantem adoptatique uxorem, et adoptatum vicissim adoptantisque uxorem.— Praeterea quamdiu adoptio perdurat, inter adoptatum et adoptantis liberos carnales, legitimos, sub potestate paterna constitutos matrimonium consistere nequit.

§. 29.

Adoptio juris Austriaci.

Adoptio juris Austriaci intra praefatos terminos matrimonium dirimit, quoties adoptatus paternae adoptantis potestati subiciatur, vel in ejusdem domum filiorum familias ad instar

§. 25.

10. Różność religii między chrześcianami i niechrześcianami.

Między ochrzczoneymi i tymi, którzy nie przyjęli sakramentu chrztu, nie może małżeństwo skutecznie być zawartém.

§. 26.

11. Pokrewieństwo. *z francuzki: a meurt: avoie*

Krewni w linii prostej albo téż w czwartym lub bliższym stopniu linii pobocznej, nie mogą z sobą zawierać małżeństwa ważnego, a to bez różnicy, czy pokrewieństwo powstało z ślubnego lub nieślubnego urodzenia.

§. 27.

12. Pokrewieństwo duchowne.

Pokrewieństwo duchowne, wynikające z sakramentu chrztu i bierzmowania, stanowi przeszkodę małżeństwa między udzielającym sakrament i ochrzczoneym lub bierzmowanym jako téż rodzicami jego, tudzież między rodzicami chrzestnymi i ochrzczoneym lub bierzmowanym, jako téż rodzicami jego.

§. 28.

13. Pokrewieństwo i powinowactwo cywilne.

Przysposobienie dziecięcia, odpowiadające w istocie arogacyi lub zupełnej adopcyi prawa rzymskiego, wedle istniejącego obecnie zwyczaju kościoła, nawet gdyby zniesienie onegoż nastąpiło, unieważnia małżeństwo między przysposobicielem i przysposobionym, jako téż potomkami tegoż ostatniego w czasie adopcyi pod jego władzą ojcowską zostającemi; tudzież między przysposabiającym a żoną przysposobionego; dalej między przysposobionym a małżonką przysposabiającego. — Nadto jak długo trwa adopcyja, nie może być ważne zawieranie małżeństwo między przysposobionym i rodzonymi dziećmi prawnymi przysposabiającego, pod jego ojcowską władzą zostającemi.

§. 29.

Adopcyja prawa Austriackiego.

Adopcyja prawa Austriackiego wówczas stanowi w granicach wspomnionych przeszkodę małżeństwa, jeżeli przysposobiony ulega władzy ojcowskiej przysposabiającego, lub

cohabitaturus recipiatur.— Quodsi autem neque paternae adoptantis potestati subjiciatur, neque in ejusdem domum cohabitaturus recipiatur, adoptio juris Austriaci imperfectae aequiparanda est, et nullum matrimonii impendimentum involvit.

§. 30.

14. Affinitas ex copula licita.

Matrimonium consummatum inter unam partem et alterius quartum usque inclusive gradum consanguineos, affinitatem parit, qua irritatur matrimonium inter eosdem initum.

§. 31.

15. Affinitas ex copula illicita.

Concubitus extra matrimonium habitus dirimit matrimonium contrahendum inter unam partem et alterius consanguineos in primo vel secundo gradu.

§. 32.

Affinitas superveniens.

Conjux, qui cum alterius consanguineis in primo vel secundo gradu copula carnali culpose jungitur, privatur jure debitum conjugale petendi, donec dispensationem obtinuerit.

§. 33.

16. Justitia publicae honestatis ex matrimonio rato non consummato.

Matrimonium ratum, non consummatum, conjugem, qui supervixerit, aut in saeculo remanserit, inhabilem reddit ad matrimonium ineundum cum alterius consanguineis quartum usque inclusive gradum.

§. 34.

ex matrimonio invalide contracto non consummato.

Matrimonium invalide contractum non consummatum, nisi propter defectum consensus nullum sit, impedit, ne conjugium subsistat inter unam partem et alterius consanguineos quartum usque inclusive gradum.

tęż przyjętym jest w dom jego w celu wspólnego, jak między dzieckiem a rodzicami poźycia.— Jeżeli zaś przysposobiony ani pod władzą ojcowską przysposabiającego nie zostaje, ani w dom jego nie jest przyjętym, wówczas adopcya prawa austriackiego równą jest przysposobieniu niezupełnemu, i nie stanowi przeszkodę do zawierania małżeństwa.

§. 30.

14. Powinowactwo z obcowania dozwolonego.

Małżeństwo dokonane rodzi powinowactwo między jedynym małżonkiem a krewnymi drugiego aż łącznie do stopnia czwartego, w skutek czego małżeństwo między niemi zawarte, nie jest ważnem.

§. 31.

15. Powinowactwo z obcowania niedozwolonego.

Nieślubne obcowanie cieleśne jest przeszkodą do małżeństwa między jedną stroną a krewnymi drugiej w stopniu pierwszym i drugim.

§. 32.

Powinowactwo przystępujące.

Małżonek, obcujący w sposób niedozwolony z drugiego małżonka krewnymi w stopniu pierwszym lub drugim, utracą przez to prawo żądania powinności małżeńskiej, dopóki nie dostąpił przepuszczenia.

§. 33.

16. Wymagania publicznej przyzwoitości z małżeństwa ważnego aczkolwiek niespełnionego:

Ważne, wszelako niespełnione małżeństwo, czyni niezdolnym małżonka, przy życiu pozostałego lub w świeckim stanie żyjącego, do zawierania ślubów małżeńskich z krewnymi drugiego małżonka aż włącznie do stopnia czwartego.

§. 34.

z małżeństwa nieważnie zawartego i niespełnionego.

Małżeństwo nieważnie zawarte i niespełnione, staje się przeszkodą zaślubin jednej strony z krewnymi strony drugiej, aż włącznie do stopnia czwartego, wyjąwszy, jeżeli przyczyna nieważności polega na braku zezwolenia.

§. 35.

ex sponsalibus.

Sponsalia valide et pure inita obstant, ne sponsorum alter cum alterius consanguineis in primo gradu matrimonium contrahat. — Idem operantur sponsalia sub honesta conditione contracta, postquam eadem purificata fuerit.

§. 36.

17. Adulterium.

Inter eos, qui adulterio se polluerunt, matrimonium valide contrahi nequit, quando altero adhuc vivente conjugē matrimonii ineundi fidem sibi dederint vel matrimonium de facto inire attentaverint, aut quando vel una tantum pars ea intentione, ut cum altera matrimonio jungi queat, in mortem conjugis, cujus jura adulterio violavit, machinata fuerit effectu secuto.

§. 37.

18. Conjugicidium.

Conjugicidium inter conjugem ejusdem reum et personam, cum qua ad crimen patrandum conspiravit, matrimonium invalidum efficit, quando vel una tantum pars facinus ea intentione perpetraverit, ut cum altera matrimonium inire possit.

§. 38.

19. Clandestinitas.

Ad matrimonium valide ineundum requiritur, ut contrahentes coram parochō proprio utriusque vel unius partis, aut alio sacerdote de ipsius parochi seu Ordinarij licentia, et duobus vel tribus testibus consensum declarent. — In iis tamen Imperij partibus, pro quibus Sancta Sedes instructionem ddtō 30 Aprilis 1841 edidit, absentia parochi catholici quoad matrimonia inter Catholicos et Christianos non catholicos ad ipsa irritanda non sufficit.

§. 35.

z zaręczyn

Zaręczyny ważne i bezwarunkowe stoją na przeszkodzie związkom małżeńskim między zaręczonym a krewnymi drugiego zaręczonego w stopniu pierwszym. — Tenże sam sprawiają skutek zaręczyny pod uczciwym warunkiem zawarte, jeżeli warunkowi zadość się stało.

§. 36.

17. Cudzołóstwo.

Między dwiema osobami, które się z sobą cudzołóstwa dopuściły, małżeństwo nie może być ważnie zawartém, jeśli jeszcze za życia drugiego małżonka przyrzekły sobie poślubić się wzajemnie, lub co większa, ośmieliły się ze sobą istotnie zawrzeć małżeństwo, albo jeżeli choćby tylko jedna z tych osób w celu poślubienia drugiej nastawała na życie małżonka, którego prawa przez cudzołóstwo nadwężyła.

§. 37.

18. Małżonkobójstwo.

Małżonkobójstwo stanowi przeszkodę małżeństwa między małżonkiem winnym a osobą, z którą do dokonania zbrodni wspólnie działał, nawet choćby jedna tylko strona czynu w tym zamiarze się dopuściła, ażeby przez to możliwém uczynić zawarcie małżeństwa z drugą.

§. 38.

19. Potajemność.

Do ważności małżeństwa wymaga się, ażeby osoby, pragnące wejść w śluby małżeńskie przed własnym proboszczem obojga lub jednego z nich, albo przed kapłanem, upoważnionym ku temu przez proboszcza lub biskupa dyecezyi, i przed dwoma lub trzema świadkami zezwolenie swe oświadczyły. — Atoliż w tych częściach Cesarstwa, dla których Stolica Apostolska wydała instrukcyę z dnia 30. Kwietnia 1841 r. nieobecność katolickiego proboszcza przy małżeństwach między katolikami i chrześcianami niekatolickimi, nie jest dostateczną do stanowienia przeszkody ważności.

§. 39.

Domicilium verum et quasi domicilium.

Proprius nupturientium parochus est is, in cujus parochia verum aut quasi domicilium habent.

§. 40.

Domicilium verum ibi locorum est, ubi quis habitationem suam vel unice vel principaliter figit, ita, ut peregrinari dicatur, quando ibi non commoretur.— Quamdiu hoc in loco habitationem sibi vel familiae suae destinatae retinet, absentia longior licet, per se sumpta, non sufficit ad efficiendam domicilii veri translationem.— Ubi quis duraturam figure sedem haud quidem intendit, verumtamen talem habitat in finem, ad quem assequendum longior commoratio requiritur, ibi quasi domicilium habet.

§. 41.

Uxor, ubi maritus; minorenes, ubi parentes, nutritii, tutor, verum habent domicilium. Locus, ubi e. gr. uxor servitia praestat, aut minorensis studiorum ergo commoratur, vel persona militaris stativa habet, ipsorum quasi domicilium reputandus est.— Quinam minorensis censendus vel minorensibus quoad relationes juridicas aequiparandus sit, juxta legem Austriacam dijudicandum venit.

§. 42.

Officiales publici nec non ii, qui ad servitia quaecunque publica in dies vitae assumti sunt, domicilium verum eo habent in loco, ubi ad muneris servitiive sui ordinarii partes explendas habitant.— Quando alio in loco ad extraordinarium deputantur ministerium, quod pro sua natura longiorem postulat moram, ibi quasi domicilium acquirunt.

§. 39.

Mieszkanie stałe i niestałe.

Właściwym proboszczem obłubieńców jest ten, w którego parafii mają swoje stałe lub niestałe zamieszkanie.

§. 40.

Stałe mieszkanie znajduje się w tém miejscu, gdzie kto pomieszkanie swoje, wyłącznie lub szczególnie sobie obiera tak, iżby nie można utrzymywać, że jest u siebie, gdyby tam nie przebywał.— Jak długo on w miejscu takowém zatrzymuje pomieszkanie, przeznaczone dla siebie lub domowników swoich, nieobecność sama przez się, choćby dłuższa, nie jest dostateczną do skutecznienia przeniesienia zamieszkania zwyczajnego. — Gdzie kto w prawdzie nie zamierza założyć siedliska stałego, wszelako w takim celu mieszka, iż osiągnięcie tegoż dłuższego wymaga pobytu, tam ma on mieszkanie niestałe.

§. 41.

Stałe mieszkanie żony jest tam, gdzie mąż, a małoletniego tam, gdzie własni jego rodzice, przysposobiciele lub wychowawcy albo opiekun mają stałe swoje mieszkanie.— Miejsce, gdzie n. p. żona w stosunkach służbowych zostaje, lub małoletni dla nauk przebywa, albo osoba wojskowa ma swe stanowisko, jest niestałym ich zamieszaniem.— Kto za małoletniego ma być uważanym, lub na równi z małoletnimi prawnie postawionym, ocenić należy wedle Ustawy Austryackiej.

§. 42.

Urzednicy rządowi lub tacy, którzy w jakiebądź dożywotne służby publiczne wstąpili, mają stałe zamieszkanie tam, gdzie dla wykonywania obowiązków swych urzędowych lub służbowych przemieszkują. Jeżeli używani będą w inném miejscu do służb nadzwyczajnych, wymagających wedle natury swej czasu dłuższego, tamże mieszkanie ich będzie niestałe.

§. 43.

Qui hominis privati, societatis aut instituti cujusdam servitiis se mancipat, quasi domicilium acquirit in loco, ubi ad servitia haecce praestanda habitat.— Haud ea tamen sint oportet, quae continuam habitationis mutationem inferant.— Neque ratione servitorum, quorum quis tenore herum quoad habitationem sequi debet, loco, quo herus domicilium non habet, domicilium acquiri potest.

§. 44.

Casu, quo quis extra locum domicilii veri in aliis adhuc parochiis domus ejus usibus destinatas instructasque possideat, in illo tantum horum locorum quasi domicilium habet, ubi vel quovis anno per notabile tempus commorari solet, vel tempore, quo locum qua domicilium asserit, per sex ad minimum septimanas habitat.

§. 45.

Eorum, qui neque verum, neque quasi domicilium habent, parochus proprius is est, in cujus parochia commorantur.

§. 46.

Competens personarum militarium parochus.

Proprius personarum ad militiam vagam pertinentium parochus est capellanus et respective superior castrensis juxta tenorem facultatum a Sancta Sede concessarum.— Qui militiae stabili annumerantur, parochum domicilii adeant oportet.

§. 47.

Licentia tacite concessa et mere praesumta.

Quod licentia matrimonio assistendi ab eo, cui competit, (§. 38.) tacite collata sit, foederis conjugalis valori haud obest; attamen absque urgentissima quadam necessitate copulationem non peragat, cui a parochi vel ab Ordinario ipso facultas expresse haud facta sit.— Licentia mere praesumta non sufficit; neque juvat, quod delegandi jus habens de ea

§. 43.

Kto u osoby prywatnej, u towarzystwa lub zakładu przyjmuje służbę na czas dłuższy lub nieoznaczony, uzyskuje przez to w miejscu, gdzie dla wykonania obowiązków swych przebywa, zamieszkanie niestałe. Tylko nie powinna być służba tego rodzaju, iżby ciągłej zmiany pobytu wymagała; podobnie przez stosunek służbowy, w skutek którego za pobyttem służbodawcy postępować należy, nie można uzyskać zamieszkania tam, gdzie tenże sam nie ma stałego mieszkania.

§. 44.

W razie, gdy kto oprócz miejsca mieszkania swego stałego posiada też w innych parafiach domy z urzędzonóm i dla siebie przeznaczonóm pomieszkaniem, ma on tylko w tém miejscu niestałe mieszkanie, gdzie zwykł przebywać co-rocennie przez czas znaczny, lub też w miejscu, w któróm do czasu, kiedy je mieszkaniem swém mianuje, przemieszkał przynajmniej sześć tygodni.

§. 45.

Dla tych, którzy nie mają mieszkania ani stałego ani niestałego, właściwym proboszczem jest ten, w którego okręgu właśnie przebywają.

§. 46.

Przynależny osób wojskowych proboszcz.

Właściwym proboszczem dla osób do militia vaga należących, jest kapelan polowy, a względnie, superior polowy w miarę pełnomocnictw, przez Stolicę Świętą nadanych. — Ci, którzy policzeni są do militia stabilis, udać się mają do proboszcza zamieszkania swego.

§. 47.

Pozwolenie milcząco udzielone i tylko domniemane.

Że upoważnienie do przedsiębrania ślubu przez uprawnionego (§. 38.) milcząco udzielonóm zostało, ważności małżeńskiego węzła nie przeszkadza. Atoliż krom ostatecznej konieczności niechaj nikt nie udziela ślubu, nie otrzymawszy wyraźnego upoważnienia ku temu od proboszcza lub biskupa samego. — Pozwolenie tylko domniemane jest niedostatecz-

requisitus reapse eam concessurus fuisset, aut rem postmodum ratam habeat.

§. 48.

Subdelegandi jus.

Qui licentiam matrimonio assistendi pro universitate casuum accepit, eam pro singulis casibus alii sacerdoti concedere potest.— Qui licentiam istam pro singulo casu accepit, jure subdelegandi caret, nisi expresse ipsi collatum sit.

§. 49.

Decisio de parochi competentia.

Quando ex quacunque ratione dubium emergat, cuinam animarum curatori jus matrimonio assistendi competat, res ad Episcopum deferenda, ac ejus decisio vel ordinatio exspectanda est.

§. 50.

Matrimonium per procuratorem contractum.

Consensus declaratio per procuratorem facta valida est, quando hanc in rem ei mandatum speciale, personam futuri conjugis sufficienter determinans, collatum, neque tempore forsan, quo mandantis nomine matrimonium contractum sit, revocatum jam fuerit.— Parochus tamen matrimonium per procuratorem ineundum nullatenus admittat, nisi Episcopus facultatem expresse concesserit.

§. 51.

20. Conditio.

An consensus sub conditione datus causa efficiens matrimonii sit, a conditionis impletione dependet.

§. 52.

Quando conditio versetur circa futurum contingens vel non contingens, matrimonium suspenditur, usque dum conditio impleatur.— Quod si non impleatur, consensus dati effectus cessat.— Quando consensus alligatur conditioni de praesenti

ném, i takimże pozostaje wtedy nawet, gdy uprawniony, proszony o to, rzeczywiście byłby je udzielił, lub też następnie potwierdzenie onegoż wyrzekł.

§. 48.

Prawo subdelegacyi.

Kto pozwolenie do udzielania ślubów otrzymał na ogół przypadków, może takowe przelewać na innego kapłana w przypadkach pojedynczych. — Kto zaś pozwolenie takowe tylko dla pojedynczego przypadku pozyskał, ten nie ma prawa subdelegacyi, jeżeli mu takowe nie zostało wyraźnie nadaném.

§. 49.

Rozstrzygnięcie co do właściwości proboszcza.

Jeżeli z jakiegobądź powodu powstaje wątpliwość, który duchowny do przedsięwzięcia ślubu jest uprawniony, wówczas rzecz przed biskupa wnieść i rozstrzygnięcia lub zarządzenia jego oczekiwać należy.

§. 50.

Małżeństwo przez pełnomocnika zawarte.

Oświadczenie przez pełnomocnika objawione, ważném jest, jeżeli mu w tej mierze wystawiono szczegółowe, osobę przyszłego małżonka dostatecznie oznaczające pełnomocnictwo, któreby w czasie, kiedy małżeństwo w imieniu mocodawcy zawartém zostało, nie było już może odwołaném. Wszelako nie powinien proboszcz w żadnym razie przypuszczać małżeństwa przez pełnomocnika zawrzeć się mającego, bez wyraźnego na to zezwolenia od biskupa.

§. 51.

20. Warunek.

Czy zezwolenie warunkowe, małżeństwo urzeczywistnia, zawisło od dopełnienia warunku.

§. 52.

Jeżeli za warunek położono ziszczenie lub nieziszczenie czegoś w przyszłości, wówczas małżeństwo odłożoném zostaje, aż do chwili dopełnienia warunku. Jeżeli takowy się nie spełni, wówczas ustaje moc udzielonego zezwolenia. —

vel de praeterito, matrimonium validum est vel non, prout conditio impleta jam sit, vel non.

§. 53.

Iritus esset consensus, qui alligaretur conditioni substantiae matrimonii expugnanti. Conditiones impossibile quidpiam aut immorale, quod matrimonii substantiae haud repugnat, continentes, pro non adjectis habendae sunt.

§. 54.

Qui ante conditionem impletam matrimonium consummat, eo ipso conditioni nuntium mittit.

§. 55.

Ut consensus sub conditione detur, non nisi de expressa Episcopi licentia admitti potest.— Conditiones, quae in consensus declaratione haud exprimuntur, pro non apposis habendae sunt.

§. 56.

Impedimenta impediencia.

Ecclesia matrimoniorum et decori et puritati omni ex parte provisura, nec tamen consultum ducens, ut impedimentorum dirimentium numerus nimis augeatur, de matrimonio constitutiones edidit, pro quibus obedientiam postulat, quarum tamen transgressio matrimonii nullitatem minime involvit.

§. 57.

1. Sponsalia.

In quantum et quamdiu sponsalia obligationem ad matrimonium contrahendum inducunt, illicitas reddunt nuptias, quascunque sponsorum alter cum tertia quadam persona contrahit.

§. 58.

2. Votum simplex.

Vota simplicia obedientiae, paupertatis et castitatis in religiosa quadam congregatione emissa, nec non votum simplex perpetuae castitatis, religionis, ordinis sacri et coeli-

Jeżeli zezwolenie warunkowe przywiązaniem jest do czegoś z obecności lub przeszłości, wówczas małżeństwo jest ważnym lub nieważnym, w miarę, czy warunek jest dopełniony lub nie.

§. 53.

Zezwolenie przywiązane do warunku, sprzeciwiającego się istocie małżeństwa, nie byłoby ważnym.— Warunki, mające za przedmiot coś niemożliwego lub nicobyyczajnego, atoliż istocie małżeństwa bynajmniej nie sprzeciwiającego się, uważane być winny za niedołężne.

§. 54.

Kto przed spełnieniem warunku małżeństwo spełnia, zrzeka się tym samym już warunku.

§. 55.

Warunkowe oświadczenie zezwolenia przypaszczone być może tylko za wyraźnym pozwoleniem biskupa.— Warunki niewyrażone przy oświadczeniu zezwolenia, uważane być mają za niedołężne.

§. 56.

Przeszkody do pozwoleńnego zawierania małżeństwa.

Kościół, lubo pod każdym względem troskliwy o godność i czystość małżeństwa, nie uznawał jednak rzeczą stosowną mnożyć za nadto przeszkód małżeństwo zrywających. Wydał przeto rozporządzenia o małżeństwie, dla których żąda posłuszeństwa, których przestąpienie zaś nie pociąga za sobą nieważności małżeństwa.

§. 57.

1. Zaręczyny.—

O ile i jak długo zaręczyny obowiązują do zawarcia ślubów, czynią one każde małżeństwo, zawarte przez jednego z oblubińców z osobą trzecią niedozwoloną.

§. 58.

2. Śluby pojedyncze.

Pojedyncze śluby posłuszeństwa, ubóstwa i czystości złożone w jakiej kongregacji zakonnej, tudzież pojedynczy ślub zachowania dozgonnej czystości, wstąpienia do za-

batus, eisdem ligatos haud sinunt matrimonium licite contrahere.

§. 59.

3. Tempus sacratum.

A prima Dominica Adventus usque ad festum Epiphaniae Domini inclusive, et a feria quarta Cincrum usque ad Dominicam in Albis inclusive, prohibitum est, nuptias celebrare.

§. 60.

4. Baunus nuptialis.

Matrimonium, antequam contrahatur, a parochio sponsi ac sponsae tribus diebus dominicis vel festivis inter missarum solemnias publice denuntiandum, et omnis, cui impedimentum aliquod notum, ad revelandum istud monendus est.— Persona nupturientium expresso utriusque nomine baptismali, cognomine, loco nativitatis, aetate, conditione ac domicilio adcurate determinetur.

§. 61.

Si sponsus vel sponsa non tantum verum, sed etiam quasi domicilium habet, trina proclamatio tam a parochio veri, quam a parochio quasi domicilii eorum instituenda est.— Quando autem contingat, ut persona quaedam praeter domicilium verum plus quam unum habeat quasi domicilium, sufficit, ut matrimonium a parochio veri ejusdem domicilii ac ab uno parochorum, in quorum territorio quasi domicilium habet, rite denuntietur.

§. 62.

Si sponsus vel sponsa in nulla parochiarum, ubi secundum regulas antefatas proclamatio fieri debet, per sex saltem septimanas habitet, proclamatio instituatur praeterea in Ecclesia parochiali ejus loci, ubi persona, de qua agitur, ultimo per sex saltem hebdomadas habitaverit.— Peculiaribus rerum adjunctis, ne id commode fiat, obstantibus, ea de re ad Episcopum referendum est.

konu duchownego, przyjęcia wyższych święceń, niezawierania nigdy małżeństwa, niedozwalają tak związanym wchodzić w związki małżeńskie.

§. 59.

3. Czas uświęcony.—

Nie wolno zawierać małżeństwa w czasie od pierwszej niedzieli adwentu aż łącznie do uroczystości Epifanii (Trzech króli), tudzież od środy popielcowej aż łącznie do pierwszej niedzieli po Wielkiej nocy.

§. 60.

4. Zapowiedzi. —

Nim małżeństwo zawartém zostanie, powinno być ogłoszone przez plebana oblubieńca i oblubienicy, publicznie, przez trzy niedziele lub święta uroczyste, w czasie Mszy świętej, a każdy wiedzący o jakiej przeszkodzie, ma być zawezwany do jej wyjawienia. Osoby oblubieńców, należy dokładnie oznaczyć przez wyszczególnienie ich imion i nazwisk, miejsca urodzenia, wieku, stanu i zamieszkania.

§. 61.

Jeżeli oblubieniec lub oblubienica mają nie tylko stałe ale i niestałe zamieszkanie, wówczas trzykrotne zapowiedzie powinny być uskutecznione tak przez proboszcza ich stałego, jako téż niestałego zamieszkania. Gdyby się zaś wydarzyło, iżby kto posiadał prócz stałego, więcej jak jedno niestałe zamieszkanie, w takim razie dostatecznym będzie, jeżeli zapowiedzie ogłoszone zostaną przez proboszcza jego stałego zamieszkania, i proboszcza jednego z tych zamieszkań, w których niestałe zwykł przebywać.

§. 62.

Jeżeli oblubieniec lub oblubienica w żadnej z tych parafii, gdzie według przytoczonych przepisów zapowiedzie mają być głoszone, przynajmniej sześciu tygodni nie przemieszkali, należy prócz tego uskutecznić takowe i w parafii tego ostatniego pobytu, gdzie mieszkali najmniej sześć tygodni. Gdyby zaś szczególne okoliczności utrudniały dopełnienie tego przepisu, należy o tém zdać sprawę biskupowi.

§. 63.

Apud eos, qui neque verum habent domicilium, neque in loco quasi domicilii per anni ad minimum tempus jam commorantur, proclamationes etiam, ubi jura indigenatum in communitate civili habentium eis competunt, et quando ejusmodi jura nullibi eis competant, quantum fieri possit, etiam in parochia loci eorum natalis instituendae sunt. Nupturiente non tantum vero, sed etiam quasi domicilio carente, proclamatio fiat tam in parochia, ubi tunc temporis commoratur, quam in loco, ubi jura indigenatum in communitate civili habentium ei competunt, aut quodsi nullibi iisdem gaudeat, quantum fieri possit, in parochia loci natalis.

§. 64.

Iterandae sunt proclamationes, quando intra sex post eas peractas menses matrimonium non contrahatur, vel et minori elapso tempore renovationem Episcopus imperet.

§. 65.

Antequam proclamationes rite institutae fuerint, matrimonium licite contrahi nequit.

§. 66.

5. Disparitas cultus inter Christianum et apostatam, nec non inter Christianum catholicum et non catholicum.

Ecclesia detestatur fidelium cum apostatis conjugia; improbat quoque matrimonia inter Catholicos et Christianos non catholicos, et ab ipsis ineundis suos dehortatur.

§. 67.

6. Interdictum Ecclesiae

Quando fundata adsit suspicio, nupturientibus impedimentum quoddam ob stare, aut timendum veniat, nuptias magnis litibus vel scandalis, aliisve malis ansam praebituras, sacrorum Antistiti jus competit et respective obligatio in-

§. 63.

Zapowiedzie tych, którzy nie mają ani mieszkania stałego, ani też w miejscu mieszkania niestałego jeszcze roku jednego nie przemieszkali, powinny być głoszone także i tam, gdzie oni mają prawo stałego pobytu (Heimathsrecht) lub też, gdyby takowe nigdzie im nie przysłużyło, wedle możności także w parafii miejsca ich urodzenia. Gdy zaś oblubieniec niema wcale ani mieszkania stałego ani też niestałego, wówczas należy głosić zapowiedzie nietylko w parafii, w której okręgu się właśnie znajduje, lecz też i tam, gdzie mu przysłuża prawo stałego pobytu (rodzinnej przynależności), lub gdyby takowego nigdzie nie miał, o ile to być może w kościele parafialnym miejsca jego urodzenia.

§. 64.

Zapowiedzie muszą być powtórzone, jeżeli małżeństwo w przeciągu sześciu miesięcy po ogłoszeniu takowych zawartém nie zostało, lub też gdy biskup już nawet po upływie krótszego czasu ponowne ogłoszenie zapowiedzi nakaze.

§. 65.

Dopóki zapowiedzie nie zostały należycie uskutecznione, małżeństwo nie może sposobem dozwoloném być zawarte.

§. 66.

5. Różność wyznania religijnego między chrześcianami i odszczepieńcami, tudzież między chrześcianami katolikami i niekatolikami.

Kościół brzydzi się małżeństwami zawartemi między chrześcianami i takimi, którzy od chrześciaństwa odpadli. — Również gani śluby między katolikami i chrześcianami niekatolikami, i przestrzega prawowiernych swych od zawierania takowych.

§. 67.

6. Zakaz kościoła.

Jeżeli jest powód do mniemania, iż pragnącym wejść w śluby małżeńskie stoi przeszkoda w drodze, albo jeżeli zachodzi obawa, iż poślubienie ich stanie się powodem wielkich sporów i zgorzeń lub innego złego, tedy przysłuża bisku-

cumbit, matrimonii celebrationem interdicere.— Quamdiu interdictum ab eodem sublaturum non sit, matrimonium contra- here illicitum est.

§. 68.

Parentum consensus.

Etiam in nectendo matrimonii vinculo memores sunt filii familias Domini dicentis: Honora patrem tuum et matrem tuam! Praeterea prona est ad praepropera consilia juvenis, nisi maturioris aetatis experientia regatur, et conjugia absque debita deliberatione inita uberem malorum continent fomitem.— Quocirca illicita sunt matrimonia, quae parentibus justis ex causis assensum denegantibus contrahuntur.

§. 69.

Prohibitiones legis Austriacae.

Sanctum est Christiano, potestati civili praestare obedientiam, ad quam Dominus ipse nos per Apostolum suum instituit.— Eo districtius eas observet, necesse est, constitutiones civiles, quae ad ordinem moralem conservandum accurate concurrunt.— Quamvis igitur potestas civilis, quin validum inter Christianos matrimonium contrahatur, sanctionibus suis impedire minime possit, civi tamen Austriaco haud licet, negligere praescriptiones, quas lex Austriaca de civilibus matrimonii effectibus statuit.

§. 70.

Quatenus nupturientes ad copulationes admittendi. Documenta necessaria.

Ad matrimonii celebrationem contracturi tunc tantum admitti debent, quando conjunctioni eorum nullum, quantum sciri possit, obstet impedimentum, et cuncta praestiterint, quae Ecclesiae leges ad matrimonia invalida aut illicita excludendum praescribunt. In specie ipsis incumbit, proclamationes rite peractas esse comprobare, nec non liberi status testimonium exhibere; et nisi aetas et origo eorum ex libris parochialibus colligi possit, litteras baptismales afferre. Quodsi nupturiens testimonium sibi baptismale parare plane non valeret, parochus ad Episcopum recurret. Supra memoratas le-

powi prawo, a względnie tenże obowiązany jest, wzbronić zawarcie małżeństwa. — Jak długo biskup zakazu nie znie- sie, zawarcie małżeństwa takowego jest niedozwoloném.

§. 68.

Przyzwolenie rodziców.

Przy zawiązywaniu ślubu małżeńskiego niechaj także synowie i córki pomni będą na słowa Pańskie: czcij ojca i matkę swoją! Nadto młodzież łatwo uwieść się daje do kroków nieroztropnych, a małżeństwa bez należytej rozwagi zawarte, są płodném nieszczęścia nasieniem. — Małżeństwa więc, którym rodzice dla sprawiedliwych przyczyn odmawiają przyzwolenia swego, są niedozwolone.

§. 69.

Zakazy ustawy Austryackiej.

Jest to świętém chrześcianina obowiązkiem, być posłusznym władzy rządowej, do czego Chrystus Pan przez Apostołów swoich sam nas napomina. — Tém ściślej zatem przestrzegać on winien te ustawy rządowe, które troskliwie dążą do utrzymania porządku moralnego. — Lubo więc władza rządowa rozporządzeniami swojemi nie może przeszkodzić, ażeby między chrześcianami nie było zawarte małżeństwo ważne, wszelako obywatelowi państwa Austryackiego nie jest wolno zaniedbywać przepisów, jakie ustawa Austryacka o cywilnych skutkach małżeństwa stanowi.

§. 70.

Przypuszczenie do ślubu. Dokumenta wymagane.

Do ślubu wtedy tylko oblubieńcy przypuszczeni być mogą, gdy ich połączeniu, o ile o tém wiadomość powziąć można, nie stoi nic na przeszkodzie, oraz wszystkiego dopełnili, co ustawy kościoła, w celu uchylenia małżeństw nieważnych lub niedozwolonych przepisują. Mianowicie obowiązkiem ich będzie, wykazać, że zapowiedzie należycie ogłoszone zostały, przedłożyć świadectwo stanu wolnego, niemniej metrykę chrztu, jeżeli wiek ich i pochodzenie nie jest już widoczném z ksiąg parafialnych. Gdyby nowożeniec zupełnie nie był w możności wydobyć sobie świadectwa chrztu,

gis Austriacae praescriptiones quod attinet, magno agendum studio, ut a matrimonium contracturis exacte observentur. Quod si contingat, ut parochi monita nihil proficiant, res ad Episcopum deferenda. Hoc ipsum fiat, si alia quacunque ex causa difficultates vel dubia enascantur.

§. 71.

Exterorum matrimonia.

Caveatur oportet, ne exteri aliter, quam servatis omnibus, quae ad matrimonium rite celebrandum requiruntur, matrimonium, contrahere permittantur. In quantum parochus hoc in negotio procedere possit, quin ipsum curiae episcopali dijudicandum proposuerit, Episcopus pro rerum adjunctis constituet.

§. 72.

Matrimonia praematura.

Procurandum est, ut avertantur matrimonia eorum, qui annum quidem decimum quartum et respective duodecimum absolverunt, ast nondum attigerunt aetatem, qua pro terrae gentisque ratione aptitudo ad matrimonium debita cum deliberatione ineundum, et maturitas phisica adesse solet.

§. 73.

Copulatio nupturientium domicilio carentium.

Copulationem eorum, qui nec verum, nec quasi domicilium habent, peragere non licet, antequam Episcopus ipse licentiam concesserit.

§. 74.

Instructio religiosa.

Quum matrimonium novi foederis sit sacramentum et ejus vinculo se devincientibus sanctas gravissimasque imponat obligationes, qui elementa fidei Christianae ignorant, ad nuptias admitti nequeunt; immo antequam de Deo ejusque

proboszcz udać się ma w tój mierze do biskupa. Co się tyczy wyż wspomnionych przepisów ustawy austryackiej, wszelkiego starania ku temu przykładać należy, ażeby przez nowożeńców ściśle zachowywane były. Gdyby się wydarzyło, iżby napominania proboszcza były bezskuteczne, wówczas rzecz biskupowi przedłożoną być winna. Toż samo ma nastąpić, gdyby z innej jakiej przyczyny zachodziły trudności lub wątpliwości.

§. 71.

Małżeństwa cudzoziemców.

Czuwać nad tём należy, ażeby cudzoziemcy nie byli przypuszczani do ślubu tylko z zachowaniem tego wszystkiego, co wymaganem jest do prawnego zawarcia małżeństwa. Jak dalece proboszcz w sprawie takiej działać może bez przedłożenia jój kuryi biskupiej do oceny, o tём biskup wedle okoliczności stanowić będzie.

§. 72.

Przedwczesne małżeństwa.

Wszelkiej przezorności używać należy, ażeby małżeństwa tych były tamowane, którzy w prawdzie ukończyli rok czternasty a względnie dwunasty, wszelako nie osiągnęli jeszcze wieku, w którym wedle stósunków krajowych i plemiennych nastawać zwykła zdolność do zawierania z należytą rozważą małżeństwa, jak równie dojrzałość fizyczna.

§. 73.

Zaślubienie osób, nie mających zamieszkania.

Nie wolno dawać ślubu osobom, nie mającym ani mieszkania stałego ani niestałego, dopóki biskup nie udzieli ku temu pozwolenia.

§. 74.

Nauka religii. —

Ponieważ małżeństwo jest Sakramentem nowego testamentu, i tym, którzy węzłem onegoż się łączą, obowiązki święte i nader ważne nakłada, przeto osoby, nie świadome najistotniejszych prawd chrześcijaństwa, do ślubu nie mogą być przypuszczane. A nawet, dopóki nie nabyły przynajmniej

mandatis saltem scitu absolute necessaria didicerint, nec ad proclamanda ipsorum matrimonia parochi procedant.

§. 75.

S. Sacramentorum susceptio.

Decet, ut sponsi priusquam in facie Ecclesiae foedere, mortem usque duraturo, jungantur, poenitentiae sacramento cor emundent, et corpus Domini nostri devote suscipiant. Nec ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo cohabitent. De hisce ac omnibus, quae conferre possunt, ut matrimonium pie ac decore celebretur, statuta et laudabiles consuetudines cujusque dioecesis fideliter observandae sunt.

§. 76.

Libri nuptialis gestio.

Parochus, cui copulationem peragere competit, tenetur, matrimonium contractum cum omnibus rerum adjunctis, quae ad probationem efficiendam necessaria vel utilia sunt, libro nuptiali parochiae suae, propria manu inscribere. Distincte igitur exprimantur: Nomen baptismale, cognomen, aetas, religio, habitatio et conditio conjugum; insuper, an prius jam matrimonio juncti fuerint; porro nomen, religio et conditio parentum et testium, dies, quo, nec non sacerdos, coram quo matrimonium inierunt. Quodsi difficultates emergerint, modus, quo sublatae fuerint, indicandus venit.

§. 77.

Quodsi parochus sacerdotem quemdam deleget ad copulandum sponso in loco, ubi neuter eorum domicilium habet, incumbit ipsi, rem in libro copulatorum parochiae suae annotare. Parochus loci, ubi matrimonium contrahitur, actum, modo superius exposito, libro copulatorum parochiae suae propria manu inscribere, et addere simul debet, a quonam parochus delegatio concessa sit. Posterior tenetur pariter, copu-

wiadomości niezbędnie potrzebnych o Bogu i woli Jego, proboszcz zapowiedzi ich ogłosić nie powinien.

§. 75.

Przyjęcie Świętych Sakramentów.

Należy się, ażeby oblubieńcy, zanim połączą się w obliczu kościoła węzłem dozgonnie trwającym, oczyścili sumienie swe Sakramentem pokuty i z pokorą przyjęli Ciało Chrystusa Pana. Dopóki nie otrzymali błogosławieństwa kapłańskiego w domu Bożym, nie powinni w jednym domu razem mieszkać. Względem tego, tudzież względem wszystkiego, co by zresztą jeszcze przyczynić się mogło ku temu, ażeby małżeństwo zawieraniem było w bojaźni Boga i z chrześcijańską przyzwoitością, wiernie zachowane być mają zarządzenia i chwalebne zwyczaje każdej dyecezyi.

§. 76.

Prowadzenie księgi ślubów.

Proboszcz do udzielania ślubu uprawniony obowiązany jest wpisać zawarcie małżeństwa własnoręcznie do księgi zaślubin swęj parafii z wszelkimi okolicznościami, któreby do udowodnienia tegoż były potrzebne lub pożyteczne. Dokładnie więc wyrażonem być musi: imię i nazwisko, wiek, wyznanie religijne, pomieszkanie i stan nowożeńców; niemniej, czy już byli poprzednio zaślubieni lub nie; dalej imię, wyznanie religijne i stan ich rodziców, tudzież świadków, dzień, w którym, jako téż kapłan, przez którego ślub był danym. Gdyby przeszkody jakie były zachodziły, należy wyrazić sposób, w jaki takowe usunięte zostały.

§. 77.

Jeżeli proboszcz upoważnia kapłana do udzielenia oblubieńcom ślubu w miejscu, gdzie żadne z nich nie zamieszkuje, powinien okoliczność tę nadmienić w księdze zaślubin swojej parafii. Proboszcz miejsca udzielonego ślubu, winien takowe zawarcie małżeństwa, w sposób wyż nadmieniony własnoręcznie wpisać do księgi zaślubin swojej parafii, i oraz dołożyć, który go proboszcz do tego upoważnił. Tenże osta-

lationem peractam, de qua spatio octo dierum certior reddendus est, libro copulatorum parochiae ipsius inferre.

§. 78.

Casu, quo civis Austriacus petit, ut matrimonium ab eo in exteris terris initum, libro copulatorum parochiae, ubi nunc domicilium fixit, inseratur, parochus libellum supplicem simul cum probationibus de conjugio rite inito, allatis, Episcopo proponet ac ejusdem exspectabit mandata.

§. 79.

Dispensatio in impedimentis matrimonii.

Ea matrimonii impedimenta, quae juris canonici sanctionibus innituntur, dispensatione legitime obtenta, et conditionibus, quae forsitan adjunctae sint, adimpletis, pro singulis cessant casibus. In impedimentis dirimentibus proprio jure dispensare solius Apostolicae Sedis est, cui reservatum quoque, in voto castitatis simplici, sed perpetuo, nec non in disparitate cultus inter Catholicos et Christianos non catholicos, dispensationem indulgere.

§. 80.

Impedimenta, in quibus dispensatio facilius concedenda.

Episcopi, cum canonicae non deficient rationes, faciles erunt in utendo facultatibus a Sancta Sede concessis, sequentia quoad impedimenta.

- 1) In tertio et quarto gradu consanguinitatis et affinitatis ex copula licita.
- 2) In cognatione spirituali.
- 3) In affinitate ex copula illicita, nisi timendum sit, ne ex immundis commerciis nupturientes consanguinitate in linea recta juncti sint.
- 4) In tertio et quarto gradu justitiae publicae honestatis, ex matrimonio rato non consummato.

tni podobnie w swojej księdze zaślubin zapisze odbycie ślubu, o którym w ciągu dni ośmiu ma być zawiadomionym.

§. 78.

Gdyby poddany Austryackiego Państwa żądał, ażeby małżeństwo jego, za granicą zawarte, wciągnioném zostało do księgi zaślubin parafii, w której obecnie się osiedlił, wówczas ma proboszcz prośbę takową wraz z dokumentami, na dowód prawnego zawarcia małżeństwa załączonemi, biskupowi przedłożyć i poleceń jego oczekiwać.

§. 79.

Dyspensy od przeszkód małżeńskich.

Przeszkody małżeńskie zasadzające się na postanowieniach ustawy kościelnej, tracą moc swą przez dyspensę, prawnie pozyskaną, i przez wypełnienie warunków, w pojedynczych przypadkach zastrzeżonych. Tylko Stolicy Apostolskiej przysłuża prawo udzielania z własnej mocy dyspensy od przeszkód ważności małżeństwa. Równie téż zastrzeżoném sobie ma Stolica Święta udzielanie dyspensy od pojedynczego ślubu dozgonnej czystości, jako téż od różności wyznania religijnego między katolikami i chrześcianami niekatolikami.

§. 80.

Przeszkody, od których dyspensa łatwiej udzieloną będzie.

Gdzie nie zbywa na prawnych powodach, chętnie używać będą biskupi władzy dyspensowania nadanej im przez Ś. Stolicę Apostolską co do następujących przeszkód, jako to:

- 1) w trzecim i czwartym stopniu pokrewieństwa, niemniej powinowactwa z obcowania dozwolonego.
- 2) w razie pokrewieństwa duchownego.
- 3) w razie powinowactwa z obcowania niedozwolonego, wyjąwszy, gdyby obawa zachodziła, że w skutek śprośnego stósunku, oblubieńcy spokrewnieni są między sobą w linii prostej.
- 4) w trzecim i czwartym stopniu zachodzących wymagań publicznej obyczajności z małżeństwa ważnego, wszelako niespełnionego.

- 5) In justitia publicae honestatis proveniente ex matrimonio invalide contracto et non consummato, aut ex sponsalibus.

§. 81.

Quoad ceterorum dispensationem tenenda.

Cetera quod attinet impedimenta dirimentia, unanimi conatu agendum est, ut efficax eorum vigor aut asseratur, aut restituatur. Ubi matrimonia inter consanguineos proximiores inita frequentiora occurrunt, corrumpunt intima familiarum commercia, utpote cupidinem pravam ejusque suspensionem excitantia.

§. 82.

Dispensatio in banno nuptiali.

Dispensatio ab omnibus tribus proclamationibus non nisi urgentissimis in casibus, a secunda vero et tertia proclamatione, non nisi ex causis consideratu dignis et sufficienter probatis, concedenda est.

§. 83.

Quum contingere possit, ut instans mortis periculum dilationem longiorem impossibilem reddat, Episcopi in quovis districtu pro ratione locorum unum pluresve sacerdotes delegabunt, qui tali eveniente casu ipsorum nomine ab omnibus tribus proclamationibus dispensent.

§. 84.

Si duae personae, quae conjugio se junctas falso asserunt, et in loco domicilii passim pro conjugibus habentur, matrimonium inter se contrahere optant, dispensatio ab omnibus tribus proclamationibus ipsis absque gravissima causa deneganda non est. Sedulo tamen examinetur, an ipsas peraeque pro conjugibus haberi veritate undequaque nitatur.

§. 85.

Nupturientes, quibus proclamationes penitus indulgentur, nunquam non tenentur, coram parochio, cui copulationem per-

- 5) w razie onego wymagania publicznej obyczajności, które wypływa z małżeństwa nieważnego i niespełnionego lub z zaręczyn.

§. 81.

Zasady do udzielania dyspens od innych przeszkód.

Co się tyczy innych przeszkód ważności, jednomyślnie ku temu działać należy, ażeby ich skuteczność była utrzymaną lub ponowioną. Jeżeli małżeństwa między bliskimi pokrewnymi częściej zachodzą, zatruwają one życie familijne, wzniecając żądze cielesne i podejrzenie o takowe.

§. 82.

Dyspensa od zapowiedzi.

Całkowita dyspensacya od zapowiedzi ma być udzieloną tylko w bardzo naglących przypadkach, dyspensa od drugiego i trzeciego ogłoszenia tylko z powodów ważnych i dostatecznie dowiedzionych.

§. 83.

Ponieważ się wydarzyć może, iż blizkie niebezpieczeństwo śmierci czyni wszelką dłuższą zwłokę niepodobną, przeto biskupi w każdym okręgu, w miarę stosunków miejscowych, upoważnią jednego lub więcej kapłanów, do udzielania w przypadkach takowych ich imieniem dyspensy od wszystkich trzech zapowiedzi.

§. 84.

Jeżeli dwie osoby, fałszywie małżonków udające, oraz w miejscu zamieszkania swojego, powszechnie za takowych uchodzące, wzajemnie się poślubić pragną, wówczas bez nader ważnej przyczyny nie będzie im odmówiona dyspensa od wszystkich trzech zapowiedzi. Jednakże ściśle dochodzić należy, czyli twierdzenie, że powszechnie za małżonków są uważani, dokładnie jest uzasadnione.

§. 85.

Oblubieńcy, zupełnie od zapowiedzi uwolnieni, zawsze winni będą zaprzysiądz przed kapłanem, do przedsiębrania

agere competit, jurejurando firmare, quod ipsis nullum impedimentum conjunctioni suae obstans notum sit.

§. 86.

Supplices, de dispensatione concedenda, libelli.

In libello supplici, quo dispensatio petitur, impedimentum cum omnibus adjunctis, a quibus ejusdem qualitas dependet, clare exponendum est; insuper rationum momenta, quibus petitio fulcitur, necessariis allegationibus instruantur. Episcopus de factis, quibus ejus decisio vel relatio Sanctae Sedi proponenda innitatur oportet, investigationes necessarias habebit.

§. 87.

Dispensatio pro foro conscientiae.

Quodsi impedimentum occultum, nec ipsius pro palatio prudenter timenda sit, ad conscientiae consulendum dispensatio, suppresso conjugum nomine, etiam per confessarium seu aliam idoneam personam peti ac impetrari potest. — Hujusmodi tamen dispensatio in foro externo nullatenus suffragatur: quocirca quando impedimentum praeter expectationem publicum fieret, ne matrimonium coram iudice humano in discrimen adducatur, dispensationem pro foro externo valituram, servatis servandis petere oporteret.

§. 88.

Matrimonii convalidatio.

Si copulatio forma debita peracta propter impedimentum matrimonio obstans invalida fuit, dispensatione obtenta matrimonii convalidatio institui debet.

§. 89.

Pro foro conscientiae.

Dispensatione pro foro conscientiae tantum concessa ad matrimonium convalidandum sufficit, ut ambae partes consensum absque parcho et testibus renovent.

zaślubin uprawnionym, iż im żadna przeszkoda ich poślubieniu w drodze stojąca nie jest wiadomą.

§. 86.

Prośby o dyspensę.

W prośbach o dyspensę, wyszczególnić należy wyraźnie przeszkodę z wszelkimi okolicznościami, od których jej właściwość zawisła; równie też powody, w prośbie przytoczone poprzeć należytemi dowodami.— Biskup poczyni potrzebne dochodzenia co do okoliczności, na których zasadać się musi rozstrzygnięcie jego albo opinia, którą Stolicy Świętej przedłożyć winien.

§. 87.

Dyspensa dla zakresu sumienia.

Jeżeli przeszkoda jest tajną, i nie zachodzi obawa jej rozgłoszenia, wówczas dla zaspokojenia sumienia prosić można ze skutkiem o dyspensę, a to bez wymienienia nazwiska małżonków, bądź przez spowiednika, bądź przez inną do tego zdolną osobę.— Atoli w ten sposób otrzymana dyspensa nie ma znaczenia dla zakresu prawnego: gdyby więc nadspodziewanie przeszkoda stała się jawną, wówczas, ażeby małżeństwo przed sądem świeckim nie było na niebezpieczeństwo narażone, upraszać należy w drodze przyzwoitej o dyspensę w zakresie prawnym ważną.

§. 88.

Uważnienie małżeństwa.

Gdyby ślub w należytej formie udzielony, dla zachodzącej przeszkody był nieważnym, wówczas po otrzymanej dyspensie nastąpić winna konwalidacja (uważnienie) małżeństwa.

§. 89.

Dla zakresu sumienia.

Jeżeli dyspensa udzieloną została tylko na zakres sumienia, wówczas do uważnienia małżeństwa dostatecznym jest, gdy obie strony ponowią zezwolenie swe bez obecności proboszcza i świadków.

§. 90.

Pro foro externo.

Obtenta dispensatione, quae pro foro externo valet, consensus invalide copulorum coram parcho, in cujus parochia domicilium habent, et duobus testibus renovetur oportet. Parochus nunquam non convalidationem peractam libro copulorum inserere debet, quando autem conjunctio invalida in alia parochia contracta fuerit, res hujus praeterea loci parcho communicanda est, ut ipse convalidationem peractam inscriptioni, quae de matrimonio invalido facta sit, diligenter adjungat.

§. 91.

Proclamationes tali casu haud repetantur; copulatio a parcho privatim et coram fidis testibus peragatur. Exceptio fieri potest, quando impedimentum loco, quo convalidatio instituenda veniat, notorium sit.

§. 92.

Impedimento mutatione facti sublato.

Impedimento absque dispensatione mutatione facti sublato, conjugibus injungendum est, ut consensus declarationem coram parcho et duobus testibus iterent, nisi forsan, quod nuptiarum celebratarum tempore impedimentum obtinuerit, et omnino occultum nec ullum rei probandae sit periculum: tunc enim concedi potest, ut consensum inter se renovent.

§. 93.

In impedimento vis metusque, nec non erroris et consensus ficti.

Matrimonium, quod consensus fictus irritum reddit, consensu ab eo, qui fecte egerat, vere praestito convalidatum censeatur oportet.— Idem obtinet de matrimonio, cui error seu vis metusque obstitit, quamprimum pars, quae errori aut violentiae injustae suberat, recognito errore aut libertate plene recuperata, verbo factove assensum suppleverit.— Nihilominus ad omne de consensu praestito dubium sequestrandum,

§. 90.

Dla zakresu prawa.

W razie udzielenia dyspensy ważnej w zakresie prawnym, zezwolenie nieważnie zaślubionych, ponowione być musi przed proboszczem; w którego parafii oni mieszkają, oraz w obec dwóch świadków. — Proboszcz każdym razem wpisać winien następną konwalidację do swej księgi zaślubin; jeżeli zaś związek nieważny w innej parafii był zawarty, wówczas uwiadomić także powinien o tém proboszcza, w którego parafii zaślubiny nastąpiły, ażeby tenże o następném uważnieniu małżeństwa w miejscu, gdzie nieważne małżeństwo jest wpisane, wzmiankę dokładną uczynił.

§. 91.

Zapowiedzie w takowych razach nie mają być powtórzone; a ślub udzielony w cichości i w obec świadków poufnych. — Wyjątek nastąpić może, gdy przeszkoda w miejscu, gdzie konwalidacja ma nastąpić, powszechnie jest wiadomą.

§. 92.

Po rzeczywistém usunięciu przeszkody.

Jeżeli przeszkoda bez udzielenia dyspensy odpadła w skutek zmiany istotnej, wówczas małżonkom poleconém być ma, ażeby odnowili oświadczenie zezwolenia przed proboszczem i dwoma świadkami, wyjąwszy gdyby okoliczność, iż w czasie zawarcia małżeństwa zachodziła przeszkoda, była zupełnie tajną, a zarazem nie było żadnej obawy, iżby takowa udowodnioną być mogła; albowiem wtenczas dozwołoném im być może odnowienie zezwolenia między sobą samym.

§. 93.

W przeszkodzie udanego zezwolenia, tudzież przymusu i pomyłki.

Małżeństwo nieważne z powodu zezwolenia udanego, uważać należy za uważnione, skoro ten, który takowe udawał, rzeczywiście zezwolił. — Toż samo rozumie się o małżeństwie, któremu pomyłka, przymus, lub bojaźń, na przeszkodzie stały, skoro strona będąca w błędzie lub ulegająca przymusowi niesprawiedliwemu poznawszy pomyłkę lub odzyskawszy zupełną wolność, słowem lub czynem swe przyzwo-

his quoque in casibus consultum est, ut conjuges consensum coram paroco et duobus testibus renovent: igitur hoc ut fiat, agendum erit, nisi obversetur prudens scandalorum, vel matrimonii in discrimen adducendi, metus.

§. 94.

Convalidatione peracta matrimonium quoad effectus civiles ita considerandum venit, ac si ab initio valide contractum esset. — Idem de effectibus ecclesiasticis obtinet, quando vel una tantum pars nuptiarum celebratarum tempore, ignorantia facti aut juris detenta fuerit. — Alias ad dispensationis remedium confugiendum erit.

TITULUS SECUNDUS.

De processu matrimoniali.

§. 95.

Jurisdictio in caussis matrimonialibus.

Caussae matrimoniales ad judicem ecclesiasticum spectant, cui soli competit, de validitate matrimonii et obligationibus ex eodem derivantibus, sententiam ferre. De effectibus matrimonii mere civilibus potestas civilis judicat.

§. 96.

Judex competens.

Conjuges in caussis matrimonialibus subsunt Episcopo, in cujus dioecesi maritus domicilium habet. Exceptioni locus est, si conjugale vitae consortium aut per seperationem a thoro et mensa, aut per desertionem malitiosam a marito patratam sublatum sit. — Priori casu quaelibet pars jus adu- sandi contra alteram ipsi competens coram Episcopo dioecesis, ubi haecce domicilium habet, exercere debet. — Posteriori casu uxor apud Episcopum, intra cujus dioecesim domicilium

lenie udzieliła.— Pomimo to, dla uchylenia wszelkiej wątpliwości o nastąpieném zezwoleniu, dobrze będzie, jeżeli małżonkowie i w tych wypadkach zezwolenie swoje przed proboszczem i dwoma świadkami ponowią, ku czemu też przyłożyć się należy; wyjąwszy, gdyby zachodziła uzasadniona obawa zgorzsenia lub narażenia małżeństwa.

§. 94.

Skutki konwalidacyi.

Po nastąpionej konwalidacyi małżeństwo co do skutków prawnych tak ma być uważaném, jak gdyby pierwotnie już w sposób ważny było zawartém.— To samo rozumie się o skutkach kościelnych, choćby jedna tylko strona w czasie zawarcia małżeństwa zostawała w niewiadomości czynu lub prawa. W innym razie postarać się należy o udzielenie dyspensy.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O postępowaniu w sprawach małżeńskich.

§. 95.

Sądownictwo w sprawach małżeńskich.

× Sprawy małżeńskie należą do sędziego kościelnego, któremu wyłącznie przysłuza prawo wyrokowania o ważności małżeństwa i obowiązkach z niego wypływających.— Co do skutków wyłącznie cywilnych małżeństwa, rozstrzyga władza świecka.

§. 96.

Sędzia właściwy.

Małżonkowie podlegają w sprawach małżeńskich biskupowi, w którego dyecezyi małżonek mieszka.— Wyjątki zachodzą, jeżeli wspólność życia małżeńskiego zniesiona została przez rozłączenie co do stołu i łoża, lub też przez złośliwe opuszczenie ze strony męża.— W pierwszym przypadku każda strona swą skargę, jaka jej przeciw stronie drugiej przysłuza, wnieść może przed biskupem dyecezyi, gdzie strona druga właśnie zamieszkuje.— W drugim razie małżonka skargę swą

ejus situm est, actionem instituere potest.— Postquam citatio judicialis intimata est, mutatio quoad conjugum domicilium facta, mutationem respectu judicis competentis minime operatur.

§. 97.

Tribunalis matrimonialis membra.

Episcopus in tractandis caussis matrimonialibus utitur tribunali, quod ex praeside et consiliariis ad minimum quatuor constare debet.— Nec tamen ultra sex consiliariorum numerus facile ascendat. Adjungatur eisdem secretarius nec non vir idoneus, qui aliquo tribunalis consiliario, ne munere fungatur, praepedito, ejus locum teneat. Congruum erit, eundem ad sessiones, quibus ad supplendum necessarius haud est, qua assessorem absque suffragii jure admittere. Quando propter magnum dioecesis ambitum commode fieri haud possit, ut praeses negotiis juxta instructionis hujus tenorem ipsi incumbentibus solus fungatur, adjungatur eidem, qui vices ejus teneat.

§. 98.

Episcopus membra tribunalis matrimonialis nominat, et quando finis ratio exigere ipsi videatur, a collato munere vel suspendit vel removet. Viros seliget debitis dotibus praeditos, et quibus nulla ex parte exceptionis nota opponi possit.

§. 99.

Caussas referendas, nisi Episcopus peculiare quid statuat, praeses consiliariis distribuit. Decisio majoritate suffragiorum absoluta fertur. Praeses mentem suam ultimus explicat et quando ipsius, computato suffragia, paria emergant vota, rem suffragio suo decernit, nisi de sententia super matrimonii validitate ferenda agatur, quo quidem in casu votis paribus existentibus, nunquam non pro validitate standum erit. Si Episcopo visum fuerit praesidi virum, qui vices ejus gerat, adjungere, de negotiis eidem assignandis necessaria constituet.

wynić może przed biskupa, w którego dyecezyi ma zamieszkanie.

Skoro wezwanie sądowe doręczonem zostało, już przez zmianę w mieszkaniu nie może nastąpić zmiana co do właściwości.

§. 97.

Członkowie trybunału małżeńskiego.

Przy rozprawach małżeńskich używa biskup sądu, złożonego z prezesa i najmniej z czterech radców.— Jednakże liczba radców nie powinna wynosić więcej nad sześciu. Przydanym im będzie sekretarz, oraz osoba zdolna zastąpić radcę Sądu małżeńskiego, któryby był przeszkodzonym w pełnieniu urzędowania swego. Stósowną będzie też rzeczą, przypuścić tego zastępcę jako assessora do posiedzeń, które uzupełnienia nie wymagają, atoli bez prawa głosowania. Gdyby z powodu wielkiej rozległości dyecezyi sam prezes nie był w stanie zadosyć uczynić obowiązkom wedle instrukcyi niniejszej nań przypadającym, w ówczas należy mu dodać zastępcę.

§. 98.

Biskup mianuje członków sądu małżeńskiego, a jeżeli potrzebnem uważa, zawiesza wykonywania urzędowania im poruczonego, lub też ich od takowego zupełnie uwalnia. Wszakże wybierze on takich tylko mężów, którzy posiadają potrzebne do tego przymioty i wolni są od wszelkiego zarzutu.

§. 99.

X. Przedmioty rozpraw rozdziela prezes między radców, jeżeli biskup w tym względzie inaczej nie postanowi. Rozstrzygnięcie zapada bezwzględną większością głosów. Prezes głosuje ostatni, a jeżeli po wliczeniu głosu jego okaże się równość głosów, natedy głos jego rozstrzyga, wyjąwszy gdy idzie o wyrok względem ważności małżeństwa, w takim bowiem razie przy równości głosów zawsze za ważnością małżeństwa wyrokować należy. Jeżeli biskup za stósowne uzna, przydać prezesowi zastępcę, natedy zarządzi co potrzeba względem czynności, temuż przydzielić się mających.

§. 100.

Consiliarius tribunalis matrimonialis, cujus ea est ad partes relatio, ut testis suspectus vel et respective inhabilis foret, ista in caussa a functionibus suis exercendis abstinabit.

§. 101.

Instantiarum ordo.

Appellatio ab Episcopo dioecesis ad Metropolitanam provinciae ecclesiasticae, a Metropolitana vero ad Sanctam dirigitur Sedem. Idem locum habet, quando res secundum legis ecclesiasticae tenorem ad quartam instantiam devolvi potest vel debet. Caussae, quas Matropolitana vel Episcopus exemptus in prima instantia cognovit, in secunda quoque a Sede Apostolica judicantur.

§. 102.

Terminus apellationem annuntiandi et proponendi.

Apellatio apud tribunal, contra cujus sententiam directa est, intra decem a sententia communicata dies annuntian- da venit; tribunal vero intra triginta dies, qui pariter ab intimatione peracta computandi sunt, acta ad instantiam superiorem remittere debet.— Pars appellans ea de re certior reddatur et commoneatur, quod intra triginta ab intimata hac injunctioe dies, gravamen ad judicem, apud quem appellatio secundum juris ordinem interponenda est, deferre teneatur.— Supplicatio de longiori termino concedendo tribunali, cujus sententia impugnatur, proponi debet; nec ei absque gravi causa annuendum est. Si pro rerum adjunctis necessarium sit, ad Sedem Sanctam preces de delegato nominando dirigere, tribunal, quamprimum de nominatione peracta notitiam ex officio nactum sit, ad actorum transmissionem absque ulla mora procedet.

§. 103.

I. Exceptio quoad judicis competentiam.

Si conjuges vel nupturientes, qui in caussis matrimonialibus citantur, competentiam tribunalis impugnare posse

§. 100.

Radca sądu małżeńskiego, który w takich do stron zostaje stósunkach, iżby jako świadek był podejrzanym albo nawet odrzutnym w sprawie dotyczącej, wstrzymać się winien od wykonania urzędowania swego.

§. 101.

† Tok instancyi.

Odwołanie idzie od biskupa dyecezyi do metropolity prowincyi kościelnej, od metropolity zaś do Stolicy świętej. Toż samo ma miejsce, gdy sprawa wedle ustaw kościelnych do czwartej instancyi wniesioną być może lub musi. Sprawy, w których metropolita lub biskup exemcyonowany orzekał w pierwszej instancyi, rozstrzyga w drugiej instancyi Stolica Apostolska.

§. 102.

Termin do zgłoszenia i przedłożenia odwołania.

Odwołanie się należy zapowiedzieć w sądzie, przeciw którego orzeczenie jest wymierzone, a to w przeciągu dni dziesięciu po doręczeniu wyroku, sąd zaś winien w ciągu dni trzydziestu, licząc równie od czasu doręczenia przesłać akta sprawy do wyższej instancyi. — Strona apellująca o tém uwiadomioną zostanie z przypomnieniem, iż w przeciągu trzydziestu dni od doręczenia zawiadomienia tego, uciążliwości swe przedłożyć ma sędziemu, do którego się według prawa odwołać należy. — Prośba o przedłużenie terminu podaną być musi do sądu, który wydał wyrok zaapellowany, a przedłużenie dozwoloném być może tylko dla bardzo ważnych powodów. — W razie gdy według okoliczności zachodzi potrzeba proszenia u Stolicy Apostolskiej o zamianowanie pełnomocnika, wówczas sąd, skoro o nastąpieném zamianowaniu urzędownie zawiadomioném zostanie, bezzwłocznie do przesłania aktów przystąpi.

§. 103.

I. Zarzut co do właściwości sędziego.

Jeżeli małżonkowie lub nowożeńcy zapozwani w sprawach małżeńskich sądzą, iż mogą wystąpić przeciw właści-

autumant, eidem intra decem post citationem intimatam dies, exceptiones suas exponere debent.— Quando reclamatio pro non fundata declaretur, liberum eis est, ad instantiam proxime superiorem appellationem dirigere.

§. 104.

Competentia, quam impugnarunt, per tribunal superius confirmata, contententes coram primae actionis iudice causam dicant, oportet.

§. 105.

II. Gravamina et investigationes super copulatione.

Copulationis denegatio.

Parocho, matrimonium contrahere cupientes vel repelente, vel inducias adhibente, liberum ipsis est, curiam episcopalem adire, quae pro rei conditione aut obstacula remove sataget, aut negotium tribunali matrimoniali perpendendum definiendumque transmittet.

§. 106.

Propter impedimenta dirimentia.

Quando difficultas in obmoto quodam impedimento dirimenti sit posita, tribunal matrimoniale perpensis individuis casus circumstantiis, dijudicabit, an copulationis denegandae sufficiens adsit causa. Qua regulam tamen tenebit, melius esse, ut matrimonium valide contrahendum differatur, quam ut ansa praebeatur matrimonio invalido cum omnibus, quae ipsum concomitari assolent, malis.— Depositio unius testis fide digni, nec non fama, qualis et graves cordatosque viros movet, nunquam non sufficit, ut nupturientes, usque dum res uberius dilucidata sit, repellantur.

§. 107.

Reclamatio ex titulo sponsalium.

Si, provocando ad sponsalia, reclamatio instituat, parochus, casu, quo sponsalia invalida sint, partes ea de re edoceat; si autem valida censeat, litem amice componere conetur.— Reclamatione immediate ad tribunal matrimoniale

wości sądu, wówczas winni temuż przedłożyć swe zarzuty w ciągu dni dziesięciu po doręczeniu wezwania. — Jeżeli wniesiony zarzut uznany będzie za nieuzasadniony, wolno im będzie przeciw temu odwołać się do następnie wyższej instancyi.

§. 104.

Jeżeli sąd wyższy zatwierdzi właściwość, przeciw której występowano, wówczas strony obowiązane będą, toczyć sprawę przed sędzią, który wezwanie wydał. *WT arcymy sędzia*

§. 105.

II. Zażalenia i rozpoznawania względem zaślubin.

W razie, gdy proboszcz zaślubiny odracza lub odmawia, mogą się oblubieńcy w tym względzie odwołać do kuryi biskupiej, która wedle okoliczności albo starać się będzie, by usunięte zostały przeszkody, albo odeszłe sprawę pod rozpoznanie i zawyrokowanie do sądu małżeńskiego.

§. 106.

Odmówienie ślubu dla przeszkód ważności. *matr. zawarte*

Jeżeli trudność polega w przeszkodzie o ważność wznieconej, wówczas sąd małżeński po rozważeniu wszystkich szczegółów osądzi, czy zachodzi powód dostateczny do odmówienia zaślubin. Wszelako kierować się przytém będzie tą zasadą, iż lepiej jest zwlec zawarcie małżeństwa ważnego, niż dopuścić małżeństwo nieważne z wszelkiemi złemi następstwami, jakie mu zwykle towarzyszą. — Zeznanie jednego świadka wiarygodnego, niemniej pogłoska, która na doświadczonych, sumiennych ludziach wrażenie czyni, jest każdym razem dostateczną, by odprawić oblubieńców aż do dalszego wyświeślenia rzeczy.

§. 107.

Reklamacya z tytułu zaręczyn. *gdy ma małżonko z małżonka zwan*

Jeżeli kto z powodu zaręczyn opiera się zaślubinom, proboszcz zaś uważa, że takowe są nieważne, ma on objaśnić w tej mierze strony interessowane; jeżeli zaś uznaje takowe za ważne, starać się winien o to, ażeby rzecz zgodnie załatwioną zo-

directa, nisi forsan invaliditas in propatulo sit, parrocho ante omnia injungendum est, ut commonitiones et consilia paterne adhibeat.

§. 108.

Praesumptio stat pro libertate quoad conjugis electionem: unde contra sponsalia pronuntiandum est, quoties de eorumdem validitate plene non constat.

§. 109.

In eos, qui promissionem sponsalibus datam implere recusant, admonitione potius quam coactione agendum est.— Omnis pactio de poena conventionali, si a sponsalibus resiliatur, persolvenda, non tantum illicita, sed etiam invalida est.

§. 110.

Si iudicium matrimoniale sponsalia irrita esse censeat, necessaria disponat, ut matrimonii celebratio ulterius haud retardetur.

§. 111.

Declarata sponsalium validitate, iudicium matrimoniale per commissarium tentabit, partes ad amicam commovere compositionem. Damni compensationem quod attinet, id agatur, ut conventionem aequis sub conditionibus stipulentur. Super petitione unius saltem partis, pecunia quoque compensationis loco solvenda statui potest. Quando actori non sufficiat, liberum quidem ipsi est, de damni compensatione iudicium saeculare interpellare, verum reclamationis ab eo matrimonio oppositae, ratio non amplius habeatur.

§. 112.

Quando conventio de resiliendo a sponsalibus, vel aequam compensationem praestando, obtineri non posset, nuptiarum, adversus quas reclamationis instituta est, celebrationem admittere pro minori deberet reputari malo.

stała. Jeżeli reklamacya bezpośrednio przed sąd małżeński była wniesioną, a przytém nie okaże się nieważność oczywista, wówczas przedewszystkiem proboszczowi polecić należy, ażeby przedstawieniami i napomnieniami po ojcowsku wpływał.

§. 108.

Domniemanie jest za wolnością w wyborze małżonka: dla tego orzekać należy każdym razem przeciw zaręczynom, ilekroć ważność takowych nie jest zupełnie udowodnioną.

§. 109.

Względem tych, którzy się wzbraniają dotrzymać danego w zaręczynach słowa, nie przymusu, ale raczej napomnień używać należy.— Wszelka umowa o kwotę wynagrodzenia, jakaby na przypadek odstąpienia od zaręczyn miała być wypłaconą, nie tylko jest niedozwoloną, ale nawet nieważną.

§. 110.

Gdy sąd małżeński uzna zaręczyny za nieważne, zarządzić należy co potrzeba, by zaślubiny już więcej nie doznawały zwłoki.

§. 111.

Jeżeli zaręczyny za ważne uznane zostały, wówczas sąd małżeński przez upoważnioną do tego osobę starać się winien skłonić strony do ugody dobrowolnej. Co się tyczy wynagrodzenia szkody, ku temu działać należy, ażeby pod słusznymi warunkami ugoda między niemi zawartą została. Na żądanie jednej przynajmniej strony może także ilość wynagrodzenia być orzeczoną.— Gdyby atoli powód na tém poprzestać nie chciał, wolno mu wytoczyć przed sądem świeckim pozew o wynagrodzenie szkody, atoli jego zarzut przeciw ślubowi wyniesiony, nie będzie już więcej uwzględnionym.

§. 112.

Gdyby porozumienie względem zerwania zaręczyn lub udzielenia słusznego wynagrodzenia nie dało się skutecznici, natedy dozwole nie zamierzonego małżeństwa jużby za mniejsze zle uważane być winno.

§. 113.

Investigationes in finem copulationis eorum, qui matrimonio se junctos esse falso praetendunt.

Quodsi personae, quae matrimonio se junctas esse falso praetendunt, ordinariam ad matrimonium contrahendum viam ingredi non possint, quin sibi aut liberis suis gravia generent damna, rem aut ipsi, aut per curatorem animarum, ad tribunalis matrimonialis praesidem deferre possunt, qui investigationes ad abusum omnem excludendum necessarias habebit, aut haberi curabit. De regula in negotio tractando duos tribunalis consiliarios adhibere debet; quando autem peculiaria rerum adjuncta strictissimum exigant secretum, Episcopus ei permittere potest, ut solus rem pertractet.

§. 114.

III. Nullitatis declaratio.

Ecclesia, utpote fidei ac morum custos, matrimonii invigilat sanctitati ac vinculo indissolubili. Quodsi catholicus homo in conjunctione vivat, quae, cum impedimentum dirimens ei obstet, matrimonii nomen perperam usurpet, ipsa ad veri matrimonii dignitatem elevari, aut, quando id fieri nequeat, invalida pronuntiari ac dirimi debet. Vicissim indissolubile matrimonii vinculum adversus omne ipsum sub invaliditatis praetextu dirimendi conamen, magno vigore manuteneri debet.

§. 115.

Matrimonium accusandi jus generale.

Matrimonium impugnandi jus, in quantum haud expresse ad conjuges restringatur, competit catholico cuivis, exceptis iis, qui sua hac in re commoda quaerere suspecti sunt, vel quamvis matrimonium contrahendum esse sciverint, ac proclamationes debito modo institutae essent, impedimentum absque legitima excusatione silentio presserint.

§. 113.

Dochodzenia w celu udzielenia ślubu osobom, za małżonków mylnie uchodzącym.

Gdy osoby, które się fałszywie za małżonków wydają, celem zawarcia małżeństwa drogą zwyczajną postąpić nie mogą, bez zrządzenia sobie albo dzieciom swym wielkiej szkody, natenczas mogą one wnieść sprawę albo same, albo przez kapłana, przed prezesa sądu małżeńskiego, a prezes poczyni albo zarządzi dochodzenia, jakie do uniknienia jakiegokolwiek nadużycia są potrzebne. — Zwykle przybierze on do tego dwóch radców; gdyby jednak szczególne okoliczności wymagały najściślejszej tajemnicy, może go biskup upoważnić, ażeby postępowanie w tej sprawie sam przedsiębrał.

§. 114.

III. Uznanie nieważności.

Kościół jako zachowawca wiary i czystości obyczajów, czuwa nad świętością małżeństwa i nierozdzielnością węzła jego. Jeżeli tedy katolik żyje w połączeniu, które dla zachodzącej przeszkody zrywającej, nieprawnie nazwisko małżeństwa sobie przywłaszcza, wówczas związek takowy albo powinien być podniesionym do godności małżeństwa prawdziwego, albo, jeżeli to jest niemożliwem, za nieważny uznany i zerwanym. Przeciwnie zaś nierozdzielność węzła małżeńskiego z całą siłą utrzymaną być winna przeciw wszelkim usiłowaniom wyludnego rozwiązania tegoż pod pozorem nieważności.

§. 115.

Ogólne prawo zaprzeczania małżeństwa.

O ile prawo zaprzeczania nie jest wyraźnie ograniczonym do małżonków, przysłuża takowe wszystkim członkom kościoła katolickiego, z wyjątkiem podejrzanych o zamiary samolubne, albo tych, którzy przemilczeli przeszkodę bez uzasadnionego powodu, pomimo że nastąpić mające zawarcie ślubów małżeńskich wiadome im było, i zapowiedzi w należyty sposób ogłoszone zostały.

§. 116.

Matrimonium accusandi jus conjugibus privative competens.

1. Propter coactionem injustam.

Propter errorem et coactionem injustam ea tantum pars, quae in errore versata, aut cui consensus coactione injusta extortus est, matrimonium accusare potest. Jure suo excidit, quando, postquam errorem agnovisset aut metus, qualis ad matrimonium irritandum sufficiat, cessavisset, debitum conjugale voluntarie ac scienter praestiterit, vel etiam, quin circumstantia ista probari possit, conjugale vitae consortium per sex menses voluntarie continuaverit.

§. 117.

2. Propter conditionem non impletam.

Quando matrimonium sub conditione contrahere per exceptionem concedatur, matrimonium propter conditionem non impletam ab eo tantum conjugate accusari potest, qui neque in conditionem positum adesse falso asseveraverit, aut, quod haud existat, dolo reticuerit, neque, ne conditio impleatur, sua culpa impederit. Renuntians conditioni accusandi jure se exuit.

§. 118.

3. Propter Impotentiam.

Propter impotentiam matrimonium consummandi, nisi notoria sit, conjuges tantum matrimonium accusare possunt.

§. 119.

4. Propter aetatem impuberem.

In valorem matrimonii, cui impedimentum impubertatis obstat, pubertate impleta super ejus tantum, qui matrimonii contracti tempore impuber fuerat, conjugis petitione inquirendum est.

§. 116.

Prawo zaprzeczania wyłącznie małżonkom przysługujące:

1. Z przyczyny pomyłki i niesprawiedliwego przymusu.

Dla pomyłki i niesprawiedliwego przymusu małżeństwo zaprzeczyć może tylko małżonek w błędzie zostający, lub nieprawemu przymusowi ulegający. Prawo to zaprzeczania utracą jednak, gdy powziąwszy wiadomość o pomyłce, lub pomimo ustania bojaźni, do unieważnienia zezwolenia dostatecznej, dobrowolnie i z wiedzą pełni obowiązek małżeński, lub też choćby okoliczność ta nie mogła być dowiedziona, w małżeńskim pożyciu dobrowolnie przez sześć miesięcy nadal pozostaje.

§. 117.

2. Z przyczyny niedopełnienia warunku.

Gdyby zawarcie małżeństwa wyjątkowo pod warunkiem było dozwoloném, może z przyczyny niedopełnienia warunku nastawać na ważność małżeństwa jedynie ów małżonek, który ani fałszywie twierdził istnienie, ani rozmyślnie przemilczał nieistnienie tego, co za warunek było zastrzeżone, ani też z własnej winy dopełnieniu warunku nie przeszkodził. Przez zrzeczenie się warunku, zrzeka on się też swego prawa zaprzeczenia.

§. 118.

3. Z przyczyny niemocy.

Z przyczyny niemocy dopełnienia powinności małżeńskiej, jeżeli takowa nie jest jawną, tylko małżonkowie żądać mogą unieważnienia.

§. 119.

4. Z przyczyny nieletności.

Ważność małżeństwa, któremu nieletność na przeszkodzie stoi, rozpoznawaną być winna po nastąpisznej dojrzałości tylko na żądanie małżonka, który w chwili zawarcia małżeństwa był nieletnim.

§. 120.

Conjugum quoad matrimonium adcusandum juris restrictio:

1. In impedimento raptus.

Propter impedimentum raptus, raptor adversus matrimonium reclamare nequit. Rapta, quae raptui consensit, suo matrimonium adcusandi jure in exordio libertatis plene recuperatae utatur; alias non amplius audiatur.

§. 121.

2. In impedimento ligaminis.

Impedimento ligaminis mutatione facti sublato, quando una pars, dum invalidas celebraret nuptias, impedimenti existentiam absque sua culpa ignoraverit, altera, quae impedimenti conscia fuerat, matrimonium adcusandi jure haud potitur.

§. 122.

Quatenus ex officio procedendum sit.

Omnibus casibus et propter omnia impedimenta, quorum respectu jus accusandi conjugibus, aut uni ipsorum, haud private competit, tribunal matrimoniale ex officio procedere debet, quamprimum aut notorietate facti aut denuntiationibus aliove modo sufficiens suppeditet causa.

§. 123.

Tum quando matrimonium ab eo, cui de jure concessum est, adcusatur, tum quando inquisitio ex officio instituitur, matrimoniale tribunal nunquam non tenetur, cuncta, quae veritati perfecte investigandae inservire possunt, ex officio ordinare et executioni mandare.

§. 124.

Defensor matrimonii et obligationes ei incumbentes.

Cujusvis est Episcopi, virum pietate et juris scientia insignem, et quidem ex ecclesiastico, si fieri potest, coetu, matrimonii defensorem constituere, et quando is munere suo

§. 120.

Ograniczenie prawa zaprzeczania małżonkom przysługującego:

1. W przeszkodzie uprowadzenia.

Z przyczyny przeszkody uprowadzenia nie może uwodzić występować przeciw małżeństwu. Uwiedziona, która zezwoliła na uprowadzenie, winna z swego prawa wystąpienia przeciw ważności małżeństwa korzystać zaraz po odzyskaniu zupełnej wolności, inaczej bowiem nie ma już być słuchaną.

§. 121.

2. W przeszkodzie węzła małżeńskiego.

Gdy usuniętą została przeszkoda istniejącego węzła małżeńskiego przez zmianę stanu rzeczy, małżonek, który o przeszkodzie wiedział, nie ma prawa zaprzeczania małżeństwa, jeżeli takowa przeszkoda współmałżonkowi jego wcale była niewiadomą.

§. 122.

Dochodzenie z urzędu.

W każdym razie i co do wszelkich przeszkód, względem których prawo zaprzeczania nie przysługują wyłącznie małżonkom lub jednemu z nich, obowiązany jest sąd małżeński dochodzić z urzędu, skoro się okaże dostateczna tego przyczyna, bądźto z powodu jawności wypadku, bądźto z powodu doniesień lub jakiegokolwiek innego powodu.

§. 123.

Czy małżeństwo przez uprawnioną do tego osobę zaprzeczonem, czyli zaś dochodzenie z urzędu wytoczonem zostało, sąd małżeński zawsze jest obowiązany, wszystko, co tylko posłużyć może do zupełnego wybadania prawdy, z urzędu zarządzić i skutecznicić.

§. 124.

Ustanowienie obrońcy małżeństwa i obowiązki jego.

Każdy biskup ustanowić winien na obrońcę małżeństwa męża, odznaczającego się pobożnością i znajomością prawa, a to, ile możliwości ze stanu duchownego, zarazem, gdyby ten

fungi impediatur, virum necessariis dotibus instructum ad ejus locum tenendum nominare.

§. 125.

Defensor matrimonii et in muneris ingressu, et quoties matrimonii cujusdam valorem tuendum suscipit, jurare tenetur, se omnia, quae ad matrimonii vinculum servandum facere possunt, diligenter exploraturum, et ad ipsum tuendum fideliter adhibiturum fore. Tribunalis matrimonialis ea de re sessionibus intersit. Ad partes audiendas, ad testium depositiones excipiendas, et in genere ad omnes actus judiciales citetur oportet. Quivis actus judicialis, in quo aut ipse, aut, quem Episcopus ad ejus locum tenendum nominaverit, praesens haud fuerit, qua invalidus et irritus censendus est.

§. 126.

Quomodo nullitatis declarandae petitio apud judicem proponenda.

Matrimonii valorem impugnans accusationem, respective petitionem, ut nullitas pronuntietur, aut scripto expressam afferre, aut in gesta redigenda viva voce exhibere potest. Facta, quibus assertio nullitatis superstruitur, distincte ac plene proponenda et probationes, quas praesto sibi esse autumat, indicandae sunt.

§. 127.

Qui matrimonium scripto porrecto accusat, coram tribunali matrimoniali, aut ejus commissario, personaliter se sistere, atque de scitu necessariis respondere debet; alias accusatio ab eo facta qua mera denuntiatio consideranda et tractanda erit.

§. 128.

Modus pertractandi denuntiationes de matrimonii impedimentis factas.

Denuntiationes oretenus factae in acta redigantur; si scripto proponantur, curandum est, ut autor personaliter examinetur. Omnes ad eum dirigantur interrogationes, quae ad quaestionem facti in claram lucem vindicandum contribuere possunt.

przeszkodzonym był w sprawowaniu urzędu swego, zamianować zastępcę uzdolnionego.

§. 125.

Obrońca małżeństwa na wstępie do urzędu swego, i ile razy przyjmuje obronę ważności małżeństwa, zaprzysiędź winien, iż wszystko, cokolwiek służyć może do utrzymania węzła małżeńskiego, pilnie śledzić i na obronę onegoż gorliwie przytaczać będzie. Obecny też on być musi przy dotyczących posiedzeniach sądu małżeńskiego. Wezwać go należy do posłuchania stron, do przesłuchania świadków i ogólnie do wszystkich rozpraw sądowych. Każda rozprawa sądowa, przy której nie jest on sam obecnym lub zastępcą jego, przez biskupa mianowany, uważaną być ma za nieważną i bezskuteczną.

§. 126.

Wniesienie prośby o unieważnienie.

Zaprzeczający ważność małżeństwa, może skargę, względnie prośbę swoją, o unieważnienie albo podać na piśmie, albo ustnie wnieść do protokołu. Okoliczności, na których strona opiera twierdzenie nieważności, powinny być wyraźnie i dokładnie podane, oraz dowody, jakie strona posiada, wyszczególnione.

§. 127.

Kto małżeństwo piśmiennie zaprzecza, winien stawić się osobiście przed sądem małżeńskim, lub umocowanym tegoż sądu, celem stósownych wyjaśnień, inaczej bowiem wytoczona przez niego skarga li tylko jako doniesienie będzie uważana i traktowana.

§. 128.

Traktowanie doniesień o przeszkodach małżeńskich.

Doniesienia ustne muszą do protokołu być wciągnięte; gdyby na piśmie były wniesione, należy zarządzić ustne przesłuchanie podającego. Przytém zadane mu być mają pytania, do dokładnego zbadania istoty czynu posłużyć mogące.

§. 129.

Denuntiationes scripto exhibitae, quarum autores personaliter examinari nequeunt, sub peculiaribus tantum rerum adjunctis pro sufficienti processus instituendi causa haberi possunt. Depositionibus tamen in iis contentis pro re nata utendum est ad ultteriores investigationes instituendas.

§. 130.

Denuntiationes scripto factae, quarum autor nomen abscondit, per se sumtae nunquam sufficiunt quae ansam praebeant ad inquirendum de matrimonii valore.

§. 131.

Quodsi de obtinente quodam matrimonii impedimento fama divulgetur, quae omnibus perpensis circumstantiis attentionem meretur, tribunal matrimoniale circa fundamentum harum narrationum vel assertionum investiget atque dijudicet, an, quae eruantur, inquisitionem decerni postulent.

§. 132.

Denuntiationum super impedimentis, propter quae conjugibus tantum jus accusandi competit, de regula nullatenus ratio habenda est: ubi autem ex allatis liquido constet, matrimonium aliquod propter ejusmodi impedimentum irritum esse, ex officio agendum est, ut vel convalidatio peragatur, vel pars adcusandi jure pollens adversus matrimonium reclamet.

§. 133.

Conjuges reconciliandi experimentum a curatore animarum instituendum.

Quodsi impedimentum in jus adductum tale sit, ut, quomodocunque res se habeat, consensus certe conjugis matrimonium accusantis ad ipsum removendum sufficiat, ordinario conjugum animarum curatori, aut pro rerum et personarum conditione alii sacerdoti, injungendum est, ut admonitionibus opportunis partem matrimonium impugnantem ad consensum renovandum inducat vel etiam pro re nata obtineat, ut consensus declaratio coram parochio et duobus testibus iteretur.

§. 129.

Piśmienne doniesienia, których autorowie nie mogą być ustnie wysłuchani, są tylko w szczególnych okolicznościach dostateczne do rozpoczęcia postępowania sądowego. Wszelakoż zawarte w nich podania w miarę okoliczności posłużyć mogą do dalszych badań.

§. 130.

Piśmienne doniesienia, których autor zataja nazwisko swoje, nie mogą same przez się nigdy być dostatecznymi, aby uzasadnić dochodzenie ważności małżeństwa.

§. 131.

Ilekroć o istniejącej przeszkodzie małżeństwa rozchodzi się pogłoska, która po uwzględnieniu wszystkich okoliczności na uwagę zasługuje, winien sąd małżeński zbadać podstawę odnoszących się do takowej opowiadań i twierdzeń, i zastanowić się nad tém, czyli według wynikłości z tychże wprowadzenie dochodzenia okazuje się potrzebném.

§. 132.

Na doniesienia o przeszkodach, z powodu których wyłączenie małżonkom przysłuza prawo zaprzeczania, powszechnie nie należy mieć żadnego względu; jeżeli zaś z uczynionego doniesienia wyraźnie się okazuje, iż małżeństwo dla przeszkody takowej jest nieważne, wówczas z urzędu działać należy, ażeby albo uważnienie do skutku przyprowadzonym zostało, albo téż małżonek mający prawo działania przeciw ważności małżeństwa, z takowém przed sąd wystąpił.

§. 133.

Usiłowanie pogodzenia przez napominania dusz pasterza.

Jeżeli przeszkoda wzniecona tego jest rodzaju, iż w każdym razie przez zezwolenie skarżącego małżonka może być uchyloną, wówczas należy upoważnić zwyczajnego zawiadowcę parafii małżonków, lub wedle okoliczności innego kapłana, ażeby stósownemi napomnieniami starał się nakłonić małżonka działającego o unieważnienie małżeństwa, by ponowił swe zezwolenia, albo wedle okoliczności powtórzył takowe w obec proboszcza i dwóch świadków.

§. 134.

Referat, cui negotium commissum est, ad tribunalis matrimonialis praesidem conaminum exitum, et quando conjux matrimonium impugnans consilio capto insistat, superaddat, quaecunque de factis, a quibus valor matrimonii accusati dependet, comperiri potuit.

§. 135.

In quantum emergentibus impedimentis, quae conjugum consensu removeri nequeant, praevis cooperatio quaedam animarum curatoris disponenda veniat, a conditione casus et prudenti tribunalis matrimonialis iudicio, dependebit.

§. 136.

Conjugum altero matrimonium adcusante, praeprius inquirendum est, an forsitan ea obtineant rerum adjuncta, ut, si actor unquam reclamandi jus habuerit, nunc certe temporis eodem exutus sit: quod quando extra dubium sit positum, actio haud admittatur.

§. 137.

Ubi accusatio matrimonii facto innititur, quod, licet verum undequaque esset, nihilominus aut absolute, aut sub circumstantiis, ab ipso actore expositis, matrimonium irritando impar foret, accusatio absque ulteriori inquisitione repellenda est.

§. 138.

Fieri potest, ut factum, cui adcusatio innititur, veritate quidem ejusdem supposita matrimonium irritaturum foret, attamen assertionis falsitas in propatulo sit. Tali casu actor de rei statu edocendus, et, ut ab accusatione desistat, commonendus est. Obsequium ipso detractante, nisi forsitan, quae afferat, aperte inepta vel absurda sint, accusatio per conclusum a tribunali matrimoniali debita forma conditum, reiciatur oportet.

§. 134.

Upoważniony obowiązany jest donieść o skutku swych usiłowań prezesowi sądu małżeńskiego, a jeżeli małżonek, zaprzeczający małżeństwo, obstaje przy postanowieniu swoim, przytoczyć to wszystko, cokolwiek się mógł dowiedzieć o okolicznościach, od których zawisła ważność małżeństwa zaprzeczonego.

§. 135.

Czy zawiadowca parafii wówczas, gdy przeszkody przez zezwolenie małżonków nie mogą być usunięte, do współdziałania poprzednio ma być zawezwany, zawisło to od właściwości przypadku i zdania sądu małżeńskiego.

§. 136.

Gdy jeden z małżonków zaprzecza małżeństwo, wówczas przedewszystkiēm dochodzić należy, czy nie zachodzą może takie okoliczności, dla których powód, jeżeli posiadał kiedyś prawo zaprzeczania, takowe zapewne teraz już utracił; gdyby to nie podlegało wątpliwości, skarga nie powinna być przyjętą.

§. 137.

Jeżeli zaprzeczanie małżeństwa zasadza się na okoliczności, która nawet, gdyby ze wszech miar była prawdziwą, nie mogłaby stanowić przeszkody unieważniającej, bądźto bezwzględnie, bądź w obec okoliczności, przez powoda samego przytoczonych, wówczas skargę bez dalszego dochodzenia odrzucić należy.

§. 138.

Stać się może, iż czyn, na którym się zasadza zaprzeczenie, w razie udowodnienia jego unieważniłby wprawdzie małżeństwo, gdyby inaczej nieprawdziwość twierdzenia nie była oczywistą. W takim razie należy pouczyć powoda i wezwać go, ażeby odstąpił od skargi. Gdyby się temu sprzeciwił, a zarazem to co przytacza nie jest widoczną niedorzecznością, natedy skarga jego odrzuconą być musi przez formalną uchwałę sądu małżeńskiego.

§. 139.

Quae agenda sint obmotis impedimentis §. 80 memoratis.

Quando impedimentorum, quae §. 80 enumerantur, quoddam obmoveatur, tribunal matrimoniale inquisitionem in forma juris instituendam, quantum fieri possit, evitet.— Plerisque casibus mediante clero parochiali obtineri poterit, ut dubia factum attinentia eliminentur. Impedimento per libros parochiales vel depositiones fide dignas comprobato, Episcopus dispensationem, qua opus est, tribuet, curamque habebit, ut convalidatio omni scandolo diligenter semoto peragatur. Urgente periculo, ne conjuges vel alter eorum impedimento detecto ad consortium vitae dissolvendum abutantur, apud Sanctam Sedem de sanando matrimonium in radice supplicandum foret.

§. 140.

Commissarii ad inquirendum deputati nominatio.

Quoties in valorem matrimonii alicujus inquirendum sit, tribunal matrimoniale commissarium ad quaestionem facti eruendam nominet.

§. 141.

Inquisitio praevia.

Commissarius ad inquirendum deputatus, antequam ad probationes in forma juris instituendas procedatur, anniti debet, ut omnium circumstantiarum, quae ad matrimonii valorem vel nullitatem, extra dubium ponendum facere possint, accuratam acquirat notitiam. Hunc in finem pro conditione casus et personarum, necessariae percunctationes faciendae; postea conjuges, personae matrimonium accusantes, vel quae impedimentum denuntiarunt, et in quantum fieri potest, etiam testes, qui pro matrimonio aut contra illud producantur, defensore matrimonii praesente praevis interrogandi sunt.

§. 142.

Inquisitionis praeviae resultatum tribunali proponendum est matrimoniali, quod ordinationes dabit de iis, quae forsitan adhuc necessaria ducat. Quo facto omnia disponenda sunt ad processum probatorium absque ulla cunctatione habendum.

§. 139.

Postępowanie przy wznieceniu przeszkód, w §. 80 wspomnianych.

Jeżeli wznieconą została jedna z przeszkód, w §. 80 wyliczonych, wówczas sąd małżeński o ile możliwości unikać winien formalnego dochodzenia. Najczęściej przekonać się będzie można o stanie rzeczy za pośrednictwem duchowieństwa parafii. Jeżeli z ksiąg parafialnych lub wiarogodnych zeznań okaże się, że przeszkoda rzeczywiście zachodzi, biskup udzieli potrzebną dyspensę, i nakaże wykonać uważnienie małżeństwa w sposób nie zwracający na się uwagi. W razie uzasadnionej obawy, iż małżonkowie, lub jedno z nich, nadużyją odkrytej przeszkody celem osiągnięcia rozwiązania związku małżeńskiego, należy upraszać Stolicę Świętą o uważnienie małżeństwa w samym związku.

§. 140.

Mianowanie komisarza śledczego.

Kiedy ważność małżeństwa ma być dochodzoną, sąd małżeński zamianować winien komisarza do sprawdzenia istoty czynu.

§. 141.

Śledztwo przygotowawcze.

Zanim komisarz śledczy rozpocznie postępowanie dowodzące, niczego zaniechać nie powinien, ażeby uzyskał dokładną wiadomość wszelkich okoliczności, które wąpliwość względem ważności lub nieważności małżeństwa usunąć mogą. W tym celu winien wedle właściwości przypadku i osób zasięgnąć potrzebne objaśnienia, dalej zaś przedwstępnie w obecności obrońcy małżeństwa przesłuchać małżonków tych, którzy małżeństwo zaprzeczają lub o przeszkodzie donieśli, a o ile możliwości także świadków, za małżeństwem lub przeciw niemu przywiedzionych.

§. 142.

Wynikłość śledztwa przygotowawczego przedłożyć się ma sądowi małżeńskiemu, który zarządzi coby nadto jeszcze, za potrzebne uznał. Następnie rozpocząć należy postępowanie dowodzące z jak największym o ile być może pośpiechem.

§. 143.

Quod conjuges personaliter se exhibere debeant.

Tam in praevia inquisitione, quam ad processum probatorium, conjuges personaliter se sistere debent.— Conceditur quidem, ut advocatos secum adducant, et antequam declarationem exhibeant, eorum consilium expetant; verum eae tantum declarationes, quas ipsimet pronuntiant, qua ipsorum mentem explicantes protocollo inserendae sunt.— Quodsi advocatus proprio nomine quaedam casum matrimonialem attententia deponat, haec ita excipienda et tractanda sunt, quomodo excipi et pertractari deberent, quando ipse haud qua advocatus comparuisset. Advocato negotium perturbante commissarii est statuere, ut loco excedat.

§. 144.

Si non compareant, agenda.

Si conjuges citati tribunal incompetens esse asseverent, ad normam §§. 103, 104 procedendum est.

§. 145.

Conjugibus, qui citatione facta non comparent, aliam quam incompetentiae excusationem praetendentibus, de eadem vel admittenda vel rejicienda tribunal judicabit. Convenienti ex causa, ut terminus prolongetur, concedi potest. Si rationes adductae minus firmatae inveniuntur, vel quando quis nulla excusatione proposita comparere neglexerit, terminus eis pro domicili distantia dimetiendus statuatur. Eo elapso a iudicio saeculari, ut citatos ad comparendum adigat, petendum est. Casu, quo petitio ista ex qualicumque causa effectum haud sortiatur, procedura etiam absque citati praesentia inchoanda est.

§. 146.

Quatenus conjuges ope delegati examinari possint.

Magna cura agendum est, ut conjuges ad quaestionem facti eruendam, coram commissario ad inquirendum deputato, personaliter compareant. Quando id praestiterint ac domici-

§. 143.

Osobiste stawienie się małżonków.

Tak w śledztwie przygotowawczém jak w postępowaniu udowadniającém małżonkowie obowiązani są osobiście się stawić.— Wolno im wprawdzie przyprowadzać z sobą rzeczników i przed zeznaniem oświadczenia swego zasięgać rady tychże; wszelako tylko zeznania, które oni sami czynią, jako ich własne do protokołu wpisane być mają.— Gdyby rzecznik własném imieniem swoim zeznał o czémś, małżeństwa dotyczącém, wówczas zeznanie jego tak ma być wciągnięte i uważane, jakby nastąpić musiało, gdyby on nie jako rzecznik był występował. Skoroby rzecznik zamieszkał postępowanie, obowiązkiem będzie komisarza śledczego, zarządzić jego oddalenie.

§. 144.

Postępowanie w razie niestawiennictwa.

Jeżeli zapozwani małżonkowie odwołują się do niewłaściwości sądu, wówczas wedle §§. 103 i 104 postąpić należy.

§. 145.

Jeżeli małżonkowie na wezwanie nie stawający, inną od niewłaściwości sądu przedstawiają przyczynę swego niestawiennictwa, sąd małżeński orzeknie o przypuszczeniu lub odrzuceniu takowej. Dla słusznych przyczyn dozwoloną być może przewłoka. Gdy przyczyny przedstawione okażą się nieuzasadnione, lub gdy niestawający swą nieobecność usprawiedliwić zaniebduje, należy niestawającym wyznaczyć termin do odległości ich mieszkania zastosowany, a po upływie takowego upraszać sąd świecki, by zapozwanych do stawienia się przynaglił. Gdyby wezwanie to z jakiegokolwiek bądź przyczyny bez skutku pozostało, postępowanie także bez obecności zapozwanych rozpoczętém być ma.

§. 146.

Przesłuchanie małżonków przez pełnomocnika.

Usilnie do tego dążyć należy, iżby małżonkowie celem sprawdzenia istoty czynu osobiście przed komisarzem śledczym się stawili. Jeżeli to uczynili, a mieszkanie ich w zna-

lium eorum a sede tribunalis matrimonialis longius distet, ipsis supplicantibus pro interrogationibus ulterioribus loco, quo habitant, aut non procul ab eo delegatus substitui potest. — Defensor matrimonii jus quidem habet, ejusmodi interrogationibus semper et ubique adesse; petere tamen potest, ut pro iisdem, qui ejus locum teneat, constituatur. Hicce jurejurando promittere debet, se in interrogatione causam ligaminis conjugalis quam optime sciat ac possit, tuiturum esse; instructionesque ac notitiae forsitan necessariae a defensore matrimonii ei communicandae sunt. Delegato non tantum interrogationes conjugibus proponendae transmittantur, sed de omnibus quoque instruatur circumstantiis, quarum cognitio ad investigationem, prout expedit, dirigendam requiritur. Conjugibus in alia dioecesi commorantibus, in finem interrogationum ulteriorum tribunal matrimoniale dioecesis illius, ut cooperari velit, rogandum erit.

§. 147.

Probatio, quae requiritur.

Praesumptio stat pro valore matrimonii; impedimentum plene probari debet.

§. 148.

Conjugum confessio.

Confessio, quam conjuges in ipsa inquisitione faciunt, aut anteriori tempore, attamen post matrimonium, quod accusatur, jamjam contractum fecerunt, in quantum adversus matrimonii valorem pugnat, omni vi caret. Confessio, quam conjuges, antequam matrimonium accusatum contraxerant, deposuerunt, qua nullitatem probandi medium, rejicienda haud est.

§. 149.

Confessio conjugum, quae pro matrimonii valore militat, vim probandi in iis habet casibus, in quibus conjugibus adcusandi jus privative reservatur. Alias praesumptionem tantum generat.

cznej jest odległości od siedziby sądu małżeńskiego, wówczas na ich prośbę, celem dalszego przesłuchania, zamianowanym być może pełnomocnik w miejscu lub w pobliżu ich zamieszkania.— obrońcy małżeństwa przysłużą wprawdzie prawo być zawsze i wszędzie obecnym przy przesłuchaniach takich; wszelako upraszać może, aby mu w tej mierze zastępca był wyznaczonym. Tenże zaprzysiędź winien, iż podczas dochodzenia bronić będzie sprawę związku małżeńskiego podług najlepszej swej wiedzy i możliwości; obrońca małżeństwa zaś winien mu udzielić instrukcyi i objaśnień, jakie się potrzebnymi okażą.— Pełnomocnikowi nietylko przesłać należy pytania, jakie małżonkom mają być zadawane, ale nadto zawiadomić go o wszystkich okolicznościach, których znajomość potrzebną jest do odpowiedniego celowi przeprowadzenia przedsiębrać się mających dochodzeń. W razie gdy małżonkowie w innej dycecezyi przebywają, należy wezwać tamtejszy sąd małżeński do współdziałania w dalszych przesłuchaniach.

§. 147.

Potrzebny dowód.

Domniemanie jest za ważnością małżeństwa; przeszkoda zupełnie musi być dowiedziona.

§. 148.

Zeznanie małżonków.

Zeznanie małżonków w czasie dochodzenia lub też pierwiej wszelako już po zawarciu małżeństwa zaprzeczonego uczynione, o ile takowe przeciw ważności małżeństwa opiewa, nie ma bynajmniej mocy dowodu. Zeznanie, jakie małżonkowie przed zawarciem małżeństwa zaprzeczonego złożyli, nie należy wykluczyć z dowodów przeciw ważności.

§. 149.

Zeznanie małżonków za ważnością małżeństwa opiewające, stanowi dowód w tych wypadkach, w których prawo zaprzeczania wyłącznie małżonkom jest zastrzeżone; zresztą stanowi tylko domniemanie.

§. 150.

Quod conjuges aut alter eorum haud compareant, adversus matrimonii valorem nihil probare potest: unde eo probandi onus matrimonium accusanti incumbens, diminui haud debet.

§. 151.

T e s t e s .

De testibus admittendis vel respuendis, de fide ipsis habenda et exceptionibus eisdem oppositis, tribunal matrimoniale juxta generales juris canonici normas, et peculiare, quos negotii natura postulat, respectus, in singulis casibus judicabit.

§. 152.

Peculiare de testium credibilitate praescriptiones.

Si conjux matrimonium accusans, contra testem, qui suspectus, immo et respective inhabilis censendus est, exceptionem haud faciat, ipse ad testimonium pro matrimonio ferendum admitti potest. Verum quod conjuges contra testem aliquem haud excipiant, rationem nunquam suppeditat, depositionem ejus contra matrimonium directam pro fide digna accipiendi.

§. 153.

Relationes, quae praesumptionem fundant, testem pro uno aut contra unum conjugum partium studio agi, eas tantum depositiones suspectas reddunt, quae in commodum vel in praejudicium respectivi conjugis cedunt.

§. 154.

Si testis ad utrumque conjugem tales habet relationes, quae praesumptionem partium studii eodem fere gradu generant, relationes hae per se sumtae haud sufficiunt, ut depositio, quae in commodum unius sed in praejudicium alterius conjugis cedit, qua suspecta habeatur.

§. 155.

Consanguinei conjugum a testimonio pro matrimonio aut contra illud ferendo tum tantum excludendi sunt, quando

§. 150.

Niestawienie się jednego lub obu małżonków, nie dowodzi nic przeciw ważności małżeństwa, i nie ułatwia bynajmniej obowiązku dowodzenia stronie o nieważność działającej.

§. 151.

Świadkowie.

O przypuszczeniu lub odrzuceniu świadków, ich wiarygodności, tudzież o zarzutach przeciw nim czynionych, rozstrzyga sąd małżeński w każdym szczególnym przypadku wedle powszechnych przepisów ustawy kościelnej, i wedle szczególnych względów, jakich natura sprawy wymaga.

§. 152.

Szczególne przepisy o wiarygodności świadków.

Jeżeli małżonek o nieważność działający, nie czyni żadnego zarzutu przeciw świadkowi, który uważanym być musi za podejrzanego, albo względnie nawet za odrzutnego, nate dy świadek ten przypuszczonym być może do świadectwa na korzyść małżeństwa. Przeciwnie okoliczność, iż małżonkowie przeciw świadkowi nie nie zarzucają, nie może nigdy służyć za powód, by zeznania jego przeciw małżeństwu uczynione uznano za wiarygodne.

§. 153.

Stósunki, uzasadniające domniemanie stronności za lub przeciw jednemu z obu małżonków, czynią świadka podejrzanym względem tych tylko zeznań, które są na korzyść lub niekorzyść małżonka dotyczącego.

§. 154.

Jeżeli świadek do obu małżonków w stósunkach zostaje, które wywołują stronność w równym prawie stopniu, wówczas stósunki takowe same przez się wzięte nie są do stateczne, by zeznanie, które on na korzyść jednego, a oraz na niekorzyść drugiego małżonka czyni, uważać za podejrzanę.

§. 155.

Krewni małżonków wtedy tylko do świadectwa za lub przeciw małżeństwu niepowinni być przypuszczeni, jeżeli

ex individua casus natura peculiares oriuntur rationes, eorum de partium studio suspectos habere.

§. 156.

In dijudicanda credibilitate consanguineorum et omnium personarum, quarum ad conjuges relatio partium studii suspicionem inducit, imprimis considerandum est, an conjuges nullitatem matrimonii exoptent, nec ne.

§. 157.

Omnes ii, de quibus supponendum est, quod circumstantiarum, quae in nullitatis quaestionem influxum exercent, bene gnari sint, etiam tunc audiri debent, quando qua testes repellendi forent, quia depositiones eorum praesumptiones stabilire, ac viam ulterioribus recludere possunt dilucidationibus.

§. 158.

Exceptiones, quae testibus opponi possunt.

Tam partes quam defensor matrimonii jus habent, testibus pro matrimonio aut contra illud productis, exceptiones opponendi.

§. 159.

Quod testimonium personaliter ferendum sit.

Testimonium personaliter ferendum est; scripta absentium testimonia probationem haud faciunt, sed praesumptionem tantum fundant.

§. 160.

Testium examen per delegatum instituendum.

Si testium habitatio tantum distet, ut in sede tribunalis matrimonialis interrogari nequeant, secundum normas, quae §. 146 de ulterioribus conjugum interrogationibus stabilitae sunt, procedendum erit.

§. 161.

Quomodo interrogationes concipiendae.

Interrogationes testibus proponendas commissarius ad inquirendum deputatus concipit ratione habita omnium, quae in hucusque gestis emergerunt, nec non punctorum interro-

właściwość przypadku szczególne nastęrcza powody uważania ich za stronniczych.

§. 156.

Przy ocenianiu wiarogodności krewnych równie jak wszystkich osób, których stósunek do małżonków wywołuje podejrzenie o stronniczość, najszczególniej na to uwagę zwrócić należy, czy małżonkowie unieważnienia małżeństwa sobie życzą lub nie.

§. 157.

Wszyscy, względem których przypuścić można, iż należy mają wiadomość o okolicznościach na ważność małżeństwa wpływ wywierających, nawet wtenczas przesłuchani być winni, gdy ich od świadectwa wyłączyć należy, albowiem zeznania ich uzasadnić mogą domniemania, i wskazać drogę do dalszych wyjaśnień.

§. 158.

Zarzuty przeciw świadkom.

Tak strony jak i obrońca małżeństwa mają prawo czynienia zarzutów przeciw świadkom do świadectwa za lub przeciw małżeństwu powołanym.

§. 159.

Osobiste złożenie świadectwa.

Świadectwo musi być osobiście złożone; piśmienne świadectwa nieobecnych nie stanowią dowodu, lecz tylko domniemanie.

§. 160.

Przesłuchanie świadków przez pełnomocnika.

Jeżeli odległość zamieszkania świadków czyni niemożliwem przesłuchanie ich w siedzibie sądu małżeńskiego, wówczas postępować należy wedle przepisów ustanowionych w §. 146 dla dalszego przesłuchania małżonków.

§. 161.

Ułożenie pytań.

Pytania, jakie mają świadkom być zadawane, układa komisarz śledczy, mając wzgląd na całość wynikłości uprzedniego postępowania, tudzież na pytania, jakieby może ze

gatoriorum, quae a partibus forsitan exhibita sunt, et communicatis cum matrimonii defensore consiliis. Posterior jus habet, quae ipsi e re esse videntur, superaddendi vel et petendi, ut interrogationes tribunali matrimoniali adprobandae proponantur.

§. 162.

Jusjurandum testium.

Jurati tantum testis depositio vim habet legitimae probationis. Testes, quos admittere nil impedit, antequam examinentur, tactis sacrosanctis Dei evangeliiis jurare debent, se de interrogationum ad eos dirigendarum objecto veritatem, quo modo eam coram Deo et conscientia compertam habeant, plene ac intemerate, quin aliquid addant, omittant vel immutent, edicturos fore. — Congrua de jurisjurandi sanctitate admonitio praemittatur.

§. 163.

Ad jusjurandum a testibus praestandum conjuges ac, si matrimonium a tertio quodam accusetur, iste quoque, vocandi sunt. — Attamen vocatorum absentia, quin jusjurandum ex-
cipiatur, impedire nequit.

§. 164.

Testium examen.

Examen testium partibus remotis et singillatim institutum est, ac, antequam omnino terminatum sit, testium depositiones haud publicentur.

§. 165.

Quatenus testimoniiis probandi vis competat.

Quod a duobus testibus, quibus nulla exceptio in lege fundata opponi potest, distincte ac conformiter deponitur, in quantum haud alia testimonia fide digna aut circumstantiae, quae praesumptionem gravem stabiliant, refragentur, de regula qua plene probatum censi debet. — Verum quando de circumstantia agitur, a qua valor matrimonii dependet, minime sufficit; relationem vel factum, quo testium veracitas in du-

strony małżonków lub obrońcy węzła małżeńskiego były podane, a to w porozumieniu z obrońcą małżeństwa. Tenże ostatni ma prawo dodać, co za stósowne uzna, albo zażądać, ażeby pytania przedłożone zostały sądowi małżeńskiemu do potwierdzenia.

§. 162.

Przysięga świadków.

Tylko zeznanie świadka zaprzysiężonego ma moc do wodu prawnego. — Świadcowie, przeciw których przypuszczalności żadna trudność nie zachodzi, przed złożeniem świadectwa, zaprzysiędź winni na świętą Boga Ewanielią, iż w przedmiocie, o który zapytani będą, zeznają zupełną i nieskazitelną prawdę, nic nie dodając lub zmieniając tak, jak im przed Bogiem i sumieniem jest wiadomo. — Odpowiednie namięnienia względem świętości przysięgi, takową poprzedzić winny.

§. 163.

Do przysięgi świadków zawezwać należy małżonków, a jeżeli małżeństwo przez osobę trzecią zaprzeczonem zostało, także i tę osobę. — Wszakże nieobecność ich nie przeszkadza odebraniu przysięgi.

§. 164.

Sposób przesłuchania świadków.

Przesłuchanie świadków odbywać się winno w nieobecności stron i z każdym świadkiem z osobna. — Przed zupełnym ukończeniem przesłuchania nie wolno jest ogłaszać zeznania świadków.

§. 165.

Moc udowadniająca świadków.

Zgodne i wyraźne zeznania dwóch zaprzysiężonych świadków, przeciw którym żaden prawnie uzasadniony zarzut nie może być uczyniony, stanowi dowód zupełny, o ile zeznaniom tym nie sprzeciwiają się inne wiarogodne świadectwa lub okoliczności, dające powód do silnych domniemań. Gdy zaś chodzi o sprawdzenie okoliczności, od której ważność małżeństwa zawisa, wówczas nie dosyć jest na tém, iż za-

bium vocetur, evictum haud esse, se oportet probatum sit, eos intemeratae probitatis et suppositioni, quasi perjurio conscientiam gravare possint, locum haud esse.

§. 166.

Investigatio per rei peritos.

Quando ad probationem conficiendam rei periti adhibendi sint, eorum duos saltem et eos scientia et integritate praestantes, omnique partium studio expertes, tribunal matrimoniale seliget, qui juxta instructionem a commissario exarandam et a matrimonii defensore adprobendam, investigationem debitam habeant, et animi sententiam scriptis pandant.— Relate ad partium studium contra rei peritos eadem valent exceptiones, quae ipsis, si testes agerent, opponi possent.

§. 167.

Rei periti jurati sint oportet.— Ubi de facto agitur, a quo validitas matrimonii dependet, jusjurandum eis etiam tunc deferendum est, quando jam juramento in munere adeundo deposito se obstrinxerint, fore ut veritatem in consultis dandis sancte servent.

§. 168.

Probatio super genuinitate instrumentorum.

Genuinitas instrumentorum, quae adversus matrimonii valorem pugnant, depositionibus conjugum aut talium personarum, quae qua testes aut suspectae aut inhabiles reputari deberent, probari nequit.

§. 169.

Jusjurandum conjugum.

Jusjurandum a conjugibus praestitum, aequae ac eorundem confessio, probationem de impedimento obtinente suppeditare aut supplere nequit.

den stósunek albo czyn podający w wątpliwość prawdę zeznań, udowodnionym nie został, lecz potrzeba dowodu, że świadkowie są osobami doświadczonej sumiennosci, że przeto przypuścić nie podobna, iżby oni sumienie swe krzywoprzysięstwem obciążyć chcieli.

§. 166.

Dochodzenie przez znawców.

Jeżeli dla uskutecznienia dowodu potrzeba wymaga, przybrania znawców, wówczas sąd małżeński oznaczy przynajmniej dwóch, a to takich, którzy się odznaczają nauką i rzetelnością, a dalekimi są od wszelkiej stronniczości; oni więc obowiązani są, przedsiębrać potrzebne dochodzenia stósownie do instrukcyi przez komisarza śledczego ułożonej, na którą obrońca małżeństwa się zgodził, i następnie zdanie swe na piśmie przedłożyć. — Pod względem stronniczości ulegają znawcy tym samym zarzutom, jakieby im czynione być mogły, gdyby jako świadkowie występowali.

§. 167.

Znawcy przysięgą muszą być zobowiązani. — Jeżeli idzie o stan rzeczy, od którego ważność małżeństwa zawisła, należy takowych zaprzysiądz nawet i wtenczas, gdyby już przysięgą urzędową do sumiennosci w swych sprawozdaniach się zobowiązali.

§. 168.

Dowód co do prawdziwości dokumentów.

Prawdziwość dokumentów przeciw ważności małżeństwa walczących, nie może być udowodnioną zeznaniem małżonków lub takich osób, których świadectwo przeciw małżeństwu złożone, byłoby odrzutnym lub podejrzanym.

§. 169.

Przysięga małżonków.

Przysięga przez małżonków złożona, nie może, równie jak ich zeznanie, stanowić lub uzupełnić dowodu istnienia przeszkody.

§. 170.

In quantum ad probandam circumstantiam, a qua jus matrimonium accusandi dependet, jusjurandum conjugis matrimonium accusantis admitti possit, tribunal matrimoniale de casu in casum perpendat et decernat.

§. 171.

Si impedimenti natura prohibeat, ne ex officio procedatur, jusjurandum conjugis matrimonii valorem asserentis, qua probatio pro matrimonio admitti potest.

§. 172.

Praescriptiones peculiares de matrimonio, quod propter vim metumque impugnatur.

Si conjux matrimonium ex injustae violentiae titulo accusat, ii, qui ex ejus assertione coactionem injustam exeruerunt, citandi et examinandi sunt. — Adcusatione contra alterum conjugem directa, ejusdem confessione probatio stabiliri nequit. Quodsi parentes facta confitentur, ex quibus coactio injusta et matrimonium irritans resultaret, omnibus perpensis circumstantiis dijudicandum est, an forsitan colludant cum prole conjugii solutionem desiderante? Ceterum in quantum accusatio haud alterum attingat conjugem, juxta normas generales, de probationibus in delictorum causis valentes, procedendum est.

§. 173.

D e r a p t u .

De rapta, quae cum raptore, dum in ejus potestate permaneret, matrimonium contraxit, praesumendum est, quod matrimonii ineundi causa rapta sit. — Quodsi contrarium plene probatum fuerit, consistit nihilominus praesumptio, eam violentia injusta ad consentiendum adactam esse. — Haec ipsa praesumptio adversus omne matrimonium militat, quod a quacunque persona quacunque ex causa rapta, antequam libertatem penitus recuperaverit, contractum fuerit.

§. 170.

O ile do udowodnienia okoliczności, od której zawisło prawo zaprzeczania przypuszczalną, jest przysięga małżonka zaprzeczającego sąd małżeński, w każdym szczególnym przypadku rozważyć i rozstrzygnąć winien.

§. 171.

Jeżeli właściwość przeszkody wyłącza dochodzenia z urzędu, tedy może być przypuszczoną przysięga małżonka ważność utrzymującego, jako dowód na korzyść małżeństwa.

§. 172.

Szczególne przepisy co do zaprzeczania małżeństwa dla przymusu niesprawiedliwego.

Jeżeli małżonek zaprzecza małżeństwo z powodu przymusu niesprawiedliwego, natenczas należy przyzwać i wysłuchać osoby, które wedle twierdzenia jego dopuściły się przymusu nieprawnego. — Jeżeli skarga przeciw współmałżonkowi jest wystósowaną, natedy przez zeznanie tegoż nie może dowód być ustanowiony. — Kiedy rodzice zeznają okoliczności, z którychby wypływać mógł przymus nieprawny i małżeństwo zrywający, wówczas po rozważeniu wszelkich okoliczności ocenić należy, czy nie zachodzi może porozumienie między nimi a dzieckiem pragnącym rozwiązania małżeństwa. — Zresztą, o ile skarga nie dotyczy współmałżonka, działać należy wedle ogólnych przepisów postępowania udowadniającego, w wykroczeniach miejsce mającego.

§. 173.

W razie uprowadzenia.

Przypuścić należy, iż uprowadzona, która zawarła małżeństwo z uwodzicielem, podczas, gdy się w jego mocy znajdowała, celem poślubienia uprowadzoną została. — Gdyby przeciwność tegoż zupełnie była dowiedziona, mimo to pozostaje domniemanie, iż nieprawnym przymusem zniewoloną została do zezwolenia. — Toż samo domniemanie walczy przeciw każdemu małżeństwu zawartemu przez jakąkolwiek bądź z jakiegokolwiek powodu uwiedzioną osobę, nim ta zupełną odzyskała wolność.

§. 174.

De modo procedendi in impedimento impotentiae.

Etiam, quando in matrimonium propter impedimentum impotentiae inquiratur, normae de confessione et juramento conjugum propositae, qua regula tenendae sunt.— Si duo rei periti, in quorum scientia et animo a partium studio remoto, tribunal matrimoniale plenam collocet fiduciam, unanimes declaraverint, impotentiam adesse insanabilem et absolutam, ipsamque matrimonium praecessisse, hoc non obstante, pars, cujus impotentia asseritur, petere potest, ut tertius quoque rei peritus investigationem habeat.— Si impotentia pro respectiva tantum declaratur, conspirans trium saltem rei peritorum consultum ad probationem plenam necessario requiritur.— Quodsi dubium remaneat, an impotentia insanabilis existat et matrimonium antecesserit, rejicienda est declarandae invaliditatis petitio.

§. 175.

Exceptio locum habet, quando aut probatum sit, matrimonium nondum consummatum esse, aut nullitatis declarandae petitio intra tres a matrimonio contracto annos proponatur, simulque impotentiam adesse, non tantum ab utroque conjugue asseveretur, sed etiam a duobus rei peritis fide dignis qua valde verisimile astruatur.— Tali casu conjugum consortium matrimoniale per tempus a tribunali constituendum, nunquam vero non tam diu continuare debent, donec in eo per triennium vixerint.— Si elapso hoc tempore denuo petant, ut nullitatis sententia feratur, tribunal matrimoniale certius ante omnia se reddat, nil immutatum esse quoad facta, ex quibus impotentiam verisimilem et respective matrimonium nondum consummatum esse colligeretur.— His peractis conjugibus permitti potest, ut impotentiam adesse jurejurando attestentur, et istud plenam probationem efficit.

§. 174.

O postępowaniu w przeszkodzie niemocy.

Chociażby małżeństwo dochodzonem było dla przeszkody niemocy, zachowane być mają także przepisy co do zeznania i przysięgi małżonków udzielone.— Gdyby dwaj w sztuce biegli, w których znawstwie i bezstronności sąd małżeński zupełne zaufanie pokłada, zgodnie oświadczyli, iż zachodzi niemoc płciowa nieuleczona i zupełnie bezwzględna, i że takowa jeszcze przed zawarciem małżeństwa istniała, mimo to może strona, której niemoc zarzucono, żądać dochodzenia przez trzeciego znawcę.— Jeżeliby niemoc tylko za względną była uznana, wówczas do ustanowienia zupełnego dowodu koniecznym jest jednogodne zdanie trzech przynajmniej znawców. Skoro wątpliwą jest rzeczą, czy niemoc jest nieuleczoną, i czy takowa przed zawarciem małżeństwa istniała, nately próśba o unieważnienie powinna być odrzuconą.

§. 175.

Wyjątek od tego nastąpić może, gdy albo dowiedzionem jest, że małżeństwo nie jest jeszcze spełnione, albo też skarga o nieważność w ciągu lat trzech po zaślubinach wytoczoną została, a przytém istnienie niemocy płciowej nie tylko każde z małżonków twierdzi, lecz oraz przynajmniej dwa znawcy zaufania godni, za bardzo prawdopodobną uznają. W takim razie pozostać winni małżonkowie nadal w związku małżeńskim przez czas, który sąd małżeński oznaczy, zawsze atoli tak długo, póki razem nie przeżyli lat trzech.

Jeżeli po upływie czasu tego odnowią prośbę o nieważność, sąd małżeński przedewszystkiem przekonac się musi, iż w stanie rzeczy, z którego prawdopodobieństwo niemocy a względnie niespełnienie małżeństwa wypływało, żadna zmiana nie zaszła.— Poczém małżonkom dozwolone być może, zaprzysiężenie istnienia niemocy, która to przysięga zupełny dowód stanowi.

§. 176.

Quaenam investigationibus terminatis agenda.

Absolute processu probatorio, conjuges, et quicumque matrimonium adcusaverit, nec non defensor matrimonii moneantur de eo, quo pollent jure, in hucusque acta animadvertendi. Exceptiones, si quas habeant, intra octiduum proponant. Ratione domicilii interesse habentium, terminus protrahi potest; ita tamen, ut major, quam necessaria sit, mora non concedatur.

§. 177.

Et tribunal matrimoniale et matrimonii defensor ex officio eas possunt ordinare investigationes, quae ad proceduram quoad probationes complendam necessariae ipsis videntur.

§. 178.

Sententia ferenda Episcopo est subjicienda.

Antequam sententia feratur, tribunal matrimoniale ea, in quae decernenda consensit, Episcopo adjunctis rationum momentis subjiciet; qui quando sententiam ferendam haud sufficienter fundatam esse censeat, tribunali matrimoniali injunget, ut circumstantias ab ipso indicandas denuo mature perpendat et de consultationum resultato ad ipsum referat.

§. 179.

De iis, quae ad sententiam definitivam requiruntur.

Appellatio admittenda est, donec matrimonii validitas per duas, aut ejus invaliditas per tres sententias conformes pronuntiata sit. Duabus sententiis pro matrimonio, et duabus contra illud militantibus, matrimonium pro valido tenendum est.

§. 180.

Regulae de appellationibus.

Prima instantia sententiam pro matrimonii validitate ferente, matrimonium accusans ad secundam instantiam appellare potest. Quodsi validitas in secunda instantia confirmetur, nulla amplius provocatio locum habet. Si matrimonium in

§. 476.

Kroki po zamknięciu dochodzeń.

Po ukończeniu dochodzeń, należy przypomnieć małżonkom, i każdemu, ktokolwiek na ważność małżeństwa nastaje, tudzież obrońcy małżeństwa, iż im wolno objawić swe zdanie, co do postępowania dotychczas przeprowadzonego. — Zarzuty, jakieby czynić mieli, wnieść powinni w ciągu dni ośmiu. — Ze względu na zamieszkanie stron interesowanych, termin ten może być przedłużony, przyczem atoli granice ścisłej potrzeby przekraczać nie należy.

§. 177.

Tak sąd małżeński jako też obrońca małżeństwa, może z urzędu wszelkie dochodzenia zarządzić, jakie za potrzebne uważa do uzupełnienia postępowania udowadniającego.

§. 178.

Przedłożenie wyroku zapaść mającego, biskupowi.

Zanim sąd małżeński orzeczy swój wyrok, przedłoży rozstrzygnięcie, na które się zgodził, biskupowi, z dołączeniem powodów. Uzna biskup, iż wyrok zamierzony nie dostatecznie uzasadniony, wówczas poleci sądowi małżeńskiemu, ażeby tenże okoliczności przezeń wskazane jeszcze raz pod ścisłą wziął rozwagę, i zdał mu sprawę z wynikłości swych narad.

§. 179.

Warunki ostatecznego rozstrzygnięcia.

Odwołanie się jest przypuszczalnem, dokąd ważność małżeństwa przez dwa, zaś nieważność przez trzy wyroki równobrzmiące, orzeczoną nie została. Jeżeli dwa wyroki na korzyść, a dwa na niekorzyść małżeństwa wypadły, wówczas małżeństwo za ważne uważać należy.

§. 180.

Przepisy co do odwołania się do wyższej instancyi.

Jeżeli pierwsza instancya za ważnością małżeństwa orzeka, wówczas działający przeciw ważności małżeństwa odwołać się może do drugiej instancyi. Gdyby ważność w drugiej instancyi zatwierdzoną została, natedy dalsze odwołanie

secunda instantia pro invalido declaretur, matrimonii defensori incumbit, ex officio ad tertiam provocare instantiam. Si tertia instantia pro matrimonii valore judicat, ulterior haud obtinet appellatio. Quando autem contra valorem decernat, defensor matrimonii petere debet, ut quarta constituatur instantia, pro cujus sententia matrimonium vel validum vel invalidum reputetur, oportet.

§. 181.

Si prima instantia matrimonium invalidum declaret, matrimonii defensor ex officio appellare debet. Si secundae instantiae iudicium pariter invaliditatem pronuntiet, defensor matrimonii, nisi prostantes invaliditatis probationes omne dubium secludant, causam ad tertiam instantiam deferre tenetur. — Invaliditatis sententia per tertiam quoque instantiam lata, ulterior appellatio institui nequit. Si validitatem ea pronuntiet, actori liberum est, petere, ut quarta constituatur instantia, et hujus sententia qua finalis habenda est.

§. 182.

Quando in prima et tertia instantia adversus matrimonium, in secunda autem pro eo, sententia feratur, matrimonii incumbit defensori, quartam petere instantiam.

§. 183.

Appellatio a defensore matrimonii interposita, ex sua natura parti simul prodest, quae pro matrimonii validitate agit. Liberum nihilominus ipsi est, eandem appellationem independentem a matrimonii defensore interponere; consultum tamen, ut cum eo hoc de negotio consilia conferat.

§. 184.

Relate ad appellationes, quas interponere defensor matrimonii muneris sui ratione obligatur, nulli habentur dies fatales. Si intra terminum praescriptum appellationem haud annuntiet, iudicium, a quo appellare debet, ipsum ad officium suum implendum compellat, vel pro casu ratione etiam ad

się nie ma już miejsca. Jeżeli małżeństwo w drugiej instancyi za nieważne uznaném zostało, obrońca małżeństwa z urzędu odwołać się ma do trzeciej instancyi. Jeżeli trzecia instancya orzeka ważność małżeństwa, dalsze odwołanie się nie ma miejsca; jeżeli zaś przeciw ważności rozstrzyga, wówczas obrońca małżeństwa upraszać winien o ustanowienie czwartej instancyi, a w miarę tego, jaki ona wyrok wyda, małżeństwo uważaném będzie za ważne lub nieważne.

§. 181.

Jeżeli pierwsza instancya małżeństwo uzna za nieważne, wówczas obrońca małżeństwa winien rekurs z urzędu założyć. Jeżeli wyrok drugiej instancyi także nieważność orzeka, wówczas wytoczyć winien sprawę przed trzecią instancyę, jeżeli zachodzące dowody nieważności jeszcze nie usuwają wszelką wątpliwość. A gdy i trzecia instancya orzecze przeciw ważności, dalsze odwołanie się nie jest dozwolone; jeżeli zaś orzeknie ważność, nately powodowi wolno będzie, upraszać o ustanowienie czwartej instancyi, której wyrok za ostateczny ma być uważany.

§. 182.

Jeżeli w pierwszej i trzeciej instancyi, wyrok wypadł na niekorzyść, w drugiej zaś na korzyść małżeństwa, nately obrońca małżeństwa upraszać ma o czwartą instancyą.

§. 183.

Apellacya, którą zakłada obrońca małżeństwa, wypada już z natury swój zarazem i na korzyść strony utrzymującej ważność małżeństwa. Pomimo to wolno jej bez względu na obrońcę małżeństwa powoływać się z osobna, wszelako roztropnie postąpi, gdy się w tej sprawie z obrońcą porozumié.

§. 184.

Dla apellacyj, które obrońca małżeństwa z urzędu swego założyć jest obowiązany, nie ma terminu przepadłego. Gdyby on w czasie przepisany nie zgłosił apellacyi, wówczas sąd, od którego orzeczenia się odwołać powinien, poleci mu, ażeby dopełnił swego obowiązku, albo stósownie do

Episcopum ea de re referat et proponat, ut matrimonii defensio alii viro omni ex parte habili concedatur.

§. 185.

Modus procedendi in superiori instantia.

Judex, qui in superiori instantia sententiam fert, non tantum in inferioribus instantiis gesta diligenter examinet, sed etiam omnia peragat, quae necessaria ducit, ut defectus suppleantur, dubia dilucidentur et errores corrigantur.— Hunc in finem conjuges examinare, de instrumentis probandi ergo adhibitis, investigationes instituere, ac testes, a quibus novas informationes sperat, audire potest. Experimenta tamen per rei peritos facta, tunc tantum iterari debent, quando indiciis praesumptionem gravem generantibus, probabile reddatur, aut errorem, aut partium studium intercessisse.

§. 186.

Tam partes quam defensor matrimonii jus habent, in superiori instantia novas probationes afferendi.

§. 187.

Sententiae nullitas.

Sententia nulla est, si a iudice haud competente lata, vel actus iudicii essentialis aut prorsus omissus, aut, quin matrimonii defensor abbiberetur, institutus fuerit. Attamen valor sententiae a iudice superiore latae ideo, quod inquisitionem ulteriorem habere necessarium haud duxerit, sed secundum allegata causam deciderit, impugnari minime potest.

§. 188.

Procedura in caussa nullitatis.

Nullitatis actio, intra tempus appellationibus praefixum, coram iudice proxime superiori instituenda est.

właściwości przypadku doniesie o tém biskupowi z wnioskiem, iżby obrona małżeństwa powierzona została innemu zupełnie uzdolnionemu mężowi.

§. 185.

Postępowanie we wyższej instancyi.

Sędzia, rozstrzygający w instancyi wyższej, winien nie tylko rozprawy niższych instancyj ściśle wybadać, lecz też wszystko przedsięwziąć, cokolwiek do uzupełnienia niedostateczności, do uchylenia wątpliwości, i do sprostowania pomyłki za potrzebne uzna. — W tym celu może małżonków przesłuchać, względem dokumentów, na dowód przywiedzionych, przedsięwziąć dochodzenia, i wszystkich świadków przesłuchać, od których się nowych wyjaśnień spodziewa. — Jednakowoż dochodzenie przez znawców wtenczas tylko ma być powtórzone, gdy poszlaki, silne domniemanie uzasadniające, prawdopodobnym czynią, iż zaszły uchybienia i stronności.

§. 186.

Tak strony jako też obrońca małżeństwa, mają prawo, przedkładać wyższej instancyi nowe dowody.

§. 187.

Nieważność wyroku.

Wyrok jest nieważnym, jeżeli wydanym został przez sędziego niewłaściwego, albo jeżeli istotna część sądowego postępowania zupełnie opuszczoną, lub bez przybrania obrońcy małżeństwa przeprowadzoną została. Wszakże nie można działać o nieważność wyroku wydanego przez sędziego wyższego z tego powodu, iż tenże nie uznawał potrzeby dalszego dochodzenia, lecz tylko na podstawie przedłożonych mu aktów wyrokował.

§. 188.

Postępowanie w razie nieważności.

Skarga o nieważność, wytoczoną być winna przed sędzią w najbliższym stopniu wyższym, w czasie do odwołania się przeznaczonym.

§. 189.

Quum conjuges exceptionem incompetentiae, intra decem a citatione intimata dies, proponere debeant, (§. 103) jure carent sententiae latae nullitatis assertionem obgerendi; superior tamen judex sententiam, propter competentiae defectum, ex officio irritam declarare potest.

§. 190.

Sententia de nullitatis actione lata appellationem haud admittit.

§. 191.

Processus pro nullo declaratus, coram eodem iudice, aut, quando ob competentiae defectum irritatus sit, coram iudice, qui competens pronuntiatus, forma debita iterandus est.

§. 192.

Convalidationis adducendae tentamen.

Quando matrimonium irritum esse, tribus conformibus sententiis decretum, impedimentum vero ejusmodi sit, ut renovatione consensus, aut dispensatione indulta, e medio tolli possit, Episcopus, nisi gravis causa contrarium suadeat, aget, ut matrimonium convalidetur.

§. 193.

Sententiae definitivae publicatio.

Si natura impedimenti dispensationem excludat, aut contra, adducendi convalidationem, effectu careat, nullitatis declaratio partibus annuntianda est, nec non prohibendae sunt, ne amplius sibi cohabitent.

§. 194.

Sententiae tenor et forma.

Cuivis sententiae rationum, quibus innitur, momenta succincte, quin tamen essentielle quidpiam omittatur, adjuncta sunt. In sententia finali invaliditatem pronuntiante, disertis declaretur verbis, ex parte prioris conjugii nullum

§. 189.

Ponieważ małżonkowie zarzut niewłaściwości, wnieść winni w ciągu dni dziesięciu po doręczeniu pozwu (§. 103), przeto nie mają oni prawa, występować przeciw ważności wydanego wyroku z twierdzeniem niewłaściwości; atoli wyższy sędzia z urzędu uznać może wyrok nieważnym, z przyczyny niewłaściwości.

§. 190.

Od wyroku na skargę nieważności wydanego, nie ma już dalszego odwołania.

§. 191.

Sprawa, za nieważną uznana, powtórzoną być winna, w formie należytej przed tym samym sędzią, lub gdyby postępowanie w skutek niewłaściwości było nieważnym, przed sędzią za właściwego uznanym.

§. 192.

Usiłowanie konwalidacyi.

Gdyby nieważność małżeństwa trzema równobrzmiącymi wyrokami była orzeczoną, zaś przeszkoda tego rodzaju była, iżby przez zezwolenie ze strony jednego małżonka, lub przez dispensę, usuniętą być mogła, wówczas biskup, jeżeli ważne powody przeciw temu nie zachodzą, do tego dążyć powinien, ażeby konwalidacya (uważnienie) małżeństwa do skutku przyprowadzoną została.

§. 193.

Obwieszczenie ostatecznego wyroku.

Jeżeli natura przeszkody nie przypuszcza dyspensy, lub też usiłowanie urzeczywistnienia konwalidacyi skutku nie odniosło, wówczas uznanie nieważności stronom ogłosić, i im dalsze z sobą mieszkanie zakazać należy.

§. 194.

Treść i forma wyroku.

Do każdego wyroku mają być dołączone w krótkości powody, na których się opiera, nie pomijając jednakże nic istotnego. Jeżeli wyrok ostateczny orzeka nieważność, wyraźnie nadmienić należy, iż dawniejsze poślubienie nie stanowi

novis ineundis nuptiis impedimentum superesse. Quaelibet sententia iudicum et secretarii subscriptione, nec non curiae episcopali signo, munienda est.

§. 195.

Sententiae notificatio et communicatio.

Sententia partibus per apparitorem dimissa etiam copia notificatur; de quo peracto fides in scriptis facienda erit. — Cujusvis sententiae de matrimonii valore latae Episcopus Gubernatorem provinciae certiore reddet.

§. 196.

Sententiae definitivae effectus juridicus.

Sententia de matrimonii valore dicta nunquam in rem iudicatam abit. Si post temporis probetur, eam suppositione erronea niti, caussa denuo in jus vocanda et forma debita pertractanda est. Si contingat, ut sententia matrimonii nullitatem pronuntians retractetur, eo ipso matrimonia cuncta, quae conjuges intermedio forsitan tempore inierunt, pro irritis declarata sunt.

§. 197.

Excepto casu, de quo §. 196 agit, inquisitio de matrimonii valore tum tantum, quando sententia primae instantiae irrita declaretur, tamquam de novo iterum institui potest.

§. 198.

Sententiae propter impotentiam latae effectus.

Ille, cujus impotentiae, pro absoluta et insanabili declaratae, sententia nullitatis innititur, ad nuptias ineundas admitti nequit. Quando postea quomodocunque pateat, eum ad matrimonium consummandum aptum esse, redintegratur conjugium prius ab eo initum.

§. 199.

Per se liquet, conjuges, antequam finalis nullitatis sententia lata sit, ad novum contrahendum matrimonium nullatenus admitti debere. Quamvis autem conjunctio ante sententiam finalem inita nunquam non illicita valde sit, immo iis-

już przeszkody do zawarcia nowego małżeństwa. Każdy wyrok podpisanym być winien przez sędziów i sekretarza, oraz zaopatrzony pieczęcią kuryi biskupiej.

§. 195.

Doręczenie wyroku. — Udzielenie onegoż namiestnikowi.

Wyrok stronom przez woźnego sądowego przesłanym i w odpisie doręczonym będzie: co piśmiennie stwierdzonem być winno. O każdym wyroku ważność małżeństwa orzekającym, zawiadomi biskup namiestnika, lub prezydenta kraju.

§. 196.

Prawomocność wyroku.

Wyrok orzekający ważność małżeństwa nie nabywa nigdy zupełnej mocy prawa. Jeżeli później dowiedzionem zostanie, że się opierał na błędnem domniemaniu, wówczas postępowanie sądowe znowu rozpoczęte i w formie przepisanej prowadzone być musi. W przypadku, że wyrok nieważność orzekający odwołanym zostanie, tém samem już małżeństwa, jakieby małżonkowie w tym czasie byli zawarli, za nieważne są uznane.

§. 197.

Z wyjątkiem przypadku w §. 196 przewidzianego, dochodzenie względem ważności małżeństwa wtenczas tylko, na nowo rozpoczętym być może, jeżeli wyrok pierwszej instancji za nieważny uznanym został.

§. 198.

Skutki wyroku w razie niemocy pćciowój.

Przeciw komu w skutek niemocy bezwzględnej i nieuleczonej zapadł wyrok nieważności, ten już nie może być do żadnych związków małżeńskich przypuszczonym. Gdyby się później wykazała zdolność jego do spełnienia małżeństwa, dawniejsze jego małżeństwo znowu w moc wchodzi.

§. 199.

Samo się przez się rozumie, iż małżonkowie, zanim wyrok ostateczny nieważności nastąpi, do zawierania nowego małżeństwa wcale nie mogą być przypuszczeni. Lubo zawarte już przed ostatecznym wyrokiem śluby małżeńskie zawsze

dem ac polygamia poenis ecclesiasticis subiaceat, tamen, si processus, qui agitur, nullitatis declaratione terminetur, nec aliud quidpiam praepropere copulatis obstet impedimentum, pro vero reputari debet matrimonio.

§. 200.

Transactio et arbitrium.

Causae matrimoniales neque transactione neque sententia ab arbitris dicta terminari possunt. Conditiones, sub quibus tribunal matrimoniale jus habet, de litibus bona temporalia spectantibus arbitrii ope decernere, lege civili expressae sunt.

§. 201.

IV. Vinculi matrimonialis per professionem religiosam salutio.

Quando conjux conqueratur, alterum consummationem matrimonii declinare, posterior vero declaret, quod saeculo renuntiare constituerit, perpendendum ante omnia venit, an matrimonium nondum esse consummatum extra dubium positum sit. Quo sufficienter probato, conjugum recusanti injungendum est, ut intra bimestre aut matrimonium consummet, aut religionem a Sacra Sede adprobatam ingrediatur. Ex gravi tamen causa terminus vel brevior vel longior praefigi potest.

§. 202.

Si duorum conjugum, qui matrimonium haud consummasse asserunt, alter monasterium ingrediatur, quin alter reclamet; an veritate nitatur assertio de matrimonii consummatione nondum peracta, ad collusionis pericula devitanda eo districtius examinandum est.

§. 203.

Postquam conjux, qui saeculo renuntiare vult, votis solemnibus se obstrinxit, alteri parti instrumenti ope testandum est, matrimonii ab eo valide contracti, sed nondum consummati vinculum dissolutum esse, nec eum impediri, quin ad alia convolet vota.

są niedozwolone, a nawet tym samym podlegają karom kościelnym, jak wielożeństwo, muszą przecież takowe, jeżeli tocząca się rozprawa prowadzi do uznania nieważności, a przedwcześnie zaślubionym nie stoi w drodze żadna inna przeszkoda, za prawdziwe małżeństwo być uważane.

§. 200.

Uгода i wyrok polubowny.

Sprawy małżeńskie nie mogą ani przez ugodę, ani przez wyrok polubowny być załatwione. Warunki, pod którymi sąd małżeński upoważnionym jest, w sporach majątkowych stron rozstrzygać przez wyrok polubowny, są w ustawie cywilnej wyrażone.

§. 201.

IV. Rozwiązanie małżeństwa z przyczyny złożenia ślubów zakonnych.

Jeżeli jedno z małżonków wnosi skargę, iż współmałżonek wzbrania się spełnić małżeństwa, ten zaś oświadcza, iż postanowił wyrzec się świata, przedewszystkiém rozważyć należy, czyli niespełnienie małżeństwa wątpliwości nie ulega. Jeżeli na to jest dowód dostateczny, nakazać należy małżonkowi wzbraniającemu się, ażeby w ciągu dwóch miesięcy albo spełnił małżeństwo, albo wstąpił do zakonu jakiego, przez Stolicę świętą zatwierdzonego. Dla ważnych atoli powodów może być albo krótszy albo dłuższy termin wyznaczonym.

§. 202.

Jeżeli jedno z małżonków utrzymujących, że nie spełnili małżeństwa, wstępuje do klasztoru, a drugi się temu nie sprzeciwia, natędy dla zapobieżenia możliwej zmwowie, tém ściślej dochodzić należy prawdziwości ich twierdzenia, że małżeństwo nie było spełnioném.

§. 203.

Skoro małżonek, który postanowił wyrzec się świata, uroczyste złożył śluby, należy współmałżonkowi jego wydać świadectwo pisemne, że małżeństwo tegoż aczkolwiek ważne zawarte, lecz nie spełnione, rozwiązaniem zostało i nie przeszkadza mu do zawarcia nowych ślubów małżeńskich.

§. 204.

Tam nullitatis declaratio, quam dissolutio vinculi matrimonialis per vota solemnia effecta, in libro nuptiali annotanda est. Si matrimonium in loco, ubi neque sponsus neque sponsa domicilium habebat, contractum fuit, annotatio non tantum libro nuptiali parochiae, ubi matrimonium celebratum, sed etiam parochi, qui delegationem ad nuptiis assistendum dedit, inseri debet.

§. 205.

V. Separatio a thoro et mensa.

Absque conjugali vitae consortio obligationes per matrimonium contractae impleri nequeunt: ipsum igitur in casibus tantum a lege ecclesiastica statutis, et respective in forma a lege ecclesiastica praescripta, solvere licet.

§. 206.

Separatio mutuo consensu facta.

Conjuges mutuo consensu vitae consortium eum in finem solvere possunt, ut religionem a Sancta Sede approbatam ingrediantur, vel ambo vel et una tantum pars, aut, ut vir ordines sacros suscipiat. An et quibus sub conditionibus altera pars in saeculo permanere possit, juxta legum ecclesiasticarum praescripta decernendum est.

§. 207.

Separatio perpetua adulterii ergo.

Quodsi conjugum alter adulterii crimen commiserit, alteri jus competit, perpetuam a thoro et mensa separationem petendi, nisi forsitan adulterium approbaverit, permiserit vel sua culpa adduxerit, aut ipse quoque adulterii reum se reddiderit. Jure suo excidit, quodsi alteri parti culpam expresse vel tacite condonet.

§. 208.

Causae separationis temporalis decernendae.

Conjuges ad vitae consortium eatenus tantum obligantur, quatenus id absque animae, vitae, vel sanitatis periculo continuare possunt. Quodsi conjux a fide christiana deficiat,

§. 204.

Tak unieważnienie małżeństwa, jak rozwód z powodu uroczystych ślubów, powinny być zapisane w księdze zaślubin. Jeżeli małżeństwo zawartém zostało w miejscu, gdzie żadno z oblubieńców nie miało mieszkania, zapisanie takowe skutecznić należy nietylko w księdze parafii, gdzie zaślubiny nastąpiły, lecz także w księdze proboszcza, który do ślubu udzielił upoważnienie.

§. 205.

V. Rozłączenie co do stołu i łoża.

Wspólne życie małżeńskie jest warunkiem do wykonania obowiązków przez małżeństwo przyjętych: wspólne to życie nie może przeto być zniesione, jak tylko w przypadkach ustawą kościelną zakreślonych, a względnie w formie ustawą kościelną przepisanej.

§. 206.

Rozłączenie za wspólném porozumieniem się.

Małżonkowie mogą za obustronném zezwoleniem znieść wspólność pożycia w tym celu, ażeby oboje lub jedno z nich wstąpiło do zakonu przez Stolicę świętą potwierdzonego, albo żeby mąż przyjął święcenie kapłańskie. Czy i pod jakimi warunkami jedno z małżonków pozostać może w stanie świeckim, rozstrzygnąć należy wedle ustaw kościelnych.

§. 207.

Dożywotne rozłączenie z powodu cudzołóstwa.

Jeżeli jedno z małżonków dopuściło się cudzołóstwa, przysłuża drugiemu prawo domagać się dożywotniego rozłączenia co do stołu i łoża; chyba, że cudzołóstwo pochwaliło, na takowe zezwoliło, lub je przez winę swą spowodowało, lub też samo się cudzołóstwa dopuściło. Utraca małżonek to prawo, jeżeli współmałżonkowi winę wyraźnie lub milcząco przebaczył.

§. 208.

Powody do czasowego rozłączenia.

Małżonkowie do wspólnego pożycia o tyle tylko są obowiązani, o ile bez narażenia zbawienia duszy, życia lub

quodsi alteram partem ad defectionem a fide catholica, ad vitia vel crimina sollicitet, quodsi injuriis realibus vel insidiis vitam ejus et sanitatem in periculum adducat, quodsi ei acerbiores animi afflictiones per longius tempus intentet, etiam, quando malo corporali diuturno contagiosoque laboret, alteri parti supplicatione proposita concedendum est, ut a thoro et mensa separetur, usquedum conjugale vitae consortium, quin periculum saluti suae aeternae vel temporali immineat, renovare possit.

§. 209.

Conjux, quem altera pars malitiose deseruit, separationem a thoro et mensa petere potest, usque dum desertionis reus animum ad officia conjugalia adimplenda paratum, sufficienter probaverit.

§. 210.

Etiam propter tales officiorum transgressiones, quae juribus bona temporalia attinentibus, vel honori civili alterius conjugis grave afferunt detrimentum, aut urgens parant periculum, temporalis a thoro et mensa separatio pronuntiari potest.

§. 211.

Actio de separatione a thoro et mensa. Reconciliationis procurandae tentamen.

Conjux, qui separationem obtinere desiderat, ante omnia parochum adeat suum. Hic utramque partem vocabit, et cuncta, quae lex Dei et foederis conjugalis dignitas suppeditat, motiva graviter simul amanter adhibebit, ut conjugale vitae consortium intactum servetur. Si animos conciliare non valeat, secundo et tertio id ipsum, octiduo saltem quavis vice interposito, efficere conetur. Tertium tamen omitti potest experimentum, quando animorum exacerbatio successus spem adimat, aut in patulo sit, actorem vitae consortium

zdrowia swego, dalej w niem pozostać mogą. Gdy jeden małżonek wyrzekł się chrześcijaństwa, gdy współmałżonka do odszczepieństwa od wiary katolickiej, do występków lub zbrodni uwieść usiłuje, gdy przez pokrzywdzenie cielesne lub zasadzki zdrowie i życie jego na niebezpieczeństwo naraża, gdy dokuczliwemi utrapieniami przez dłuższy czas go dręczy, wedle okoliczności także, gdy cierpi chorobę cielesną zaraźliwą i długotrważącą, wówczas należy współmałżonkowi na jego żądanie dozwolnić rozłączenia co do stołu i łoża na tak długo, dopóki tenże nie będzie mógł powrócić do wspólnego pożycia bez narażenia dobra swego wiecznego i do-
czesnego.

§. 209.

Małżonek, który złośliwie opuszczonym został przez drugiego, żądać może rozdziału co do stołu i łoża na tak długo, dopóki winny nie okazał dostatecznie gotowości swej do wypełnienia obowiązków małżeńskich.

§. 210.

Nawet dla takich obowiązkowi przeciwnych postępów, które prawom majątkowym lub obywatelskiej sławie współmałżonka wielki przynoszą uszczerbek, lub téż jego na ciężkie niebezpieczeństwo wystawiają, orzeczonem być może do-
czasowy rozdział co do stołu i łoża.

§. 211.

Skarga o rozdział co do stołu i łoża. Usiłowanie pojednania.

Małżonek, pragnący rozłączenia, udać się ma najprzód do proboszcza swego, ten zapozwie obie strony i przedłoży im z powagą i łagodnością wszelkie powody za utrzymaniem małżeńskiego pożycia przemawiające, jakie mu nastrocza ustawa boska i godność węzła małżeńskiego. Jeżeli mu się nie uda pojednanie, winien on po raz drugi i trzeci ponowić swe usiłowanie, każdym razem z przerwą czasu najmniej ośmiodniową. Wszelako trzecie usiłowanie zaniechać może, gdy istniejące rozjątrzenie nie zostawia bynajmniej nadziei

continuare non posse, quin aeternam aut temporalem salutem urgenti exponat periculo.

§. 212.

Si reus comparere recusat, parochus jus habet, eum magistratus civilis interventu ad obedientiam praestandam compellere. An praesentia coactione obtenta finem juvare possit, secundum rerum adjuncta dijudicandum erit.

§. 213.

Quodsi parochus frustra laboret, eo de negotio ad praesidem tribunalis matrimonialis referre et casu, quo conjuges bis tantum vocaverit, causam, ex qua tertium experimentum omiserit, accurate exponere debet. Addat insuper, an et quatenus gravamina allata ipsi fundata videantur.

§. 214.

Commissariorum ad inquirendum deputatorum constitutio.

Quivis Episcopus in remotioribus dioecesis suae partibus ecclesiasticos viros in commissarios nominabit, qui deputati sint ad inquirendum super actionibus separationem a mensa et thoro attinentibus, et secretarium ad protocollum excipiendum eis adjunget.

§. 215.

Quomodo separationis decernendae petitio apud iudicem proponenda.

Actor petitionem suam vel apud ipsum tribunal matrimoniale, vel apud commissarium, intra cujus districtum domicilium habet, aut scripto porrigere, aut in acta redigenda oretenus exponere potest. Causam, ex qua jure se vitae communitatem tollendi pollere arbitratur, accurate exponere ac probationis praestandae media indicare debet. Edicendum praeterea tempus, cujus hucusque lapsu matrimonium duraverit et, quodsi liberi ex eo procreati sint, numerus eorum et aetas. An et in quantum conjuges separationem quoad thorum mensamque intendentes curiam episcopalem adire possint vel debeant, ab Episcopi ordinatione pendeat.

pomyślnego skutku, lub gdy widoczną jest rzeczą, iż strona skarżąca nie może pozostać dłużej w spólném pożyciu, bez narażenia dobra swego wiecznego i doczesnego na bliskie niebezpieczeństwo.

§. 212.

Gdy pozwany nie chce się stawić, mocen jest proboszcz znaglić go do posłuszeństwa za pośrednictwem władzy świeckiej. Czyli wymuszone stawienie się do celu poprowadzi, ocenić należy wedle okoliczności.

§. 213.

Jeżeli usiłowania proboszcza zostaną bezskuteczne, natenczas obowiązany jest tenże zdać o tém sprawę prezesowi sądu małżeńskiego, a oraz jeżeli małżonków dwa razy tylko wzywał, dokładnie przyczynę wyrazić, dla jakiej trzecie zawezwanie zaniechał. Równie też dołożyć ma, czy i jak dalece przedłożone zażalenia zdają mu się być uzasadnione.

§. 214.

Ustanowienie komisarzy śledczych.

Biskup zamianuje w odleglejszych częściach dyecezyi swej komisarzów, którzy upoważnieni będą przedsiębrać dochodzenia na skargi o rozdział od stołu i łoża, i przyda im sekretarza do spisania protokołu.

§. 215.

Sposób wytoczenia skarg o rozdział.

Powód prośbę swoją wnieść może albo do samego sądu małżeńskiego, albo do komisarza, w którego okręgu zamieszkuje, podając one albo na piśmie albo do protokołu ustnie. Przyczyna, dla której sędzi się być uprawnionym do zniesienia małżeńskiego pożycia, dokładnie ma być wyrażoną, oraz wymienione dowody. Równie wyszczególnionym być ma przeciąg dotychczasowego trwania małżeństwa, a gdy w niem dzieci spłodzone zostały, także liczba i wiek onychże. O ile małżonkowie zamierzający się rozdzielić co do stołu i łoża, udawać się mogą lub muszą do kuryi biskupiěj, zależeć to będzie od rozporządzenia biskupa.

§. 216.

Decretum de inquisitione habenda.

Separationis decernendae petitio tribunali proponatur matrimoniali, quod nisi rationes aperte insufficientes sint, ad investigandum super negotio procedet. Quando res in tribunali matrimoniali sede pertractetur, aliquis ex iudicibus in id muneris qua commissarius deputetur.

§. 217.

Personalis conjugum praesentia.

Inquisitionis ergo ambo conjuges personaliter comparere tenentur. Quoad advocatos et declarationes vel assertiones ab eisdem prolatas, ad normam §. 143 procedendum est.

§. 218.

Inquisitio praevia.

Primo tentandum est, an negotium absque probationibus in rigore juris talibus terminari possit. Conjuges singuli examinari atque tum sibi invicem confrontari debent. Cuilibet parti assertiones alterius una post alteram ordine, quem successus temporis vel nexus inter causam et effectum indicat, proponendae sunt, et instandum, ut praecise respondeat. — Si una pars ad instrumenta privata provocet, altera interroganda venit, an eadem genuina agnoscat? Testes, quos partes nominaverint, in quantum adhiberi possint, examinandi ac, si necessarium videatur, sibi invicem nec non conjugibus confrontandi sunt.

§. 219.

In hac praevia inquisitione qua testes tales quoque admittantur personae, quarum depositiones probationem judicalem fundare non possent, apud quas autem accurata factorum, de quibus quaestio versatur, notitia merito supponitur.

§. 216.

Rozporządzenie co do przedsiębrania dochodzenia.

Prośba o rozdział przedłożoną być ma sądowi małżeńskiemu, który, jeżeli powody nie są widocznie niedostateczne, przystąpi do dochodzenia sprawy. Jeżeli rozprawa toczy się w siedzibie sądu małżeńskiego, wówczas jeden z radców przeznaczonym być winien na komisarza śledczego.

§. 217.

Osobiste stawienie się małżonków.

Celem dochodzenia oboje małżonkowie osobiście stawie się mają. Co się tyczy rzeczników, tudzież objaśnień lub twierdzeń przez nich przytaczanych, służyć ma za правило §. 143.

§. 218.

Śledztwo wstępne.

Najprzód starać się należy, by sprawę bez właściwego postępowania udowadniającego do końca doprowadzić. Małżonkowie powinni z osobna być wysłuchani a potem do ócz sobie stawieni. Każdemu z nich przedłożone być mają twierdzenia jego współmałżonka, a to jedno po drugiem w porządku, jaki z następności w czasie lub ze związku między przyczyną a skutkiem wypływa, i nastawać należy na stanowczą odpowiedź. Gdy jedna strona odwołuje się na dokumenta prywatne, drugą zapytać potrzeba, czyli uznaje takowe za prawdziwe. Jeżeli świadkowie, przez małżonków wymienieni mogą być zawezwani, należy ich w obecności obu stron przesłuchać, a jeżeli tego wymaga potrzeba, stawie ich do ócz tak między sobą, jako téż i małżonkom.

§. 219.

W takim przedwstępném dochodzeniu na świadków przypuszczone zostaną nawet takie osoby, którychby zeznania nie stanowiły żadnego dowodu sądowego, u których jednak słusznie przypuścić można dokładną wiadomość zaszłości, o którą rzecz idzie.

§. 220.

Commissario ad inquirendum deputato competit, personas, quarum depositionibus, quaestionem facti dilucidatum iri sperat, etiam, quin partes qua testes eas designaverint, interrogare. An conjugibus confrontari debeant, prudenti ejusdem iudicio relinquatur.

§. 221.

Post praevidiam inquisitionem ordinanda.

Protocollum de inquisitione praevia exceptum tribunali matrimoniali proponendum est, et quando, ad quae actor provocet, per confessionem rei vel per instrumenta, quae omnem exceptionem excludant, extra dubium jam posita sint, tribunal matrimoniale ad sententiam ferendam procedere debet.— Casu opposito processus probatorius instituendus est.

§. 222.

Reo, si postulet, petitionis ab actore scripto propositae vel actorum, in quae ore tenus facta redacta sit, copia dimittenda et terminus statuendus, intra quem responsionem vel scripto offerat, vel in acta redigendam viva voce exhibeat. Alias separationis pronuntiandae petitio ipsi praelegatur, et quae ad se et conjugalis vitae commercium tuendum afferat, in acta redigantur.

§. 223.

Processus probatorius. Testes.

Admittendi sunt testes, quibus ea, contra quam deponunt, pars exceptiones haud obgerit, etsi aliunde qua suspecti vel inhabiles repelli deberent.

§. 224.

Quando domicilium testium ab inquisitionis loco notabiliter distet, ad eorum examen loco, quo facilius se conferre possint, instituendum vir, quantum fieri possit, ecclesiasticus deputandus est. Quodsi extra dioecesis limites habitent, agendum cum Episcopo, cui subsunt, ut de eorum depositio-

§. 220.

Komisarz śledczy prawo ma, przesłuchać osoby, od których spodziewa się wyjaśnienia istoty czynu, wtenczas nawet, gdyby żadna z stron nie powołała je na świadków.— Czy zaś osoby takie małżonkom do ócz stawić należy, pozostawia się rozeznaniu komisarza.

§. 221.

Zarządzenia w skutek śledztwa wstępnego.

Protokół spisany w przedmiocie śledztwa wstępnego, przedłożonym być ma sądowi małżeńskiemu, który przystąpi do orzeczenia, jeżeli co do okoliczności, do których się powód odnosi, przez zeznania oskarżonego lub dokumenta nie ulegające żadnemu zarzutowi, wszelka wątpliwość usuniętą została. W razie zaś przeciwnym postępowanie udowadniające zarządzi.

§. 222.

Oskarżonemu udzielić należy na żądanie jego odpis próśby, przez powoda na piśmie wniesionej, lub protokółu, spisanego w przedmiocie skargi ustnie wniesionej, z wyznaczeniem mu oraz terminu, w ciągu którego odpowiedź albo na piśmie podać, albo ustnie do protokółu wnieść powinien. Inaczéj bowiem próśba o rozdział jemu odczytaną i to, co na obronę pożycia małżeńskiego przytacza, do protokółu wpisaném być musi.

§. 223.

Postępowanie udowadniające: Świadkowie.

Świadkowie, zeznający na niekorzyść małżonka, przeciw którym tenże żadnego zarzutu nie wnosi, nawet wtenczas mają być przypuszczeni, gdyby ich inaczej jako podejrzanych lub odrzutnych usunąć należało.

§. 224.

Jeżeli świadkowie w znacznej odległości od miejsca śledztwa mieszkają, wówczas w miejscu, gdzieby łatwiej do przesłuchania stawić się mogli, powinien pełnomocnik być ustanowiony, a to wedle możności ze stanu duchownego.— Jeżeli mieszkanie ich znajduje się po za obrębem dyecezyi,

nibus excipiendis, quae oportet, constituat. Testes, qui prope tribunalis matrimonialis sedem habitant, nunquam non apud tribunal matrimoniale examinandi sunt.

§. 225.

Quaestiones concipit commissarius ad inquisitionem deputatus ratione habita punctorum interrogatoriorum, quae partes forsitan obtulerunt. — Quoad jusjurandum testium observentur normae §. 162 statutae.

§. 226.

Ad juramentum a testibus deponendum partes vocari debent; attamen quod non compareant, haud impedit, quominus jusjurandum excipiatur. — Partibus non licet examini testium adesse, atque depositiones, antequam examen terminatum sit, publicari haud debent.

§. 227.

Inquisitio per rei peritos instituenda.

Rei periti, quorum consultum necessarium forsitan sit, a commissario ad inquirendum deputato seligendi sunt; de exceptionibus eis oppositis tribunal matrimoniale decernit. — Jusjurandum a rei peritis exigere debet, nisi juramento in munere adeundo deposito, se ad veritatem in consultis dandis sanctae servandam, obstrinxerint.

§. 228.

Probatio plena per testes, aut rei peritos efficienda.

Per depositionem conformem duorum testium juratorum et fide undequaque dignorum, nec non per consultum conforme duorum rei peritorum, qui scientiae jam documenta praestiterint, et a partium studio alieni sint, ac respective jurati, factum, circa quod depositio vel consultum versatur, plene probatur.

§. 229.

Adulterium probandi modus.

Ut adulterium in finem separationis a mensa et thoro probetur, sufficiunt praesumptiones violentae. — Facta vero,

wezwanym być ma biskup, któremu podlegają, by zarządził co potrzeba, do odebrania od nich zeznań. Świadkowie, przebywający w pobliżu siedziby sądu małżeńskiego, zawsze przesłuchani być mają w sądzie małżeńskim.

§. 225.

Pytania układa komisarz śledczy z uwzględnieniem interrogatoryów, jakieby strony podały. Co do odebrania przysięgi od świadków, zachowane będą przepisy, w §. 162 udzielone.

§. 226.

Do odebrania przysięgi od świadków winny strony być zapozwane, wszakże nieobecność ich nie stoi w drodze odebraniu przysięgi. Stronom nie wolno być obecnymi przy wysłuchaniu świadków, a zeznania ich przed ukończeniem przesłuchania nie mogą być wyjawione.

§. 227.

Śledztwo przez biegłych.

Znawców, którychby zdanie było potrzebném, wybierać ma komisarz śledczy. Względem zarzutów, przeciw nim podniesionych, rozstrzyga sąd małżeński. Znawcy powinni być zaprzysiężeni wtenczas, gdy nie są już przysięgą sądową zobowiązani do sumiennosci w swych sprawozdaniach.

§. 228.

Ustanowienie dowodu zupełnego przez świadków lub znawców.

Przez jednomyślne zeznania dwóch zaprzysiężonych i zupełnie wiarogodnych świadków, niemniej przez jednogodne zdanie dwóch doświadczonych, bezstronnych a względnie zaprzysiężonych znawców, czyn, stanowiący przedmiot zeznania lub sprawozdania, zupełnie jest udowodnionym.

§. 229.

Sposób udowodnienia cudzołoztwa.

Do udowodnienia cudzołoztwa celem rozdziału co do stołu i łoża, dostateczne są przypuszczenia posiadające wiel-

quibus praesumptiones hae innituntur, juxta normas processuum in delictorum caussis attinentes probanda veniunt.

§. 230.

Communicatio ad partes dirigenda.

Protocollum examinis testium partibus vel praelegendum, vel scripto communicandum est; si consultum a rei peritis datum fuerit, de hujus pariter tenore instruendae sunt.

§. 231.

Finale conjugum examen.

His peractis ambo conjuges commoneri debent, ut de testium depositionibus, vel rei peritorum consultis, sensus suos exponant. — Si nova instrumenta, vel de instrumentis, quae in inquisitione praevia dubiis obnoxia remanebant, novas probationes afferant, pars adversaria hac de re audienda est.

§. 232.

Rei confessio.

Confessio conjugis, contra quem separationis actio intentatur, plenam efficit probationem.

§. 233.

Quatenus conjugum juramentum admitti possit.

An juramentum suppletorium ex parte conjugum concedendum, an juramentum litis decisivum uni eorum imponendum, vel permittendum sit, a tribunali decerni debet, quo in negotio ante oculos habendum est, in genere jusjurandum partium tunc tantum admitti posse, si omne aliud veritatem eruendi medium defecerit, et animorum exacerbationem, qualis in conjugum litibus obtinere solet, perjurii augere periculum.

§. 234.

Reo non comparente agenda.

Si conjux in jus vocatus citatione facta non compareat, juxta normam §. 145 statutam procedendum est.

ki bardzo stopień prawdopodobieństwa. Okoliczności, na których takowe przypuszczenia są oparte, powinny być udowodnione stósownie do przepisów postępowania na wykroczenia przepisanego.

§. 230.

Udzielenie stronom protokołu.

Protokół przesłuchania świadków stronom albo ma być odczytany, albo w odpisie udzielony. — Równie téż, gdy biegli zdali opinią, o treści tejsze zawiadomieni być winni.

§. 231.

Ostateczne przesłuchanie małżonków.

Następnie oboje małżonkowie wezwani być mają, by się oświadczyli względem zeznań świadków lub opinii biegłych. Jeżeli przedkładają nowe dokumenta, lub nowe dowody w miejsce dokumentów, przy dochodzeniu wstępném za wątpliwe uznanych, wówczas stronę przeciwną względem tego przesłuchać należy.

§. 232.

Zeznanie oskarżonego.

Zeznanie małżonka, przeciw któremu skarga o rozdział wytoczoną została, stanowi dowód zupełny.

§. 233.

Przypuszczalność przysięgi małżonków.

Czy przysięga uzupełniająca ze strony małżonków ma być dozwoloną, czy przysięga stanowcza jednemu z nich ma być nałożoną lub dopuszczoną, o tém rozstrzyga sąd małżeński. Przy tém na uwadze mieć powinien, iż w ogólności przysięga stron wtedy tylko przypuszczoną być może, gdy nie ma już innego sposbu przekonania się o prawdzie, i że namiętne wzburzenie umysłów, jakie w sporach małżeńskich zachodzić zwykło, powiększa niebezpieczeństwo krzywoprzysięstwa.

§. 234.

Postępowanie w razie niestawienia się.

W razie gdy zaskarżony małżonek na uczynione wezwanie się nie stawia, postępować należy wedle przepisów w §. 145 objętych.

§. 235.

Quando actio propter desertionem malitiosam instituat, absenti in prima statim citatione praefigatur terminus, in quo dimetiendo distantiae, atque mediorum communicationis ratio prudenter habeatur. — Quodsi, ubi commoretur, ignotum sit, per ephemerides publicas citari debet termino praefixo, quem tribunal matrimoniale omnibus perpensis circumstantiis constituerit.

§. 236.

Quatenus actoris sustentationi providendum.

Quodsi actor asserat, se conjugale vitae consortium continuare non posse, quin salutem animae ad vitam et sanitatem magno exponat periculo, atque casu, quo separatio legitime pronuntiata foret, reo obligatio incumbat, alteri conjugii honestam procurare sustentationem, tribunal matrimoniale, perpendere debet, an sufficientes praeviae ordinationis causae prostent, quas si haberi iudicatum sit, a iudice saeculari petendum est, ut actori habitationem separatam et sustentationem honestam, rei impensis, praevis assignet.

§. 237.

Quatenus sententia Episcopo subjicienda.

Episcopus, si pro casu natura necessarium duxerit, ordinabit, ut antequam sententia feratur, tribunal matrimoniale, quae decernenda censeat, ipsi proponat (§. 178).

§. 238.

Quaenam in sententia exponi debeant.

Quavis sententia separationem pronuntiante, exprimentum est, an causa separationis, quatenus culpa ei insit, unitantum, vel ambabus partibus imputari debeat. — Quodsi ex peractis eluceat, patrem vel matrem propter defectus morales non eos esse, qui jus educationis iis competens in liberorum salutem exercere possint, istud quoque in sententia exprimat.

§. 235.

Gdy skarga wytoczona została z powodu złośliwego opuszczenia, nieobecnemu zaraz w pierwszym zapozwie termin ma być wyznaczony, i takowy z należytem uwzględnieniem odległości i środków komunikacyjnych wymierzony. — Jeżeli pobyt jego jest niewiadomym, wówczas zawezwany być winien przez dzienniki publiczne, a termin przez sąd małżeński, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności, ustanowiony.

§. 236.

Staranie o utrzymanie powoda.

Jeżeli powód utrzymuje, iż nie może dłużej pozostawać w pożyciu małżeńskim bez narażenia na wielkie niebezpieczeństwo zbawienia duszy, życia lub zdrowia, a zarazem oskarżony miałby w wypadku prawnie orzeczonego rozdziału, obowiązek, starania się o przyzwoite utrzymanie współmałżonka, wówczas sąd małżeński rozważyć winien, czy zachodzą dostateczne powody do tymczasowego w tej mierze zarządzenia. W takim razie sąd świecki wezwany będzie, aby powodowi na koszt oskarżonego wyznaczył oddzielne mieszkanie i przyzwoite utrzymanie.

§. 237.

O ile orzeczenie zamierzone biskupowi ma być przedłożone.

Biskup zarządzi, gdzie to wedle przypadku za potrzebne uzna, ażeby sąd małżeński przedłożył mu zamierzoną decyzję swą przed wydaniem wyroku (§. 178).

§. 238.

Treść wyroku.

W każdym wyroku, orzekającym rozłączenie, wyrażonem być ma, czy przyczyna rozdziału, o ile polega na przewinieniu, zachodzi ze strony jednego lub obu małżonków. — Jeżeli z dochodzenia się okaże, iż ojciec lub matka z powodu błędów moralnych nie są zdolni, wykonywać służące im prawo wychowania dzieci ku dobru tychże, również i o tej okoliczności w wyroku nadmienić potrzeba.

§. 239.

Appellationes in caussa separationis.

A decisione tribunalis matrimonialis conjux, qui ea se gravatum arbitretur, ad secundam instantiam provocare potest. Duabas sententiis conformibus latis, ulteriori appellationi locus haud superest.

§. 240.

Sententia de separatione a thoro et mensa pronuntiata, nulla est, si a iudice non competente lata, vel actus iudicii essentialis omissus fuerit.— Caussa nullitatis secundum normas §§. 187, 188 stabilitas pertractanda venit.

§. 241.

Quorumnam ratio habenda.

Quod conjuges in vitae consortium solvendum consenserint, legitimam separationis decernendae causam non subministrat. Attamen formalitates, praeter absolute necessarias, cunctae eo magis vitandae sunt, quod actibus judicialibus animorum exacerbatio augeri, et reconciliatio difficilior reddi soleat.— Insuper famae partium et familiarum suarum, quantum finis ratio permittit, consulatur oportet.

§. 242.

Modus separationis caussam tractandi, si rei confessio jam prostet.

Quando una pars ad facta provocet, quae legitimam separationis postulandae causam constituunt, et altera rem ita se habere haud neget, parochus animos sibi conciliare tentare debet.— Conaminibus ejus effectu frustratis, apud commissarium ad inquisitionem deputatum, de accusatione et confessione excipiatur protocollum, et res tribunali matrimoniali ad decernendum proponatur.

§. 243.

Procedura extraordinaria.

Quodsi facta a reo non negentur, et ut famae partium parcatur, vel ex alia gravi ratione necessarium videatur, ut negotium quam secretissime pertractetur, partes immediate

§. 239.

Odwołanie się w sprawach o rozłączenie.

Od rozstrzygnięcia sądu małżeńskiego może małżonek, sądząc się być uciążonym, odwołać się do drugiej instancji. Od dwóch równobrzmiących wyroków nie ma już dalszego odwołania.

§. 240.

Wyrok na rozdział co do stołu i łoża nieważnym jest, gdyby wydanym został przez sędziego niewłaściwego, lub istotna część rozprawy sądowej pominiętą została. Kwestya nieważności rozsądzoną być ma wedle przepisów w §§. 187, 188 ustanowionych.

§. 241.

Na co wzgląd mieć należy.

Że małżonkowie zgodzili się na zniesienie wspólnego pożycia małżeńskiego, okoliczność ta nie stanowi prawnego powodu do wyrokowania rozdziału. — Wszakże formalności, prócz koniecznie potrzebnych, tém bardziej unikać należy, ile że rozprawy sądowe zwykle to za sobą pociągają, iż rozjątrzenie powiększonym i pojednanie utrudnionem zostaje. — Jednakoż uwzględnić należy honor interesowanych i ich familii, gdziekolwiek się to da z celem rzeczy pogodzić.

§. 242.

Postępowanie ze skargą o rozłączenie przy zachodzącem zeznaniu.

Gdy jedna strona przytacza okoliczności, stanowiące powód prawny do rozdziału, których istnienia strona druga niezaprzecza, wówczas proboszcz trzykrotnie usiłować winien pogodzenie. — Jeżeli jego usiłowania nie odniosą skutku pożądanego, wówczas u komisarza śledczego spisany być ma protokół, tak względem skargi jak względem zeznania, i sprawa przedłożoną sądowi małżeńskiemu do rozstrzygnięcia.

§. 243.

Postępowanie nadzwyczajne.

Jeżeli istotę czynu oskarżony nie zaprzecza, a dla oszczędzenia sławy interesowanych lub dla innych ważnych powodów potrzebnem się być wydaje, ażeby rozprawa odby-

tribunalis matrimonialis praesidem accedere possunt. — Postquam iste compertum habuerit, legitimam adesse separationis causam, parochum vel pro re nata etiam alium sacerdotem admonitione trina concordiae restituendae experimentum facere jubeat, effectu haud subsecuto, duobus tribunalis consiliariis adhibitis, separationem pronuntiet. — Tali casu, utraque parte petente, causa separationis in sententiae tenore silentio premi potest. — Haec tamen ipsorum supplicatio protocollo de actu excipiendo, inseri debet.

§. 244.

Observanda circa ea, quae bona temporalia attinent.

Quoad postulationes et lites circa bona temporalia versantes, quae ex sententia in caussa quadam matrimoniali lata oriuntur, partes ad iudicium saeculare remittendae sunt. — Si ambae unanimes petant, ut ea de re, a tribunali matrimoniali, arbitrii modo decernatur, injungendum ipsis est, ut de transactione, qua in hanc petitionem conspiraverint, instrumentum proponant. — Minorennis admoneatur, quod ad transactionis hujus valorem patris vel tutoris consensus requiratur. Ceterum in arbitrio dando leges Austriacae qua norma teneantur.

§. 245.

Quando uxor de invaliditate vel separatione actionem instituens petat, ut marito administratio bonorum suorum adimatur, aut ut ipse ad cautionem dandam pro bonis suis, quae ejus in manibus versantur, adigatur, ad saeculare iudicium remitti debet.

§. 246.

VI. Secundae nuptiae vi declarationis de conjugis morte editae contrahendae.

Quum sanctum et inviolabile sit conjugii vinculum, ad secundas nuptias nemo admitti potest, nisi de conjugis morte probationes afferat, quae omne prudens dubium penitus ex-

wała się ile możności potajemnie, naówczas strony bezpośrednio do prezesa sądu małżeńskiego udać się mogą. Tenże przekonawszy się o tém, że zachodzi prawny powód do rozdziału, powinien albo proboszczowi albo wedle okoliczności także innemu kapłanowi polecić potrzebne napomnienia, a następnie, gdy te bezskutecznemi się okażą, z przybraniem dwóch radców sądu małżeńskiego, rozłączenie co do osób zawyrokować. — W przypadkach takowych na żądanie obu stron opuszczone być może wymienienie przyczyny w wyroku. Żądanie takowe atoli zapisaném być ma w protokóle rozprawczym.

§. 244.

Rozsądzenie kwestyj majątkowych.

Względem wszystkich majątku dotyczących praw i sporów, wynikających z wyroku, w sprawach małżeńskich zapadłego, strony odesłać należy do sądu świeckiego. — Jeżeli obie strony jednozgodnie żądają, ażeby w tym względzie sąd małżeński orzekł wyrokiem polubownym, natedy polecić im należy, ażeby przedłożyły dokument umowy, którą się na żądanie wspomniane zgodziły. — Małoletniemu przypomnieć należy, iż do ważności umowy takowej potrzebuje przyzwolenia ojca lub opiekuna swego. — Wreszcie przy stanowieniu orzeczenia takowego za prawidło, służyć mają ustawy austriackie.

§. 245.

Jeżeli żona, nieważność lub rozdział zaskarżająca, żąda, ażeby mężowi odebrany był zarząd majątku jej, albo żeby tenże zagnalony został do zabezpieczenia jej majątku, w rękę jego się znajdujacego, w tym względzie ma być do sądu świeckiego odesłaną.

§. 246.

VI. Powtórne ślubów zawarcie w skutek uznania zgonu małżonka.

Ponieważ węzeł małżeństwa świętym jest i nierozwiązalnym, przeto do zawierania powtórnych ślubów małżeńskich nikt nie może być przypuszczonym, gdy nie przedłoży o

cludant. — Ea, quae ad moralem mortis certitudinem stabilendam tendunt, summa cum cautione pertractanda, verum haud absolute rejicienda sunt. Fieri potest, ut ex rerum adjunctis plene probatis moralis oriatur certitudo, conjugem in vivis haud amplius agere, licet desint documenta vel testium depositiones mortem subsecutam jam esse confirmantes. — Quodsi absentis cujusdam conjux talia afferat, quae rarissimum hunc casum adesse valde probabile reddant, commo-
nendus est, ut praevie civilem adeat magistratum, cui ampliora suppeditant factum explorandi media, et cujus est mortis declarationem quoad effectus civiles edere.

§. 247.

Quamprimum superius provinciae judicium peracta communicaverit, tribunal matrimoniale praesente matrimonii defensore dijudicabit, an conjux, cujus fata ignorantur, eo cum effectu, ut alteri parti ad novas transire nuptias liceat, mortuus censi possit. — Decisio ferenda nunquam non Episcopi judicio subjicienda est.

§. 248.

Quoties tribunal matrimoniale certitudinis moralis, ad quam provocatur, fundamentum haud ita firmum esse judicet, ut ligamen conjugale morte solutum esse absque haesitatione teneri possit, mortis declarationi enuntiandae assensum denegabit, et rationum, quibus commovetur, momenta judicio civili communicabit. — Quodsi secunda et tertia instantia ecclesiastica oppositam sententiam amplectantur, ac eisdem assensum praebentibus, supremum tribunal civile mortis declarationem pronuntiet, novis contrahendis nuptiis nullum obgeratur impedimentum.

§. 249.

Quando tribunal matrimoniale censeat, nil novis ineundis nuptiis obesse, hos quidem sensus suos judicio provinciae

śmierci małżonka dowodów, wszelką rozumną wątpliwość zupełnie usuwających.— Dowody, zmierzające do uzasadnienia moralnej pewności śmierci, z jak największą ostrożnością mają być uwzględniane, wszelako nie powinny być zupełnie odrzucone.— Stać się bowiem może, iż z zupełnie dowiedzionych okoliczności moralna pewność wynika, że małżonek nie jest już przy życiu, lubo nie masz ani dokumentów ani zeznań świadków, któreby śmierć jego potwierdzały.— Jeżeli małżonek nieobecnego takie okoliczności przytacza, które istnienie przypadku takowego bardzo prawdopodobnym czynią, natenczas napomnieć go należy, ażeby się udał poprzednio do władzy rządowej, która obfitsze posiada środki do wyśledzenia istoty rzeczy, i której przysłuży ogłoszenie śmierci z skutkami cywilnymi.

§. 247.

Skoro sąd wyższy krajowy udzielił akta przeprowadzonej rozprawy, wówczas sąd małżeński na zasadzie tychże i w obecności obrońcy małżeństwa rozważy kwestyą: czy zapodziałego uważać można za zmarłego z tym skutkiem, iżby drugiej stronie dozwolonem było powtórne zawarcie ślubu małżeńskiego? — Decyzya zamierzona każdego razu poddaną być winna osądzeniu biskupa.

§. 248.

Jeżeli sąd małżeński podstawę moralnej pewności, na którą się odwołano, nie uznaje tak silną, iżby bez wahania się przypuścić można, że wąż małżeński przez śmierć został rozwiązany, natedy nie przychyli się do uznania małżonka za zmarłego, i udzieli powody swe, które nim kierowały, sądowi cywilnemu.— Gdyby druga i trzecia instancya kościelna były zdania przeciwnego, a najwyższy trybunał sądowy zgodnie z niemi orzekł uznanie zgonu, wówczas powtórnemu poślubieniu już żadnej przeszkody czynić nie należy.

§. 249.

Jeżeli sąd małżeński uzna, iż przeciw powtórnemu poślubieniu żadna trudność nie zachodzi, natedy objawi wpra-

superiori significet, ad conjugem tamen nullam dirigat communicationem, antequam mortis declaratio relate ad effectus civiles firma consistat.

§. 250.

Si ad novas transitur nuptias, parochus tam mortis declarationem a magistratu civili editam, quam decisionem tribunalis matrimonialis, respective assensum, quem superior instantia ecclesiastica praebeuit, in libro nuptiali annotare debet.

§. 251.

Quodsi casus occurrat, cui in instructione hac provisum haud sit, ad juris communis normam pertractetur et decidatur oportet.

Praesentem Instructionem, quam Celsissimus et Reverendissimus Princeps Archiepiscopus Vindobonensis Joseph Othmarus Rauscher exaravit, pro singulari, qua praestat, modestia nobis exhibuit, ut privatum nostrum de ea iudicium aperiremus. Hujusmodi benignitati respondere cupientes, diligentiori quo valuimus examini opus subjecimus, et pro rei veritate declaramus, nihil in eo nos invenisse, quod vel Sacrorum Canonum praescripto, vel Apostolicarum Constitutionum ordinationibus, vel probatorum Doctorum sententiis conforme non sit.— Quamobrem Opus summo labore ac sapientia elucubratum, merito futurum confidimus, ut in vastissimis Imperii Austriaci regionibus, ubi in usum fuerit inductum, sacrae aequae ac civili Reipublicae benevertat.

Romae, die quarta Maii Anno 1855.

Aloisius Tomasetti, S. Theologiae et Juris utriusque
Doctor.

Hannibal Capalti, S. Theol. et Juris utriusque Doctor.

Petrus Becks, Praep. Generalis Societatis Jesu.

Laurentius Valenzi, S. Th. et J. U. Dr.

Laurentius Nina, J. U. Dr.

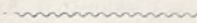
wdzie zdanie swoje sądowi wyższemu krajowemu, atoli małżonkowi nie wyda żadnej uchwały wprzód, dopóki uznanie śmierci co do cywilnych jego skutków, w moc prawa nie weszło.

§. 250.

W razie powtórnego poślubienia zapisać winien proboszcz w księdze zaślubin nie tylko uznanie śmierci, orzeczone przez władze rządowe, ale téż rozstrzygnięcie sądu małżeńskiego, względnie przychylenie się, udzielone ze strony wyższej instancyi kościelnej.

§. 251.

Gdyby się wydarzył przypadek, w niniejszej instrukcyi nieprzewidziany, winien takowy wedle przepisu prawa powszechnego być rozpoznany i rozstrzygnięty.

← OKÓLNIK

Nadkomendy Wojskowej z dnia 28. Lutego 1857 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXV, N. 107, wydana dnia 13. Czerwca 1857),

zawierający obwieszczenie względem ustanowienia wojskowo-duchownego sądu małżeńskiego i organów duchowienstwa wojskowego, którym od Apostolskiego Wikaryatu polowego udzieloném zostało upoważnienie do kościelnego dyspensowania od zapowiedzi.

Odnośnie do Cesarskiego Patentu z dnia 8. Października 1856 (Dziennik Praw Państwa, Część XLVI, Nr. 185 *), mocą którego, w wykonaniu *artykułu X. konkordatu* o sprawach małżeńskich katolików w Cesarstwie Austryackiem, o ile one należą do zakresu prawodawstwa cywilnego, wydaną została nowa ustawa małżeńska i instrukcyja dla sądów duchownych Cesarstwa Austryackiego w przedmiocie spraw małżeńskich, obowiązująca w całej objętości Cesarstwa, tudzież odnośnie do obu tychże obowiązujących powszechnie ustaw, podaje się do wiadomości celem powszechnego do tego zastosowania się, iż w skutek doniesienia Apostolskiego Wikaryatu polowego, duchowny sąd małżeński dla osób, podlegających jurysdykcji wojskowo-duchownej, dla których te nowe ustawy małżeńskie są obowiązujące, ustanowiony jest z siedzibą w Wiedniu, a to u samegoż Apostolskiego Wikaryatu polowego, i że duchowienstwo polowe do udzielania dyspens kościelnych od zapowiedzi umocowane jest w sposób następujący:

1. Wszyscy superyorzy polowi, z wyjątkiem wiedeńskiego superyoratu polowego, we wszystkich wypadkach co do takich dyspens w ich okręgu superyoratu polowego zachodzących; wszakże superyorzy polowi wpisać i dokładnie

---

*) Dziennik Rządu Krajowego dla okręgu administracyjnego krakowskiego, Rok 1856, Oddział pierwszy, Zeszyt XLIV, Nr. 190.

oznaczyć winni te udzielane dyspensy, jako sprawy zwyczajne w prowadzonych przez się protokołach, które co kwartał do Apostolskiego Wikaryatu polowego dla rewizyi przesyłać mają.

Wiedeński superyorat polowy nie potrzebuje tego szczególnego umocowania, albowiem Apostolski Wikaryat polowy ma w Wiedniu swą siedzibę, a przeto strony nie poniosą utraty czasu przez bezpośrednie rozstrzygnięcie takich prośb o dyspensę u tegoż ostatniego.

2. Gdzie zachodzi niebezpieczeństwo śmierci, a zaślubiny na łóżu chorego mają być przedsięwzięte, każdy do udzielania ślubu upoważniony kapelan polowy, mocen będzie udzielić kościelnej dyspensy od wszystkich trzech zapowiedzi, winien tylko o każdym takim wypadku dyspensowania, w drodze relacyi donieść później Apostolskiemu Wikaryatowi polowemu. W takich wypadkach, w których dyspensa od wszystkich trzech zapowiedzi udzieloną została, odebraną być ma od obu narzeczonych przysięga manifestacyjna wedle przepisu §. 39. dodatku I, i §. 85. dodatku II, Ustawy małżeńskiej, a formuła przysięgi podpisana przez tychże, przez księdza i obecną osobę wojskową (§. 39.) do aktów ślubnych załączoną.

Arcyksiążę Wilhelm w. r.

Feldmarszałek - Porucznik.

XXI.

+ ROZPORZĄDZENIE

Nadkomendy Wojskowej z dnia 5. Maja 1857 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXIV, N. 102, wydana dnia 9 Czerwca 1857),

mocą którego obwieszczają się postanowienia, Najwyższą Uchwałą z dnia 24. Kwietnia 1857 r. zarządzone, o zastosowaniu nowej ustawy małżeńskiej dla katolików w Cesarstwie Austriackiem z dnia 8. Października 1856, Nr. 185 Dziennika Praw Państwa do c. k. Armii.

Jego C. K. Mość Apostolska raczył względem zastosowania nowej ustawy małżeńskiej do c. k. Armii, rozkazać Najwyższem Postanowieniem z dnia 24. Kwietnia 1857 r., co następuje:

1. Całej Armii ma służyć za zasadę, iż zarówno czyli tylko jedno lub czyli oboje z oblubieńców do *militia vaga* należą, gdyby jedna strona była niekatolicką, deklaracja zezwolenia narzeczonych złożoną być winna wedle §. 38. dodatku II. ustawy małżeńskiej przed księdzem katolickim, a postanowienie to ma dla armii moc obowiązującą także w tych prowincjach kościelnych, w których na mocy zarządzenia papieżkiego z dnia 30. Kwietnia 1841 r. deklaracja zezwolenia narzeczonych także przed księdzem strony niekatolickiej ważne złożoną być może.

2. Udzielenie dyspensy od drugiej i trzeciej zapowiedzi w skutek poprzedniego kościelnego przepuszczenia, przysłuża:

- a) Wszystkim komendantom pułku i samoistnym komendantom batalionu dla osób, zostających pod ich komendą i prawych dzieci tychże, jeżeli te u swych rodziców zostają;
- b) Komendantom wszelkich oddziałów wojsk mających własnego księdza, dla osób do nich należących i dzieci tychże wspólnie z niemi żyjących;
- c) Generalnym komendom krajowym, jako téż znajdującym się w polu lub za granicą, komendom armii lub korpusu armii, dla wszystkich osób należących do ich jurysdykcji, które nie są już objęte oddziałami a) i b);
- d) Nadkomendzie marynarki dla wszystkich osób należących do marynarki wojennej, a po za siedzibą nadkomendy marynarki, admirałatom portów, komendantom eskadry, dywizji okrętowej, lub nawet oddzielnego okrętu wojennego, jeżeli komendant tegoż ma rangę oficera sztabowego.

3. Z powodów nader ważnych dyspensować mogą zupełnie od zapowiedzi, o ile takowych ustawa małżeńska wymaga, nadkomenda marynarki albo generalna komenda krajowa, względnie komenda armii lub korpusu armii, w wy-

padkach zaś, szczególnie nagłych, wymienione pod 2. inne władze wojskowe; a gdy udowodnione blizkie niebezpieczeństwo śmierci zwłoki nie dozwala, także najbliższa komenda wojskowa; wszakże zaręczenia zaprzysiędź muszą przed księdzem wojskowym, a w nieobecności takowego, gdyby z przewłoki niebezpieczeństwo zagrażało, przed proboszczem, i o ile można, w obecności audytora, lub w nagłych wypadkach, oficera, a w niebytności takowego, urzędnika publicznego, iż im żadna przeszkoda przeciwna ich małżeństwu, nie jest znaną.

4. Względem przynależności proboszcza oblubieńców służyć ma zasada, iż właściwy proboszcz należących do *militia vaga* osób, jest albo kapelan wojskowy, albo superior polowy, wedle tego, czy należą do oddziału wojska, który ma własnego księdza lub nie.

5. Prawo udzielania dyspensy kościelnej nadane być ma przez Apostolski Wikaryat polowy nie tylko superyorom polowym, ale także kilku kapelanom wojskowym w odpowiedniej potrzebom liczbie, którzy celem powszechnego ogłoszenia wymienieni być mają przez Wikaryat polny nadkomendzie wojskowej.

6. Do prośby wyrzeczonej przez Apostolski Wikaryat polowy, iżby duchownym radcom przy sądach małżeńskich także audytor, jako radca głosujący był dodany, należy się przychylić w ten sposób, iż biskup polowy przeznaczenie audytora w szarzy audytora sztabowego lub nadsztabowego do obrad sądu małżeńskiego uprosić ma od generalnej komendy krajowej w Wiedniu, którejto ostatniej dane będzie w tym względzie odpowiednie polecenie przez nadkomendę wojskową.

7. Jeżeli wojskowy z powodu rozprawy sądowej, czy to w toku śledztwa wstępnego lub postępowania udowadniającego, lub nareszcie przed samymże sądem małżeńskim, stawić się ma przed tymże lub przed jaką od tegoż delegowaną władzą, tedy uważać należy, iżby zawsze w wypadku takim, czego także przy wezwaniach wojskowych do sądów krajowych, kryminalnych lub górniczych przestrzegać wypada,

obecny był przytém oficer, a gdyby wezwany był oficerem lub stroną wojskową, (Militairpartei), oficer w randze wyższej.

Tenże oficer pośredniczący nie ma wszakże w żadnym względzie być obrońcą stron, lub w jakibądź sposób brać udział w rozprawach lub mieszać się do takowych, ani zasiadać w obradach sądu małżeńskiego, tylko jedynie przytomnością swoją zachować wojskowe „dekorum.“

8. Względem toku instancyi wezwany ma być biskup połowy do przyczynienia się ku temu; ażeby do zawyrokovania w drugiej i trzeciej instancyi delegowany był zawsze biskup krajowy, aby armia nie była wystawioną na większe przewłoki, niżeli inna ludność cesarstwa.

9. Co się tyczy wniesionego zapytania: „ażali Reskrypt Gabinetowy z dnia 24. Sierpnia 1841, wedle którego na mocy polecenia papieżkiego, dla Arcybiskupów krajów koronnych austriackich, do Związku niemieckiego należących, wydanego, przy zawieraniu małżeństw mieszanych, jeżeli nie jest zapewnioném wychowanie wszystkich dzieci w religii katolickiej, ksiądz katolicki bierną tylko dać ma asystencyą, jeszcze jest obowiązujący lub uważany być ma za zniesiony przez nową ustawę małżeńską?“ — Apostolski Wikaryat polny uprosić sobie ma u Stolicy świętej objaśnienie, do którego to czasu Jego C. K. Mość Apostolska pragnie stan faktyczny widzieć utrzymany.

10. Inne mniej znaczące kwestye, które przy zastósowaniu nowego prawa małżeńskiego do Armii uwzględnić należy, rozwiązane być mają w sposób, naznaczony we wniosku podanym przez nadkomendę wojskową do centralnej kancelaryi wojskowej pod dniem 11. Stycznia 1857, Sekcyja I, Oddział 2, Nr. 3201, przyczém nie można spuszczać z uwagi zasady równości dotyczących postanowień dla całej Armii.

Uwielmiamyając generalną komendę krajową o tём Najwyższém Postanowieniu dla dalszego powszechnego rozgłoszenia, z wyjątkiem duchowieństwa połowego, które o tём uwiadomione będzie przez Apostolski Wikaryat połowy, rozporządza Nadkomenda Armii na mocy zawartego w punkcie 10 upoważnienia, nadto co następuje:

- a) Zakres działania nadany w §§. 20, 21 i 45 dodatku I. ustawy małżeńskiej władzom krajowym cywilnym, przysłuża względem osób wojskowych, podlegających w sprawach małżeńskich jurysdykcji wojskowo - duchownej, nadkomendzie, marynarki i generalnej komendzie krajowej;
- b) Trybunałem sądownym, u którego wedle §. 23 celem zawarcia powtórnych ślubów małżeńskich o uznanie zgonu upraszać należy, jest w owych wypadkach, w których ogłoszenie śmierci należy do kompetencji sądów wojskowych, ów krajowy sąd wojskowy, w którego powiecie strona pozostała ma swoją siedzibę;
- c) Po ukończonym procesie o ważność małżeństwa (dodatek I, §. 49) lub o separacji (dodatek II, §. 195) zakomunikowany ma być względem osób wojskowych w służbie będących, wyrok nadkomendzie wojskowej do dalszego stosownego rozporządzenia.

Tam też zrobić należy doniesienie przy powtórnym połączeniu, (dodatek I, §. 72.) lub gdy podczas postępowania na skargę seperacyjną potrzebne są zarządzenia, pomienione w §. 236, dodatek II.

- d) Jeżeli mianowany dla śledztwa wstępnego w sporach małżeńskich duchowny komisarz śledczy, życzy sobie przywołania audytora (§§. 140, 146 i 214, dodatek II), tedy udać się ma do przełożonej generalnej komendy krajowej (przy marynarce, do nadkomendy marynarki, za granicą do najbliższej c. k. komendy, której audytor jest przydzielony), a tenże audytor obecnym będzie przy tych rozprawach, jako asesor i udzieli informacye, jakieby były potrzebne*).

W nieobecności w służbie Jego Cesarsko-Królewskiej Wysokości Arcyksięcia Pana:

Baron Augustin m. p.

Generał Artyleryi.

* Zwraca się uwagę, iż rozporządzenie to prędzej wydaném zostało, niż bezpośrednio przed niem umieszczone.

XXII.

+ OKÓLNIK

Nadkomendy Wojskowej z dnia 30. Maja 1857 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część XXV, N. 108, wydana dnia 13. Czerwca 1857),

z obwieszczeniem spisu owych księży wojskowych, którym obok superyorów polowych udziela się upoważnienie do kościelnego dyspensowania od zapowiedzi.

Odnosnie do 5. ustępu Rozporządzeniem z dnia 5. Maja 1857 (Dziennik Praw Państwa, Część XXIV, N. 102*) obwieszczonego Najwyższego Postanowienia z dnia 24. Kwietnia 1857, podaje się do powszechnej wiadomości, że oprócz delegowanych już ku temu na mocy okólnika z dnia 28. Lutego 1857 (Dziennik Praw Państwa N. 107**) superyorów polowych, i przy zachowaniu przezorności, na wypadek niebezpieczeństwa śmierci w ustępie 2. tegoż ostatniego rozporządzenia wskazanej — od c. k. Apostolskiego Wikaryatu polowego przywieźdzeni w załączonej konsygnacyi duchowni wojskowi umocowani zostali do dyspensy kościelnej od drugiej i trzeciej zapowiedzi, a to wedle następujących postanowień:

- a) iżby w formule dyspensy odwołano się zawsze do upoważnienia Apostolskiego Wikaryatu polowego z dnia 19. Maja 1857, N. 140, co także zachowaném być ma przez superyorów polowych i duchownych dyspensujących wedle ustępu 2. rozporządzenia z dnia 28. Lutego 1857 (Dziennik Praw Państwa, N. 107).
- b) iżby ci duchowni polowi po upływie każdego kwartału, w osobnej relacyi podali do wiadomości Apostolskiego Wikaryatu polowego, liczbę udzielonych dyspens, z przywiedzeniem imion i godności dyspensowanych.

---

*) Dziennik Rządu krajowego dla okręgu administracyjnego Krakowskiego, Rok 1857, Oddział piérwszy, Zeszyt XXIV, N. 102.

**) Tamże, Zeszyt XXV, N. 107.

c) iż osoby wojskowe bez różnicy ich przynależności, jakaby z innych względów zachodziła, o dyspensę tego ku temu umocowanego księdza prosić mają, który urzęduje w generalacie, gdzie ubiegający się o dyspensę mieszka i najbliższym jest miejsca mieszkania tego ostatniego; zaś zakres działania superyorów polowych ogranicza się na stolicę, gdzie swą siedzibę mają, i na rozstrzygnięcia odmownych rezolucyj na podania o dyspensę, wydanych przez duchownych wojskowych dyspensujących poza siedzibą superyoratu polowego; podobne przeto rekursa od takiej odmownej rezolucyi wniesione być mają do superyoratów polowych, z wyjątkiem superyoratu w Wiedniu, gdzie sobie Apostolski Wikaryat polowy zastrzegł prawo dyspensowania.

Arcyksiążę Wilhelm w. r.

Felmarszałek - Porucznik.

Tu następuje konsygnacya tych księży wojskowych, którym obok superyorów polowych nadano umocowanie do kościelnej dyspensy od zapowiedzi. Jest ona dość obszerną, a rozkład jej zastosowany do krajów koronnych Cesarstwa. Przytaczamy tu tylko ustęp dotyczący naszego kraju.

W Galicyi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, tudzież w Księstwie Bukowiny : obok superyora polowego we Lwowie przysłużyła to prawo kapelanowi szpitalu załogi w Krakowie i kapelanowi szpitalu załogi w Czerniowcach.

XXIII.

+ ROZPORZĄDZENIE

Ministerstw Spraw Wewnętrznych tudzież Wyznań i Publicznego Oświecenia z dnia 10. Lipca 1857,

(Dziennik Praw Państwa, Część XXVIII, N. 128, wydana dnia 18. Lipca 1857),

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych z wyjątkiem Królestwa Lombardzko-Weneckiego, Dalmacyi i Pogranicza Wojskowego,

względem kompetencyi upoważnionych do spraw politycznych władz gminnych w udzielaniu dyspensy od drugiej i trzeciej zapowiedzi wedle §. 38 ustawy małżeńskiej.

Na szczególne zapytanie postanawiają Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, tudzież Wyznań i Oświecenia, ażeby w miejscach, w których władza komunalna w zastępstwie urzędu powiatowego (Bezirks- und Stuhlrichteramt) upoważnioną jest do spraw politycznych, przysłużyła teźże władzy gminnej udzielanie dyspensy od drugiej i trzeciej zapowiedzi na mocy §. 38 ustawy małżeńskiej, wydanej Najwyższym Patentem z dnia 8. Października 1855 r., N. 185 Dziennika Praw Państwa*).

Baron Bach m. p. Hrabia Thun m. p.

XXIV.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Handlu z dnia 19. Sierpnia 1857,

(Dziennik Praw Państwa, Część XXXII, N. 158, wyd. dnia 1. Września 1857),

obowiązujące w całym obrębie Państwa,

co do wolności od portoryum duchownych sądów małżeńskich.

Korespondencya urzędowa duchownych sądów małżeńskich, Cesarskim Patentem z dnia 8. Października 1856 r. (Część XLVI, N. 158 Dziennika Praw Państwa) zaprowadzonych, równie jak zewnątrz siedliska ich ustanowionych urzędników pomocniczych, nie tylko między niemi samemi, lecz téż i z władzami kościelnymi i cesarskimi wolną jest od portoryum tak przy podaniu jak oddaniu, jeżeli zamkniętą jest

*) Dziennik Rządu krajowego dla okręgu administracyjnego krakowskiego, Rok 1856, Oddział pierwszy, Zeszyt XLIV, N. 190.

pieczęcią urzędową i na adresie oznaczoną nazwiskiem odsyłającego, i napisem „Rzecz sądu małżeńskiego“. Przestrzegać atoli należy przepisu §. 213 Patentu Cesarskiego z dnia 3. Maja 1853 (Część XXVI, N. 81 Dziennika Praw Państwa*), w skutek którego doręczenia stronom w miejscu sądu nie mieszkającym, zwykle przez pocztę uskutecznione być mają.

Hrabia Thun m. p.

Kawaler de Toggenburg m. p.

XXV.

OBWIESZCZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 31. Października 1857),

(Dziennik Praw Państwa, Część XLIII, Nr. 216, wydana dnia 14. Listopada 1857),

obowiązujące w całej rozległości Cesarstwa,

mocą którego podaje się do wiadomości Najwyższe Rozporządzenie względem przepisywania i pobierania taks przez katolickie cywilno-duchowne sądy małżeńskie.

Jego C. K. Apostolska Mość raczył Najwyższém Postanowieniem z dnia 19. Sierpnia 1857 zatwierdzić następującą prowizoryczną ustawę o taksach dla duchownego sądu małżeńskiego archidiecezyji wiedeńskiej, i oraz Najłaskawiej rozporządzić, ażeby tak istniejącym już przedtém jak w skutek konkordatu nowo ustanowionym sądom małżeńskim innych dyecezyj Cesarstwa, przyznane było pobieranie taks w miarę i myśl pomienionej prowizorycznej ustawy, w którymto celu Ministerstwo Wyznań i Oświecenia otrzymało zlecenie do stósownej czynności urzędowej.

---

*) Dziennik Rządowy dla kraju koronnego Galicyi i Lodomeryi, Rok 1853, Oddział pierwszy, Część XXII, N. 104.

Prowizoryczna ustawa o taksach dla duchownego sądu małżeńskiego archidiecezyi wiedeńskiej.

Mon. Konw.

1. Za podania, wniesione przez strony celem urzędowej czynności, od każdego arkusza . . . . . — ZłR. 6 kr.
2. Za spisanie protokołu zamiast podania, celem wyjaśnienia stanu rzeczy, wysłuchania świadków i biegłych, skonsygnowania załączonych aktów (Rotulus), od każdego arkusza . . . . . — ZłR. 6 kr.
3. Za pojedynczy odpis aktu duchownego sądu małżeńskiego, od każdego arkusza — ZłR. 15 kr.
Uwaga. Należytość widymacyjna opłaconą być ma za pomocą stępla, od każdego arkusza po 15 kr.
4. Za edykt, bez względu na liczbę obwieszczeń, oprócz należytości pod N. 1 1 ZłR. — kr.
5. Za wyrok incydencyjny w pierwszej instancji . . . . . 1 ZłR. — kr.
6. Za wyrok w rzeczy głównej w każdej instancji . . . . . 5 ZłR. — kr.
7. Za rozstrzygnięcie rekursu, nie wniesionego przeciw wyrokowi w rzeczy głównej, oprócz taksy pod N. 1 i 2 . . . . . — ZłR. 30 kr.
8. Gdyby wyrok zaoczny był zniesiony, tedy za wyrok, w miejsce jego następujący, żadna inna należytość opłaconą nie będzie.

Uwaga. Rozprawy duchownych sądów małżeńskich, jeżeli nie zawierają dokumentu prawnego, nie są przedmiotem należytości stęplowej.

Postanowienia ogólne.

1. Taksy niniejszą ustawą przepisane opłacać ma ta strona, na której żądanie działa sąd małżeński; do opłaty należności za wyrok pierwszej instancji, obowiązana jest strona przegrywająca, z wyjątkiem wypadku, gdyby koszta sądowe w wyroku wzajemnie zniesione zostały, w którymto razie obie strony sądowi niepodzielnie są odpowiedzialne.— W wyższych instancjach obowiązany jest tylko apelujący.

2. We wszystkich wypadkach i z powodu wszelkich przeszkód, w których sąd małżeński przeprowadza śledztwo z urzędu, nie należy żądać taksy od indagowanego.

3. Kto ma prawo żądać prenotacji należności w sądowych rzeczach spornych, uwolniony będzie od opłaty taks niniejszém przepisanych. Jeżeli wedle tego jednemu tylko małżonkowi przysłuza uwolnienie, a niewolniony małżonek winnym uznany zostanie, natenczas obowiązany będzie opłacić w całości przypadające za rozprawę taksy.

4. O należącej się taksie uwiadomiony być winien obowiązany do opłacenia takowej, za pomocą noty taksalnej. Jeżeli tenże jej przepisaniem sądzi się być obciążony, tedy przed upływem dni 14, licząc od dnia doręczenia noty taksalnej, wnieść ma powody zażalenia do duchownego sądu małżeńskiego, a w toku dalszego rekursu, przez tenże sąd małżeński do metropolity prowincyi kościelnej, gdyby zaś to zażalenie wyniesione było przeciw sądowi małżeńskiemu metropolity, do delegowanej drugiej instancji. Po upływie terminu rekursowego, zażalenia podobne mają być odrzucone; przeciw rozstrzygnięciu metropolity lub delegowanej drugiej instancji nie ma już odwołania.

5. Taksy nieopłacone ściągane będą na prośbę duchownego sądu małżeńskiego, który oraz ma zatwierdzić, iż takowe stały się już prawomocnemi, sposobem używanym przy ściąganiu taks rządowych, i odesłane do duchownych sądów małżeńskich.

6. Z powodu zaniechanego opłacenia taksy nie można odwlekać żadnego rozporządzenia, załatwienia i doręczenia sądowego*).

Hrabia Thun m. p.

XXVI.

OKÓLNIK

Nadkomendy Armii z dnia 8. Lutego 1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część VI, N. 20, wydana dnia 13. Lutego 1858),

o ustanowieniu trzeciej instancyi dla wyrokowania duchowno - wojskowego sądu małżeńskiego.

Okólnikiem z dnia 31 Października 1857 r., N. prezydalny 2288, powszechnie obwieszczoném zostało, iż trzecia

*) Prowizoryczna ta ustawa taksalna dla sądu małżeńskiego archidiecezyi wiedeńskiej, później i na inne dyecezye rozciągniętą została. I tak najprzód rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 6. Kwietnia 1858 r. (Dz. P. P. Część XIV, N. 52) dozwolono, ażeby wedle ustawy tej pobierane były taksy przez sądy duchowne małżeńskie archidiecezyi *Lwowskiej (obrzędku łacińskiego, grecko-katolickiego i ormiańskiego)* i dyecezyi *Przemyskiej (obrzędku łacińskiego i grecko-katolickiego)*; (według tegoż rozporządzenia ministeryalnego ustawa ta taksalna obowiązywać ma także duchowne sądy małżeńskie w Ołomuńcu, Zadrze, Splicie, Dobrowniku, Sybeniku, Hwarze, Kotorze, dalej sądy małżeńskie rzymsko-katolickiej dyecezyi Siedmiogrodu, nakoniec archidiecezyi Fogaras i dyecezyi Samosz-Ujvar (obrzędku grecko-katolickiego). Powtóre rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 6. Kwietnia 1858 (Dz. P. P. Część XIV, N. 53) ustawa ta taksalna zastosowaną została do Pogranicza Wojskowego, i w ogóle do osób, podlegających jurysdykcji wojskowej. Dalej rozporządzeniem tegoż Ministerstwa z dnia 20. Maja 1858 (N. 83 Dz. P. P. z tegoż roku) rozciągnięto tę ustawę na Królestwo Lombardzko-Weneckie; nakoniec rozporządzeniem ministeryalnym z dnia 6. Listopada 1858 (Dz. P. P. Część LIV, N. 215) na dyecezye *Krakowską i Tarnowską*.

instancya dla wyrokowania duchownego sądu małżeńskiego wojskowego, ustanowioną będzie w każdym pojedynczym razie przez Stolicę Apostolską.

Ponieważ obecnie przez Jego Świątobliwość Papię, mocą Breve z dnia 12. Stycznia 1858 r. Arcybiskup Solnogradzki delegowanym został do zawyrokowania w trzeciej instancyi na ciąg lat siedmiu, przeto podaje się to niniejszemu do powszechnej wiadomości.

Arcyksiążę Wilhelm m. p.

Feldmarszałek-Porucznik.

XXVII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 26. Marca 1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część XIII, N. 47, wydana dnia 7. Kwietnia 1858),

obowiązujące w całej objętości Państwa,

dotyczące postępowania z sektą, pojawiającą się pod nazwiskami: „Nowa Jerozolima, Nowo-Salemici, Bracia Janowie, Wyznawcy czystej nauki chrześcijańskiej“.

Wedle zasad nauki, do której się przyznają wyznawcy sekty, pojawiającej się w najnowszym czasie pod nazwiskami: „Nowa Jerozolima, Nowo - Salemici, Bracia Janowie, Wyznawcy czystej nauki chrześcijańskiej“, przeczą oni potrzebę publicznego wielbienia Boga, równie też nie uznawają oni niezbędności stosunków między przełożonymi i podwładnymi, bez czego żadne społeczeństwo istnieć nie może, i nie przypuszczają władzy kościelnej, zaczem brakuje im wszelkiej podstawy społeczeństwa religijnego.

Przy takim stanie rzeczy wspomniona sekta nie może w myśl Cesarskiego Patentu z d. 31. Grudnia 1851 r. (Dziennik Praw Państwa z roku 1852, N. 3) za kościół lub towa-

rzystwo religijne być uznana, a wyznawcy jej uważani i traktowani być winni jako członkowie owych społeczeństw, do których należą wedle wykazu aktu chrztu lub przejścia, w sposób prawny uskutecznionego. Przeto w porozumieniu się z Ministerstwami Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości, tudzież Najwyższą Władzą Policyjną rozporządza się, iż przeciw tym, którzy pomienioną sektę popierają lub w niej udział biorą, chociażby z tém nie był połączony żaden inny uczynek na karę zasługujący, postępować należy wedle §. 304 księgi ustaw karnych, a gdzieby takowy nie miał zastosowania, wedle rozporządzeń ministeryalnych z dnia 3. Kwietnia 1855 r. (Dziennik Praw Państwa, N. 61) i z dnia 30. Września 1857 r. (Dziennik Praw Państwa, N. 198 *).

Hrabia Thun m. p.

XXVIII.

+ ROZPORZĄDZENIE

Ministra Wyznań i Oświecenia z dnia 29. Marca 1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część XIV, N. 50, wydana dnia 13. Kwietnia 1858),

obowiązujące w całej objętości Państwa,

dotyczące przeprowadzenia *artykułów VI i XVII konkordatu*, względem nauk teologicznych.

Co się tyczy uporządkowania wykładu nauk teologicznych ogłasza się, z uwzględnieniem postanowień konkordatu i w skutek Najwyższej Uchwały z dnia 8. Marca 1858 r., co następuje:

---

*) Rozporządzenie Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Najwyższej Władzy Policyjnej z dnia 3. Kwietnia 1855 (Dz. P. P. Część XVIII, N. 61), mocą którego oznacza się władze, do których należy śledztwo i ukaranie tych przestępstw prawa, które w ustawie karnej z dnia 27. Maja 1852 nie są uznane za karygodne, oraz ustanawia się sposób postępowania w takich przypadkach.

Wedle siedmnastego artykułu konkordatu, wolno jest biskupom kierować nauką seminarzystów swoich, stósownie do ustawy kościelnej, bez wszelkiego ograniczenia. Biskupi zgromadzenia, odbytego w roku 1856 w Wiedniu, uznali atoli za rzecz ważną i zbawienną, spólnie działać przy urządzeniu teologicznych swoich zakładów dyecezalnych, i zgodzili się przeto, z wyjątkiem zakładów, należących do dyecezyj Lombardzko - Weneckich, na postanowienia następujące, które przy rozporządzeniach soborów prowincjonalnych przestrzegać zamierzają.

§. 1.

Do nauk teologicznych ci tylko przypuszczeni być mogą, którzy z dostatecznym skutkiem odbyli gimnazyum niższe i wyższe.

§. 2.

Teologia składa się z czterech lat, i wykładaną będzie przez sześciu lub najmniej czterech profesorów.

§. 3.

Po wszystkich teologicznych zakładach muszą być wykładane: dogmatyka, teologia moralna i pastoralna, historia kościelna, prawo kościelne, pismo święte starego i nowego zakonu, tudzież język hebrajski; wszelako biskup uwolnić może uczniów od języka hebrajskiego, o ile to za stósowne uzna.

§. 4.

O ileby w miarę okoliczności uskutecznić się dało, odbywać się mają nadzwyczajne odczyty, szczególnie patrologii kościelnej, lub innych przedmiotów, kapłanowi potrzebnych.

Rozporządzenie właśnie wymienionych Ministerstw z dnia 30. Września 1857 (Dz. P. P. Część XXXVIII, N. 198), mocą którego obwieszczonym zostaje powszechny przepis co do ukarania tych pomniejszych przestępstw, względem których ani w powszechnej ustawie karnej, ani w szczególnych rozporządzeniach żadnego nie ma wymiaru kary. (Przy wymierzaniu kary służyć ma za zasadę, iż nigdy nie może być wyższa kara orzeczona nad tę, któraby była najniższą, gdyby czyn dostąpił własności wykroczenia lub występku podobnego rodzaju w myśl powszechnej ustawy karnej).

§. 5.

Biskupi zachować chcą przy nauce swych seminarzystów kolejność zwyczajnych przedmiotów naukowych wedle planu następującego:

Rok pierwszy.

Ogólna część dogmatyki,
Wstęp do Pisma świętego,
Objaśnienie Pisma świętego starego testamentu z Wulgaty,
Język hebrajski.

Rok drugi.

Specjalna część dogmatyki,
Objaśnienie Pisma świętego nowego testamentu z Wulgaty
z ciągłym względem na uzasadnienie nauki wiary,
Objaśnienie tekstu pierwotnego.

Rok trzeci.

Historia kościelna z przeważającym uwzględnieniem dogmów
i urzędnienia kościoła,
Teologia moralna, z szczególnym względem na potrzeby spowiednika.

Rok czwarty.

Teologia pastoralna w znaczeniu ściślejszém,
Liturgia,
Duchowne krasomowstwo,
Katechetyka, metodyka,
Prawo kościelne.

§. 6.

Zwyczajnym językiem dla wykładów teologicznych jest łaćski. Wyjątek zachodzić może co do pojedynczych tylko przedmiotów naukowych i z ważnych powodów.

§. 7.

Profesorami teologii, ci tylko ustanowieni być mogą, którzy zdolność swą wykazali w egzaminie pismienym i w próbie ustnego wykładu; wyjątek zachodzić może tylko względem tych mężów, którzy już dostatecznie udowodnili zdolności swe pracami jako nauczyciele lub autorowie.

§. 8.

W razie opróżnienia katedry w zakładzie naukowym dyecezalnym, konkurs rozpisany być winien przez biskupa przynajmniej w całej dyecezyi. W zakładach, kilku dyecezyom spółnych, zarządzoném być ma rozpisanie konkursu we wszystkich tych dyecezyach.

§. 9.

Gdzie profesor z funduszu religijnego płacę pobiera, biskup zawiadomi Najwyższą Władzę krajową o nastąpióńm zawałowaniu katedry.

§. 10.

Biskup wyznaczy pytania i staranie mieć będzie, ażeby egzamin pismienny kandydatów odbyty być mógł pod nadzorem, wszelkie nadużycie wyłączającym.— O wyniku onegoż zasiągnie on opinii profesorów zakładu naukowego dyecezalnego, równie jak i innego zakładu teologicznego.

§. 11.

Wykład na próbę ocenionym być ma przez komisarza biskupiego i profesorów teologii.

§. 12.

Gdyby nie było nadziei do pozyskania zdolnych kandydatów przez rozpisanie konkursu, wówczas biskup postara się o wykład przedmiotu katedry opróżnionej. Jeżeli suplent odpowiedział oczekiwanióm przez rok cały, natedy biskup przypuścić go może do egzaminu pismiennego i ustnego, przy którego ocenieniu postąpić należy wedle §§. 10 i 11.

§. 13.

Po ocenieniu prac popisowych obierze biskup owego z kandydatów, który najwięcej podaje rękojmi dla zbawiennej działalności, i zabezpieczy się w drodze zapytania wystósowanego do namiestnika względem tego, czy nie zachodzi przeciw niemu wątpliwość jaka polityczna; poczém udzieli mu urząd nauczycielski. Toż samo zachowaném być ma, gdy biskup chce mieć profesorem bez poprzedniego egzaminu konkursowego, męża, który się pracami swemi odznacza jako autor lub nauczyciel.

§. 14.

Gdzie zakład teologiczny spólny jest dwom lub kilku dycieczom, nastąpić ma porozumienie między dotyczącymi biskupami względem obsadzenia katedr nauczycielskich teologicznych.

Jego C. K. Apostolska Mość raczył postanowienia niniejsze zatwierdzić jako zupełnie zgodne z zasadami, w konkordacie wyrzeczonymi, i pokłada nadzieję, że takowe ze względu na ważność, jaką ma dla Państwa wykształcenie duchowieństwa, zajmującego się opieką dusz i nauką, nie będą zmienione bez wiedzy Rządu Cesarskiego. Najjaśniejszy Pan przypuszcza, iż biskupi przy naczelnym kierunku i dozorze nad teologicznemi zakładami tych zakonników, którzy nie podlegają generałowi zakonu, mającemu siedzibę swą przy Stolicy Apostolskiej, ściśle zachowywać będą przedłożone rozporządzenia stósowne we wszelkich punktach istotnych.— Względem mężów, którzy po zakładach takowych urząd nauczycielski objąć mają, biskupi w ten sam sposób, jak przy profesorach zakładów swoich dycieczalnych przekonają się, czy nie zachodzi przeciw nim wątpliwość jaka polityczna.

Zarazem raczył J. C. K. Apostolska Mość rozporządzić, ażeby ministeryalne Rozporządzenie z dnia 30. Czerwca 1850 r. (N. 319 Dziennika Praw Państwa), ponieważ takowe nie uwłącza bynajmniej samodzielnemu kościelnemu kierunkowi dotyczących zakładów naukowych, rozciągniętem zostało na całą objętość Państwa, skutkiem czego Biskupi, co się tyczy zakładów teologicznych tak dycieczalnych jak zakonnych, ich sterowi powierzonych, z początkiem każdego roku szkolnego, a to najdalej aż do końca pierwszego miesiąca po rozpoczęciu odczytów, przesyłać będą Ministerstwu w drodze politycznej władzy krajowej wykazy stanu nauczycieli, tudzież w oddzielném podaniu wykaz przedmiotów naukowych z wyszczególnieniem godzin, jako też podług lat uporządkowany wykaz uczniów z wyszczególnieniem wieku ich, a przy uczniach pierwszego roku z wyszczególnieniem ich nauk przygotowawczych.

Przy ustanowieniu profesorów na wydziałach teologicznych, którzy przez Jego Mość Najjaśniejszego Pana mianowani być mają, postępować się będzie w sposób następujący:

Jeżeli zawakuje posada profesora przy wydziale teologicznym, którego czynność nauczycielska potrzebną jest, aby alumni seminarium biskupiego pobierali naukę stósownie do planu naukowego Jego Cesarskiej Mości przedłożonego, a biskup na posadzie takowej życzy sobie mieć męża, który wykazał dostatecznie już zdolność swoją pracami w zawodzie naukowym, lub jako nauczyciel, wolno mu jest w tej mierze porozumieć się z Ministerstwem Oświecenia po wysłuchaniu grona nauczycieli teologicznych.

Jeżeli biskup nie zamierza nikogo powołać, albo jeżeli w tej mierze nie może zająć porozumienie, wówczas rozpisany ma być konkurs przez Ministerstwo Oświecenia drogą dzienników publicznych.— Pytania, wymagane do egzaminu pismienego, ustanawia biskup i przedkłada takowemu Ministerstwu, któremu zastrzeżone jest dozwolnić kandydatowi, by się poddał egzaminowi konkursowemu w zakładzie naukowym teologicznym, w ogłoszeniu niewyszczególnionym. Wykład na próbę odbędzie się w obecności komisarza biskupiego.

Ocenięcie naukowej wartości prac popisowych zarządzi Ministerstwo w sposób dotychczasowy, a następnie przy komunikowaniu wszelkich podań, prac popisowych i ocenięcia wykładu na próbę, wejdzie w porozumienie z dotyczącym biskupem, ażeby życzenia jego w myśl szóstego artykułu konkordatu uwzględnione być mogły.— W ostatnim względzie musiałby zająć wyjątek, gdyby zachodziła polityczna wątpliwość przeciw mężowi, którego biskup osobliwie za zdolnego uznaje do posady opróżnionej.

Jeżeli zawakuje posada profesora w wydziale teologicznym, którego czynność nauczycielska nie jest konieczną, ażeby alumni seminarium biskupiego stósownie do planu naukowego, Jego Cesarskiej Mości przedłożonego, naukę pobierali, wówczas wolno jest biskupowi przedstawić męża zdolnego, a równie

téz i Ministerstwo biskupowi takowegoż wskazać może.— Gdyby uznano potrzebę rozpisania konkursu, wówczas zachowane być mają powyższe postanowienia. — Mianowanie przypadnie zawsze na jednego z tych, którym biskup gotów jest udzielić posłannictwo i pełnomocnictwo do urzędu nauczycielskiego.

Wszyscy profesorowie wydziału teologicznego zresztą powinni w zasadzie być doktorami teologii, a ustanowienie ich uważaném będzie jak dotychczas za prowizoryczne przez ciąg lat trzech, jeżeli nie będzie już przy zamianowaniu za stanowcze orzeczone.

Biskupowi dyecezyi, w której się znajduje zakład naukowy, przysłuża prawo żądać od wszystkich profesorów i nauczycieli teologii zapewnienia kościelnego sposobu myślenia, ciągle nadzorować ich postępowanie, ich naukę i całą czynność urzędową, a gdyby pod którymbądź z tych względów okazali się niegodnymi powołania swego, odebrać im upoważnienie do wykładu teologii.

Zresztą, o ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi co innego, względem działalności professorów przy wydziałach teologicznych moc mają postanowienia rozporządzeń Ministerstwa Oświecenia z dnia 30. Czerwca 1850 (N. 319 Dziennika Praw Państwa), tudzież z dnia 16. Września 1851 (N. 216 Dziennika Praw Państwa); które ostatnie bliżej określa zastosowanie ogólnych rozporządzeń z dnia 1. Października 1850 r. o studiach wydziałowych do uczniów teologii, oraz zadosyć czyni zamiarom biskupów, tak pod względem zapewnienia się o postępach uczniów we wszystkich przedmiotach naukowych za pomocą egzaminów, ściśle nadzorowanych, jak pod względem wystawiania świadectw w sposób dotychczasowy o postępach, wykazanych przy egzaminach rocznych lub półrocznych.

Hrabia Thun m. p.

XXIX.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstw Wyznań i Oświecenia, tudzież Sprawiedliwości,
oraz, co do Pogranicza Wojskowego, Nadkomendy Woj-
skowej z dnia 13. Czerwca 1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część XXV, N. 95, wydany dnia 30.
Czerwca 1858),

obowiązujące w całym obrębie Państwa,

dotyczące wymogów i wykazu prawnego istnienia duchownych zakonów i kongregacyj, oraz warunków, jakie zachowane być winny przy zawarciu interesów prawnych imieniem onychże.

Na zasadzie *artykułów 28 i 29 konkordatu* względem zaprowadzenia duchownych zakonów i kongregacyj, niemniej wykonywania ich prawa co do zawierania interesów prawnych, rozporządza się niniejszém w skutek Najwyższego Postanowienia z dnia 3. Czerwca 1858 r. co następuje:

§. 1.

Biskup, w którego dyccezyi nowy dom zakonny ma być założony, uwiadomić powinien o tém przedsięwzięciu polityczną władzę krajową (w Pograniczu wojskowym komendę jeneralną krajową), wymienić rozporządzalne środki utrzymania, a jeżeli zakon lub kongregacya, do której należeć ma dom założyć się mający, w Austrii jeszcze prawnie nie istnieje, zarazem z przedłożeniem statutów udzielić wiadomości o kościelném potwierdzeniu, powołaniu i zasadniczém urządzeniu tej duchownej korporacyi.

§. 2.

Jeżeli chodzi o założenie nowych konwentów, zakonów lub kongregacyj duchownych, w Austrii prawnie już istniejących, a nie zachodzą szczególne jakie wątpliwości, wówczas władza polityczna krajowa (w Pograniczu Wojskowym

generalna komenda krajowa, upoważnioną jest, dać zezwolenie biskupowi; atoliż obowiązana jest donieść o tém Ministerstwu Wyznań i Oświecenia (w Pograniczu Wojskowym nadkomendzie wojskowej).

§. 3.

Jeżeli zaś idzie o założenie korporacyi duchownej, w Austryi jeszcze nie istniejącej, albo też gdy osobliwe zachodzą trudności, wówczas rzecz przedłożoną być ma wspomnianemu Ministerstwu, (w Pograniczu Wojskowym drogą nadkomendy wojskowej), które w pierwszym przypadku zasięgnąć winno Uchwały Najwyższej. Najwyższa Uchwała zaprowadzenia nowych zakonów i kongregacyj, dotąd w Austryi nie istniejących, obwieszoną zostanie w Dzienniku Praw Państwa.

§. 4.

Konwenta, które już przed działalnością konkordatu z d. 18. Sierpnia 1855 r., obwieszzonego Najwyższym Patentem z dnia 5. Listopada 1855 r. (N. 195 Dziennika Praw Państwa) w Austryi istniały, uważane będą za prawnie istniejące na podstawie tejże okoliczności, która, gdyby nie była jeszcze wiadomą, wykazaną być ma świadectwem politycznej władzy krajowej. Te zaś, które założone zostały po 5tym Listopada 1855 r., wykazać mają, gdzie idzie o udowodnienie prawnego ich istnienia, iż założenie onychże nastąpiło za zezwoleniem Rządu.

§. 5.

Prawnie istniejące w Austryi duchowne zakony i kongregacye obojej płci, mają prawo, z przestrzeganiem przepisów prawnych, a względnie postanowień, tyczących się sprzedaży lub obciążenia dóbr kościelnych, zawierać interesa prawne, a mianowicie, o ile tego dozwala reguła ich zakonu, nabywać własności wszelkim sposobem prawnym. Przytém, wyjąwszy bieżące czynności zwyczajnego prowadzenia gospodarstwa, zastąpione będą przez przełożonych miejscowych, którzy jednak, jeżeli wedle urządzenia zakonu, podlegają

provincyałowi, wykazać się muszą, iż mają ku temu zezwolenie od niego. Przepisy zakonu, któremi przełożeni miejscowi w inny sposób ograniczeni są przy zawieraniu interesów prawnych, przedłożone będą Ministerstwu Wyznań i Oświecenia, i do powszechnej wiadomości podane. Tylko przeciw ważności interesów prawnych zawartych po nastąpieniu w ten sposób obwieszczeniu, może zarzut z statutów zakonnych być czerpanym.

§. 6.

Przy wszystkich rozprawach, dotyczących spraw cywilnych lub innych, przed władzami publicznymi przeprowadzonych, wykazać się mają przełożeni zakonów z własności swej potwierdzeniem biskupa ich siedziby. Przy nabyciu własności biskup oraz poświadczy, iż dotyczącej duchownej korporacji wedle reguły zakonu, przysłuża do tego prawo.

§. 7.

Władze, którym prowadzenie ksiąg publicznych jest powierzonym, obowiązane są, o każdym nabyciu dóbr nieruchomości ze strony zakonów lub kongregacji duchownych donieść politycznej władzy krajowej (w Pograniczu Wojskowym komendzie jeneralnej krajowej). Toż samo nastąpić ma przy wszelkich zmianach nieruchomości tychże korporacji, zaciągniętej do ksiąg publicznych, bez różnicy, czy idzie o pozbycie lub jakiegokolwiek obciążenie*).

Hrabia Thun m. p.   Hrabia Nadasdy m. p.
Baron Eynatten m. p. F. M. P.

---

*) Ważny jest także w tej mierze dekret ś. kongregacji kardynałów czuwającej nad sprawami biskupów i zakonów (Sacra Congregatio Episcoporum et Regularium) z dnia 19. Marca 1857 r., którym mianowicie dawniejsze dekreta tejże kongregacji „Romani Pontifices“ i „Regulari disciplinae“ w roku 1848 obwieszczone, na Austryą rozciągnięte zostały.

XXX.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, tudzież Nadkomendy
Wojskowej z dnia 19. Sierpnia 1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część XXXVIII, N. 142, wydany dnia
18. Września 1858),

obowiązujące w całym obrębie Państwa,

którem bliżej oznaczone zostaje zastosowanie niektórych przepisów ustawy małżeńskiej obwieszczonej Cesarskim Patentem z dnia 8. Października 1856 r. (Dz. Pr. Pań. Nr. 185) do pojedynczych klas osób do *Militia vaga* należących.

By zapobiedz wątpliwościom, jakie wyniesione zostały względem zastosowania do osób wojskowych niektórych przepisów ustawy małżeńskiej, obwieszczonej Cesarskim Patentem z dnia 8. Października 1856 r., wydaje się następujące bliższe Postanowienia :

1. W sporach małżeńskich wojskowych, niżej feldfebla lub wachmistrza, do czasu powołania lub uwolnienia urlopowanych, tudzież rezerwowych, niezostających w służbie czynnej, lubo takowi w powszechności, jako do *Militia vaga* należący, podlegają jurysdykcyi wojskowo-duchownej, postępować i rozstrzygać będzie cywilno-duchowny sąd małżeński miejsca ich pobytu; toż samo rozumie się też względem spraw małżeńskich wojskowych wedle drugiego sposobu ożenionych, jeżeli skarga wytoczona jest przeciw małżonce, do stanu cywilnego należącej.

2. Każdy wyrok, wydany przez sąd małżeński cywilno-duchowny co do ważności małżeństwa osoby, do *Militia vaga* należącej, zakomunikowany być ma przezeń nie tylko politycznemu naczelnikowi kraju, lecz także i sądowni małżeńskiemu wojskowo-duchownemu do dalszego przedłożenia Nadkomendzie wojskowej. W tymże samym celu wyrzeczone przez sąd małżeński cywilno-duchowny rozłączenie od stołu

i łoża osoby takowej, podane być ma do wiadomości nie tylko cywilnej instancyi małżonków, lecz także wojskowo-duchownemu sądowi małżeńskiemu.

3. Wydany przez sąd małżeński wojskowo-duchowny, wyrok co do ważności małżeństwa osoby wojskowej, wedle drugiego sposobu zaślubionej, udzielony będzie politycznemu naczelnikowi krajowemu miejsca zamieszkania małżonki, należącej do stanu cywilnego, a o separacyi osoby takowej wojskowej przez sąd małżeński wojskowo-duchowny orzeczonej, zawiadomioną będzie instancya personalna małżonki.

4. Przepis §§. 15 i 16 dodatku I, tudzież §§. 61, 62 i 63 dodatku II. ustawy małżeńskiej, co do zapowiedzi, nie znajduje bynajmniej zastosowania do małżeństw osób wojskowych do *Militia vaga* należących, a zapowiedzi małżeństw takowych, wykonane w właściwej kaplicy polowej, uważane być mają co do osób tych wojskowych za dostateczne.

Hrabia Thun m. p.

W zastępstwie Jego Cesarskiej Wysokości:

Nagy m. p. F. M. P.

XXXI.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 24. Września
1858,

(Dziennik Praw Państwa, Część XL, Nr. 163, wydany dnia 2.
Października 1858),

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych, wyjąwszy Królestwa Lombardzko-Weneckiego, Dalmacyi i Pogranicza Wojskowego,

o postępowaniu z obligacyami funduszu oswobodzenia gruntów od kapitału indemnizacyjnego, na dobra duchowne przypadającego, część dotyczącej prebendy stanowiącego.

Dla zabezpieczenia i zachowania nieznaruszalności, jako też właściwego przeznaczenia majątku duchownego, o ile takowy składa się z obligacyj funduszu oswobodzenia od kapitału indemnizacyjnego, na dobra duchowne przypadającego, i część dotyczącej prebendy stanowiącego, rozporządza się na podstawie Najwyższej Uchwały z dnia 13. Czerwca 1858 r. co następuje:

1. Obligacje funduszu oswobodzenia od kapitału indemnizacyjnego, przypadające na dobra duchowne, wedle przepisu istniejącego opiewające na imię właściwej prebendy duchownej, lub też winkulowane i do kategorii lit. A. należące, tworzą część majątku pierwotnego prebendy, i podlegają wszelkim przepisom prawnym, jakie pod względem utrzymania i zachowania onegoż, niemniej pod względem prawa i sposobu użytkowania majątku takowego istnieją.

2. Rzeczne obligacje szczególnie przeto spisane być winny w inwentarzu prebendy wedle znamion istotnych; prowizye przypadające powinny za kwitem do poboru uprawnionego być podniesione, a summa wylosowanych zapisów długu, spłacić się mających, ma znowu na prowizye być ulokowaną lub też użytą.

3. Izba rachunkowa rządowa, która obowiązana jest do utrzymania w ewidencji i do kontrolowania inwentarzów prebend, otrzymać powinna urzędowy wykaz zapisów długu w mowie będących, należących się pojedynczym prebendom, jako też o nastąpisionej wypłacie zawiadomioną.

Hrabia Thun m. p.

XXXII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstw Sprawiedliwości, tudzież Wyznań i Oświe-
cenia z dnia 7. Lutego 1859 r.

(Dziennik Praw Państwa, Część VII, N. 33, wydana dnia 16.
Lutego 1859),

obowiązujące w całej objętości Państwa,

dotyczące bliższego określenia drugiego ustępu artykułu
XXI. konkordatu.

Wedle artykułu XXI. konkordatu obwieszczonego
Patentem z dnia 5. Listopada 1855 r. (Dziennik Praw Państwa,
N. 195) z przedmiotów, należących do biskupów, kierujących
okręgiem kościelnym, względem których oni prawo mają
rozporządzać testamentalnie, albo które w braku rozporzą-
dzenia ostatniej woli przechodzą na prawnych spadkobierców,
wyjętymi być mają oznaki biskupie i ornaty, ponieważ tako-
we uważane być winny jako należące do biskupiego dobra
stołowego, a więc na następcę w biskupstwie przechodzą.

Ponieważ jednak w pertraktacyi spadkowej po niektó-
rych biskupach względem zastosowania tego postanowienia
trudności się okazały, przeto obwieszcza Ministeryum Spra-
wiedliwości wraz z Ministerstwem Wyznań i Oświecenia w
celu bliższego określenia artykułu XXI. konkordatu na pod-
stawie papieżkiego Breve z dnia 1. Czerwca 1847 r. nastę-
pujące objaśnienie:

Do przedmiotów, względem których biskup dyecezalny
w myśl artykułu XXI. konkordatu testamentalnie rozporządzać
nie może, a do których téż i jego prawni spadkobiercy pre-
tensyi rościć nie mogą, ponieważ takowe, a to nawet i wten-
czas, gdyby biskup dyecezalny zaszczyconym był godnością
kardynalską, uważane być mają jako należące do biskupiego
dobra stołowego i na następcę w biskupstwie przechodzą, —

liczą się wedle §. 3. *) papieżkiego Breve z dnia 1. Czerwca 1847: infuły, ornaty, pluwiały, tunicelle, dalmatyki, pontyfikalne trzewiki i rękawiczki, alby z pasami, humerały i t. p.; książki mszalne, gradualne i te, które służą do użycia przy śpiewie choralnym i muzyce figuralnej, książki pontyfikalne, książka kanonu mszalnego, kielichy, patyny, cyborye, monstrancye, kadzielnice, kropielnice z kropidłem, miednice z dzbankiem, naczynia do oleju świętego, dzbaneczki do wina i wody z tacami i dzwoneczkiem, świeczniki ręczne, pacyfikały, krzyże arcybiskupie, świeczniki ołtarzowe z krzyżem, pastorały, fałdystoryum i inne podczas nabożeństwa w użyciu będące przedmioty, bez różnicy, czy należą do paramentów, ornamentów lub naczyń, nawet gdyby takowe wedle własności swej zdaniem były do użytku świeckiego, skoro przeznaczone zostały nie przypadkowym tylko sposobem, lecz stanowczo do użycia przy nabożeństwie i do funkcji świętych.

Wyjęte i do wolnej dyspozycji biskupa dyecezalnego pozostawione zaś są pierścienie i krzyże napiersiowe, choćby w nich zamknięte były relikwie święte, tudzież jakiejbądź nazwy naczynia, służbie Bożej poświęcone, względem których

---

*) „*Sacra utensilia, quae vigore Constitutionis S. Pii V. incipientis*“ *Romani Pontificis*“ *Ecclesiis Cathedralibus debentur, haec esse edicimus: Mitras scilicet, Planetas, Pluvialia, Tunicellas, Dalmaticas, Sandalia, Chirotecas, Albas cum cingulis, lineos Amictus, et his similia; item Missalia, Gradualia, Libros Cantus Firmi et Musicae, Libros Pontificales, alterum cui titulus Canon Missae; item Calices, Patenas, Pixides, Ostensoria, Thuribula, Vas aquae benedictae cum Aspersorio, Pelvim cum Urces, Vasa Sacrorum Oleorum et urceolos una cum pelvibus et tintinabulo, Palmatorias, Icones pacis, Cruces Archiepiscopales, Candelabra cum Cruce, pro Altaris usu, Baculum Pastoralem, Faldistorium, aliasque res sacras, sive paramenta, sive ornamenta, sive vasa, si quae sunt etiam ex eorum natura usui profano congrua; dummodo non per accidens, sed permanenter Divino Cultui, sacrisque functionibus fuerint destinata; exceptis annulis et Crucibus pectoralibus, etiam cum sacris reliquiis, et iis omnibus utensilibus cujusvis generis, quae legitime probentur ab Episcopis defunctis comparata fuisse bonis ad Ecclesiam non pertinentibus, neque constet Ecclesiae fuisse donata.*

prawomocnie udowodnioném jest, iż je zmarły biskup sprawił z własnych pieniędzy, a nie z kościelnych, jeżeli oraz nie jest stwierdzoném, iż kościołowi darowane zostały.

Dla utrzymania należytej ewidencji, biskupi obowiązani są przez Breve papieżkie z dnia 1. Czerwca 1847 r. prowadzić w autentycznej formie inwentarz znajdujących się przy ich kościele lub kaplicy sprzętów, służbie Bożej poświęconych, w którym zgodnie z prawdą wyszczególnić winni, kiedy takowe sprawione zostały, przyczém osobliwie nadmienić należy, które przedmioty sprawili sobie z dochodów dobra kościelnego, albowiem inaczej domniemanie miałoby miejsce, iż wszelkie te sprzęty sprawione zostały z dochodów kościelnych.

W skutek przytoczonego Breve papieżkiego, jeżeliby biskup w ciągu czasu nad dwiema lub kilką dyecezyami był przełożonym, sprzęty służbie Bożej poświęcone, do wolnego zarządzenia jego nie należące, i prawnym jego spadkobiercom odmówione, powinny być rozdzielone między kościoły katedralne tychże dyecezyj, przyczém dochody administrowanych biskupstw i trwanie posiadania pojedynczych biskupich prebend, za pomiar służyć mają. Tylko gdyby dowiedzioném zostało, iż biskup, będący w ciągu czasu nad kilkoma dyecezyami przełożony, wszystkie wspomniane sprzęty sprawił tylko z dochodów prebendy biskupiej jednej z tych dyecezyj, rozdział takowy nie nastąpi, a sprzęty te przekazane być winny kościołowi katedralnemu tej dyecezyi, której biskupia prebenda dostarczyła dochodów do opędzenia kosztów sprawienia.

Jeżeli nakoniec biskup jednocześnie przełożonym został nad dwiema lub kilkoma dyecezyami, opatrzonemi własnym kościołem katedralnym i własną kapitułą, które z sobą są połączone, lub z których jedną lub więcej przekazano biskupowi do administracyi nieustającej, wówczas wedle rzeczzonego papieżkiego Breve w razie, gdyby dochód biskupich tych dyecezyj był niepodzielny, i na wieczne czasy jedno tylko biskupie dobro stołowe stanowił, nastąpić ma równy podział sprzętów w mowie będących między pojedyncze kościoły katedralne; gdyż przeciwnie przy oddzielnych dochodach pre-

bend biskupich pojedynczych dyecezyj, sprzęty te pojedynczym kościołom katedralnym przekazane być winny w miarę dochodu z tychże prebend.

Hrabia Thun m. p. Hrabia Nádasdy m. p.

XXXIII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań i Oświecenia, Naczelnej Komendy Wojskowej i Najwyższej Władzy Policyjnej z dnia 5. Kwietnia 1859,

(Dziennik Praw Państwa, Część XIII, N. 53, wydane dnia 19. Kwietnia 1859),

obowiązujące w całym obrębie Państwa,

mocą którego oświadczą się w skutek Najwyższej Uchwały z dnia 1. Kwietnia 1859 r., iż samowolne zaprowadzenie towarzystw religijnych (sekt), przez Rząd Państwa wyraźnie nie uznanych lub przypuszczonych, lub też udział w témże, karze podlega.

Ponieważ w niektórych krajach koronnych powtórnie usiłowano ominąć przepisy prawne, któremi pewne sekty religijne zakazane zostały w ten sposób, iż zwolennicy sekty nazwisko tejże zmieniają, przeto dla zapobieżenia temu, rozporządza się w skutek Najwyższej Uchwały z dn. 1. Kwietnia 1859 r. co następuje:

Kto samowolnie zaprowadza lub zaprowadzić usiłuje towarzystwo religijne (sektę), niebędące wyraźnie przez Rząd Państwa uznane lub przypuszczone, ^{z tym celu} ~~tym końcem~~ zwoleńników ~~oświeca~~ ^{instruuje}, wykłady miewa lub ogłasza, zgromadzenia zwołuje lub do takowych uczęszcza, lub jakikolwiek ku temu zmierzający czyn przedsięwzięcie, popełnia, o ile czyn jego nie ulega już karze wedle powszechnej ustawy karnej, przestęp-

stwo, które osądzone ma być wedle Rozporządzenia z dnia 30. Września 1857 r., N. 198 Dziennika Praw Państwa.

Przepis niniejszy w całym Państwie wejść ma w życie z dniem obwieszczenia.

Baron Bach m. p.

Hrabia Thun m. p.

Hrabia Nadasdy m. p. Baron Kempen m. p. F. M. P.

W zastępstwie Jego Ces. Wysokości Pana
Szeffa Nadkomendy Wojskowej:

Baron Eynatten m. p. F. M. P.

XXXIV.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 25. Maja 1859,

(Dziennik Praw Państwa, Część XXVIII, N. 99, wydana dnia
15. Czerwca 1859),

obowiązujące we wszystkich Krajach koronnych, wyjąwszy Królestwa Lombardzko-Weneckiego i Pogranicza Wojskowego,

dotyczące obowiązku opędzenia kosztów podróży i komisyjnych, z powodu stawiania budynków kościelnych, plebańskich i szkolnych.

Wyniesiono kwestyę, kto obowiązany jest ponosić kosztą podróży i komisyjne, urosłe z powodu wystawienia budynków kościelnych, plebańskich i szkolnych, tudzież założenia cmentarzów, niemniej kosztą za umieszczenie dotyczących tego przedmiotu obwieszczeń w dziennikach publicznych.

W tej mierze, w porozumieniu z Ministerstwami Spraw Wewnętrznych, Skarbu i Handlu rozporządza się co następuje:

Opędzenie rzeczonych wydatków przypada bez względu na pośredniczące organa, w powszechności na te strony, korporacye, fundusze i t. p., które prawnie obowiązane są do opędzenia dotyczących kosztów budowy.

Jeśli zachodzi konkurencya przy budynkach kościelnych, plebańskich i szkolnych, patron przykładać się będzie do rzeczonych wydatków tylko wedle stosunku konkurencyi, a tam, gdzie rozporządzalne zwyczajki majątku kościelnego do pokrycia wydatków budowy prawnie przed innemi środkami są przeznaczone, służyć mają takowe także i do opędzenia kosztów w mowie będących. Jeżeli zaś komisye rzeczzone miejsce mają na szczególne żądanie i w wyłącznym interesie lub z winy pewnej strony lub korporacyi, koszta jedynie przez tę ostatnią ponoszone być mają, bez względu na stósunek konkurencyi. Tożsamo odnosi się i do kosztów za umieszczenie obwieszczeń w gazetach.

Hrabia Thun m. p.

XXXV.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Sprawiedliwości, tudzież Ministerstwa Wy-
znań i Oświecenia z dnia 14. Grudnia 1859,

(Dziennik Praw Państwa, Część XLIII, N. 222, wydana dnia 24.
Grudnia 1859),

obowiązujące w całym obrębie Państwa, z wyjątkiem Pogranicza
Wojskowego,

dotyczące dyspensy od przedłożenia świadectw chrztu
(metryk rodu) przy zawarciu małżeństw katolickich.

By postępowanie, zarządzone Najwyższem Postanowie-
niem z dnia 5. Grudnia 1826 (dekret nadworny z dnia 22.
Grudnia 1826, N. 2242 zbioru ustaw sądowych) w przedmio-
cie udzielania dyspensy od przedłożenia świadectw chrztu
(metryk) przy zawarciu małżeństwa katolika, w zgodność
wprowadzić z postanowieniami ustawy o małżeństwach kato-
lików z dnia 8. Października 1856, N. 185 Dziennika Praw
Państwa, oraz we wszystkich krajach koronnych jednostajność
w tej mierze zaprowadzić, rozporządzają Ministerstwa Spra-

wiedliwości, tudzież Wyznań i Oświecenia względem wszystkich małżeństw, przy których przynajmniej jedno z narzeczonych należy do kościoła katolickiego, na cały obręb Państwa, wyjąwszy Pogranicza Wojskowego, co następuje:

1. Dyspensa od przedłożenia świadectw chrztu, a wedle okoliczności metryki, o którą się w celu zawarcia małżeństwa uprasza, udzieloną być może tylko przez władzę krajową (namiestnictwo, wydział namiestniczy, rząd krajowy), a w szczególnie nagłych przypadkach przez władzę obwodową (komitatową), wszakże zawsze tylko w porozumieniu z władzą duchowną.

O dyspensę prosić się ma proboszcza katolickiego, który się do biskupa uda; biskup porozumie się względem udzielenia dyspensy z władzą krajową, a w szczególnie nagłych przypadkach z władzą obwodową (komitatową), która do udzielenia dyspensy jest powołaną.

2. Dyspensa wtenczas tylko ma być udzieloną, jeżeli świadectwo chrztu (metryka rodu) albo wcale, albo przynajmniej w tym czasie nie może być przedłożoném, poza który zawarcie małżeństwa nie da się odroczyć.

3. Atoli i w tych przypadkach dyspensa od przedłożenia świadectwa chrztu (metryki rodu) wtenczas tylko udzieloną być ma, gdy władze na innej drodze zupełne powzięły przekonanie o rzeczywistości tego, co pod względem prawnego małżeństwa dowiedzioném być ma świadectwem chrztu (metryką), jako to, pochodzenie (ród), narodowość, wiek, religia.

4. Na mocy jakich dokumentów, lub w skutek jakiego zniesienia się z władzami i wysłuchania świadków wspomniane przekonanie ma być pozyskaném, pozostawia się do należytego ocenienia władzom, które dyspensę od przedłożenia świadectwa chrztu udzielić mają, biorąc na uwagę okoliczności szczególne każdemu przypadkowi towarzyszące.

5. Wynik rozprawy, odbytej w porozumieniu z władzą duchowną, t. j. stanowcze udzielenie lub odmówienie dyspensy od przedłożenia świadectwa chrztu (metryki rodu) poda władza krajowa, a względnie władza obwodowa w drodze

władzy duchownej działającemu proboszczowi do wiadomości, aby o tém zawiadomił stronę proszącą.

6. Gdyby władze do udzielenia dyspensy powołane, w braku świadectwa chrztu (metryki rodu) nie były w stanie przekonać się o rzeczywistości prawnego wymogu, któryto przypadek zająć może względem pełnoletności, natenczas strony odesłane być winny do właściwej władzy sądowej.

Hrabia Thun m. p. Hrabia Nadasdy m. p.

XXXVI.

BREVE PAPIEZKIE

z dnia 3. Kwietnia 1860 r.

*w przeprowadzeniu Art. 30. konkordatu wydane, dotyczące prze-
daży, obciążania lub wydzierżawiania dóbr kościelnych.*

PIUS P. P. IX.

Ad futuram rei memoriam. De majori Ecclesiae utilitate pro Apostolici muneris officio solliciti Praedecessoris Nostri Romani Pontifices, ita supremam in Ecclesiam ipsam potestatem sibi divinitus delatam exercuerunt, ut extraordinarias facultates Sacris Antistitibus pro re, ac tempore imperarentur, quoties id in Domino expedire judicarent. Jamvero in Conventione nuper inita super Ecclesiasticis negotiis cum Carissimo in Christo Filio Nostro Austriae Imperatore; attentis certis causis, et nonnullis adjectis conditionibus, statutum est in Articulo XXX, ut bona scilicet Ecclesiastica vendi, vel notabili gravari onere non possint, nisi tum Sancta Sedes, tum Majestas Sua Caesarea, aut ii, quibus demandatum fuerit, consensum tribuerint. Quapropter ut nonnullis in casibus Sanctae hujus Sedis facilius intercedat Auctoritas, per Apostolicum Nuntium apud Imperialem Aulam Vindobonensem pro tempore existentem, vel ejus vices exercentem, ad prae-

finitum temporis spatium necessarias ad hoc Sacris Antistitibus facultates concedendas existimavimus. Nos igitur, rebus mature perpensis Apostolicae Sedis Nuntio, qui apud Aulam Imperialem Vindobonensem pro tempore existat, vel ei, qui Nuntii ipsius vices pro tempore gerat, nec non Archiepiscopis, Episcopis et Praesulibus Nullius, ut vocant, Dioecesis, qui in universa, quam late patet, Austriaci Imperatoris Ditione continentur, iis tamen exceptis, qui in Provinciis Italicis existunt, nec non Episcopo Wratislaviensi pro parte Dioecesis, quae in Imperio Austriaco continetur, potestatem facimus ad decennium dumtaxat, a datis hisce Litteris computandum, concedendi facultates sequentibus articulis comprehensas.

I. Archiepiscopis nimirum alienandi bona ecclesiastica usque ad summam Florenorum octo millium monetae Austriacae. Episcopis vero, ac praelatis Nullius Dioecesis usque ad summam Florenorum sex millium ejusdem monetae, sive stabilia et bona sint, sive in publicis nominibus consistant, adjecta tamen conditione, ut pretium ex alienatione perceptum in aliorum bonorum stabilium, seu Censuum acquisitionem convertatur, iisque deficientibus pretium ipsum alia ratione fructuose, ac secure collocetur; exclusa qualibet negotiatione ex Sacrorum Canonum Sanctione Ecclesiasticis viris interdicta.

II. Archiepiscopis impertiendi facultatem imponendi bonis ecclesiasticis onera, quae non excedant summam Florenorum quindecim millium. Episcopis vero et Praelatis Nullius Dioecesis eandem impertiendi facultatem, dummodo onera non excedant summam Florenorum duodecim millium, rationem tamen, ac terminum praefiniendo, quo aes alienum a causa pia contractum dissolvatur. Quod si necessariae instaurationes, ac melioramenta in aliquo ecclesiastico fundo occurrant, neque aes alienum contrahi queat, et non nisi per alicujus boni ecclesiastici venditionem necessitati provideri possit, hoc in casu concedendi facultatem venditionem perficiendi, cum conditione, ut si ex pretio percepto pars aliqua supersit, eadem fructuose collocetur rationibus superius expositis. Porro quum ex Jure Canonico in Capite *Terrulas*

facultas detur fundos exigui valoris alienandi, cui quidem juris regulae nihil per has Litteras volumus innovatum, licet in eodem Capite onerum exiguorum impositio minime comprehendatur, ex peculiaribus tamen rationibus animum Nostrum moventibus, et ex singulari concessione in exemplum minime adducenda, facultatem impertimur imponendi ecclesiasticis bonis onera, quae tamen summam Florenorum mille non exsuperent. Hujusmodi vero tam in praesenti, quam in superiori articulo descriptas facultates minime complecti volumus bona ad Mensas Archiepiscoporum, Episcoporum atque Antistitum Nullius Dioecesis pertinentia. Quapropter quum de bonis iisdem agendum erit in casibus superius descriptis, Suffraganei Episcopi propriis respective Archiepiscopis, Archiepiscopi autem et Episcopus Wratislaviensis Nobis et Sanctae Sedi immediate subjectus, nec non Praelati Nullius Dioecesis, preces deferent ad Nuntium Apostolicum, cui idcirco, quemadmodum Archiepiscopis, potestatem facimus petitam imperendi facultatem, si in Domino expedire existimaverint.

III. Firmis manentibus ordinariis facultatibus Episcoporum et causarum piarum pro ineundis locationibus et conductionibus ad Triennium, concedendi facultatem locationes ipsas et conductiones ineundi ad quindecim annos, servatis in reliquis Canonicis praescriptionibus. Ad vitandos autem abusus nonnullos, et obsecundandum aliqua ratione consuetudini, quae in Austriaco Imperio invaluit, ut bonorum Ecclesiasticorum possessores a respectivis Conductoribus redditus, seu praestationes in antecessum accipiant, facultatem imperendi redditus ipsos seu praestationes percipiendi in antecessum, ita tamen, ut illae quoad fundos urbanos non excedant summam, quae in semestri spatio a Conductore debeat; quod vero spectat ad bona rustica, dummodo summam non praetergrediantur, quae per Anni spatium a Conductore sit persolvenda.

IV. In casibus urgentis necessitatis, atque utilitatis piae causae, in quibus ad alienationem vel oneris impositionem sine mora deveniendum sit, facultatem largiendi absque

praefinita pecuniae summa alienationem perficiendi, vel aes alienum contrahendi, ea tamen adjecta conditione, ut in posterum ea de re sive ad Nuntium Apostolicum, sive directe ad Sanctam Sedem singillatim, accurateque referatur. In casibus vero modo expressis quum agatur de bonis ad Mensas spectantibus Archiepiscoporum, Episcoporum, atque Antistitum Nullius Dioecesis, Suffraganei Episcopi preces deferent suis respective Archiepiscopis, Archiepiscopi autem, Episcopus Wratislaviensis Apostolicae Sedis immediate subiectus, et Praelati Nullius Dioecesis, postulata deferent ad Nuntium Apostolicum; quem in finem tum eidem Nuntio, tum Archiepiscopis potestatem facimus petitam facultatem concedendi, si in Domino judicaverint expedire. — Hoc ipsum pariter fieri volumus in casibus, in quibus non urgeat necessitas et quando agatur de alienationibus, sive oneribus praescriptas superius summas excedentibus. Verumtamen in omnibus et singulis casibus integram esse volumus facultatem postulationes ad Sanctam Sedem directe deferendi. Volumus praeterea, ut in huiusmodi concessionibus canonicae praescriptiones accuratae serventur, et praesertim Constitutio fel. mem. Pauli II. Praedecessoris Nostri, quae incipit: *Cum in omnibus* edita die XI. maji Anno 1465, ac proinde in omnibus et singulis facultatibus ab Apostolico Nuntio sive per se immediate exercendis, sive Sacris Antistitibus, ut supra statutum est, deferendis volumus, ac mandamus, ut pateat, ac probata sit piaae causae necessitas, vel utilitas; quem in finem in singulis casibus tum personae, ad quas intersit, tum honesti nominis, et probati iudicii viri antea consulantur. Jubemus denique ut in omnibus et singulis actis venditionis sive alienationis atque etiam locationis ad quindecim annos, mentio expresse fiat facultatis ab Apostolica Sede concessae. Haec volumus et concedimus, non obstantibus fel. rec. Pauli II. et aliorum Pontificum Praedecessorum Nostrorum de rebus Ecclesiae non alienandis, aliisque Constitutionibus, speciali licet mentione dignis, in contrarium facientibus quibuscumque. Datum Romae apud S. Petrum sub An-

nulo Piscatoris die III. Aprilis MDCCCLX. Pontificatus No-
stri anno decimo quarto.

Pro Dn. Card. Macchi
Is. B. Brancaleoni Castellani Substitutus.
(L. S.)

XXXVII.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, a co do Pogranicza
Wojskowego, Nadkomendy Wojskowej z dnia 20 Czerwca
1860 r.,

(Dziennik Praw Państwa, Część XL., Nr. 162),

obowiązujące w całej Monarchii, z wyjątkiem Królestwa Lombardz-
ko-Weneckiego,

względem sprzedaży i obciążania dóbr katolickich ko-
ściołów, prebend i zakładów duchownych.

Według *artykułu XXX. konkordatu* (Dz. Pr. P. Nr. 159)
dobra kościelne ani sprzedawane ani znacznymi długami ob-
ciążane być nie mogą, jeśli tak Stolica święta jako i Cesarz
Jego Mość lub ci, którzy od Nich ku temu upoważnieni zo-
staną, przyzwolenia na to nie dadzą.

W wykonaniu tych przepisów i na mocy Najwyższego
Postanowienia z dnia 9 Czerwca 1860 r., rozporządza się,
co następuje:

By uzyskać przyzwolenie Jego Cesarskiej Mości do
sprzedaży własności kościelnej, wartość stu złotych w wal-
cie austriackiej przenoszącej, przedłożyć należy w tej mie-
rze podanie, zaopatrzone w potrzebne załączniki biskupowi,
który go, dołączwszy swe zdanie, do władzy politycznej
(w Pograniczu Wojskowym do generalnej komendy krajowej)
prześle.

Jeśli wartość majątku kościelnego *miej 2000 zł* ośm tysięcy złotych
austriackich nie przechodzi, a biskup prośbę o zezwolenie

na sprzedaż popiera, natenczas może Władza polityczna (w Pograniczu Wojskowym generalna komenda krajowa) na mocy Najwyższego ku temu upoważnienia orzec zezwolenie.

Jeśli zaś biskup prośby z swęj strony nie popiera, lub o większą sumę się rozchodzi, ²⁰⁰⁰⁰ przedłożyć należy rzecz Ministerstwu Wyznań i Oświecenia (co do Pogranicza Wojskowego Nadkomendzie Wojskowej), które, jeśli wartość sprzedać się mających dóbr kościelnych 20000 zlot. austr. przechodzi, zasięgnąć ma Najwyższego w tej mierze Postanowienia.

Biskup, zamierzający sprzedać własność stołu biskupiego, do prośby swęj przyłączyć winien zdanie Arcybiskupa i kapituły, Arcybiskup zaś lub Biskup Niesufragan (episcopus exemptus) kapituły swęj arcybiskupiej lub biskupiej i przedłożyć ją Władzy krajowej (w Pograniczu Wojskowym generalnej Komendzie krajowej), która ją, wraz z swą własną w tej mierze opinią, przedstawi Ministerstwu Wyznań i Oświecenia (a względnie Nadkomendzie Wojskowej).

Obciążanie dóbr kościelnych, przewyższające sumę 1000 zhr. w. a. za znaczne uważaném będzie.

Toż samo rozumie się, jeśli grunta, domy mieszkalne lub prawa na dłużej niż trzy lata wydzierżawiono, równie, jeśli za warunek położono, by czynsz dzierżawczy lub komorne na więcej niż rok z góry zaliczoném było.

Chcący dobra kościelne lub dochody z tychże znacznie obciążyć, prośbę o zezwolenie wraz z wymaganemi załącznikami przedłożyć winien biskupowi, który ją, załączwszy swą opinię, odeszle do politycznej Władzy krajowej, (w Pograniczu Wojskowym do krajowej Komendy wojskowej).

W razie, jeśli obciążenie nie przechodzi sumy 15000 zhr. w. a., lub jeśli kontrakt dzierżawy lub najmu, znaczne obciążenie uzasadniający, nie na dłużej jak na 15 lat zawartym został, Jego C. K. Apostolska Mość upoważnić raczył polityczną Władzę krajową, (w Pograniczu Wojskowym generalną Komendę wojskową) do udzielenia zezwolenia, które jednak wtenczas tylko nastąpić może, jeśli biskup prośbę o zezwolenie z swęj strony poparł.

Jeśli zaś biskup prośby nie popiera, lub jeśli idzie o wyższą sumę, lub o kontrakt na dłuższy czas zawarty, natenczas rzecz Ministerstwu Wyznań i Oświecenia (a względnie Nadkomendzie Wojskowej) przedłożyć należy, które w razie, jeśli suma obciążająca więcej niż 40000 złr. w. a. wynosi, lub jeśli kontrakt obciążający na dłużej niż 30 lat zawartym został, Najwyższej Uchwały zasiągnąć winien.

Biskup chcący obciążyć dobra stołu biskupiego, winien do prośby swęj opinią metropolity i kapituły swęj przyłączyć, (metropolita zaś lub biskup Niesufragan kapituły arcybiskupiej lub biskupiej), i ją politycznej Władzy krajowej (w Pograniczu Wojskowym generalnej Komendzie krajowej) przedłożyć, w celu, by ją ta, dołączywszy swe zdanie, odesłać mogła do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia (względnie do Nadkomendy Wojskowej).

Do załączników, w jakie prośby o zezwolenie Cesarские na sprzedaż lub obciążanie zaopatrzone być mają, należy, według natury przypadku opinia patrona lub jego zastępcy.

By sprzedaż lub obciążanie, na które Cesarские zezwolenie uzyskano, w księgi publiczne mogło być wniesione, wymaga się deklaracya Władzy krajowej (w Pograniczu Wojskowym generalnej Komendy krajowej), iż szczególne, o sprzedaży lub obciążaniu dóbr kościelnych stanowiące przepisy uwzględniono, co jednak dopiero wtenczas nastąpić może, jeśli udowodniono, że Stolica święta, lub przez nią upoważniony na rzeczoną sprzedaż lub obciążenie zezwolił, lub że do tej sprzedaży lub obciążenia zezwolenie takie nie jest koniecznym.

Przy sprzedaży własności kościelnej w wartości niżej stu złr. w. a. i przy nieznacznym obciążeniu takiejże, postąpić należy wedle ogólnych przepisów o zarządzie dóbr kościelnych stanowiących.

Polityczna Władza krajowa (w Pograniczu Wojskowym generalna Komenda krajowa) nie może pierwej wyrzec potwierdzenia, iż szczególnym o sprzedaży i obciążaniu dóbr

kościelnych stanowiącym przepisom zadość uczyniono, dopóki nie udowodniono, że ze strony kościelnej rzeczonyj sprzedaży lub obciążeniu nic nie przeszkadza.

Sprzedaż lub obciążenie dóbr kościelnych, z przekroczeniem niniejszych przepisów uskutecznione, jest nieważne.

Arcyksiążę Wilhelm m. p. F.M.P.

Hrabia Thun m. p.

XXXVIII.

+ ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Sprawiedliwości tudzież Nadkomendy Wojskowej z dnia 13 Lipca 1860 r.,

(Dziennik Praw Państwa, Część XLII., Nr. 175),

obowiązujące w całej Monarchii, z wyjątkiem Królestwa Lombardzko-Weneckiego *),

względem sprzedaży i obciążenia dóbr katolickich kościołów, prebend i zakładów duchownych.

Ponieważ *artykułem XXX. konkordatu*, Najwyższym Patentem z dnia 5 Listopada 1855, Nr. 195 Dz. Pr. P. obwieszczonego, postanowiono, iż dobra kościelne ani sprzedawane, ani znacznymi długami obciążane być nie mogą, jeśli tak Stolica święta, jako i Jego Cesarska Mość, lub ci, którzy od Nich ku temu upoważnieni zostaną, przyzwolenia na to nie dadzą; ponieważ dalej obciążenie, nawet nieznaczne dóbr kościelnych, tylko za zastosowaniem się do istniejących w tej mierze przepisów jest dozwoloném, a zatem sprzedaże i obciążania dóbr kościelnych bez uwzględnienia prawnych

---

*) W Królestwie Lombardzko - Weneckim obowiązuje podobne rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia tudzież Sprawiedliwości z dnia 19 Grudnia 1860 r. (Dziennik Praw Państwa, Część LXXXVIII., Nr. 274.

warunków przedsięwzięte, są nieważne: wpisanie takich kontraktów w księgi publiczne, do uzyskania praw rzeczowych na majątkach nieruchomości przeznaczonych, wtedy tylko nastąpić może, jeśli przy zachowaniu wszystkich innych prawnych warunków, wyraźne oświadczenie politycznej Władzy krajowej (w Pograniczu Wojskowym generalnej Komendy krajowej) przywiedziono, iż szczególnym o sprzedaży i obciążeniu dóbr kościelnych istniejącym przepisom zadość uczyniono.

Przez to jednak nie uwłacza się bynajmniej prawom, wierzycielom beneficjaryusza istniejącymi przepisami przyznanim, na mocy których oni, celem urzeczywistnienia swych pretensyj, domagać się mogą egzekucji rzeczowej na dochody z nieruchomości dóbr beneficjaryusza, o ile taka istniejącymi przepisami jest dozwolona.

Tak Sądom jak też Urzędowi hipotecznym w Dalmacji, poleca się niniejszém o każdym skutecznioném wniesieniu sprzedaży lub obciążenia dóbr kościelnych w księgi publiczne, donieść bez zwłoki politycznej Władzy krajowej.

Arcyksiążę Wilhelm m. p. F. M. P.

Hrabia Nadasdy m. p.

XXXIX.

ROZPORZĄDZENIE

Ministerstwa Wyznań i Oświecenia tudzież Nadkomendy
Wojskowej z dnia 20 Lipca 1860 r.,

(Dziennik Praw Państwa, Część XLIV., Nr. 183),

obowiązujące w całej Monarchii,

względem sekty religijnej „Nazarejczyków“ lub „Następców Chrystusa Pana.“

W niektórych Monarchii dzielnicach ukazała się sekta religijna, której zwolennicy przybierają nazwę „Nazarejczy-

ków“ lub „Następców Chrystusa,“ sekta ta w myśl Patentu Cesarskiego z dnia 31 Grudnia 1851 r. (Nr. 3 Dz. Pr. P. z roku 1852) nie może być jako kościół lub stowarzyszenie religijne uważaną; lecz oświadcza się raczej w porozumieniu się z Ministerstwami Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości i Policyi, tudzież z Nadkomendą wojskową wyraźnie, iż sekta pomieniona nie może być cierpianą *).

Arcyksiążę Wilhelm m. p. F. M. P.
Hrabia Thun m. p.

---

*) Nie umieszczono tu rozporządzenia, wyłącznie dla pewnych tylko krajów Monarchii (rozumie się z wyjątkiem Galicyi i Krakowa) wydane, mające zatem czysto miejscową ważność, n. p. rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, obowiązujące w Węgrzech i krajach przyległych z dnia 27 Października 1857 (Dz. Pr. P. Część XLII., Nr. 210) względem katolickich szkół dla ludu i katechetów przy tychże; rozporządzenie tegoż Ministerstwa z dnia 12 Lutego 1860 (Dz. Pr. P., Część VIII., Nr. 40) względem ustanowienia kościelnych inspektorów szkół ludowych, obowiązujące wyłącznie w Królestwie Lombardzko - Weneckim, rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 6 Lipca 1860 r., obowiązujące w Austrii Niższej i Wyższej i Solnogradzie, względem sprzedaży obrazów Świętych, książek do modlenia i t. p.

W niektórych zaś rozporządzeniach, traktujących wprawdzie o przedmiotach, do prawa kanonicznego wcale nienależących, znajdujemy jednak ustępy, o których tu napomknąć wypada:

Tak rozrządzeniem Ministerstw Spraw Wewnętrznych, tudzież Wyznań i Publicznego Oświecenia z dnia 2 Maja 1856 (Dz. Pr. P., Część XX., Nr. 71) postanowiono, iż bracia zakonu miłosierdzia, będący aprobowanymi chirurgami, po wystąpieniu swém z zakonu, nie są upoważnieni do wykonywania w stanie świeckim praktyki chirurgicznój, zaczém przy wystąpieniu każdego takiego braciszka z zakonu, dyplom jego zwróconym być winien przez dotyczącą władzę tój korporacyi, która go wystawiła; w ustępie drugim Rozporządzenia Ministeryalnego Spraw Wewnętrznych z dnia 27 Października 1859 (Dz. Pr. P., Część LVI., Nr. 96), mocą którego obwieszczają się niektóre postanowienia o uproszczeniu i przyśpieszeniu toku czynności władz politycznych, między innymi powiedziano, że przeciw rozstrzygnięciom politycznych władz krajowych, któremi zarządzenia lub wyroki władz niższych potwierdzone zostały, nie

ma miejsca dalsze odwołanie się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, *jeśli idzie o udzielenie lub odmówienie politycznego zezwolenia na małżeństwo.*

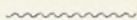
Daléj §fem 2 Cesarskiego Rozporządzenia z 18 Lutego 1860 r. (Dz. Pr. P., Część VIII., Nr. 44) stanowiącego o zdolności starozakonnych do nabywania dóbr ziemskich; orzeczono, iż, jeśli i jak długo starozakonny majątek nieruchomy posiada, z którym połączone są prawa patronatu, wykonanie praw tych zostaje w zawieszeniu; wszelako obowiązany zostaje starozakonny posiadacz dóbr ponosić wszystkie z prawa patronatu wypływające ciężary. Również prawa te na starozakonnych dzierżawców dóbr ziemskich przelewać nie wolno.

Znów rozporządzenie Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Skarbu i Wyznań, tudzież Nadkomendy marynarki z 25 Sierpnia 1860 r. (Dz. Pr. P., Część IV., Nr. 210) stanowi o prowadzeniu ksiąg chrztów i zejść na c. k. austriackich okrętach kupieckich i wojennych. Cesarskiem rozporządzeniem z dnia 2 Października 1860 (Dz. Pr. P., Część LI., Nr. 216) przelewa się władza udzielania zezwolenia na małżeństwo osobom popisowym, która pierwej politycznym urzędem *krajowym* przysłużyła, na urzęda obwodowe, komitatowe i delegacye prowincyj.

W §fie 13 Patentu Cesarskiego z dnia 8 Kwietnia 1861 (Dz. Pr. P., Część XVIII., Nr. 41), którym stósunki kościelne Ewanielików w niewęgierskich Monarchii krajach ustalone zostały, jest mowa o obowiązkach z rzeczowego patronatu wypływających, a na Ewanielikach ciężących, do pełnienia którychto ci i nadal obowiązani zostają.

DODATEK.

I.

Tok instancij w duchownych sądach małżeńskich w Królestwie Galicyi i Lodomeryi i Wielkiem Księstwie Krakowskiém.

Obok sądów małżeńskich Iszej instancyi, ustanowionych w siedzibach Najprzyw. Biskupów, istnieje sąd małżeński arcybiskupi we Lwowie i IIga instancja sądu małżeńskiego w Krakowie.

Kompetencya sądu arcybiskupiego Lwowskiego, tudzież tok instancij od tegoż sądu jako dyecezalnego, czyli Iszej instancyi w sprawach małżeńskich, okaże się najlepiej z przytoczonego tu ustępu z katalogu Kleru Archidyecezyi Lwowskiej z b. r. *).

Judicium matrimoniale metropolitanum

judicat in II. instantia causas matrimoniales e Dioecesibus Premisliensi (ritus latini) et Tarnoviensi, tum in fundamento delegationis a Sacra Sede Apostolica medio Brevium de dato 13. Martii et 24. Aprilis 1857 ad decennium tributae, etiam causas matrimoniales ex archidioecesibus Leopoliensibus tam ritus graeci, quam armeni. Apellationes vero a dioecesibus hujus judicii judicat vi delegationis Apostolicae ad decennium tributae in III. instantia:

- a) pro dioecesibus Premisliensi et Tarnoviensi, Eminentissimus D. Cardinalis Archiepiscopus Pragensis.
- b) pro dioecesi Leopolitana ritus graeci, Excellentissimus D. Princeps Archiepiscopus Olomucensis.
- c) pro dioecesi metrop. rit. arm. Excellentissimus D. Archiepiscopus Leopoliensis ritus graeci.

---

*) Catalogus Cleri Archidioeceseos Leopolitanae pro anno Domini 1861 str. 9.

Judicium matrimoniale dioecesanum.

Appellationes a decisionibus hujus fori judicant:

in II. Instantia, Excellentissimus D. Princeps Archiepiscopus Olomucensis;

in III. Instantia, Eminentissimus Dominus Cardinalis Archiepiscopus Pragensis

vigore delegationis Apostolicae medio Brevium de die 28. Nov. 1856 et 22. Sept. 1857 ad decennium tributae.

Co do drugiej instancji sądu biskupiego w sprawach małżeńskich dla dyecezyi Krakowskiej ustanowionej, jestem w stanie przytoczyć tu, odnoszący się do tego reskrypt Jaśnie Wielmożnego J. X. Arcybiskupa Warszawskiego Antoniego Fijałkowskiego, którego mi tutejszy Prześwietny Konsystorz w odpisie udzielić raczył.

N. 364. Antonius Melchior Fijałkowski Dei et S. Sedis Apostolicae Gratia Archiepiscopus Metropolita Varsaviensis Ordinis Sti Vlodimirii II. Cl. Stae Annae cum corona Imperiali, et Sti Stanislai I. Classis, Eques. — Illustrissimo ac Reverendissimo Matthaeo Gładyszewicz Praelato Custodi Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis, Vicario Apostolico, et Administratori Generali Dioecesis Cracoviensis in limitibus Imperii Austriaci — Salutem in Domino! Expositum Nobis est, quod cum causae Matrimoniales decreto Serenissimae Regiae Majestatis Imperatoris Austriae, de die 8. Octobris, anni mox elapsi — in effectu et executione Concordati cum Sede Apostolica facti — Judiciis Ecclesiasticis dignoscendae et decidendae ad mentem SS. Canonum traditae sint, Dioecesanos Cracovienses in limitibus Imperii Austriaci, ad jurisdictionem Metropolitanam Varsaviensem spectantes, plurimis difficultatibus in exquirenda secunda Judiciali sententia expositos esse, ideoque ut de opportuno juris remedio provideatur omnino consuli debere. Nos igitur his Nobis expositis attentis — ne administranda justitia hac ratione praepediatur — necessitati spirituali hujus partis Dioecesis Cracoviesis — quantum in Nobis est prospicere cupientes, Illustrissimam ac Reveren-

dissimam Dominationem Vestram Vicarium Nostrum ad hoc requirendum — et deputandum duximus quatenus ex Clero Cracoviensi — Viros in dignitate Ecclesiastica constitutos — fide pietate integritate ac doctrinae praesertim SS. Canonum peritia insignes — eligat, ac Judicium Metropolitanum 2dae instantiae pro dignoscendis et decidendis causis matrimonialibus dictae dioecesis instituat — prout Autoritate Nostra Metropolitana deputamus ac requirimus in Domino — atque facultatem eligendi — Judices Causarum Matrimonialium II. Instantiae, tum huic Ordinato Judiciio qua Metropolitano ad mentem SS. Canonum agendi — causas cognoscendi et definiendi. Eadem Autoritate Nostra damus et concedimus per praesentes. In quorum fidem etc. etc. Datum Varsaviae in Palatio Archiepiscopali die 6ta Martii anno Domini 1857. Antonius Archiepiscopus Varsaviae m. p. Ferdinandus Dziaszkowski Regens m. p. (L. S.)

II.

Gregorii PP. XVI. ad Primatem et Archiepiscopos Regni Hungariae Literae breves circa matrimonia mixta.

GREGORIUS PP. XVI.

Venerabiles Fratres, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Quas vestro et communi istius Regni Antistitum nomine ad Nos per Ven. Fratrem Josephum Episcopum Csaniensem misistis, obsequentissimae literae partim moeroris, partim laetitia causa Nobis exstiterunt. Et sane cum pro Apostolici muneris officio sacrae doctrinae et disciplinae integritati cavere studiosissime debeamus: non possumus non moleste ferre, quidquid in earum discrimen induci fortasse contingat. — Exploratum porro satis superque est, quid Ecclesia de matrimoniis Catholicos inter et A catholicos perpetuo senserit. Ipsa nimirum tamquam illicitas planeque perniciosas

semper habuit ejusmodi nuptias, tum ob flagitiosam in divinis rebus communionem, tum ob impendens catholico conjugii perversionis periculum, pravamque sobolis institutionem. Atque huc omnino pertinent antiquissimi Canones illas severe interdcentes, et recentiores Summorum Pontificum sanctiones, a quibus speciatim recensendis juvat abstinere, cum ea abunde sufficiant, quae in rem disseruit insignis memoriae Praedecessor Noster Benedictus XIV. in Encyclicis literis ad Poloniae Regni Episcopos, atque in celebratissimo opere, quod de Synodo dioeciesana inscriptum est. Quodsi alicubi propter locorum ac temporum difficultatem talia connubia tolerentur: id profecto ad eam referendum est aequanimitatem, quae nulla ratione adprobationis vel consensus cujuspiam loco habenda sit, sed merae patientiae, quam ad majora vitanda mala affert necessitas, non voluntas; quemadmodum in data ad Archiep. Moguntinum die 9. Octobris 1803 epistola fel. rec. Pius VII., Decessoris sui ad Episcopos Vratislaviensem, Rosnaviensem, Scepusiensem responsiones commemorans, sapienter animadvertit. Hinc etiam accidit, ut, si aliquid de Canonum severitate remittens, haec Apostolica Sedes mixta istiusmodi matrimonia quandoque permisit, id gravibus duntaxat de causis, aegreque admodum fecerit, et nonnisi expressa sub conditione de praemittendis opportunis cautionibus non modo ut conjux Catholicus ab Acatolico perverti non posset, quin potius ille teneri se sciret ad hunc pro viribus ab errore retrahendum, sed insuper ut proles utriusque sexus ex hisce conjugiiis procreanda, in Catholicae Religionis sanctitate omnino educaretur. Quae certe cautiones in ipsa divina et naturali lege fundantur, in quam procul dubio gravissime peccat, quisquis se vel futuram sobolem perversionis periculo temere comittit. — Jam vero ex praedictis vestris literis comperimus, per istius Regni Dioeceses abusum communiter inolevisse, ut matrimonia Catholicos inter et Acatolicos, nulla licet accedente Ecclesiae dispensatione, nec previis necessariis cautionibus, per Catholicos Parochos benedictione sacrisque ritibus honestarentur. Ac propterea intelligitis, Venerabiles Fratres, quam graviter

exinde affici debuerimus, maxime cum invectam ita lateque propagatam perspiciamus omnimodam mixtarum nuptiarum libertatem, atque adeo magis in dies promotum funestissimum, uti vocant, *indifferentismum* in Religionis negotio intra vastissimi illius Regni fines, quod antea Catholicae Fidei gloria tantopere praestabat. Nec sane dissimulamus, Nos sanctissimi quo fungimur muneris partes minime fuisse praetermissuros, si scilicet res pridem innotuisset.— Hanc autem silentii Nostri causam ex eo etiam vobis pronum est conjicere, quod vel nuperis temporibus nulla prorsus ad promiscuas nuptias ineundas Apostolica dispensatio fuerit concessa, nisi praescriptis necessariis conditionibus, injunctisque regulis, quae ex Sanctae hujus Sedis instituto servari consueverunt.

Inter haec tamen non parum solatii Nobis allatum est, quod uno tempore de ingruenti malo certiores facti, dedicerimus pariter adhibita per vos Collegasque vestros studia ad illud opportune medendum. Et superabundavit quidem gaudium Nostrum, cum noverimus, quo conjunctim zelo inflammemini, ut Catholicae Fidei puritas illaesa usque permaneat; quaque unanimiter hanc Apostolicam Sedem, Veritatis ducem et magistram, observantia ac devotione prosequamini, ad illius nutum crediti vobis pastoralis officii rationem sedulo dirigentes. Ubi enim docti Nostris in rem ipsam declarationibus ad alias regiones spectantibus, perpendistis, praxim, quae isthic invaluerat: Ecclesiae principiis, ac legibus penitus adversari, ac proinde sine gravi periculo tolerari per vos diutius non posse: minime dubitastis communi consilio atque opera eidem tollendae ut par erat insistere, parati etiam fortiter sustinere pericula, si quae forent pro aeterna vestra gregisque salute obeunda. Ad Nostram autem laetitiam complendam accesserunt uberes fructus, qui ex Vestris curis illico dimanarunt. — Neque enim ignoramus, quam fideliter Parochi, et reliquus Clerus vestris ea de re monitis perceptisque fuerint obsequuti ita, ut, illegitima consuetudine jam passim sublata, primaeve Sacrorum Canonum disciplinae consultum sit.— Itaque gratulamur Vobis majorem in modum,

Venerabiles Fratres, et gratias agentes Deo, qui Vosmetipsos in fidei suae ac doctrinae tutelam fortitudine induit ex alto, hortari ac vehementius etiam excitare non desistimus, ut pari firmitate atque constantia pergatis Catholicae Ecclesiae causam propugnare, ne pravus usus uspiam reviviscat, et si quod adhuc superest illius germe, funditus eradiceatur. Interim vero non potuimus non attente respicere ad ea omnia, quae in memoratis vestris literis addebatis, exponentes nimirum gravissimas circumstantiarum difficultates, unde permoti ac propemodum coacti tolerandum censuistis, ut siquando Catholicus vir aut mulier conantibus licet contra per debitas suasionem hortationesque Sacris Pastoribus, in contrahendi mixti matrimonii citra necessarias cautionem sententia persistat, nec aliunde res absque majori Catholicae Religionis discrimine valeat impediri: (tum Parochi matrimonio ipsi passive tantum intersint, ab omni religioso ritu et a quovis adprobationis indicio prorsus abstinendo.) Qua quidem providentiae forma dum propositum Vobis erat praesenti necessitati prudenter occurrere, arduum hujusmodi negotium ad Nos quamprimum deferendum statuistis, assensum in id Nostrum impetraturi, quem ex urgenti causarum concursu praesumi tunc quodammodo posse arbitrabamini. Et reapse Nos, qui, ceteroquin sanctissimis Catholicae doctrinae institutis integre retinendis jugiter intenti, nequaquam omittimus calamitosis istarum regionum circumstantiis ortisque inde vestris angustiis pro tradita Nobis potestate subvenire: quin susceptam per Vos consilii rationem improbemus, petitioni vestrae ducimus indulgendum. Idque facimus congruenter ad ea, quae et Nos ipsi Praedecessorum Nostrorum exemplo circa aliarum ditiorum loca haud ita pridem tolerantibus admisimus; et jam ante alter illorum, sanctae nempe memoriae Pius VI. pro aliqua ipsiusmet Hungarici regni Dioecesi pluries declaraverat.— Is namque in responsione, quam tum anno 1782 Vindobonae degens, tum subsequenti post suum in urbem reditum dandam mandavit Episcopo Scepusiensi, quamque hujus Successori anno 1795 iterari jussit, ita de mixtis connubiis in

iis temporum adjunctis agens mentem suam aperuit: „Quaecunque scilicet de hac re latae essent leges, oportere, ut Episcopus et Parochi studiose et prudenter curent, ne hujusmodi matrimonia fiant, et si contrahantur, ut proles universa in Catholica Religione educetur: quoties vero, ipsis invitis, secus fuerit factum, abstineant semper a nuptiali benedictione impertienda, eorumque praesentia, si necessitas urgeat, sit tantummodo materialis, neque actibus et declarationibus jungatur, quae confirmet vel adprobent prolem aliter quam in Religione Catholica posse educari“.

Siquidem igitur, Venerabiles Fratres, in Regni istius Dioecesibus ex temporum, locorum ac personarum conditione quandoque contingat, ut matrimonium A catholici viri cum A catholica muliere et vicissim, deficientibus licet cautionibus ab Ecclesia praescriptis, absque majoris mali scandalique periculo in religionis perniciem interverti omnino non possit, simulque (verbis utimur gloriosae memoriae Pii VII. in supranunciata epistola ad Archiep. Moguntinum) in Ecclesiae utilitatem et commune bonum vergere posse dignoscatur, si hujusmodi nuptiae quantumlibet vetitae et illicitae coram Catholico Parocho potius quam coram ministro haeretico, ad quem partes facile confugerent, celebrentur: tunc Parochus Catholicus aliusve Sacerdos ejus vice fungens poterit iisdem nuptiis materiali tantum praesentia, excluso quovis ecclesiastico ritu, adesse perinde ac si partes unice ageret meri *testis*, ut aiunt, *qualificati* seu *auctorizabilis*, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat. His tamen in circumstantiis, uti idem Decessor Noster apposite commendabat, haud impari imo majori etiam conatu et studio per Episcopos et Parochos elaborandum est, ut a Catholica parte perversionis periculum, quoad fieri poterit, amoveatur, ut prolis utriusque sexus educationi in Religione Catholica, quo meliori modo fas erit, cautum sit, atque ut conjux Catholicae fidei adhaerens serio admoneatur de obligatione, qua tenetur, curandi pro viribus acatholici conjugis conversionem,

quod ad veniam patratorem criminum facilius a Deo obtinendam erit opportunissimum.

Ceterum intime dolentes, quod haec tolerantiae ratio erga Regnum professione Catholicae Religionis insigne fuerit ineunda, sincerissime coram Deo profitemur, Nos ad ipsam unica de causa, adduci, seu verius pertrahi, ne graviora Ecclesiae Catholicae incommoda obveniant. Idcirco Vos, Venerabiles Fratres, cunctosque Collegas vestros per viscera Jesu Christi, cujus personam, immerentes utique, gerimus in terris, tota animi contentione obtestamur, ut id demum in tam gravi negotio agere studeatis, quod implorato Spiritus Sancti lumine, istiusmodi fini revera censueritis respondere. Atque illud una simul satagite, ne tali tolerantiae ratione erga hominis mixta connubia illicito contracturos fiat, ut in Catholico populo extenuetur memoria Canonum ea matrimonia detestantium, et constantissimae curae qua Sancta Mater Ecclesia filios suos avertere studet ab illis in suarum animarum jacturam contrahendis. Hic vestrum aliorumque sodalium Antistitum et Parochorum erit in erudiendis, sive privatim sive publice fidelibus flagrantiori in posterum zelo doctrinam et leges ad connubia eadem pertinentes commemorare, accuratamque earum custodiam injungere. Haec omnia exspectata vestra religione, fide, et in hanc Beati Petri Cathedram reverentia Nobis certissime pollicentes, coelestis auxilii auspicem, et Paternae Nostrae caritatis testem Apostolicam Benedictionem Vobis universisque Collegis vestris cum proprio cujusque grege communicandam, peramanter impertimur. Datum Romae apud S. Petrum die 30. Aprilis 1841 Pontificatus Nostri anno undecimo.

Gregorius PP. XVI.

III.

INSTRUCTIO

Sedis Apostolicae ad Primatem, Archiepiscopos et Episcopos in Hungariae Regno circa matrimonia mixta.

Memores officii, quo assidue tenentur, advigilare, ut Catholicae Fidei puritas et sacrae disciplinae integritas nihil unquam detrimenti capiat, Hungarici Regni Antistites, ubi primum animadverterunt, invec tam illic praxim benedicendi ac religiosis ritibus honestandi matrimonia, quae Catholicos inter et A catholicos, nulla praevia Ecclesiae dispensatione, neglectisque necessariis cautionibus, iniri consueverant, utpote sanctissimis Religionis nostrae principiis et Canonum statutis repugnantem, diutius citra grave periculum tolerari non posse: omnem unanimiter curam atque operam impendere non distulerunt ad opportuna tanto huic malo remedia comparanda. At sicuti laetandum ipsis fuit de fidei Parochorum et reliqui Cleri studio in pastoralibus documentis monitisque perficiendis: ita pariter praesenserunt, quot quantisque, difficultatibus ac molestiis sese atque illos his de causis objicerent. Ejusmodi namque praesunt Dioecesibus, ubi A catholicorum pars Catholicorum saepe numerum exaequat, et nonnunquam etiam excedit: atque adeo tales inibi leges vigent, quibus ratione inductae pridem utrinque civilium jurium aequalitatis, et consilio tuendae publicae pacis ac quietis, libertatem mixtas nuptias ineundi fovent, proindeque cum canonicis ea de re sanctionibus conciliari minime possunt. Nec reapse multum abfuit, ut in maximas redigerentur angustias; cum ex una parte nequirent Dei Ecclesiaeque causam prode re, ex altera vero violatae legis patriae perturbatique inde ordinis tam ipsi quam inferiores sacrorum ministri insimularentur. In hac difficili conditione positi, eoque insuper, spectantes, ut imminetia Catholicae Religioni graviora incommoda prudenter averterent, subditumque sibi Clerum adversariorum jurgiis ac vexationibus eriperent, nec non iis po-

tissimum ex leviori sexu prospicerent, quae ob negatam omnino illicitis suis nuptiis Catholici Sacerdotis praesentiam a fide facile essent defecturae: in sententiam devenerunt tolerandi ex praesumpto Sedis Apostolicae assensu, ut Parochi iisdem nuptiis, siquidem absque majoris mali periculo interverti non possent, passive tantum, exclusisque penitus sacris ritibus, adessent. Mox autem re ad ipsam Sanctam Sedem obsequentissime delata, fusiusque expositis angustiis, quae ex ingravescentibus in diis impedimentis Clero videntur impendere, tum per literas ad Sanctissimum Dominum Nostrum Gregorium XVI. communi nomine datas, tum per Legatum huc votorum suorum interpretem Episcopum Csanadiensem initi ab se consilii ratihabitionem, simulque opportunum super universo hoc negotio Apostolicae auctoritatis auxilium atque adjumentum magna cum animi sollicitudine implorarunt.

Porro Sanctitas Sua, singulis matura consideratione perpensis, auditoque suffragio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalum ex S. Congregatione extraordinariis Ecclesiae negotiis praeposita, summopere studens, salvis Catholicae doctrinae principiis, unde nec minimum deflectere fas est, quantum pro supremi Apostolatus munere possit, subvenire postulantium eorum Antistitum angustiis, et molestas, quibus premuntur, difficultates minuere, maxime vero tristiora in Religionem et Ecclesiam mala praecavere: primum quidem debitas rependit laudes alacri ipsorum zelo in illicita, de qua dictum est, praxi tollenda, eosque vehementius excitavit ad firmiorem usque in salutari proposito constantiam; deinde susceptam per eosdem tolerantiae rationem ratam censuit habendam. Hinc rescribens ad memoratas nuper literas, tolerari posse declaravit, ut, quoties ex temporum, locorum ac personarum conditione matrimonium A catholici viri cum catholica muliere, et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviore discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiae utilitati communique bono expedire videatur, si illud, quantumvis vetitum et illicitum, coram Catholico

Parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem Catholicus Parochus, aliusve Sacerdos ejus vice fungens, matrimonio ipsi materiali tantum praesentia, nullo adhibito ecclesiastico ritu, intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut aiunt, qualificati seu auctorisabilis, ita scilicet, ut, utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre. Quibus tamen in circumstantiis apposite subdidit, non impari imo majori etiam conatu ac studio ab Episcopis et Parochis elaborandum fore, ut a Catholica parte perversionis periculum, quoad fieri poterit, amoveatur, ut universae proles educationi, quo meliori liceat modo, cautum sit, utque Catholicae Religioni adhaerens conjux serio admoneatur de obligatione curandi pro viribus conversionem acatholici conjugis; quippe quod ad patratorum criminum veniam a Deo facilius impetrandam apprime conducatur.

Permotus praeterea Sanctissimus Dominus Noster iis, quae in praenunciatis literis per Hungaricos Antistites addebantur, quaeque ex ipsorum sensu uberius expressit Episcopus Csanadiensis, tali nempe providentiae forma haud satis mederi multiplici regionum necessitati, nec auferri suarum et Cleri anxietatum causas, habita praesertim ratione nuptiarum, quas ob denegatam etiam ex defectu cautionum Catholici Parochi benedictionem coram Aatholico ministro iniri contingat: alia nonnulla pari benignitate decrevit super mixtis connubiis Hungariae Regno, et Magno Transsilvaniae Ducatu indulgenda seu toleranda.— Itaque praesenti Instructione Primati, Archiepiscopis et Episcopis ejusdem Regni Pontifico nomine significatur: si recensitae superius circumstantiae in re de qua agitur, intercesserint, pati ipsos ulterius posse, ut a Parocho Catholico tum consuetae proclamationes fiant, omni tamen praetermissa mentione circa religionem illorum, qui nuptias sint contracturi, tum etiam de peractis hisce proclamationibus literae mere testimoniales concedantur, in quibus (dummodo nullum adsit dirimens impe-

dimentum) unice enunciatur, nil aliud, praeter Ecclesiae vetitum ob mixtae religionis impedimentum, conciliando matrimonio obstare nullo prorsus addito verbo, unde consensus aut adprobationis vel levis suspicio sit oritura. Quod autem attinet ad connubiorum istorum coram A catholicis ministro, seu non servata Concilii Tridentini forma, celebrationem: erit omnino Sacrorum Praesulum et Parochorum studiosissime instare, atque in caritate Dei et patientia Christi partem Catholicam hortari ac monere, ut illam nimirum ab tanti scandali turpitudine, quantum possint, absterreant. Siquidem vero hujusmodi ipsorum monitis atque hortamentis nihil, quod absit, proficientibus, mixta matrimonia ea ratione fuerint inita: inspectis tam praeteritis, quam praesentibus locorum, de quibus sermo est, peculiaribus circumstantiis, erunt ab Episcopis et Parochis prudenter dissimulanda, et quamvis illicita, pro validis habenda; nisi tamen canonicum aliunde officiat dirimens impedimentum, seu in nuptiarum celebratione appositae fuerint conditiones substantiae matrimonii ex catholica doctrina repugnantes. Ceterum quocumque demum modo mixta haec matrimonia citra Ecclesiae dispensationem et necessarias cautiones, sive per passivam Catholici Parochi praesentiam, sive coram A catholicis ministro contracta fuerint: illud Episcopis et Parochis Sanctitas Sua magnopere commendat, ut omni pastoralis sollicitudine catholicum conjugem ad patratae culpa detestationem, congruamque poenitentiam opportune conentur excitare, eumque solerter adducant ad obligationes implendas, quibus gravissime tenetur, illam praesertim, quae est de catholica universae proles educatione impense curanda. Quae si ex voto contingant, adeoque constet eum revera resipuisse, paratumque esse ad opportunam, quoad valuerit, scandali reparationem, tunc sane poterit ipse Sacramentorum Ecclesiae particeps fieri, quemadmodum respondens die 13 Julii 1782. Archiepiscopo Mechliniensi sanctae memoriae Pius VI. in rem adnotavit. Datum Romae die 30 Aprilis 1841.

IV.

INSTRUCTIO

ad Archiepiscopos et Episcopos Austriacae Ditionis et
Foederatis Germaniae Partibus.

(*Circa matrimonia mixta*).

Cum Romanus Pontifex, pro imposito sibi divinitus Apostolici officii munere sacrae doctrinae ac disciplinae integritati cavere studiosissime debeat, non potest non moleste ferre graviterque improbare quidquid in earum discrimen induci fortasse contingat. — Exploratum porro satis superque est, quid Ecclesia de Matrimoniis Catholicos inter et A catholicos perpetuo senserit. — Ipsa nimirum tamquam illicitas planeque perniciosas semper habuit ejusmodi nuptias, tum ob flagitiosam in divinis rebus communionem, tum ob impendens catholico conjugii perversionis periculum, pravamque sobolis institutionem. — Atque huc omnino pertinent antiquissimi Canones illas severe interdicientes, et recentiores Summorum Pontificum sanctiones, a quibus speciatim recensendis juvat abstinere; cum ea abunde sufficiant, quae in rem disseruit insignis memoriae Pontifex Benedictus XIV. in Encyclicis litteris ad Poloniae Regni Episcopos, atque in celebratissimo opere quod de Synodo Dioecesana inscriptum est. — Quodsi aliquid de Canonum severitate remittens Apostolica Sedes mixta illiusmodi matrimonia quandoque permisit, id gravibus dumtaxat de causis aegreque admodum fecit, et nonnisi expressa sub conditione de praemittendis opportunis cautionibus, non modo ut conjux catholicus ab acatholico perverti non posset, quin potius ille teneri se sciret ad hunc pro viribus ab errore retrahendum; sed insuper ut proles utriusque sexus ex hisce conjugiiis procreanda in catholicae religionis sanctitate omnino educaretur. Quae certe cautiones in ipsa naturali ac divina lege fundantur, in quam procul dubio gravissime peccat quisquis se vel futuram sobolem perversionis periculo temere committat.

Jam vero accepit non ita pridem Sanctissimus Dominus Noster Gregorius divina providentia P. P. XVI., per istas Dioeceses Austriacae ditionis in foederatis Germaniae partibus abusum passim invaluisse, ut matrimonia catholicos inter et acatholicos, nulla licet accedente Ecclesiae dispensatione nec praeviis necessariis cautionibus, per catholicos parochos benedictione sacrisque ritibus honestarentur.— Ac propterea facile intelligitur, quo dolore exinde affici debuerit; maxime cum invectam ita lateque propagatam perspiceret omnimodam mixtarum nuptiarum libertatem, atque adeo magis in dies promotum funestissimum, ut vocant, indifferentissimum in religionis negotio intra vastissimae illius ditionis fines, quae catholico nomine tantopere gloriatur. — Nec sane sanctissimi, quo fungitur, muneris partes fuisset praetermissurus, si res ante innotuisset.— Hanc autem pontificii silentii causam ex eo etiam pronum est conjicere, quod vel nuperis temporibus nulla prorsus ad promiscuas nuptias istic ineundas Apostolica dispensatio fuerit concessa, nisi praescriptis necessariis conditionibus, injunctisque regulis, quae ex Sanctae Sedis instituto servari consueverunt.

Inter haec tamen non parum solatii Sanctitati Suae allatum est, quod una pariter noverit, plerumque earundem Dioecesium Antistites, permotos praesertim Apostolicis in rem ipsam declarationibus ad alias regiones spectantibus, pastoralis sollicitudine incubuisse ad praxim illam, uti Ecclesiae principiis ac legibus adversantem, pro viribus tollendam. — Proinde debitas rependens laudes ipsorum zelo Sanctissimus Dominus eos hortari ac vehementius etiam excitare non desistit, ut constanti studio pergant Catholicae Ecclesiae doctrinam ac disciplinam tueri, solertissime curantes, ne pravus usus reviviscat, atque ubi adhuc superest illius germen, funditus eradicetur.

Verum non potuit Sanctitas Sua non respicere ad maximas difficultates et molestias, quibus memorati Antistites subditusque iis Clerus identidem premuntur; quemadmodum liquet ex litteris, quas Archiepiscopi earum regionum ad

ipsam Sanctitatem Suam miserunt; opportunum super gravissimo hoc negotio Apostolicae auctoritatis auxilium atque adjuvamentum implorantes. — Cupiens hinc, salvis catholicae doctrinae principiis, unde nec minimum deflectere fas est, quantum pro supremi Apostolatus munere valeat, subvenire difficilibus istarum Dioecesium circumstantiis, ortasque inde Antistitum angustias minuere; eam ibidem statuit adhibendam, et praesenti Instructione significandam tolerantiae prudentiaeque rationem, qua Apostolica Sedes mala illa patienter solet dissimulare, quae vel impediri omnino nequeunt, vel, si impediuntur, funestioribus etiam incommodis facilem aditum possunt patefacere.

Siquidem igitur in praedictis Dioecesibus quandoque fiat, ut, conantibus licet contra per debitas suasiones hortationesque sacris pastoribus, catholicus vir aut mulier in contrahendi mixti matrimonii citra necessarias cautiones sententia persistat, et aliunde res absque gravioris mali scandalique periculo in religionis perniciem interverti plane non possit: simulque in Ecclesiae utilitatem et commune bonum vergere posse agnoscat, si hujuscemodi nuptiae, quantumvis illicitae ac vetitae, coram catholico parochi potius, quam coram ministro acatholico, ad quem Partes facile fortasse confugerent, celebrentur; tunc parochus catholicus aliusve sacerdos ejus vice fungens poterit iisdem nuptiis materiali tantum praesentia, excluso quovis ecclesiastico ritu, adesse, perinde ac si partes unice ageret meri testis, ut ajunt, qualificati, seu auctoritabilis: ita scilicet ut, utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat. His tamen in circumstantiis haud impari, immo impensiori etiam conatu et studio per praenunciatos Antistites et Parochos elaborandum erit, ut a catholica parte perversionis periculum quoad fieri possit, amoveatur; ut prolis utriusque sexus educationi in religione catholica, quo meliori liceat modo, prospiciatur, atque ut conjux catholicae fidei adhaerens serio admoneatur de obligatione, qua tenetur, curandi pro viribus acatholici

conjugis conversionem, quod ad veniam patratorum criminum facilius a Deo obtinendam erit opportunissimum.

Ceterum Sanctissimus Dominus intime dolens, quod haec tolerantiae ratio erga ditionem catholicae fidei professione insignem fuerit ineunda, Antistites ipsos per viscera Jesu Christi, cujus personam in terris gerit, tota animi contentione obtestatur, ut id demum in tam gravi negotio agere studeant, quod, implorato Spiritus Sancti lumine, istiusmodi fini revera censuerint respondere: atque illud simul satagant, ne tali tolerantiae ratione erga homines mixta connubia illicita contracturos contingat, ut in catholico populo extenuetur memoria Canonum ea matrimonia detestantium, et constantissimae curae qua Sancta Mater Ecclesia filios suos avertere studet ab illis in suarum animarum jacturam contrahendis.— Quare eorundem Antistitum et Parochorum erit, in erudiendis sive privatim sive publice fidelibus, flagrantiori in posterum zelo doctrinam et leges ad ea connubia pertinentes commemorare, accuratamque illarum custodiam injungere.— Quae quidem omnia ex spectata ipsorum religione, fide, et in B. Petri Cathedram reverentia Sanctitas Sua sibi certissime pollicetur.

Datum Romae die XXII. Maji Anno Domini MDCCCXLI.

A. Card. Lambruschini.

V.

PRZYWILEJE

pięcioletne, przez Stolicę świętą Biskupom austriackim udzielone.

A.

Pro Foro Conscientiae.

N. N.

Pl. Titul.

*SS. DD. Papae, et Sedis Apostolicae
Major Poenitentiarius.*

Vobis Ven. in Christo Patri N. N. Moderno Episcopo Ecclesiae N. infrascriptas communicamus facultates, quibus pro Foro Conscientiae per Vos, sive per Vestrum Vicarium in Spiritualibus Generalem, dummodo in Sacro Presbyteratus Ordine sit constitutus, etiam extra Sacramentalem Confessionem pro Grege Vobis commisso, et infra fines Vestrae Dioecesis tantum, atque de speciali, in unoquoque casu exprimenda, Sedis Apostolicae auctoritate Vobis delegata, uti valeatis: easque Canonico Poenitentiario, nec non Vicariis Foraneis pro Foro pariter Conscientiae, sed in actu Sacramentalis Confessionis dumtaxat, etiam habitualiter, si Vobis placuerit: aliis vero Confessariis cum ad Vos sive ad praedictum Vicarium Generalem in casibus particularibus Poenitentium recursum habuerint pro exposito casu impartiri possitis, nisi ob peculiare causas aliquibus Confessariis a Vobis specialiter subdelegandis, per tempus arbitrio Vestro statuendum, illas communicari iudicabitis.

I. Absolvendi ab Excommunicatione ob manus violentas injectas in Clericos, aut Presbyteros, vel in Regulares, dummodo non fuerit sequuta mors, vel mutilatio, seu lethale vulnus, aut ossium fractio; et dummodo Casus ad Forum externum deducti non fuerint; injunctis injungendis, et praesertim, ut parti laesae competenter satisfiat.

II. Absolvendi quoscumque Poenitentes sive Viros, sive Mulieres (exceptis Haereticis publicis, sive publice Dogmaticantibus) a quibusvis Sententiis, Censuris, et Poenis Ecclesiasticis incursis ob Haereses tam nemine audiente, vel advertente, quam coram aliis externatas, ob Infidelitatem, et Catholicae Fidei abjurationem private admissas, Sortilegia, ac Maleficia etiam cum sociis patrata, nec non ob Daemonis, invocationem cum pacto donandi Animam, eique praestitam Idololatriam, ac Superstitiones exercitas, ac demum ob quaecumque insinuata falsa Dogmata; postquam tamen Poenitens Complices, si quos habeat, prout de jure, denunciaverit; et quatenus ob justas causas nequeat ante absolutionem denunciare, facta a Poenitente seria promissione denunciationem peragendi cum primum, et meliori modo, quo fieri poterit; et postquam in singulis Casibus coram Absolvente haereses secrete abjuraverit; et pactum cum maledicto Daemone initum expresse revocaverit, tradita eisdem Absolventi singrapha forsan exarata, aliisque mediis superstitiosis, ad omnia comburenda seu destruenda: Injuncta pro modo excessuum gravi Poenitentia salutari cum frequentia Sacramentorum, et obligatione se retractandi apud personas, coram quibus haereses manifestavit, et reparandi illa scandala.

III. Absolvendi a Censuris ob retentionem, et lectionem Librorum prohibitorum incursis, postquam tamen Poenitens Libros prohibitos, quos in sua potestate retineat, prout de jure consignaverit, seu consignare fecerit, cum congrua salutari Poenitentia.

IV. Absolvendi a Censuris incursis ob violationem Clausurae Regularium utriusque sexus, dummodo non fuerit cum intentione ad malum finem, etiam effectu non sequuto, et dummodo casus non fuerint ad Forum externum deducti cum congrua Poenitentia salutari. Et insuper absolvendi Mulieres tantum a Censuris et poenis Ecclesiasticis, ob violationem ad malum finem Clausurae Virorum Religiosorum incursis, dummodo tamen Casus occulti remaneant; injuncta gravi Poenitentia salutari cum prohibitione accedendi ad

Ecclesiam et Conventum, seu Coenobium dictorum Religiosorum, durante occasione peccandi.

V. Absolvendi a Censuris contra Duellantes inflictis, in Casibus dumtaxat ad Forum externum non deductis: injuncta gravi Poenitentia salutari, et aliis injunctis, quae fuerint de jure injungenda.

VI. Absolvendi a casu Sedi Apostolicae reversato ob accepta munera a Regularibus utriusque sexus; injuncta Poenitenti, quando agitur de muneribus infra valorem decem scutorum, aliqua elemosyna Absolventis judicio taxanda, et caute eroganda, cum primum poterit, in beneficium Religionis, cui facienda esset restitutio; dummodo tamen non constet, quod illa fuerint de Bonis propriis Religionis; quatenus vero accepta munera vel fuerint ultra valorem scutorum decem, vel constet fuisse de Bonis propriis Religionis, facta prius restitutione, quam si de praesenti adimplere nequeat, praestita in manibus Absolventis obligatione restituendi intra terminum ejus arbitrio praefiniendum, alias sub reincidentia.

VII. Absolvendi Religiosos cujuscunque ordinis (etiam Moniales, per Confessarios tamen pro ipsis a Vobis approbatos, vel specialiter deputandos) non solum a praemissis, sed etiam a Casibus et Censuris in sua Religione reservatis.

VIII. Dispensandi ad petendum Debitum Conjugale cum Transgressore Voti Castitatis, qui Matrimonium cum dicto Voto contraxerit: hujusmodi poenitentem monendo, ipsum ad idem Votum servandum teneri, tam extra licitum Matrimonii usum, quam si Marito seu Uxori respective supervixerit.

IX. Dispensandi cum Incestuosò, sive Incestuosa, ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum Consanguinea, vel Consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo, sive in secundo gradu suae Uxoris; seu respective Mariti: remota occasione peccandi et injuncta gravi poenitentia salutari, et Confessione Sacramentali quolibet mense, per tempus arbitrio Dispensantis statuendum.

X. Dispensandi super occulto Impedimento Primi, nec non Primi et Secundi, ac Secundi tantum gradus affinitatis ex illicita carnali copula provenienti, quando agatur de Matrimonio cum dicto Impedimento jam contracto: Et quatenus agatur de copula cum suae putatae Uxoris Matre, dummodo illa secuta fuerit post ejusdem putatae Uxoris nativitatem, et non aliter: monito Poenitente de necessaria secreta renovatione Consensus cum sua putata Uxore, aut suo putato Marito, certiorato, seu certiorata de nullitate prioris consensus, sed ita caute, ut ipsius Poenitentis delictum nusquam detegatur; remota occasione peccandi, ac injuncta gravi poenitentia salutari, et Confessione Sacramentali semel in mense per tempus Dispensantis arbitrio statuendum.

Item. Dispensandi super dicto occulto Impedimento, seu Impedimentis affinitatis ex Copula illicita etiam in Matrimoniis contrahendis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec Matrimonium absque periculo gravis Scandali differi possit, usque dum ab Apostolica Sede obtineri possit Dispensatio; Remota semper occasione peccandi, et firma manente conditione, quod copula habita cum Matre Mulieris hujus nativitatem non antecedit; Injuncta in quolibet casu poenitentia salutari.

XI. Dispensandi super occulto Criminis Impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de Matrimonio jam contracto: monitis putatis Conjugibus de necessaria Consensus secreta renovatione, ac injuncta gravi poenitentia salutari, et Confessione Sacramentali semel quolibet mense per tempus Dispensantis pariter arbitrio statuendum.

XII. Dispensandi super Impedimento Tertii, seu Tertii et Quarti, vel Quarti simplicis Gradus, sive Graduum Consanguinitatis, vel affinitatis, super quo seu quibus obtenta fuerit Dispensatio a Dataria Apostolica, et in Litteris hujusmodi Dispensationis reticita fuerit incestuosa copula, quae tamen occulta remaneat.— Ac etiam Dispensandi, seu revalidandi Litteras Apostolicas ejusmodi irritas, ac nullas

redditas ex Incestu, sive post petitam Dispensationem, sive post illius expeditionem, et ante respectivam executionem patrato, ac interato usque ad eandem executionem, in casibus semper occultis, sive agatur de Matrimonio contrahendo, sive jam contracto: monitis in Matrimonio contracto putatis Conjugibus de necessaria mutui Consensus secreta renovatione; Injuncta in singulis casibus congrua Poenitentia salutari.

XIII. Absolvendi tandem a Censuris incursis eos, qui Sectae Moslonicae, Carbonariae aliisque similibus nomen dederunt, vel favorem praestiterunt, postquam tamen a respectiva Secta omnino se separaverint, eamque in manibus Absolventis abjuraverint, libros, manuscripta, ac signa Sectam respicientia, si quae retineant, Absolventi tradiderint ad Ordinarium caute transmittendo, ac verae poenitentiae signa exhibuerint, et postquam Sectae Socios ad Magistros prout de jure denunciaverint, et quoad Carbonarios denunciaverint eos, de quibus in §. Praecipimus Bullae Ecclesiam a Jesu Christo a fel. re. Pii PP. VII. editae, et a Leone PP. XII. confirmatae: injuncta singulis pro modo culparum gravi poenitentia salutari cum frequentia Sacramentalis Confessionis, aliisque injunctis de jure injungendis.

Volumus ut supradictis facultatibus uti valeatis ad Quinquennium.

Datum Romae in Aedibus Nostris die . . . . .

(L. S.)

N. Card. N. . . . . m. p.

Gratis ubique.

VI.

B.

Pro Foro externo.

*Facultates concessae a SS. D. N. DD..... PP..... R. P. D. N. N.
Electo Episcopo N.*

1. Absolvendi ab Haeresi, et Apostasia a Fide, et a Schismate quoscunque etiam Ecclesiasticos, tam Saeculares, quam Regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur Haereses, deliquerint, nec ullos qui judicialiter abjuraverint; nisi isti nati sint, ubi impune grassantur Haereses, et post judicialem abjurationem, illuc reversi, in Haeresim fuerint relapsi, et hoc in foro conscientiae tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos Haeticorum, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, praeter Opera Caroli Molinei, Nicolai Macchiavelli, Historiam Civilem Regni Neapolis Petri Giannone, Poëma inscriptum la Puçelle d'Orleans, et librum cui titulus De l'Esprit, Istruzioni Intorno la Sancta Sede tradotta dal Francese 1765. Oeuvres Philosophiques de Monsieur de la Mettrie, Les Colimaçons, Abregé de l'Histoire Ecclésiastique sub mentito nomine de Fleury, Riflessioni di un Italiano sopra la Chiesa in generale, Système de la Nature, il vero Dispotismo Londra 1770, la raison par Alphabet, Joannis Laurentii Isembiel novum Tentamen in Prophetiam de Emmanuele, et libros de Astrologia Judiciaria principaliter, ut incidenter, vel alias quovis modo de ea tractantes, ita tamen, ut libri ex illis Provinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3. et 4. simplici, et mixto tantum nedum cum pauperibus, sed etiam cum nobilibus, et divitibus in contrahendis; in contractis vero cum Haeticis conversis, etiam in 2. simplici, et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4. Dispensandi super impedimento publicae honestatis justis ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen Conjugum machinante, ac restituendi Jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimentis cognationis spiritualis, praeter quam inter levantem, et levatum.

7. Hae vero dispensationes Matrimoniales, videlicet 3, 4, 5 et 6 non concedantur nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat, et in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse illas concedi tamquam a Sedis Apostolicae Delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inseratur cum expressione temporis, ad quod fuerint concessae; alias nullae sint.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientes, excepta ea, quae ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis Castitatis et Religionis.

10. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam in Bulla Coenae, in locis tamen, ubi impune grassantur haereses.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi Paramenta et alia utensilia ad Sacrificium Missae necessaria, ubi non intervenit sacra Unctio, et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

12. Conferendi Ordines, extra tempora, et non servatis interstitiis usque ad Sacerdotium inclusive.

13. Dispensandi super defectu aetatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14. Conficiendi Olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Coenae Domini, nisi necessitas aliud urgeat.

15. Celebrandi bis in die, si necessitas urgeat, ita tamen, ut in prima Missa non sumpserit ablutionem, per unam horam ante Auroram, et aliam post Meridiem, sine Ministro, sub dio et sub terra, in loco tamen decenti, etiamsi Altare sit fractum, vel sine Reliquiis Sanctorum, et praesentibus Haereticis, Schismaticis, Infidelibus, et excommunicatis, et aliter celebrari non possit. Caveat vero, ne praedicta facultate, seu dispensatione celebrandi bis in die aliter, quam ex gravissimis causis, et rarissime utatur, in quo graviter ipsius conscientia oneratur. — Quod si hanc eandem facultatem alteri Sacerdoti juxta potestatem inferius apponendam communicare, aut causas ea utendi alicui, qui a Sancta Sede hanc facultatem obtinuerit, approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiae injungitur, ut paucis dumtaxat, iisque maturioris prudentiae, ac zeli, et qui absolute necessarii sint, nec pro quolibet loco, sed ubi gravis necessitas tulerit, et ad breve tempus eandem communicet, aut respective causas approbet.

16. Deferendi Sanctissimum Sacramentum occulte ad Infirmos, sine lumine, illudque sine eodem retinendi pro iisdem Infirmis, in loco tamen decenti, si ab Haereticis, aut Infidelibus sit periculum sacrilegii.

17. Induendi vestibus saecularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curae commissa, vel in iis permanere non poterunt.

18. Recitandi Rosarium, vel alias preces, si Breviarium secum deferre non poterunt, vel Divinum Officium ob aliquod legitimum impedimentum recitare non valeant.

19. Dispensandi, quando expedire videbitur, super seu carnium, ovorum, et lacticiniorum tempore Jejuniorum, et praesertim Quadragesimae.

20. Communicandi has facultates in totum, vel in parte, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione Animarum laborantibus, et praesertim tempore sui obitus; ut Sede vacante sint, qui possint supplere, donec Sedes Apostolica certior facta, quod

quam primum fieri debebit per Delegatos, aut per unum ex iis, alio modo provideat.

21. Et praedictae facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur et pro tempore ad beneplacitum S. Congregationis de Propaganda Fide tantum concessae intelligantur.

22. Utendi iisdem facultatibus in locis tantum Dioecesis N.

Ex Audientia Sanctissimi habita die..... mensis ..... anni.....

Sanctissimus Dominus Noster N. Div. Prov. PP..... referente me infrascripto Sac. Congregationis de Propaganda Fide Secretario R. P. D. N. N. Electo Episcopo N. supradictas facultates ad beneplacitum Sacrae Congregationis benigne concessit pro locis tantum dictae Dioecesis Dominio Austriaco subjectis, et dummodo tamen iis nullo modo utatur extra fines memoratae Dioecesis.

Datum Romae ex Aedibus dictae Sac. Congregationis die et anno quibus supra. Gratis sine ulla omnino solutione quocunque titulo.

(L. S.)

N. N. Secretarius.....

VII.

PRZYWILEJE

trzyletnie, Biskupom Monarchii Austryackiej przez Stolicę Apostolską udzielone.

A.

Perillustris ac Reverendissime Domine uti Frater. — Precibus Amplitudinis Tuae benigne annuens Sanctissimus Dominus Noster facultatem eidem impertitus est, *eligendi de consensu Capituli Duodecim Examinatores loco Synodaliū ad Triennium duraturos*, qui in examinibus Promovendorum ad

Parochiales perinde adhiberi valeant ac si in Synodo Dioeciesana fuissent electi: ita tamen, ut si qui ex deputatis in ultima Synodo supersint, iis etiam una cum a Se electis utatur; omnium vero, etiam dicto termino durante, exspiret potestas, quando celebrata fuerit Synodus. Et Amplitudini Tuae fausta omnia precamur a Domino.

Romae..... mensis..... anni..... Amplitudinis Tuae.....
 Ut Frater.....

..... ensi Episcopo.

N. Card..... Praef.

N. N. Secretarius.

VIII.

B.

Beatissime Pater!

Cum desint Moderno Episcopo .....ensi Iudices Synodales, nec valeat modo Synodum convocare, suppliciter facultatem a Sanctitate Vestra implorat, *deputandi Duodecim Iudices Pro - Synodales, quibus uti possit ac si in Synodo Dioeciesana fuissent electi*; Et Deus etc.

Die..... mensis..... 18... Sanctissimus Dominus Noster, audita relatione infrascripti Sub-Secretarii Sacrae Congregationis Concilii, attentisque narratis supradictis Episcopi Orationis precibus benigne annuit juxta petita ad Triennium tantum cum consilio Capituli, servata tamen in omnibus forma Sacri Concilii Tridentini Sess. 25. Cap. 10 de Reform. et Constitutionis Sac. Mem. Benedicti XIV. Quamvis Paternae....

N. Card. N..... Praef.

N. N. Sub-Secretarius.

POPRAWKI.

- Str. 17 wiersz 4 od g. *zamiast* z prawa *czytaj* prawa.
- „ 57 „ 10 od g. „ która „ które.
- „ 76 „ 4 od d. „ wojska owego *czytaj* wojskowego.
- „ 86 „ 9 od g. „ następujące *czytaj* następującą.
- „ 87 Art. IV, wiersz 3 od g. *zamiast* rozłączonych *czytaj* rozwiązanych.
- „ 88 Art. VIII, „ 2 od d. *zamiast* rozłączenie *czytaj* rozwód.
- „ 89 Art. X, wiersz 4 i 8 od g. *zamiast* rozłączenie *czytaj* rozwód.
- „ 96 §. 27, „ 4 od góry *zamiast* zgody *czytaj* zgonu.
- „ 101 §. 47, „ 2 od „ „ rozłączone *czytaj* rozwiązane.
- „ 105 §. 57 i 58, wiersz 6 i 1 od g. *zamiast* rozłączeniem i rozłączoném *czytaj* rozwód i rozwiązaniem.
- „ 196 §. 181, wiersz 3 od góry *zamiast* invalidatem *czytaj* invaliditatem.
- „ 204 §. 201, „ 2 od „ *zamiast* salutio *czytaj* solutio.
- „ 211 wiersz 9 od dołu *zamiast* one *czytaj* oneę.
- „ 217 §. 226 wiersz 3 od dołu *zamiast* obecnymi *czytaj* obecnym.
-

POPIEWA

SPIS RZECZY.

str.

I.	Patent Cesarski z dnia 4. Marca 1849 r. o prawach politycznych konstytucyjną formą rządu zapewnionych	1
II.	Cesarskie Rozporządzenie z dnia 18. Kwietnia 1850, ustanawiające stosunek kościoła katolickiego do władzy Państwa	3
III.	Cesarskie Rozporządzenie z d. 23. Kwietnia 1850 r., stosunki kościoła katolickiego do nauki publicznej bliżej określające	4
IV.	Patent Cesarski z dnia 31. Grudnia 1851 r., mocą którego odjętą zostaje wszelka moc prawa patentowi z dnia 4. Marca 1849 r.	6
V.	Patent Cesarski z dnia 5. Listopada 1855 r., podający do wiadomości zawarcie konkordatu	8
VI.	Powołany w Artykule X konkordatu ustęp z konstytucyi O. Ś. Piusa VI. „Auctorem fidei“ z d. 28. Sierpnia 1794 r.	36
VII.	Powołany w Artykule XIV. konkordatu ustęp z Soboru Trydenckiego Uchwał: Sess. XXIV. cap. 5. de ref.	—
VIII.	Litterae a Celsissimo et Reverendissimo Principe Archiepiscopo Viennensi, qua Majestatis Suae Caesareae Plenipotentiaro ad Eminentissimum et Reverendissimum Dominum Mich. S. R. E. Cardinalem Viale-Prelá qua Sanctissimi Patris Plenipotentiarium d. 18. Augusti 1855 datae	37
IX.	Litterae, quibus Eminentissimus Viale responsum reddidit (dd. 18. Augusti 1855)	44
X.	Litterae, quas de communicatis Princeps Archiepiscopus Viennensis dedit d. 19. Augusti 1855	45
XI.	Litterae Apostolicae a Sanctitate Sua Pio IX. Summo Pontifice, ad Imperii Austriaci Cardinales, Archiepiscopos et Episcopos d. 5. Novembris A. 1855 datae	46
XII.	List Jego Excellencyi Ministra Oświecenia i Wyznań (z dnia 25. Stycznia 1856 r.) do wszystkich Monarchii Arcybiskupów i Biskupów, o wprowadzenie w wykonanie konkordatu	51
XIII.	List Ojca Ś. (z d. 17. Marca 1856 r.) do Biskupów Państwa Austryackiego, obradujących w Wiedniu (od 6. Kwietnia do 17. Czerwca 1857 r.) nad przeprowadzeniem konkordatu	58

XIV. List Ojca Ś. (z d. 17. Marca 1856 r.) do Biskupów Cesarstwa Austryackiego o nieważnie zawartych małżeństwach	74
XV. Rozporządzenie Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Wyznań i Skarbu, tudzież Nadkomendy Wojskowej z d. 8. Maja 1856 r. dotyczące uwolnienia pomieszkań duchowieństwa od kwatranku wojskowego	76
XVI. Rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 28. Czerwca 1856 r. dotyczące stowarzyszeń lub bractw katolickich	77
XVII. Rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 14. Lipca 1856 r., o uwolnieniu od wojska kandydatów stanu duchownego i braciszków zakonnych kościoła katolickiego	78
XVIII. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 19. Lipca 1856 r., względem stanowiska katolickich nauczycieli religii w gimnazyach	80
XIX. Cesarski Patent z dnia 8. Października 1856 r. obowiązujący w całym Państwie, mocą którego nowa ustawa małżeńska wydana została	85
Tak zwany Dodatek I., czyli Ustawa o małżeństwach katolików w Cesarstwie Austryackim	91
Tak zwany Dodatek II., czyli Instrukcja dla sądów duchownych Cesarstwa Austryackiego, co do spraw małżeńskich	113

Przegląd do Dodatku II.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

0 małżeństwie.

Natura i wyższe uswięcenie tawarzystwa małżeńskiego	113
Zaręczyny	—
Warunki ważności onychże	—
Zniesienie ich za wzajemnym porozumieniem się	—
O ile zniesione być mogą i bez obustronnego zezwolenia	115
Obowiązek do wynagrodzenia szkody	—
Wymogi do ważnego zawierania małżeństwa	117
Przeszkody do ważności	—
1. Brak zdolności co do zezwolenia	—
2. Pomyłka co do osoby	—
3. Pomyłka co do stanu niewolniczego	—
4. Niemożność dopełnienia powinności małżeńskiej	—
5. Nieletność	119
6. Przymus nieprawny	—
7. Uprowadzenie	—
8. Węzeł małżeński	—

9. Wyższe święcenie i uroczyste śluby zakonne	121
10. Różność religii między chrzconymi i niechrzconymi	123
11. Pokrewieństwo	—
12. Pokrewieństwo duchowne	—
13. Pokrewieństwo cywilne	—
— Adopcya prawa Austriackiego	—
14. Powinowactwo z spółkowania dozwolonego	125
15. Powinowactwo z spółkowania niedozwolonego	—
— Powinowactwo przystępujące	—
16. Wymóg publicznej obyczajności	—
— Z małżeństwa ważnego atoli niedokonanego	—
— Z małżeństwa nieważnie zawartego i niedokonanego	—
— Z zaręczyn	127
17. Cudzołóstwo	—
18. Małżonkobójstwo	—
19. Potajemność	—
— Mieszkanie zwyczajne i niezwyčajne	129
— Przynależność osób wojskowych	131
— Pozwolenie milcząco udzielone i tylko domniemane	—
— Prawo subdelegacyi	133
— Rozstrzygnięcie co do właściwości proboszcza	—
— Małżeństwo przez pokuraczą zawarte	—
20. Warunek	—
Przeszkody co do pozwołonego zawierania małżeństwa	135
1. Zaręczyny	—
2. Śluby pojedyncze	—
3. Czas uświęcony	137
4. Zapowiedzi	—
5. Różność wyznania religijnego między chrześcianami i odszczepieńcami, tudzież między chrześcianami katolikami i niekatolikami	139
6. Zakaz kościoła	—
— Przyzwolenie rodziców	141
— Zakazy ustawy austriackiej	—
— Przypuszczenie do ślubu. Dokumenta wymagane	—
— Małżeństwo cudzoziemców	143
— Przedwczesne małżeństwa	—
— Ślub osób, niemających mieszkania	—
— Nauka religii	—
— Przyjęcie świętych Sakramentów	145
— Prowadzenie księgi ślubów	—
Dyspensacya od przeszkód małżeńskich	147
— Przeszkody, w których dyspensacya łatwiej udzieloną będzie	—

Zasady co do udzielenia dyspencacji od innych przeszkód	149
Dyspencacja od zapowiedzi	—
Prośby o dyspensę	151
Dyspencacja dla zaspokojenia sumienia	—
Uważnienie małżeństwa	—
Dla zaspokojenia sumienia	—
Dla zakresu prawa	153
Po rzeczywistém usunięciu przeszkody	—
W przeszkodzie udanego zezwolenia, tudzież przymusu i pomyłki	—
Skutki konwalidacyi	—

ROZDZIAŁ DRUGI.

O postępowaniu w sprawach małżeńskich.

Sądownictwo w sprawach małżeńskich	155
Sędzia właściwy	—
Członkowie trybunału małżeńskiego	157
Tok instancyi	159
Termin do zgłoszenia i przedłożenia odwołania	—
I. Excepcya co do właściwości	—
II. Zażalenia i dochodzenia względem zaślubin	161
Odmówienie ślubu dla przeszkód ważności	—
Reklamacya z tytułu zaręczyn	163
Dochodzenia dla udzielenia ślubu osobom, za małżonków uchodzącym	165
III. Ogłoszenie nieważności	—
Powszechne prawo zaprzeczenia	—
Prawo zaprzeczenia wyłącznie małżonkom przysługujące:	
1. Z przyczyny pomyłki i nieprawnego przymusu	167
2. „ niedopełnienia warunku	—
3. „ niemożności	—
4. „ niedoletności	—
Ograniczenie prawa zaprzeczania małżonkom przysługującego:	
1. W przeszkodzie uprowadzenia	169
2. W przeszkodzie węzła małżeńskiego	—
Działanie z urzędu	—
Ustanowienie obrońcy małżeństwa i obowiązki jego	—
Wytoczenie prośby o unieważnienie	171
Traktowanie doniesień o przeszkodach małżeńskich	—
Usiłowanie pogodzenia przez napomnienia dusz pasterza	173
Postępowanie przy wznieceniu przeszkód w §. 80 wspomnianych	177
Mianowanie komisarza śledczego	—
Śledztwo przygotowawcze	—
Osobiste stawienie się małżonków	179

Prawidła w razie niestawania	179
Wysłuchanie małżonków przez pełnomocnika	—
Potrzebny dowód	181
Wyznanie małżonków	—
Świadkowie	183
Szczególne przepisy o wiarogodności świadków	—
Zarzuty przeciw świadkom	185
Świadekto osobiście ma być oddawaném	—
Przesłuchanie świadków przez pełnomocnika	—
Ułożenie pytań	—
Przysięga świadków	187
Sposób przesłuchania świadków	—
Moc dowodu świadectw	—
Dochodzenia przez znawców	189
Dowód co do prawdziwości dokumentów	—
Przysięga małżonków	—
Szczególne przepisy o zaprzeczaniu małżeństwa dla przymusu nie- prawnego	191
W razie uprowadzenia	—
O postępowaniu w przeszkodzie niemocy	193
Prawidła po zamknięciu dochodzeń	195
Wyrok zamierzony biskupowi ma być przedłożony	—
Warunki ostatecznego rozstrzygnięcia	—
Postanowienia co do odwołania się do wyższej instancji	—
Sposób postępowania w wyższej instancji	199
Nieważność wyroku	—
Postępowanie dla nieważności	—
Usiłowanie konwalidacyi	201
Obwieszczenie wyroku ostatecznego	—
Treść i forma wyroku	—
Doręczenie wyroku. Udzielenie onegoż namiestnikowi	203
Prawdzielność wyroku	—
Skutki wyroku w razie impotencyi	—
Uгода i wyrok polubowny	205
IV. Rozwód małżeństwa przez złożenie ślubów zakonnych	—
V. Rozdział co do stołu i łoża	207
Separacya, za wspólném porozumieniem się skuteczniona, w celu wstąpienia do zakonu lub stanu duchownego	—
Dozgonny rozdział z powodu cudzołóstwa	—
Powody doczasowej separacyi	—
Skarga o rozdział co do stołu i łoża	209
Usiłowanie pojednania	—

Ustanowienie komisarzy śledczych	211
Sposób wytoczenia skarg o rozdział	—
Rozrządzenie co do przedsiębrania dochodzenia	213
Osobiste stawienie się małżonków	—
Śledztwo przygotowawcze	—
Zarządzenie w skutek śledztwa przygotowawczego	215
Stanowienie dochodu	—
Świadkowie	—
Śledztwo przez biegłych	217
Dowód zupełny przez świadków lub rzeczoznawców	—
Sposób udowodnienia cudzołozstwa	—
Zakomunikowanie stronom protokołu	219
Ostateczne wysłuchanie małżonków	—
Wyznanie oskarżonego	—
Przypuszczalność przysięgi małżonków	—
Prawidło w razie niestawienia się	—
Staranie o utrzymanie powoda	221
O ile decyzja zamierzona biskupowi ma być przedłożona	—
Treść wyroku	—
Odwołanie w skargach o rozdział	223
Na co wzgląd mieć należy	—
Postępowanie z skargą o rozwód przy zachodzącém zeznaniu	—
Postępowanie nadzwyczajne	—
Rozsądzenie kwestyj majątkowych	225
VI. Powtórne ślubów zawarcie w skutek uznania małżonka za umarłego	—
XX. Okólnik Nadkomendy Wojskowej z dnia 28 Lutego 1857 r., zawierający obwieszczenie względem ustanowienia wojskowo-duchownego sądu małżeńskiego	230
XXI. Rozporządzenie Nadkomendy Wojskowej z dnia 5 Maja 1857, o zastosowaniu nowej ustawy małżeńskiej co do c. k. Armii	231
XXII. Okólnik Nadkomendy Wojskowej z dnia 30 Maja 1857 r., zawierający spis owych księży wojskowych, którym obok superyorów polowych udzielono upoważnienie do kościelnego dyspensowania od zapowiedzi	236
XXIII. Rozporządzenie Ministerstw Spraw Wewnętrznych tudzież Wyznań i Publicznego Oświecenia z dnia 10 Lipca 1857, o udzielaniu dyspensy od zapowiedzi przez władze gminne	237
XXIV. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Handlu z dnia 19 Sierpnia 1859 r., uwalniające duchowne sądy małżeńskie od portoryum	238
XXV. Obwieszczenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia	

- 31 Października 1857, o pobieraniu taks przez duchowne sądy małżeńskie 239
- XXVI. Okólnik Nadkomendy Armii z dnia 8 Lutego 1858, o ustanowieniu trzeciej instancyi dla wyrokowania duchowno-wojskowego sądu małżeńskiego 242
- XXVII. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 26 Marca 1858, dotyczące postępowania z sektą, pojawiającą się pod nazwiskami: „Nowa Jerozolima, Nowo - Salemici, Bracia Janowie, Wyznawcy czystej nauki chrześcijańskiej“ 243
- XXVIII. Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświecenia z dnia 29 Marca 1858, dotyczące przeprowadzenia artykułów VI. i XVII. konkordatu, względem nauk teologicznych 244
- XXIX. Rozporządzenie Ministerstw Wyznań i Oświecenia, tudzież Sprawiedliwości, oraz, co do Pogranicza Wojskowego Nadkomendy Wojskowej z dnia 13 Czerwca 1858, dotyczące wymogów i wykazu prawnego istnienia duchownych zakonów i kongregacyj, oraz warunków, jakie zachowane być winny przy zawarciu interesów prawnych imieniem onychże } 251
- XXX. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, tudzież Nadkomendy Wojskowej z dnia 19 Sierpnia 1858, którym bliżej oznacza się zastosowanie niektórych przepisów ustawy małżeńskiej do pojedynczych klas osób do *Militia vaga* należących 254
- XXXI. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 24 Września 1858, o postępowaniu z obligacyami funduszu oswobodzenia gruntów od kapitału indemnizacyjnego, na dobra duchowne przypadającego, część dotyczącej prebendy stanowiącego 255
- XXXII. Rozporządzenie Ministerstw Sprawiedliwości, tudzież Wyznań i Oświecenia z dnia 7 Lutego 1859, dotyczące bliższego określenia drugiego ustępu artykułu XXI. konkordatu } 257
- XXXIII. Rozporządzenie Ministerstw Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań i Oświecenia, Naczelnej Komendy Wojskowej i Najwyższej Władzy Policyjnej z dnia 5 Kwietnia 1859, mocą którego oświadcza się, iż samowolne zaprowadzenie towarzystw religijnych (sekt), przez Rząd Państwa wyraźnie nie uznanych lub przypuszczonych, lub też udział w témże, karze podlega 260
- XXXIV. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 25 Maja 1859, dotyczące obowiązku opędzenia kosztów podróży i komisyjnych z powodu stawiania budynków ko-

ścielnych, plebańskich i szkolnych	261
XXXV. Rozporządzenie Ministerstwa Sprawiedliwości, tudzież Wyznań i Oświecenia z dnia 14 Grudnia 1859, dotyczące dyspensy od przedłożenia świadectw chrztu przy zawarciu małżeństw katolickich	262
XXXVI. Brewe papieżkie z dnia 3 Kwietnia 1860 r., w przeprowadzeniu Art. XXX. konkordatu wydane, dotyczące sprzedaży, obciążania lub wydzierżawiania dóbr kościelnych	264
XXXVII. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, a co do Pogranicza Wojskowego, Nadkomendy Wojskowej z dnia 20 Czerwca 1860 r., względem sprzedaży i obciążania dóbr katolickich kościołów, prebend i zakładów duchownych	268
XXXVIII. Rozporządzenie Ministerstwa Sprawiedliwości, tudzież Nadkomendy Wojskowej z dnia 13 Lipca 1860 r., względem sprzedaży i obciążenia dóbr katolickich kościołów, prebend i zakładów duchownych	271
XXXIX. Rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia, tudzież Nadkomendy Wojskowej z dnia 20 Lipca 1860 r., względem sekty religijnej „Nazarejczyków“ lub „Następców Chrystusa Pana“	272

Dodatek.

I. Tok instancyi w duchownych sądach małżeńskich w Królestwie Galicyi i Lodomeryi i Wielkiem Księstwie Krakowskiem	277
II. Gregorii PP. XVI. ad Primatem et Archiepiscopos Regni Hungariae Literae breves circa matrimonia mixta	279
III. Instructio Sedis Apostolicae ad Primatem, Archiepiscopos et Episcopos in Hungariae Regno circa matrimonia mixta	285
IV. Instructio ad Archiepiscopos et Episcopos Austriae Ditionis et Foederatis Germaniae Partibus circa matrimonia mixta	289
V. Przywileje pięcioletnie, przez Stolicę świętą Biskupom austriackim udzielone. A. Pro Foro Conscientiae	293
VI. B. Pro Foro externo	298
VII. Przywileje trzyletnie, Biskupom Monarchii Austriackiej przez Stolicę Apostolską udzielone. A.	301
VIII. B.	302

BOOKKEEPER 2007

0010034861